

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1781

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

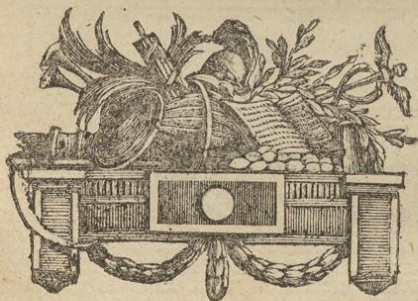
[urn:nbn:de:hbz:468-1-1320](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1320)

1015
1015
1015

TITI LIVII
PATAVINI
HISTORiarUM LIBRI
QUI SUPERSUNT OMNES

TOMUS UNDECIMUS

MANNHEMII
Cura & Sumptibus Societatis literatæ
M DCC LXXXI

TITI
HIST

AB U

LI

F

IGNIS

Sempron

res victos

venumque

appidum

sfumio

sfiani fa

n. Anti

romis

lisco,

signam

rom a

per civi

villia de

Vomian

lit, ne

TITI LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBER XLI

E P I T O M E

IGNIS in æde Vestæ extinctus est. Ti. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditionem accepit, monumentumque operum suorum, Gracchurim oppidum in Hispania constituit. Et a Postumio Albino proconsule Vaccæi ac Lusitani subacti sunt. Uterque triumphavit. Antiochus, Antiochi filius, obses Romanis a patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnum Syriæ ab urbe dimissus. Lustrum a censoribus conditum est. Censæ sunt civium capita ducenta sexaginta tria millia ducenta nonaginta quatuor. Q. Voconius Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis hæredem mulierem institueret.

*Suasit legem M. Cato. Exstat oratio
ejus. Præterea res contra Ligures, Istros,
Sardos, & Celtiberos, a compluribus
ducibus prospere gestas, & initia belli
Macedonici continet, quod Perseus, Phi-
lippi filius, moliebatur. Miserat enim ad
Carthaginenses legationem, & ab iis nocte
audita erat: sed & alias Græciæ civita-
tes sollicitabat. Qui præter religionem,
quod quam multa templa magnifica mul-
tis locis erexit, Athenis Jovis Olympii,
& Antiochiæ Capitolini, vilissimum regem
egit.*

JAM per omnes Orbis terrarum partes *SUPPL. I.*
 victricia populus Romanus circumtulera
 arma, diffitasque procul & sejunctas non uno
 mari regiones longe lateque pervaserat. Sed
 in tanta fluentium ex voto rerum felicitate
 moderationis tamen adeptus laudem, aucto-
 ritate magis quam imperio pollebat: & apud
 exterarum gentes plura consilio, quam vi &
 terrore gerere se gloriabatur. In devictos
 populos regesque non acerbus, munificus
 erga socios, sibi solum victoriæ decus adpe-
 tens, suam regibus majestatem, populis,
 vel in æquo, vel etiam in impari fœdere,
 suas tamen leges, sua jura libertatemque
 fervaverat: atque adeo armis utramque ma-
 ris Mediterranei oram a Gadibus ad Syriam
 usque complexus, & per immensos terrarum
 tractus reverentia nomini Romano conciliata,
 subjectos tamen ditioni solos habebat Siciliae,
 & circumjectarum Italiae insularum, & ple-
 ræque Hispaniæ, jugum tamen nondum docili
 ferentis cervice, populos. Augendæ domina-
 tioni causam materiamque præbuit potius
 inconsulta hostium & æmulorum pravitas,

quam ipsius ambitio. Persei in primis Macedoniae regnum per fraudem ac scelus adepti crudelitas in populares omnibus inuisa, vefana inter inmensas opes avaritia, inconsiderata in capiendis exsequendisque consiliis levitas, & illum pessumdedere, & quaecumque stante hoc praecipuo Romanae potentiae velut freno stare poterant. Redundavit enim in alios ejus casus, nec finitimorum tantum, sed eorum etiam, qui longius remoti erant, ruinam traxit. Macedonum exitium secuta cum Achaëis Carthago: atque horum cladibus convulso omnium statu, reliqua jam imperia, aliquamdiu obnoxia, post paullo everfa, in Romanum imperium cuncta cesserunt. Atque hæc, ut locis temporibusque diversa, ita re conjuncta, sub uno aspectu hic ponere libuit, intuenti imminens mox Romanis a Perseo bellum, unde initium maxime crescendi res Romanae cepere. Illud bellum tunc coquebat occultum Perseus: laceffebant magis quam exercebant Romana arma Ligures & Galli.

*U. c. 574.
a C. 178.*

*M. Junio,
A. Manlio
Cof.
Provincia.*

2. M. Junio Bruto, A. Manlio Vulsoni consulibus decretæ ergo provinciae sunt, Gallia & Ligures: Manlio Gallia, Junio Li-

LIBER XLI SUPPLEMENT. I 7

gures obtigere. Prætoribus, M. Titinio Curvo urbana, Ti. Claudio Neroni peregrina jurisdictionio evenit: P. Ælio Liguri Sicilia, T. Æbutio Caro Sardinia: M. Titinio (duo enim M. Titinii præturam hoc anno gefferunt) Hispania citerior, T. Fonteio Capitori ulterior. Incendium circa forum ortum est, quo & plurima deusta sunt, & Veneris ædes sine ullo vestigio cremata. Vestæ penetralis ignis extinctus. Virgo cujus custodia fuerat, jussu M. Æmilii pontificis maximi flagro cæsa: & supplicationes de more habitæ sunt. Lustrum hoc anno a censoribus M. Æmilio Lepido, M. Fulvio Nobiliore conditum est. Censa sunt civium capita ducenta septuaginta tria millia ducenta quadraginta quatuor.

3. Legati a Perseo Macedonum rege venerunt, postulantes ut rex sociusque & amicus a senatu adpellaretur, foedusque cum eo, quod cum Philippo patre ejus fuerat, renovaretur. Suspectus invisusque erat Romanis Perseus, nec dubitabant plerique, quin bellum a Philippo tot per annos occultis consiliis instructum, ubi primum daretur occasio viresque ei suæ fati placuissent, inlaturus esset. Tamen, ne quietum & pacis studiosum

U. c. 574.
a. C. 178.

Liv. infra
C. 5. & 7.

Cap. 6.
C. 9. & 26.
&

L. XLIII.

Cap. 2.

Infra C.

15.

Jul. Obf.

Epit.

hujus libri.

Jul. Obf.

Epit.

Lustrum

conditum,

Perseus
rex socius
& amicus
a senatu
adpellatus.

Liv. XL.

58. &

XLV. 9.

U. c. 374. laceffisse, belloque causam ipsi dedisse vide-
a. C. 178.

rentur, postulara ei sua concesserunt. Per-
feus hoc accepto responso firmatum jam
omnino sibi regnum existimans, opes apud
Græcos parare statuit. Cupidus ergo com-
parandæ eorum amicitiaë, quotquot æris
alieni causa, aut iudicio condemnati solum
verterant, quique ob maiestatis crimina Ma-
cedonia excefferant, universos in Macedo-
niam revocavit, edictis in insula Delo, ac
Delphis, & in templo Itoniæ Minervæ pa-
lam propositis, quibus non modo inpunita-
tem, sed etiam bonorum omnium restitutio-
nem, cum fructibus ab eo tempore, ex quo
quisque exularet, redeuntibus, concedebat.
Sed & iis, qui in Macedonia degebant, quid-
quid debebatur fisco, remisit; cunctosque
ob crimen Maiestatis vincetos liberavit. His
rebus quum multorum animos adrexisset,
Græciam in se convertit omnem & magna
spe implevit. Quin etiam in toto reliquæ
vitæ cultu regiam dignitatem tuebatur. Nam
& species erat honesta, & corpus ad omnia
belli pacisque munia obeunda validum &
habile, & frontis ac supercilii decora maturæ
jam ætati maiestas. Nihil in eo paternæ lasci-

Polyb. ex-
cerpt. de
virt. & vit.

Lib.
XXVI.

Initio reg-
ni multis
Laudibus
commen-
datus.

viæ, effusæque in Venerem & vina libidinis. *U. c. 574.*
 His laudibus Perseus initia principatus com- *a. C. 178.*
 mendabat, haud pares inceptis habitura
 exitus.

4. Antequam prætores ii, qui Hispanias
 fortiti fuerant, in provincias venirent, magna
 res ibi gestæ sunt a Postumio & Graccho.
 Sed Gracchi præcipua laus fuit, qui ætate
 florens, quum virtute animi & prudentia
 æquales omnes multum anteiret, & ingenti
 jam tum fama celebrabatur, & majorem in
 futurum de se spem concitabat. Carabin
 urbem sociam Romanorum viginti millia
 Celtiberorum obpugnabant. Gracchus ad
 opem sociis ferendam properavit. Illa solli-
 citudo angebat, quonam modo consilium suum
 obsessis significaret, tam arcta obsidione pre-
 mentibus urbem hostibus, ut vix eo nuncius
 commeari posse videretur. Arduum negotium
 expeditiv Cominii audacia. Is equitum tur-
 mæ præfectus, re prius apud se perpensa,
 & Graccho quid pararet admonito, Hispanico
 indutus sago, pabulatoribus hostium se in-
 miscuit. Cum his castra ingressus, hinc cursu
 ad urbem contendit, nunciatque adventare
 Tiberium. Oppidani ex ultima desperatione

*Gracchi
 res gestæ in
 Hispania.*

*Diodorus
 apud
 Vales.*

*Appian.
 Iber.*

U. c. 574. ad alacritatem atque audaciam hoc nuncio
a. C. 178. excitati, obfirmatis ad fortiter repugnandum
 animis, die tertio, adventu Gracchi digressis
 hostibus, obsidione exempti sunt. Ipse postea
 Gracchus fraude barbarorum adpetitus, peric-
 ulum viribus arte adjutis ita discussit, ut
 dolus in auctores verteret. Complega erat
 urbs aliquot ante annis condita, sed valida
 muris & celeribus incrementis aucta, in
 quam multi Hispanorum concurrerant, qui
 prius egentes agro huc illuc vagari cogeban-
 tur. Ex ea urbe prodeuntes ad viginti homi-
 num millia, supplicum habitu, ramosque
 oleæ porrigentes, in conspectu castrorum
 tanquam pacem oraturi confiterunt. Mox
 abjectis precantium insignibus ex improviso
 adgressi Romanos, pavore ac tumultu omnia
 compleverunt. Gracchus sapienti consilio
 castra per simulationem fugæ deseruit: quæ
 illi dum solita barbaris aviditate diripiunt,
 seseque præda præpediunt; reversus subito,
 & nihil tale metuentes adortus, plurimos
 cecidit, atque etiam ipsa urbe potitus est.
 Sunt qui rem aliter narrent: Gracchum,
 quum comperisset hostem inopia laborare,
 castra instructissima omnibus esculentis dese-

Frontin.
 Stratag. II.
 c. 5, n. 14.

ruisse : quæ adeptum hostem , & repertis *U. c. 574.*
 intemperanter repletum gravemque , reducto *a. C. 178.*
 exercitu Romano , subito obpressum esse.

5. Ceterum , sive hæc diversa est ejusdem *Liv. Epit.*
 rei gestæ narratio , sive alia plane res ac *XXI.*
 victoria , complures certe populos Gracchus ,
 atque adeo totam Celtiberorum gentem per-
 domuit. Cepisse eum & evertisse trecentas
 ex illis urbes , quamquam Polybius gravis
 in primis auctor memorat , haud tamen pro
 certo adfirmare ausim ; nisi si urbium nomine
 turres & castella intelligenda sunt : quo men-
 daciæ genere & ipsi bellorum duces , & scrip-
 tores quoque historiarum res gestas exornare
 amant. Nam Hispania quidem arido & incul-
 to solo magnam urbium multitudinem alere
 non potest. Repugnant etiam Hispanorum
 mores , si adcolas nostri maris excipias , feri
 agrestesque , quum civilibus urbium conven-
 tibus mansuetiora fieri soleant hominum in-
 genia. Ceterum quidquid statuendum sit de
 numero aut genere urbium a Sempronio
 captarum , (etenim in numero variant quo-
 que scriptores , & centum quinquaginta alii ,
 alii centum tria oppida ab eo capta memo-
 ravere) magnas certe ille res gessit : nec

Strabo
L. III. P.
163.

Trecentas
Celtibero-
rum urbes
a Graccho
captas
Polybius
memora-
vit.

Flor. II.
17.
Liv. XL.
49.
Appian,
Iber.

*U. c. 574
a. C. 178*

*Gracchus
egregius
pacis
legumque
modera-
tor.*

bellicis tantum inclaruit laudibus, sed & egregium se pacis legumque moderatorem & arbitrum devictis gentibus præbuit. Nam & divisit inopibus agrum, & sedes ad habitandum assignavit, & omnibus ea loca incolentibus populis leges adcurate descriptas, ex quibus in amicitia ac societate populi Romani viverent, dato acceptoque jurejurando firmavit. Atque hujus quidem fœderis auctoritatem sæpius inploravit sequens ætas in bellis, quæ postea orta sunt. Gracchus monumentum virtutis operumque suorum Gracchurim urbem suo nomine insignem esse voluit, quæ antea Illurcis nominabatur. Postumii rerum fama obscurior est. Vaccæi tamen ab eo & Lusitani subacti sunt, & quadraginta ex his populis hominum millia interfecti. His rebus gestis ambo advenientibus successoribus exercitus ac provincias quum tradidissent, ad triumphum decesserunt.

*Liv. Epit.
XLI.
Festus.*

*Liv. Epit.
XLI.*

*Orof. IV.
20.*

*Liv. infra
C. 7.*

*Res gestæ
Manlii
Cos.
Flor. II.
10.*

I. IN Gallia Manlius consul, cui ea provincia obvenerat, quum triumpho materia deesset, oblatam a fortuna belli adversus Istros movendi occasionem cupide amplexus est. Ætolos pridem bellantes quum adjuvis-

sent Istri, nuper quoque tumultuati fuerant. Præerat tum illis ferocis ingenii rex Epulo, qui gentem] a patre in pace habitam armasse, eoque juventui prædandi cupidæ pergratus esse dicebatur. Consilium de Istrico bello quum haberet consul, alii gerendum extemplo, antequam contrahere copias hostes posent, alii consulendum prius senatum censebant. Vicit sententia, quæ diem non proferebat. Profectus ab Aquileia consul castra ad lacum Timavi posuit; (imminet mari is lacus) eodem decem navibus C. Furius duumvir navalis venit. Adversus Illyriorum classem creati duumviri navales erant, qui tuendam viginti navibus mari superiore Anconam, velut (a) cardinem haberent : inde L. Cornelius dextra litora usque ad Tarentum, C. Furius læva usque ad Aquileiam tueretur. Eæ naves ad proximum portum in Istriæ fines cum onerariis & magno com meatu missæ : secutusque cum legionibus consul, quinque ferme millia a mari posuit castra. In portu emporium brevi perfrequens factum, omniaque hinc in castra subportabantur. Et, quo id tutius fieret, stationes ab

*U. c. 574.
a. C. 178.*

*Liv. infra
C. II. &
Flor.*

*Istricum
bellum*

(a) *veluti Gron. Crev.*

U. c. 574 omnibus castrorum partibus circumdatæ sunt:
a. C. 178. in Istriamque suum præsidium stativum, repentina cohors Placentina obposita inter mare & castra : & , ut idem aquatoribus ad fluvium esset præsidium, M. Æbutius tribunus militum secundæ legionis duos manipulos militum adjicere jussus est. T. & C. Ælii tribuni militum legionem tertiam, quæ pabulatores & lignatores tueretur, via, quæ Aquileiam fert, duxerant. Ab eadem regione mille ferme passuum castra erant Gallorum : Catmelus (b) pro regulo erat tribus haud (c) amplius millibus armatorum.

*Istri
 tumultum
 creant
 in castris
 Romanis.*

H. ISTRI, ut primum ad lacum Timavi castra sunt Romana mota, ipsi post collem occulto loco confederunt ; & inde obliquis itineribus agmen sequebantur, in omnem occasionem intenti : nec quidquam eos, quæ terra marique agerentur, fallebat. Postquam stationes invalidas esse pro castris, (d) eorum turba inermis frequens inter castra & mare mercantium, sine ullo terrestri aut maritimo munimento, viderunt ; duo simul præsidia, Placentinæ cohortis, & manipulorum secun-

(b) *Carmelus Gron. Crev. (c) aut Gron.*

(d) *Locum sic emendat Gron. forum turba inermi frequens inter castra & mare mercantium.*

dæ legionis, adgrediuntur. Nebula matutina
 texerat inceptum : qua dilabente ad primum
 teporem solis, perlucens jam aliquid, incerta
 tamen, ut solet, lux, speciem omnium mul-
 tiplicem intuenti reddens, tum quoque frus-
 trata Romanos, multo majorem iis, quam
 erat, hostium aciem ostendit. Qua territi
 utriusque stationis milites ingenti tumultu
 quum in castra confugissent, haud paullo ibi
 plus, quam quod secum ipsi adtulerant,
 terroris fecerunt. Nam neque dicere, quid
 fugissent, nec percunctantibus reddere respon-
 sum poterant : & clamor in portis (ut ubi
 nulla esset statio, quæ sustineret inperum)
 audiebatur : & concursatio in obscuro inci-
 dentium aliorum in alios incertum fecerat,
 an hostis intra vallum esset. Una vox audie-
 batur ad mare vocantium. Id forte temere
 ab uno exclamatum totis passim personabat
 castris. Itaque primo, velut jussi id facere,
 pauci armati, major pars inermes, ad mare
 decurrunt : dein plures, postremo prope om-
 nes, & ipse consul, quum, frustra revocare
 fugientes conatus, nec imperio, nec auctori-
 tate, nec precibus ad extremum, valuisset.
 Unus remansit M. Licinius Strabo, tribunus

U. c. 574.
a. C. 178.

*Romani
 fugiunt ad
 mare.*

U. c. 574.
a. C. 178.

militum tertiæ legionis, cum tribus signis ab legione sua relictus. Hunc, in vacua castra inpetu facto, Istri, quum alius armatus iis nemo obviam isset, in prætorio instruentem atque hortantem suos obpresserunt. Prælium atrocius, quam pro paucitate resistentium, fuit : nec ante finitum est, quam tribunus militum, quique circa eum constiterant, interfecti sunt. Prætorio dejecto, direptis, quæ ibi fuerunt, ad quæstorium forum quintanamque hostes pervenerunt. Ibi, quum omnium rerum paratam expositamque copiam, & stratos lectos in quæstorio invenissent, Regulus adcubans epulari cœpit. Mox idem ceteri omnes, armorum hostiumque obliterati, faciunt : & , ut quibus insuetus liberalior victus esset, avidius vino ciboque corpora onerant.

*Istri
epulantur
in castris
Rom.*

*Trepidatio
Romanorum.*

III. NEQUAQUAM eadem est tum rei forma apud Romanos : terra, mari trepidatur : nautici tabernacula detendunt, commeatumque in litore expositum in naves rapiunt : milites in scaphas & mare territi ruunt : nautæ, metu ne compleantur navigia, alii turbæ obsistunt, alii ab litore naves in altum expellunt. Inde certamen, mox etiam pugna

pene cum volunt
milium naufragio
causis procul
decernere inde in
sua mille ducenti
erant haberent, p
secum eduxissent
is turba, velut
la vere futura
Tunc (d) dem
tam revocanda
I simul ex omni
demendamque
I. Tribuni mil
ne lignaque pro
imperant, ut
is in ea junctio
em, imponant
Ius pedites secu
spe gloriam le
viciniorum a
de recipi facile
victori subito e
vixit capi. v
demonio nullum
(1) In Cav
Tex. XI.

pugna cum vulneribus & cæde in vicem *U. c. 574.*
 militum nautarumque oritur, donec iussu *a. C. 178.*
 consulis procul a terra classis submota est.
 Secernere inde inermes ab armatis cœpiti.
 Vix mille ducenti ex tanta multitudine, qui
 arma haberent, perpauca equites, qui equos
 secum eduxissent, inventi sunt. Cetera defor-
 mis turba, velut lixarum calorumque, præ-
 da vere futura, si belli hostes meminissent.
 Tunc (d) demum nuncius ad tertiam legio-
 nem revocandam, & Gallorum præsidium:
 & simul ex omnibus locis ad castra recipien-
 da demendamque ignominiam rediri cœptum
 est. Tribuni militum tertiæ legionis pabu-
 lum lignaque projicere jubent: centurioni-
 bus imperant, ut graviore ætate milites bi-
 nos in ea jumenta, ex quibus onera dejecta
 erant, inponant: equites ut singulos e juve-
 nibus pedites secum in equos tollant. « Egre-
 » giam gloriam legionis fore, si castra, metu
 » secundanorum amissa, sua virtute recipiant:
 » & recipi facile esse, si in præda occupati
 » barbari subito obprimantur: sicut ceperint,
 » posse capi. » Summa militum alacritate
 adhortatio audita est. Ferunt citati signa, nec

*Redeunt
 ad castra
 recipien-
 da.*

(d) Tum Crev.

U. c. 574.
a. C. 178.

signiferos armati morantur : priores tamen consul copiæque, quæ a mari reducebantur, ad vallum accefferunt. L. Atius, tribunus primus secundæ legionis, non hortabatur modo milites, sed docebat etiam, « Si victores Istri, quibus armis cepissent castra, » iisdem capta retinere in animo haberent, » primum exutum castris hostem ad mare » persecuturos fuisse, deinde stationes certe » pro vallo habituros. Vino somnoque verisimile esse merfos jacere. »

*Et ea recu-
perant.*

IV. SUB hæc A. Bæculonium signiferum suum, notæ fortitudinis virum, inferre signum iussit. Ille, si unum se sequerentur, quo celerius fieret, facturum (e) dixit : connisusque, quum trans vallum signum trajecisset, primus omnium portam intravit. Et parte alia T. & C. Ælii, tribuni militum tertiæ legionis, cum equitatu adveniunt. Confestim, & quos binos oneraria in jumenta inposuerant, secuti, & consul cum toto agmine. At Istrorum pauci, qui modice vinosi erant, memores fuerunt fugæ; aliis somno mors continuata est : integraque sua omnia Romani, præterquam quod vini cibi;

(e) *jaçurum* Grev.

que absumtum erat, receperunt. Ægri quoque milites, qui in castris relictis fuerant, postquam intra vallum suos senferunt, armis arreptis, cædem ingentem fecerunt. Ante omnes insignis opera fuit C. Popillii equitis: Sabello cognomen erat. Is, pede faucio relictus, longe plurimos (f) hostium occidit. Ad octo millia Istrorum sunt cæsa, captus nemo, quia ira & indignatio inmemores prædæ fecit. Rex tamen Istrorum, temulentus ex convivio, raptim a suis in equum inpositus, fugit. Ex victoribus ducenti triginta septem milites perierunt; plures in matutina fuga, quam in recipiendis castris.

V. FORTE ita evenit, ut Cn. & L. Gavi-
lii, novelli Aquileienses, cum com-
meatu venientes, ignari prope in capta castra ab
Istris inciderent. Ii, quum Aquileiam, relictis
impedimentis, refugissent, omnia terrore ac
tumultu, non Aquileiæ modo, sed Romæ
quoque post paucos dies, inpleverunt: quo,
non capta tantum castra ab hostibus, nec
fuga, quæ vera erant, sed perditas res dele-
tumque exercitum omnem, adlatum est. Ita-
que, quod in tumultu fieri solet, delectus

*Terror
Romæ.*

(f) plurimum Gron. Crev.

U. c. 574.
a. C. 178.

extra ordinem, non in urbe tantum, sed tota Italia, indicti. Duæ legiones civium Romanorum conscriptæ, & decem millia peditum cum equitibus quingentis fociis nominis Latini imperata. M. Junius consul transire in Galliam, & ab civitatibus provinciæ ejus, quantum quæque posset, militum exigere jussus. Simul decretum, ut Ti. Claudius prætor militibus legionis quartæ, & focium Latini nominis quinque millibus, equitibus ducentis quinquaginta, Pisas ut convenirent, ediceret; eamque provinciam, dum consul inde abesset, tutaretur: M. Titinius prætor legionem primam, parem numerum sociorum peditum equitumque, Ariminum convenire juberet. Nero paludatus Pisas in provinciam est profectus. Titinius, C. Cassio tribuno militum Ariminum, qui præesset legioni, misso, delectum Romæ habuit. M. Junius consul, ex Liguribus in provinciam Galliam transgressus, auxiliis protinus per civitates Galliæ militibusque colonis imperatis, Aquileiam pervenit. Ibi certior factus, exercitum incolumem esse, scriptis literis Romam, ne tumultuarentur, ipse, remissis auxiliis, quæ Gallis imperaverat, ad colle-

gam est profectus. Romæ magna ex necopi-
 nato lætitia fuit : delectus omiffus est : ex-
 auctorati , qui Sacramento dixerant : & exer-
 citus , qui Arimini pestilentia adfectus erat ,
 domum dimiffus. Istri , magnis copiis quum
 castra haud procul confulis castris haberent ,
 postquam alterum consulem cum exercitu
 novo advenisse audierunt , passim in civita-
 tes dilapsi sunt : consules Aquileiam in hi-
 berna legiones reducerunt.

U. c. 574.

a. C. 178.

VI. SEDATO tandem Istrico tumultu , se-
 natusconsultum factum est , ut consules in-
 ter se compararent , uter eorum ad comitia
 habenda Romam rediret. Quum absentem
 Manlium tribuni plebis , A. Licinius Nerva
 & C. Papirius Turdus , in concionibus lace-
 rarent , rogationemque promulgarent , ne
 Manlius post Idus Martias (prorogatae nam-
 que consulibus jam in annum provinciæ erant)
 imperium retineret , uti causam extemplo
 dicere , quum abisset magistratu , posset ; huic
 rogationi Q. Ælius collega intercessit , ma-
 gnisque contentionibus obtinuit , ne perfer-
 retur. Per eos dies Ti. Sempronius Gracchus
 & L. Postumius Albinus ex Hispania Romam
 quum revertissent , senatus iis a M. Titinio

*E. c. 574.
a. C. 178.*

*Sardinia
tumultus.*

*Lyciorum
querela.*

prætorè datus in æde Bellonæ ad differendas
(g) res, quas gessissent, postulandosque
honores meritos, ut (h) Diis immortalibus
haberetur honos. Eodem tempore & in Sar-
diniâ magnum tumultum esse, literis T. Æbu-
tiii prætoris cognitum est, quas filius ejus
ad senatum adtulerat. Ilienses, adjunctis Ba-
larorum auxiliis, pacatam provinciam inva-
serant: nec eis invalido exercitu, & magna
parte pestilentia absumto, resisti poterat.
Eadem & Sardorum legati nunciabant; oran-
tes, ut urbibus saltem (jam enim agros de-
ploratos esse) opem senatus ferret. Hæc le-
gatio, totumque quod ad Sardiniam perti-
nebat, ad novos magistratus rejectum est.
Æque miserabilis legatio Lyciorum, qui
crudelitatem Rhodiorum, quibus ab L. Cor-
nelio Scipione adtributi erant, querebantur:
« Fuisse sub ditione Antiochi: eam regiam
» servitutem, conlatam cum præsentî statu,
» præclaram libertatem visam. Non publico
» tantum se premi imperio, sed singulos
» justum pati servitium. Juxta se conjuges
» liberosque vexari: in corpus, in tergum

(g) *edifferendas Crev.*

(h) *& ut Crev.*

a fœviri : famam, quod indignum fit, macu-
 » lari dehoneftarique : & palam res odiofas *U. c. 574.*
 » fieri, juris etiam ufurpandi cauffa; ne pro *a. C. 178.*
 » dubio habeant, nihil inter fe & argento
 » parata mancipia intereffe. » Motus his fe-
 » natus, literas Lyciis ad Rhodios dedit : « nec
 » Lycios Rhodiis, nec ullos alicuiquam, qui
 » nati liberi fint, in fervitutem dari placere.
 » Lycios ita fub Rhodiorum fimul imperio
 » & tutela effe, ut in dirione populi Romani
 » civitates fociaë fint. »

VII. TRIUMPHI deinde ex Hispania duo
 continui acti. Prior Sempronius Gracchus
 de Celtiberis fociisque eorum; poftero die
 L. Postumius de Lufitanis aliisque ejuſdem
 regionis Hispanis triumphavit. Quadraginta
 millia pondo argenti Ti. Gracchus tranſtulit,
 viginti millia Albinus. Militibus denarios
 quinos vicanos, duplex centurioni, triplex
 equiti ambo diviferunt : fociis tantundem,
 quantum Romanis. Per eofdem forte dies
 M. Junius conful ex Iſtria comitiorum cauffa
 Romam venit. Eum quum in ſenatu fatigaf-
 ſent interrogationibus tribuni plebis Papirius
 & Licinius, de his, quæ in Iſtria effent acta,
 in concionem quoque produxerunt. Ad quæ

*Triumphũ
 de
 Hispanis.*

U. c. 574.
a. C. 178.

quum consul, « se dies non plus undecim » in ea provincia fuisse, » responderet; « quæ » se absente acta essent, se quoque, ut » illos, fama comperta habere; » exsequebantur deinde quærentes, « Quid ita non » potius A. Manlius Romam venisset, ut » rationem redderet populo Romano, cur » ex Gallia provincia, quam fortitus esset, » in Istriam transfisset? quando id bellum » senatus decrevisset, quando id bellum populus Romanus iussisset? At, Hercule, » privato quidem consilio bellum susceptum » esse, sed gestum prudenter fortiterque. » Immo, utrum susceptum sit nequius, an » inconsultius gestum, dici non posse. Stationes duas necopinantes ab Istris obpressas, » castra Romana capta, quod peditum, quod » equitum in castris fuerit. Ceteros inermes » fusosque, ante omnes consulem ipsum, » ad mare ac naves fugisse. Privatum rationem redditurum earum rerum esse, quoniam » niam consul noluisse. »

Comitia.

VIII. COMITIA deinde habita. Consules creati, C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus: & postero die prætores facti, P. Ælius Tubero iterum, C. Quinctius Fla-

LIBER

minius, C. N.

Ca. Cornelius

vinus. Tubero

peregrina eve

Sardinia: fed

provincia co

fortitur, Ili

nus Galliar

fortiti sunt

nus Clau

tio tantum

& utriusque

cis bellum

Sardorum.

erant, L.

us Manlii c

am venir. A

um belli ea

terum &

lini, q

coniles fra

um introi

(1) c. l.

(2) c. l. a

(1) & l.

(2) saig

mininus, C. Numisius, C. (i) Mummius, Cn. Cornelius Scipio, C. (k) Valerius Lævinus. Tuberoni urbana iurisditio, Quintio peregrina evenit, Numisio Sicilia, Mumio *Provincia.* Sardinia: sed ea propter belli magnitudinem provincia consularis facta. Gracchus eam fortitur, Istriam Claudius, Scipio & Lævinus Galliam, in duas divisam provincias, fortiti sunt. Idibus Martiis, quo die Sempronius Claudiusque consulatum inierunt, mentio tantum de provinciis Sardinia Istriaque & utriusque hostibus fuit, qui in his provinciis bellum conscivissent. Postero die legati Sardorum, qui ad novos magistratus dilati erant, L. (l) Minucius Thermus, qui legatus Manlii consulis in Istria fuerat, in senatum venit. Ab his edoctus est senatus, quantum belli eæ provinciæ haberent. Moverunt senatum & legationes socium nominis Latini, quæ & censores & priores consules fatigaverunt (m), tandem in senatum introductæ. Summa querelarum erat,

(i) C. l. L. Crev.

(k) C. l. P. Gron. Crev.

(l) & L. Crev.

(m) fatigaverant Crev.

U. c. 575.

a. C. 177.

C. Claudio, Ti.

Sempronio

Coss.

Coss.

U. e. 575.

a. C. 177.

Latinorum
querelæ.

« Cives suos Romæ censos plerosque Ro-
 » mam commigrasse. Quod si permittatur,
 » perpauca lustris futurum, ut deserta oppi-
 » da, deserti agri, nullum militem dare pos-
 » sent. » Fregellas quoque millia quatuor
 familiarum transisse ab se, Samnites Peligni-
 que querebantur: neque eo minus aut hos
 aut illos (n) in delectum militum dare. Ge-
 nera autem fraudis duo mutandæ viritim civi-
 tatis inducta erant. Lex fociis ac nominis
 Latini, qui stirpem ex sese domi relinque-
 rent, dabat, ut cives Romani fierent. Ea lege
 male utendo, alii fociis, alii populo Ro-
 mano injuriam faciebant. Nam &, ne stir-
 pem domi relinquerent, liberos suos quibus-
 quibus Romanis in eam conditionem, ut
 manumitterentur, mancipio dabant, liberti-
 nique cives essent: & quibus stirpes (o)
 deesset, quam relinquerent, ut (p) cives Ro-
 mani fiebant. Postea, his quoque imagini-
 bus juris spreis, promiscue sine lege, sine
 stirpe, in civitatem Romanam per migratio-
 nem & censum transibant. « Hæc ne postea
 » fierent, [petebant legati,] & ut redire in
 » civitates juberent focios; deinde ut lege

(n) illos plus Gron. (o) stirps Gron.

(p) ut l. ii Gron.

» caverent, ne quis quem civitatis mutandæ *U. c. 575.*
 » caussa suam faceret, neve alienaret : & , *a. C. 177.*
 » si quis ita civis Romanus factus esset * ,
 » civis ne esset. » Hæc impetrata ab senatu.

IX. PROVINCIÆ deinde, quæ in bello
 erant, Sardinia atque Iftria decretæ. In Sar-
 diniam duæ legiones scribi jussæ; quina mil- *Exercitus:*
 lia in singulas & duceni pedites, treceni
 equites, & duodecim millia peditum focio-
 rum ac Latini nominis, & sexcenti equites,
 & decem quinqueremes naves, si deducere
 ex navalibus vellet. Tantundem peditum
 equitumque in Iftriam, quantum in Sardi-
 niam, decretum. Et legionem unam cum
 equitibus trecentis, & quinque millia peditum
 fociorum, & ducentos quinquaginta mittere
 equites in Hispaniam consules ad M. Titi-
 nium jussi. Priusquam consules provincias
 fortirentur, prodigia nunciata sunt. Lapidem *Prodigia.*
 in agro Crustumino in lacum Martis de cælo
 cecidisse. Puerum trunci corporis in agro
 Romano natum : & quadrupedem anguem
 visum : & Capuæ multa in foro ædificia de
 cælo tacta : & Puteolis duas naves fulminis

* Tria vocabula sequentia adjecta sunt ex mente
 Sigonii, ut expleretur sensus.

U. c. 575.
a. C. 177.

Lxx
de
Latinis.

ictu concrematas esse. Inter hæc, quæ nunciabantur, lupus etiam Romæ interdum agitatus, quum Collina porta intrasset, per Esquilinam magno confectantium tumultu evasit. Eorum prodigiorum causa consules majores hostias inmolarunt, & diem unum circa omnia pulvinaria supplicatio fuit. Sacrificiis rite perfectis, provincias sortiti sunt: Claudio Istria, Sempronio Sardinia obvenit. Legem dein (q) de focis C. Claudius tulit senatusconsulto, & edixit: « Qui focii ac » nominis Latini, ipsi majoresve eorum, » M. Claudio, T. Quintio censoribus, post- » que ea, apud focios nominis Latini censi » essent, ut omnes in suam quisque civita- » tem ante Kalendas Novembres redirent. » Quæstio, qui ita non redissent, L. Mummio prætori decreta est. Ad legem & edictum consulis senatusconsultum adjectum est: « ut, » dictator, consul, interrex, censor, prætor » qui nunc esset, apud eorum quem manu- » mitteretur, in libertatem vindicaretur, » (r) ut jusjurandum daret, qui eum ma-

(q) deinde conjunctim Gros. 3: *non otios*

(r) Crev. locum hunc ira legit: *ut dictator, consul, interrex, censor, prætor qui tunc esset, apud eorum quem, qui manumitteretur, in libertatem vindicaretur.*

» numitteret, civitatis mutandæ caussa manu
 » non mittere : » quid id non juraret, eum
 manumittendum non censuerunt. Hæc in
 posterum caussa jurisque dictio C. Claudio
 consuli decreta est.

X. DUM hæc Romæ geruntur, M. Junius
 & A. Manlius, qui priore anno consules
 fuerant, quum Aquileiæ hibernassent, prin-
 cipio veris in fines Istrorum exercitum intro-
 duxerunt : ubi quum effuse popularentur,
 dolor magis & indignatio diripi res suas cer-
 nentes Istros, quam certa spes, satis sibi
 virium adversus duos exercitus, excivit.
 Concurfu ex omnibus populis juventutis facto,
 repentinus & tumultuarius exercitus acrius
 primo inpetu, quam perseverantius, pugna-
 vit. Ad quatuor millia eorum in acie cæsa :
 ceteri, omisso bello, in civitates passim dif-
 fugerunt. Inde legatos primum ad pacem pe-
 tendam in castra Romana, deinde obsides im-
 peratos, miserunt. Hæc quum Romæ cognita
 literis proconsulum essent, C. Claudius con-
 sul, veritus, ne forte ea res provinciam
 exercitumque sibi adimeret; non votis nun-
 cupatis, non paludatus, sine licitoribus, uno

*U. c. 575.
 a. C. 177.*

*Res
 in Istria
 gesta
 a
 Romanis.*

U. e. 575. omnium certiore facto collega, nocte profectus, præceps in provinciam abiit : ubi inconsultius, quam venerat, se gessit. Nam, quum concione advocata fugam e castris A. Manlii adversis auribus militum (quippe qui primi ipsi fugissent) jactasset; ingessissetque probra M. Junio, quod se dedecoris socium collegæ fecisset; ad extremum utrumque decedere provincia jussit. Quod quum milites consulis imperio dicto audientes futuros esse (u) dicerent, quum is more majorum, secundum vota in Capitolio nuncupata, cum lictoribus, paludatus profectus ab urbe esset; furens ira, vocatum, qui pro quæstore Manlii erat, catenas poposcit, vinctos se Junium Manliumque minitans Romam missurum. Ab eo quoque spretum consulis imperium est : & circumfusus exercitus, favens imperatorum causæ, & consuli infestus, animos ad non parendum addebat. Postremo fatigatus consul & contumeliis singulorum, & multitudinis (nam insuper inridebant) ludibriis, nave eadem, qua venerat, Aquileiam rediit. Inde collegæ scripsit, ut militum novorum ei parti, quæ scripta in Istriam

(u) sese Gron. Crev.

provinciam esset, ediceret, Aquileiam ut *U. c. 575.*
 conveniret; ne quid se Romæ teneret, quo *a. C. 177.*
 minus, votis nuncupatis, paludatus ab urbe
 exiret. Hæc collegæ obsequenter facta, bre-
 visque dies ad conveniendum edicta est.
 Claudius prope consecutus est literas suas.
 Concione adveniens de Manlio & Junio ha-
 bita, non ultra triduum moratus Romæ,
 paludatus, cum lictoribus, votisque in Ca-
 pitolio nuncupatis, in provinciam, æque ac
 prius, præcipiti celeritate abijt.

XI. PAUCIS ante diebus Junius Manlius-
 que oppidum Nefattium (v), quo se prin-
 cipes Istrorum & Regulus ipse Æpulo rece-
 perat, summa vi obpugnarunt. Eo Claudius
 duabus legionibus novis adductis, vetere
 exercitu cum suis ducibus dimisso, ipse
 oppidum circumfedit, & vineis obpugnare
 intendit: amnemque præterfluentem mœnia,
 qui & inpedimento obpugnantibus erat,
 & aquationem Istris præbebat, multorum
 dierum opere exceptum novo alveo avertit.
 Ea res barbaros miraculo terruit abscisæ (x)
 aquæ: & ne tum quidem memores pacis.

*Nefattium
 Claudius
 Cos.
 obsidet.*

(v) *Nefattium* Crev.

(x) *abscisæ* Gron. Crev.

U. c. 575.
a. C. 177.

*Furor
Oppidano-
rum.*

in cædem conjugum ac liberorum versi, etiam, ut spectaculo hostibus tam fœdum facinus esset, palam in muris trucidatos præcipitabant. Inter simul complorationem feminarum puerorumque, simul nefandam cædem, milites, transgressi murum, oppidum intrarunt. Cujus capti tumultum ut ex pavido clamore fugientium accepit rex, trajecit ferro pectus, ne vivus caperetur: ceteri capti, aut occisi. Duo deinde oppida, Mutila & Faveria, vi capta & deleta. Præda, ut in gente inopi, spe major fuit, & omnis militibus concessa est. Quinque millia capitum, sexcenta triginta duo sub corona venierunt. Auctores belli virgis cæsi, & securi percussi. Istria tota trium oppidorum excidio & morte regis pacata est: omnesque undique populi, obsidibus datis, in ditionem venerunt. Sub Istrici finem belli apud Ligures concilia de bello haberi cœpta.

*Istria
pacata.*

XII. TI. CLAUDIUS proconsul, qui prætor priore anno fuerat, cum præsidio legionis unius Pisis præerat. Cujus literis senatus certior factus, eas ipsas literas ad C. Claudium (nam alter consul jam in Sardiniam trajecerat) deferendas censet: & adjicit decre-

decretum; « quoniam Istria provincia con-
 »fecta esset, si ei videretur, exercitum tra-
 »duceret in Ligures. » Simul ex litteris con-
 sulis, quas de rebus in Istria gestis scripse-
 rat, in biduum supplicatio decreta. Et ab
 altero consule Ti. Sempronio in Sardinia
 prospere res gestæ. Exercitum in agrum
 Sardonum Iliensium induxit. Balarorum magna
 auxilia Iliensibus venerant. Cum utraque gen-
 te signis conlatis conflixit. Fusi fugatique
 hostes, castrisque exuti: duodecim millia
 armatorum cæsa. Postero die arma lecta con-
 jici in acervum jussit consul, sacrumque id
 Vulcano cremavit. Victorem exercitum in
 hiberna sociarum urbium reduxit. Et C. Clau-
 dius, literis Ti. Claudii & senatusconsulto
 accepto, ex Istria legiones in Ligures tran-
 duxit. Ad Scultennam flumen in campos
 progressi castra habebant hostes. Ibi cum his
 acie dimicatum. Quindecim millia cæsa; plus
 septingenti aut (y) in proelio, aut in castris
 (nam ea quoque expugnata sunt) capti: &
 signa militaria unum & quinquaginta capta.
 Ligures, reliquæ cædis, in montes refuge-
 runt passim: populantique campestris agros
 (y) aut del. Gron. Crev.

Tom. XI,

U. a. 375.
 a. C. 177.

Res in
 Sardinia
 gestæ.

Ligures
 victi
 a Claudio
 Cos.

G

U. c. 575. consuli nulla usquam adparuerunt arma. *a. C. 177.* Claudius, duarum gentium uno anno victor, duabus, quod raro alius, in consulatu pacatis provinciis, Romam revertit.

Prodigia. XIII. PRODIGIA eo anno nunciata. In Crustumino avem sangualem (quam vocant) sacrum lapidem rostro cecidisse. Bovem in Campania locutum. Vaccam æneam Syracusis ab agresti tauro, qui pecore aberrasset, initam, ac femine adpersam. In Crustumino diem unum in ipso loco supplicatio fuit: & in Campania bos alenda publice data: Syracusanumque prodigium expiatum, editis ab aruspibus Diis, quibus supplicaretur. Pontifex eo anno mortuus est M. Claudius Marcellus, qui consul censorque fuerat. In ejus locum subfectus est pontifex filius ejus M. Marcellus. Et Lunam (2) colonia eodem anno duomillia civium Romanorum sunt deducta. Triumviri deduxerunt, P. Ælius, L. Egilius, Cn. Sicinius. Quinquagena & singula jugera & semisses agri in singulos dati sunt. De Ligure captus is ager erat. Etruscorum ante, quam Ligurum, fuerat. C. Claudius consul ad urbem venit: cui, quum in senatu de

*Luna
colonia.*

*Claudii
triumphus.*

(2) *Lucam Gron. Crev.*

rebus in Istria Liguribusque prospere gestis *V. s. 575.*
 differuisset, postulanti triumphus est decre- *a. C. 177.*
 tus. Triumphavit in magistratu de duabus
 simul gentibus. Tulit in eo triumpho dena-
 rium trecenta septem millia, & victoriatum
 octoginta quinque millia septingentos duos.
 Militibus in singulos quini deni denarii dati:
 duplex centurioni, triplex equiti. Sociis di-
 midio minus, quam civibus, datum. Itaque
 taciti, ut iratos esse sentires, secuti sunt
 currum.

XIV. DUM is triumphus de Liguribus age-
 batur, Ligures, postquam senserunt, non
 consularem tantum exercitum Romam ab-
 ductum, sed legionem ab Ti. Claudio Pisis
 dimissam, soluti metu, clam exercitu indicto,
 per transversos limites superatis montibus,
 in campos degressi, agrum Mutinensem po-
 pulati, repentino inpetu coloniam ipsam ce-
 perunt. Id ubi Romam adlatum est, senatus
 C. Claudium consulem comitia primo quo-
 que tempore habere iussit, creatisque in an-
 num magistratibus in provinciam redire, &
 coloniam ex hostibus eripere. Ita, uti cen-
 suit senatus, comitia habita. Consules creati,
 Cn. Cornelius Scipio Hispallus, Q. Peril-

*Ligures
 rebellant.*

Comitia.

lius Spurius. Prætores inde facti, M. Popilius Lænas, P. Licinius Craſſus, M. Cornelius Scipio, L. Papius Maſo, M. Aburius, L. Aquillius Gallus. C. Claudio conſuli prorogatum in annum imperium, & Gallia provincia: &, ne Iſtri quoque idem, quod & Ligures, facerent, ſocios nominis Latini in Iſtriam mitteret, quos triumphus cauſa de provincia deduxiſſet. Cn. Cornelio & Q. Petillio conſulibus, quo die magiſtratum inierunt, inmolantibus Jovi ſingulis bubus uti ſolet, in ea hoſtia, qua Q. Petillius ſacrificavit, in jocinore caput non inventum. Id quum ad ſenatum retuliſſet, bove perlitare juſſus. De provinciis deinde conſultus ſenatus Piſas & Ligures provincias conſulibus decrevit. Cui Piſæ provincia obveniſſet, quum magiſtratum creandorum tempus eſſet, ad comitia reverti juſſit. Additum decreto, ut binas legiones novas ſcriberent, & trecentos (a) equites: & dena millia peditum ſociis nominique Latino, & ſexcentos (b) imperarent equites. Ti. Claudio prorogatum eſt imperium in id tempus, quo in provinciam conſul veniſſet.

(a) trecentos Gron. Crev.

(b) ſexcentos Gron. Crev.

U. s. 576.

a. C. 176.

Cn. Cornelio,
Q. Petillio
Coſſ.

XV. DUM de his rebus in senatu agitur, *U. c. 176.*
a. C. 176.
 Cn. Cornelius, evocatus a viatore, quum
 templo egressus esset, paulo post rediit
 confuso vultu, & exposuit Patribus con-
 scriptis, bovis fescenaris, quem inmolavisset,
 jecur defluxisse. Id se victimario nuncianti
 parum credentem, ipsum aquam effundi ex
 olla, ubi exta coquerentur, jussisse: & vi-
 disse ceteram integram partem extorum, je-
 cur omne inenarrabiliter absumtum. Territis
 eo prodigio Patribus, & alter consul curam
 adjecit: qui se, quod caput jocinori defuisset,
 tribus bubus perlitasse negavit. Senatus
 majoribus hostiis usque ad litationem sacri-
 ficari jussit. Ceteris Diis perlitatum ferunt:
 Saluti Perillium perlitasse negant. Inde con-
 sules prætoresque provincias sortiti. Pisæ *Provincia.*
 Cn. Cornelio, Ligures Perillio obvenerunt.
 Prætores, L. Papirius Maso urbanam, M.
 Aburius inter peregrinos, sortiti sunt. M.
 Cornelius Scipio Maluginensis Hispaniam
 ulteriorem, L. Aquillius Gallus Siciliam
 habuit. Duo deprecati sunt, ne in provin-
 cias irent: M. Popillius in Sardiniam. « Grac-
 » chum eam provinciam pacare, & T. Æbu-
 » rium prætorem adiutorem ab senatu datum

U. c. 576. » esse. Interrumpi tenorem rerum, in quibus
 a. C. 176. » peragendis continuatio ipsa efficacissima
 » esset, minime convenire. Inter traditionem
 » imperii novitatemque successoris, quæ
 » noscendis prius, quam agendis, rebus im-
 » buenda sit, sæpe bene gerendæ rei occa-
 » siones intercidere.» Probata Popillii excu-
 satio est. P. Licinius Crassus sacrificiis se
 inpediri sollemnibus excusabat, ne in pro-
 vinciam iret. Citerior Hispania obvenerat.
 Ceterum aut ire jussus, aut jurare pro con-
 cione, sollemni sacrificio se prohiberi. Id
 ubi in P. Licinio ita statutum est, & ab se
 uti jusjurandum acciperent, M. Cornelius
 postulavit, ne in Hispaniam ulteriorem iret.
 Prætores ambo in eadem verba jurejurarunt.
 M. Titinius & T. Fonteius proconsules ma-
 nere cum eodem imperii jure in Hispania
 jussi: & ut in supplementum his tria millia
 civium Romanorum cum equitibus ducen-
 tis, quinque millia focium Latini nominis &
 trecenti equites mitterentur.

XVI. LATINÆ feriæ fuere ante diem ter-
 tium Nonas Maii, in quibus, quia in una
 hostia magistratus Lanuvinus precatus non
 erat, «populo Romano Quiritium, religionis

fuit. Id quum ad senatum relatum esset, fenatusque ad pontificum collegium rejecisset; pontificibus, quia non recte factæ Latinæ essent, instauratis Latinis, placuit Lanuvinos, quorum opera instauratæ essent, hostias præbere. Accesserat ad religionem, quod Cn. Cornelius consul, ex monte Albano rediens, concidit: & parte membrorum captus, ad Aquas Cumanas profectus, ingravescente morbo, Cumis decessit. Sed inde mortuus Romam adlatus, & funere magnifico elatus sepultusque est. Pontifex idem fuerat. Consul Q. Petillius, quum primum per auspicia posset, collegæ subrogando comitia habere iussus, & Latinas edicere. Comitia in ante diem tertium Nonas Sextiles, Latinas in ante diem tertium Idus Sextiles edixit. Plenis religionum animis, prodigia insuper nunciata: Tufculi facem in cœlo visam; Gabiis ædem Apollinis & privata ædificia complura, Graviscis murum portamque de cœlo tacta. Ea patres procurari, uti pontifices censuissent, jusserunt. Dum consules primum religiones, deinde alterum alterius mors, & comitia, & Latinarum instauraciones impediunt, interim C. Claudius exercitum ad

*U. c. 576.
a. C. 176.*

*Cornelii
Cof. mors.*

Prodigia.

*U. c. 576.
a. C. 176.*

Mutinam, quam Ligures priore anno ceperant, admovit. Ante triduum, quam obpugnare cœperat, receptam ex hostibus colonis restituit. Octo millia ibi Ligurum intra muros cæsa; literæque Romam extemplo scriptæ, quibus non modo rem exponeret, sed etiam gloriaretur, sua virtute ac felicitate neminem jam cis Alpes hostem populi Romani: agrique aliquantum captum, qui multis millibus hominum dividi viritim posset.

*Sardinia
pacata.*

XVII. Et Ti. Sempronius eodem tempore in Sardinia multis secundis præliis Sardos perdomuit. Quindecim millia hostium sunt cæsa. Omnes Sardorum populi, qui defece- rant, in ditionem redacti. Stipendiariis veteribus duplex vestigal imperatum, exactumque: ceteri frumentum contulerunt. Pacata provincia, obsidibusque ex tota insula ducentis triginta acceptis, legati Romam, qui ea nunciarent, missi; quique ab senatu peterent, ut ob eas res, ductu auspicioque Ti. Sempronii prospere gestas, Diis immortalibus honos haberetur, ipsique decedenti de provincia exercitum secum deportare liceret. Senatus, in æde Apollinis legatorum verbis auditis, supplicationem in biduum decrevit,

LIBER XLI CAP. XVIII 41

& quadraginta majoribus hostiis consules sacrificare iussit : Ti. Sempronium proconsulem exercitumque eo anno in provincia manere. Comitia deinde consulis unius subrogandi, quæ in ante diem tertium Nonas Sextiles edicta erant, eo ipso die sunt confecta.

Q. Petillius consul collegam, qui extemplo magistratum occiperet, creavit C. Valerium Lævinum. Is, jam diu cupidus provinciæ, quum obportunæ cupiditati ejus literæ adlatæ essent, Ligures rebellasse, Nonis Sextilibus paludatus, literis auditis, tumultus ejus causa legionem tertiam ad C. Claudium proconsulem in Galliam proficisci iussit ; & duumviros navales cum classe Pisas ire, qui Ligurum oram, maritimum quoque terrorem admoventes, circumvectarentur. Eodem & Q. Petillius consul ad conveniendum exercitui diem edixerat. Et C. Claudius proconsul, audita rebellionem Ligurum, præter eas copias, quas secum Parmæ habebat, subitariis collectis militibus, exercitum ad fines Ligurum admovit.

XVIII. HOSTES sub adventum C. Claudii, a quo duce se meminerant nuper ad Scultennam flumen victos fugatosque, locorum

U. c. 576.
a. C. 176.

Cof. subro-
gatus.

Res
in Liguria
gestæ.

V. c. 576.
a. C. 176.

magis præsidio aduersus infeliciter expertam vim, quam armis, se defensuri, duos montes Letum & Balistam ceperunt, muroque insuper amplexi. Tardius ex agris demigrantes obpressi ad mille & quingentos perierunt. Ceteri montibus se tenebant, &, ne in metu quidem feritatis ingenitæ obliui, sæuiunt in prædam, quæ Mutinæ parta erat. Captivos cum fœda laceratione interficiunt: pecora in fanis trucidant verius passim, quam rite sacrificant. Satiati cæde animantium, quæ inanima erant, parietibus adfigunt (c), vasa omnis generis usui magis, quam ornamento in speciem, facta. Q. Petillius consul, ne absente se debellaretur, literas ad C. Claudium misit, ut cum exercitu ad se in Galliam veniret: campis Macris se eum expectaturum. Literis acceptis, Claudius ex Liguribus castra movit, exercitumque ad campos Macros consuli tradidit. Eodem paucis post diebus C. Valerius consul alter venit. Ibi, divisus copiis, priusquam digrederentur, communiter ambo exercitus iustraverunt. Tum fortiti, quia non ab eadem utrumque parte adgredi hostem placebat, regiones quas pete-

(c) affigunt Gron.

terent. Valerium auspicato sortitum constat, *U. c. 576.*
a. C. 176.
 (d) quod in templo fuisset : in Petillio id
 vitio factum, postea augures responderunt ;
 quod extra templum fortem in sitellam in
 templum latam foris ipse posuerit. Profecti
 inde in diversas regiones. Petillius adversus
 Balistæ & Leti jugum, quod eos montes
 perpetuo dorso inter se jungit, castra habuit.
 Ibi adhortantem eum pro concione milites,
 inmemorem ambiguitatis verbi, ominatum
 ferunt, « se eo die Letum capturum esse. »
 Duabus simul partibus subire in adversos
 montes cœpit. Ea pars, in qua ipse erat,
 impigre subcedebat. Alteram hostes quum
 propulissent, ut restitueret rem inclinam,
 consul equo advectus, suos quidem a fuga
 revocavit : ipse, dum incautius ante signa
 obversatur, missili trajectus cecidit. Nec
 hostes ducem occisum senserunt ; & suorum
 pauci, qui viderant, haud neglegenter, ut
 qui in eo victoriam verti scirent, corpus
 occultavere. Alia multitudo peditum equi-
 tumque, deturbatis hostibus, montes sine
 duce cepere. Ad quinque millia Ligurum
 occisa : ex Romano exercitu duo & quinqua-

Petillius
Cof.
occisus.

(d) constat Gron. Crev.

U. c. 576. ginta ceciderunt. Super tam evidentem triffis
a. C. 176. ominis eventum, etiam ex pullario auditum

SUPPL. II. est, vitium in auspicio fuisse; nec id consu-
 lem ignorasse. C. Valerius, audita [morte Q.
 Petillii, exercitum sine duce relictum ad
 suas copias adjunxit, iterumque adgressus
 Pigh. Ann. hostes, eorum sanguine collegæ manibus
 Rom. egregie parentavit. Triumphavit de Liguri-
 Val. Max. bus. In legionem cujus ante signa consul oc-
 II. 7. cificus erat, severe ab senatu animadversum

Senatus in est. Ei universæ neque stipendium anni pro-
milites Pe- cedere, neque æra dari placuit, quia pro
tillii (of. salute imperatoris, hostium telis se non ob-
leveritas. tulerant. Sub hæc tempora legati Dardano-

Legatio
Dardano-
rum.

Liv. XL. Clondico duce, ut ante memoravimus, pre-
 58. mebat, Romam venire. Qui quum de Bastar-
 Polyb. nis exposuissent, quanta esset eorum multi-
 Legat. 62. tudo, quam procera & immania corpora,
 quanta in periculis audacia, adjecerunt socie-
 tatem iis esse cum Perseo, & vero eum
 majori sibi, quam Bastarnas ipsos, esse ter-
 rori: ac proinde, ut auxilium sibi ferretur,
 ab senatu postularunt. Patres decreverunt
 mittendos esse legatos, qui Macedoniæ res
 inspicerent: & statim A. Postumio nego-

Legati
Rom. in
Macedo-
niam.

tium datum, ut eo proficisceretur. Collegas U. e. 576.
 ei adjunxerunt e junioribus, ut penes eum a. C. 176.
 præcipua esset legationis vis & auctoritas.
 Inde actum de comitiis magistratuum in inse- Comitia.
 quentem annum: qua de re non mediocris
 disceptatio incidit, quod] periti religionum
 jurisque publici, quando duo ordinarii con-
 sules ejus anni, alter morbo, alter ferro
 periisset, subfectum consulem negabant recte
 (e) comitia habere posse. [Res ad interreg- Facti Ca
 num rediit. Creati consules per interregem pit.
 P. Mucius Scævola, M. Æmilius Lepidus Pigh. Ann.
 iterum. Prætores inde facti sunt C. Popillius Rom.
 Lænas, T. Annius Luscus, C. Memmius U. e. 577.
 Gallus, C. Cluvius Saxula, Ser. Cornelius a. C. 175.
 Sulla, Ap. Claudius Centho. Consulibus P. Mucio,
 provinciæ obtigere Gallia & Ligures. Prætorum M. Æmi-
 Cornelius Sulla Sardiniam obtinuit, Claudius lio II.
 Centho citeriorem Hispaniam. Reliquæ præ- Coff.
 toriæ provinciæ quibus evenerint, non exstat Liv. infrâ
 memoria. Annus hic pestilentia infamis, C. 19.
 quæ tamen in armenta tantum grassata est. c. 21 & 26.
 Ligures, gens semper victa, semper rebel- C. 21.
 lans, Lunam Pisasque depopulati fuerant. Cap. 19.
 Simul & Gallicus tumultus increpuerat. Le-

(e) recte del. Gron. Crev.

*Res gesta
consulum
in
Gallia
&
Liguribus.*

L. XL. C.
38. 41. &
53.

pidus Gallorum motu facile compresso, in Ligures transcendit. Aliquot populi sese ejus arbitrio permiserunt: quos, ut sunt fere similia locis cultorum ingenia, asperis montium jugis, quæ incolebant, efferari ratus, quorundam ante se consulum exemplo, in plana] deduxit.]

XIX. Cis Apenninum Garuli, & Lopicini, & Hercates; trans Apenninum Briniates fuerant. Inter Audenam amnem P. Mucius cum iis, qui Lunam Pisasque depopulati erant, bellum gessit: omnibusque in ditionem redactis arma ademit. Ob eas res, in Gallia Liguribusque gestas duorum consulum ductu auspicioque, senatus in triduum supplicationes decrevit, & quadraginta hostiis sacrificari iussit. Et tumultus quidem Gallicus & Ligustinus, qui principio ejus anni exortus fuerat, haud magno conatu brevi obpressus erat. Belli Macedonici subibat jam cura, miscente Perseo inter Dardanos Bastarnasque certamina: & legati, qui missi ad res visendas in Macedoniam erant, jam reverterant Romam, renunciaverantque, bellum in Dardania esse. Simul venerant & ab rege Perseo oratores, qui purgarent, nec aditos ab eo

*Bellum
inter
Dardanos
&
Bastarnas.*

Bastarnas, nec auctore eo quidquam facere. *U. c. 577.*
 Senatus nec liberavit ejus culpæ regem, *a. C. 175.*
 neque arguit: moneri eum tantummodo
 jussit, ut etiã atque etiã curaret, ut
 sanctum haberet fœdus, quod ei cum Roma-
 nis esse videri posset. Dardani, quum Bastar-
 nas non modo non excedere finibus suis,
 quod speraverant, sed graviores fieri in dies
 cernerent, subnifos Thracum adcolarum &
 Scordifcorum auxiliis, audendum aliquid vel
 temere rati, omnes undique armati ad oppi-
 dum, quod proximum castris Bastarnarum
 erat, conveniunt (*f*). Hiems erat, & id
 anni tempus elegerant, ut Thraces Scordif-
 cique in fines suos abirent. Quod ubi ita
 factum, & solos jam esse Bastarnas audie-
 runt, bifariam dividunt copias: pars, ut
 recto itinere ad laceffendum ex aperto irer;
 pars, devio saltu circumducta, ab tergo ad-
 grederetur. Ceterum, priusquam circumire
 castra hostium possent, pugnatum est; victi-
 que Dardani compelluntur in urbem, quæ
 fere duodecim millia ab castris Bastarnarum
 aberat. Victores confestim circumfidunt ur-
 bem, haud dubie postero die aut metu dedi-

*Dardano-
 rum urbs
 circumses-
 sa.*

(f) *convenere* Gron. Crev.

*U. c. 577.
a. C. 175.*

*SUPPLEM.
III.*

*Orof.
L. IV. C.
20.*

*Bastarnæ
Istro
absorbentur.*

*Appian.
Syr.
Antiochus
rex Syriae.*

turis se hostibus, aut vi expugnaturi. Interim Dardanorum altera manus, quæ circumducta erat, ignara cladis suorum, castra Bastarnarum sine præsidio relicta] nullo negotio cepit. Bastarnæ, omni & comætu & adparatu bellico, qui in castris fuerat, exuti, quum ejus reparandi facultas ex hostili regione, & infesto tempore anni, nulla esset, patrias sedes repetere statuerunt. Itaque ad Istrum regressi, non sine ingenti lætitiâ flumen alta concretum glacie obfenderunt, quæ nullum onus recusare videretur. Verum incumbente festinantium seque cursu adglomerantium hominum ac jumentorum toto simul agmine, glacies sub immenso pondere fatigans subito dissiluit, universumque agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus, victa tandem & comminuta, destituit. Plurimi statim vorticibus hausti sunt. Multos enatare conantes crustæ dissolutæ fragmina superinducta merferunt. Pauci ex omni populo per utramque ripam vix concisis visceribus evasere.

2. Per ea tempora Antiochus Magni Antiochi filius, qui diu Romæ obses fuerat, mortuo Seleuco fratre Syriae regnum occupavit.

pavit. Namque Seleucus, quem Philopatora Græci vocavere, quum paternis cladibus fractas admodum Syriæ opes accepisset, post otiosum nullisque admodum rebus gestis nobilitatum annorum duodecim regnum, hunc minorem natu fratrem, misso Romam in ejus locum filio suo Demetrio, revocavit, ex fœderis legibus, quo mutari identidem obsides oportebat. Vix ille Athenas pervenerat, quum Seleucus infidiis Heliodori, unius ex Purpuratis, oppressus interiit. Hunc regnum adfectantem Eumenes & Attalus expulerunt, induxeruntque in ejus possessionem Antiochum, quem sibi hoc tanto beneficio devinctum habere magni æstimabant. Jam enim ob quasdam offensusculas suspectos habebant Romanos. Eorum auxiliis regno potitus Antiochus tanto populorum gaudio exceptus est, ut ei cognomen indiderint Epiphani, quod, quum alieni a stirpe regia regnum invaderent, ipse avitæ ditionis adfertor exortus suis illuxisset. Neque vero ei ad res bellicas defuit indoles & vigor animi. Verum ita pravus & inconsultus fuit in tota morum & instituendæ vitæ ratione, ut brevi,

U. c. 577.
a. C. 175.

Liv.
XXXVIII,
38.
Appian.

*Cognomi-
natus
Epiphaneus*

*Deinde
Epimanes
ob mores
absurdos.*

U. c. 577. cognomine mutato, pro Epiphane, Epimanes, id est insanus, vocitaretur.
a. c. 175

Polyb.
apud
Athen.
Libb. V. &
X. & Ptol.
Everg.
apud eum-
dem Li. X.
Diod. Sic.
apud
Vales.

3. Sæpe enim egressus e regia, incisiis ministris, uno aut altero comite, per urbem rosa coronatus, & auro textam indutus vestem incedebat, interdum lapidibus, quos sub ala gerebat, incessens obvios, interdum contra nummos in vulgus spargens, vociferansque, « sumat cui fortuna dederit. » Alias vero per aurificum, cælatorumque, & aliorum fabrorum officinas discurrebat, de cujusque arte ambitiose differens: nunc cum obvio quoque plebeiorum hominum sermones miscebat in publico: nunc circum popinas oberrans, cum ultimæ fortis peregrinis & advenis comotationi indulgebat. Si quos forte juvenes tempestivum celebrare convivium fenserat, ipse statim cum poculo & symphonia improvisus aderat, commissabundus & lasciviens, ita ut rei novitate perculsi plerique se in fugam darent, partim metu conticescerent. In publicis quoque balneis cum turba eum lavare solitum fuisse constat. Ibi quum unguentis tamen pretiosissimis uteretur, ferunt quemdam ei de plebe hominem dixisse quondam: « Beatus es, o rex: un-

» unguenta maximi pretii o'es. » Cui ille, *U. c. 577*
 dicto delectatus, « jam te, [inquit] ita bea- *a. C. 175*
 » bo, ut saturum te esse fateare. » Et statim
 in ejus caput ingentem unguenti nobilissimi
 urnam effundi jussit. Ita ut, natante pavimen-
 to, in lubrico lapsantes tum ceteri, tum
 ipse rex inprimis cachinnos tollens concide-
 ret.

XX. POSTREMO sumpta loco vestis regiae
 toga, quemadmodum Romae a candidatis fieri
 viderat, forum circumibat, singulos e ple-
 be prensans amplexansque & modo aedilita-
 tem, modo tribunatum plebis petens : ac
 denique populi suffragiis magistratum adeptus
 Romano] more, sella eburnea posita, jus di-
 cebat, disceptabatque controversias minima-
 rum rerum. Adeoque nulli fortunae adhære-
 bat animus, per omnia genera vitae errans,
 uti nec sibi, nec aliis, quinam homo esset,
 satis constaret. Non adloqui amicos, vix
 notis familiariter adridere; munificentia in-
 æquali sese aliosque ludificari : quibusdam
 honoratis magnoque æstimantibus se puerilia,
 ut escæ aut lusus, munera dare; alios nihil
 expectantes ditare. Itaque nescire, quid sibi
 vellet, quibusdam videri. Quidam ludere

U. c. 577.
a. C. 175.

Ejus mu-
nificentia.

eum simpliciter, quidem haud dubie insanire aiebant. In duabus tamen magnis honestisque rebus vere regius erat animus, in urbium donis, & Deorum cultu. Megalopolitanis in Arcadia murum se circumdaturum urbi est pollicitus, majoremque partem pecuniæ dedit. Tegeæ theatrum magnificentum e marmore facere instituit. Cyzici in Prytaneum, id est penetrabile urbis, ubi publice, quibus is honos datus est, vescuntur, vasa aurea mensæ unius posuit. Rhodiis, ut nihil unum insigne, ita omnis generis, ut quæque usus eorum postulerunt, dona dedit. Magnificentia vero in Deos vel Jovis Olympii templum Athenis, unum in terris inchoatum pro magnitudine Dei, potest testis esse. Sed & Delon aris insignibus statuarumque copia exornavit: & Antiochiæ Jovis Capitolini magnificentum templum, non laqueatum auro tantum, sed parietibus totis lamina inauratum, & alia multa in aliis locis pollicitus, quia perbreve tempus regni ejus fuit, non perfecit. Spectaculorum quoque omnis generis magnificentia superiores reges vicit; reliquorum sui moris, & copia Græcorum artificum. Gladiatorum munus Romanæ con-

Ludi,

fuetudinis primo majore cum terrore hominum, infuetorum ad tale spectaculum, quam voluptate, dedit : deinde sæpius dando, & modo vulneribus tenus, modo sine missione etiam, & familiare oculis gratumque id spectaculum fecit, & armorum studium plebisque juvenum accendit. Itaque, qui primo ab Roma magnis præmiis paratos gladiatores arcessere solitus erat, jam suo [e regno] voluntarios facile paravit gladiatores, operam ultro ad depugnandum exigua mercede obferentes. Ceterum eamdem in edendis spectaculis, quam & in cetera vita, pravitatem animi levitatemque exhibuit, ut ludorum adparatu nihil magnificentius, nihil ipso rege vilius aut contemptius videretur. Quod quidem quum sæpe alias, tum maxime in iis ludis adparuit, quos, æmulatus eorum magnificentiam qui a Paulo in Macedonia post devictum Persea dati fuerant, inmani sumptu, nec minore suo dedecore, Antiochiæ edidit. Verum ad Romanas res revertamur, a quibus nos longius abstraxit hujus regis mentio.

XXI. 2. TI. SEMPRONIUS Gracchus qui per biennium Sardiniam obtinuerat, tradita

U. c. 577.
a. C. 175.

SUPPL.

Polyb. &
Diod. ubi
supra.

Supr. c. 17.
Infr. c. 21.

*U. c. 577.
a. C. 175.
Infr. c. 28.*

*Auctor de
vir. illust.
Fest. V.
Sardi ve-
nales.
Fasti Cap.
Adde Pig-
hium.
Comitia.*

*Africani
filius ope
Cicereii
prator.
Val. Max.
IV. 5. &
III. 5.*

Ser. Cornelio Sullæ prætori provincia, re-
versus Romam triumphavit de Sardis. Tan-
tam captivorum multitudinem ex ea insula
illum abduxisse ferunt, ut longa eorum ven-
ditione res in proverbium venerit & « Sardi
» venales » pro rebus vilibus vulgari joco
celebrati fuerint. Triumphaverunt & con-
sules ambo, Scævola de Liguribus, Lepidus
de iisdem & Gallis. Tum comitia magistra-
tuum in insequentem annum habita. Creati
consules sunt Sp. Postumius Albinus, Q.
Mucius Scævola. Prætoris comitiis fortuna
inter ceteros candidatos P. Africani filium
L. Cornelium Scipionem, sive is Cnæus fuit,
non sine magna invidia in certamen conjecit
cum C. Cicereio, qui patris ejus scriba
fuerat. Nam quinque jam nominatis præto-
ribus, C. Cassio Longino, P. Furio Philo;
L. Claudio Afello, M. Atilio Serrano, Cn.
Servilio Cæpione, quum extremo saltem
loco adhærescere Scipio niteretur, adeo a
patris virtutibus degenerasse visus est, ut
omnium centuriarum suffragiis ei Cicereius
anterferretur, nisi hic sive fortunæ crimen,
sive comitorum errorem modestia sua emen-
dasset. In hoc campestri certamine patroni sui

filium vincere non sustinuit, abjectaque statim candida toga, ex competitore de victoria certo gratus cliens : & competitoris sui suffragator factus est. Sic honorem, quem à populo impetraturus Scipio non videbatur, ope Cicereii consecutus est, majore Cicereii gloria, quam sua. Consulibus provinciæ adsignatæ sunt. Gallia & Ligures. Mox fortiti prætores, C. Cassius Longinus urbanam jurisdictionem obtinuit, L. C. Scipio inter peregrinos. M. Atilio prætori provincia Sardinia obvenerat : sed cum legione nova, quam consules conscripserant, quinque millibus peditum trecentis equitibus, in Corsicam jussus est transire. Dum is ibi bellum gereret, Cornelio prorogatum imperium, uti obtineret Sardiniam. Cn. Servilio Cæpioni in Hispaniam ulteriorem, & P. Furio Philo in citiorem tria millia peditum Romanorum, equites centum quinquaginta, & socium Latini nominis quinque millia peditum, trecenti equites : Sicilia L. Claudio sine supplemento decreta. Duas præterea legiones consules scribere jussi, cum justo numero peditum equitumque, & decem millia peditum sociis imperare, & sexcentos equites. Delectus

*U. c. 578.
a. C. 174.*

*Sp. Postumio, Q.
Mucio
Coss.
Provinciae.*

*U. e. 578.
a. C. 174.*

Pestilentia

consulibus eo difficilior erat, quod pestilentia, quæ priore anno in boves ingruerat, eo verteret (c) in hominum morbos. Qui inciderant, haud facile septimum diem superabant: qui superaverant (f), longinquo, maxime quartanæ, implicabantur morbo. Servitia maxime moriebantur. Eorum strages per omnes vias insepultorum erat. Ne liberorum quidem funeribus Libitina subiciebat. Cadavera, intacta a canibus ac vulturibus, tabes absumebat: satisque constabat, nec illo, nec priore anno, in tanta strage boum hominumque, vulturium usquam visum. Sacerdotes publici ea pestilentia mortui sunt, Cn. Servilius Cæpio pontifex, pater prætoris, & Ti. Sempronius Ti. F. (g) Longus decemvir sacrorum, & P. Ælius Pætus augur, & Ti. Sempronius Gracchus, & C. Mamilius Vitulus curio maximus, & M. Sempronius Tuditanus pontifex. Pontifices subfecti sunt, C. Sulpicius Galba *** in locum Tuditani.

(c) *verterat Gron. Crev.*

(f) *superabant Gron. Crev.*

(g) *Ti. F. I. C. F. Gron.*

*** Excidit nomen pontificis, qui in locum Cæpionis demortui subfectus est.

Augures subfecti sunt, in Gracchi locum T. *U. c. 578.*
 Veturius Gracchus Sempronianus, in P. Ælii *a. C. 174.*
 Q. Ælius Pætus. Decemvir sacrorum C.
 Sempronius Longus, curio maximus C. Scri-
 bonius Curio subficitur. Quum pestilentiae
 finis non fieret, senatus decrevit, uti de-
 cemviri libros Sibyllinos adirent. Ex decreto
 eorum diem unum supplicatio fuit. Et, Q.
 Marcio Philippo verba præeunte, populus
 in foro votum concepit: « Si morbus pesti-
 » lenticque ex agro Romano emota esset,
 » biduum ferias ac supplicationem se habitu-
 » rum. » In Veienti agro biceps natus puer, *Prodigia.*
 & Sinuessæ unimanus, & Auximi (i) puella
 cum dentibus; & arcus interdiu fereno cælo
 super ædem Saturni in foro Romano inten-
 tus, & tres simul soles effulserunt: & faces
 eadem nocte plures per cælum lapsæ sunt in
 Lanuvino: Cæritesque anguem in oppido suo
 jubatum, aureis maculis sparsum, adparuisse
 adfirmabant. Et, in agro Campano bovem
 locutum esse, fatis constabat.

XXII. LEGATI Nonis Juniis (k) ex Africa
 redierunt, qui, convento prius Masinissa

(i) Oximi Gron. Crev.

(k) Junii Gron. Crev.

U. c. 578. rege, Carthaginem ierant : ceterum certius
a. C. 174. aliquanto, quæ Carthagine acta essent, ab
 rege rescierant, quam ab ipsis Carthaginien-
 sibus. Compertum tamen adfirmaverunt, legatos ab rege Perseo venisse, iisque noctu senatum in aede Æsculapii datum esse. Ab Carthagine legatos in Macedoniam missos, & rex adfirmaverat, & ipsi parum constanter negaverant. In Macedoniam quoque mittendos legatos senatus censuit. Tres missi sunt, C. Lælius, M. Valerius Messalla, Sex. Digitius. Perseus per id tempus, quia quidam Dolopum non parebant, & de quibus ambigebatur rebus, disceptationem ab rege ad Romanos revocabant, cum exercitu profectus, sub jus iudiciumque suum totam coëgit gentem. Inde, per Cætæos montes transgressus, religionibus quibusdam animo objectis, oraculum aditurus Delphos ascendit. Quum in media repente Græcia adparuisset, magnum non finitimis modo urbibus terrorem præbuit, sed in Asiam quoque ad regem Eumenem nuncius tumultus ejus venit. Triduum, non plus, Delphis moratus, per Phthiotidem Achaiam, Thessaliamque, sine damno injuriaque agrorum, per quos iter

*Persei iter
 Delphos.*

fecit, in regnum rediit. Nec earum tantum *U. e. 578.*
 civitatum, per quas iturus erat, satis habuit *a. c. 174.*
 animos sibi conciliare : aut (1) legatos, aut
 literas dimisit, petens, « ne diutius simul-
 » tatum, quæ cum patre suo fuissent, memi-
 » nissent. Nec enim tam atroces fuisse eas,
 » ut non cum ipso potuerint, ac debuerint,
 » finiri. Secum quidem omnia illis integra
 » esse ad instituendam fideliter amicitiam.»
 Cum Achæorum maxime gente reconciliandæ
 gratiæ viam quærebat.

*Viam quæ
 ritreconci-
 liandæ
 cum
 Achæis
 gratiæ.*

XXIII. HÆC una ex omni Græcia gens,
 & Atheniensium civitas, eo processerat irarum,
 ut finibus interdiceret Macedonibus.
 Itaque servitiis ex Achaia fugientibus recep-
 taculum Macedonia erat : quia, quum fini-
 bus suis interdixissent, intrare regni termi-
 nos ipsi non audebant. Id quum Perseus
 animadvertisset, comprehensis omnibus lite-
 ras [*ad Achæos misit, quibus se servos
 eorum, qui ad se transfugerant, benigne

(1) *sed aut Gron.*

* Quæ uncis includuntur, ex Sigonii mente ad-
 jecta sunt : & nituntur iis quæ in ipsa oratione
 dicuntur a Callicrate : *Inde literas ad nos cum
 muneris specie misit, & cogitare jubet, quomodo in
 reliquum hoc munere non egeamus.*

D. c. 578.
a. C. 174.

remittere illis scripsit.] Ceterum, ne similibus
fuga fervorum postea fieret, cogitandum &
illis esse. Recitatis his literis per Xenarchum
prætozem, qui privatæ gratiæ aditum apud
regem quærebat, & plerisque moderate &
benigne scriptas esse censentibus literas, at-
que his maxime, qui præter spem recepturi
essent amissa mancipia; Callicrates ex iis,
qui in eo verti salutem gentis crederent, si
cum Romanis inviolatum fœdus servaretur,

*Callicratis
adversus
regem
oratio.*

« Parva [inquit] aut mediocris res, Achæi,
» quibusdam videtur agi; ego maxime gra-
» vissimam omnium, non agique tantum arbi-
» tror, sed quodam modo actam esse. Nam
» qui regibus Macedonum, Macedonibusque
» ipsis, finibus interdixissemus, manereque
» id decretum, scilicet, ne legatos, ne nun-
» cios admitteremus regem, per quos ali-
» quorum ex nobis animi sollicitarentur; ii
» concionantem quodam modo absentem au-
» dimus regem, & si Diis placet, oratio-
» nem ejus probamus. Et, quum feræ bestiæ
» cibum ad fraudem suam positum plerum-
» que adspersentur & refugiant, nos cæci,
» specie parvi beneficii, inescamur: &
» servulorum minimi pretii recipiendorum

LIBER XLI CAP. XXIII 61

» spe, nostram ipsorum libertatem subruī *U. c. 578.*
 » & tentari patimur. Quis enim non videt, *a. C. 174.*
 » viam regiæ societatis quæri, qua Romanum
 » fœdus, quo nostra omnia continentur, vio-
 » letur? Nisi hoc dubium alicui est, bellan-
 » dum Romanis cum Perseo esse, &, quod
 » vivo Philippo expectatum, morte ejus in-
 » terpellatum est, id post mortem Philippi
 » futurum. Duos, ut scitis, habuit filios
 » Philippus, Demetrium & Persea. Genere
 » materno, virtute, ingenio, favore Mace-
 » donum, longe præstitit Demetrius. Sed
 » quia in Romanos odii regnum posuerat præ-
 » mium, Demetrium nullo alio crimine, quam
 » Romanæ amicitiae inita, occidit: Persea,
 » quem populus Romanus prius poenæ, quam
 » regni, hæredem futurum sciebat, regem
 » fecit. Itaque quid hic post mortem patris
 » egit aliud, quam bellum paravit? Bastarnas
 » primum ad terrorem omnium in Dardaniam
 » innisit: qui si sedem eam tenuissent, gra-
 » vios eos adcolas Græcia habuisset, quam
 » Asia Gallos habeat. Ea spe depulsus, non
 » tamen belli consilia omisit: immo, si vera
 » volumus dicere, jam inchoavit bellum.
 » Dolopiam armis subegit, nec provinciis de

U. c. 578. » controversis ad disceptationem populum
 a. C. 174. » Romanum adivit (m). Inde, transgressus
 » Etam, ut repente in medio umbilico Græ-
 » ciæ couspiceretur, Delphos adscendit. Hæc
 » usurpatio itineris insoliti quo vobis spectare
 » videtur? Thessaliam deinde peragravit.
 » Quod sine ullius eorum, quos oderat, no-
 » xia, hoc magis tentationem metuo. Inde
 » literas ad nos cum muneris specie misit,
 » & cogitare jubet, quo modo in reliquum
 » hoc munere non egeamus; hoc est, ut de-
 » cretum, quo arcentur Pelopponeso Mace-
 » dones, tollamus; rursus legatos regios,
 » & hospitia cum principibus & mox Mace-
 » donum exercitus, ipsum quoque a Delphis
 » (quantum enim interluit fretum?) traji-
 » cientem in Pelopponesum videamus, inmis-
 » ceamur Macedonibus armantibus se adver-
 » sus Romanos. Ego nihil novi censeo decer-
 » nendum, servandaque omnia integra, do-
 » nec ad certum dirigatur (n), vanusne hic
 » timor noster, an verus fuerit. Si pax invio-

(m) *populi Romani audivit Gron. nec provo-
 cantes de controversiis ad disceptationem populū
 Romani audivit Crev.*

(n) *redigatur Gron. Crev.*

» lata inter Macedonas Romanosque mane-
 » bit, nobis quoque amicitia & commercium
 » sit : nunc de eo cogitare periculofum &
 » in maturum videtur. »

XXIV. Post hunc Arco, frater Xenarchi
 prætoris, ita differuit : « Difficilem oratio-
 » nem Callicrates, & mihi, & omnibus, qui
 » ab eo dissentimus, fecit : agendo enim Ro-
 » manæ societatis cauffam ipfe, tentarique &
 » obpugnari dicendo, quam nemo neque ten-
 » tat, neque obpugnat, effecit, ut, qui ab
 » fe dissentiret, adversus Romanos dicere vi-
 » deretur. Ac primum omnium, tamquam
 » non hic nobiscum fuiffet, fed aut ex curia
 » populi Romani veniret, aut regum arcanis
 » interesset, omnia fcit & nunciat, quæ oc-
 » culte facta sunt. Divinat etiam, quæ futura
 » fuerant, si Philippus vixiffet : quid ita Per-
 » feus regni hæres fit, quid parent Macedo-
 » nes, quid cogitent Romani. Nos autem,
 » qui, nec ob quam cauffam, nec quemad-
 » modum perierit Demetrius, fcimus; nec
 » quid Philippus, si vixiffet, facturum fuerat,
 » (o) ad hæc, quæ palam geruntur, confilia
 » noftra adcommo-
 » dore oportet. Ac fcimus,

U. c. 578.
a. C. 174.

*Arco
 Callicrati
 respondet.*

(o) fuerit Gron. Crev.

U. c. 378. » Persea, regno accepto, ad legatos Roma
 a. C. 147. » nos venisse, ac regem Persea a populo
 » Romano adpellatum: audimus, legatos Ro-
 » manos venisse ad regem, & eos benigne
 » exceptos (p). Hæc omnia pacis equidem
 » signa esse judico, non belli: nec Romanos
 » offendi posse, si, ut bellum gerentes eos
 » secuti sumus, nunc quoque pacis auctores
 » sequamur. Cur quidem nos inexpiable
 » omnium soli bellum adversus regnum Ma-
 » cædonum geramus, non video. Obportuni
 » propinquitate ipsa Macedonia sumus; an
 » infirmissimi omnium, tamquam, quos nu-
 » per subjecit, Dolopes? immo contra ea,
 » vel viribus nostris, Deum benignitate, vel
 » regionis intervallo tuti. Sed sumus æque
 » subjecti ac Thessali Ætolique; nihilo plus
 » fidei auctoritatisque habemus adversus Ro-
 » manos, qui semper focii atque amici fui-
 » mus, quam Ætoli, qui paullo ante hostes
 » fuerunt. Quod Ætolis, quod Thessalis,
 » quod Epirotis, omni denique Græciæ cum
 » Macedonibus juris est, idem & nobis fit.
 » Cur execrabilis ista nobis solis velut deser-
 » tio juris humani est? Fecerit aliquid Philip-

(p) acceptos Gron, Crev.

» pus,

» pus, cur adversus eum armatum & bellum
 » gerentem hoc decerneremus: quid Perseus,
 » novus rex, omnis injuriæ insons, suo bene-
 » ficio paternas simultates obliterans, meruit?
 » cur soli omnium hostes ei sumus? Quam-
 » quam & illud dicere poteram, tanta prio-
 » rum Macedoniae regum merita erga nos
 » fuisse, ut Philippi unius injurias, si quæ
 » forte fuerunt, [oblivisci deberemus] * uti-
 » que post mortem. Quum classis Romana
 » Cenchreis staret, consul cum exercitu
 » Elatiæ esset, triduum in concilio fuimus,
 » consultantes, utrum Romanos, an Philip-
 » pum, sequeremur. Nonnihil metus præfens
 » ab Romanis sententias nostras inclinavit:
 » fuit certe tamen aliquid, quod tam longam
 » deliberationem fecerat (q): id quod erat
 » vetusta conjunctio cum Macedonibus, ve-
 » tera & magna in nos regum merita. Va-
 » leant & nunc eadem illa, non ut præcipue
 » amici, sed ne præcipue inimici simus. Ne
 » id, quod non agitur, Callicrates, simula-
 » verimus. Nemo novæ societatis aut novi
 » foederis, quo nos temere inligemus, con-

* Per voces uncis inclusas Clericus supplet quod
 deest. (q) *faceret Gron. Crev.*

U. c. 578.
 a. C. 174.

Non nihil metus
 præfens ab Romanis
 sententias nostras
 inclinavit:

Nemo novæ societatis
 aut novi foederis,

U. e. 578.
a. C. 174.

» scribendi est auctor : sed commercium tan-
 » tum juris præbendi repetendique sit , ne
 » interdictione finium nostrorum & nos quo-
 » que regno arceamus , ne servis nostris ali-
 » quo fugere liceat. Quid hoc adversus Ro-
 » mana fœdera est ? Quid rem parvam &
 » apertam , magnam & suspectam facimus ?
 » Quid vanos tumultus ciemus ? Quid ut
 » ipsi locum adsentandi Romanis habeamus ,
 » suspectos alios ac invisos efficimus ? Si
 » bellum erit , ne Perseus quidem dubitat ,
 » quin Romanos secuturi simus. In pace
 » etiam , si non odia finiuntur , intermittan-
 » tur. » Quum iidem huic orationi , qui
 literis regis adsentierant (r) , adsentirentur ,
 indignatione principum , quod , quam rem ne
 legatione quidem dignam judicasset Perseus ,
 literis paucorum versuum impetraret , decre-
 tum differtur. Legati deinde postea missi ab
 rege , quum Megalopoli concilium esset ;
 dataque opera est ab iis , qui offensionem
 apud Romanos timebant , ne admitterentur.

*Ætolorum
 discordiæ.*

XXXV. PER hæc tempora Ætolorum in
 semet ipsos versus furor mutuis cædibus ad
 internecionem adducturus videbatur gentem.

(r) adsentierant del. Crev.

Fessi deinde & Romam utraque pars miserunt legatos, & inter se ipsi de reconcilianda concordia agebant : quæ novo facinore discussa res veteres etiam iras excitavit. Exsulibus Hypatæis, qui factionis Proxeni erant, quum reditus in patriam promissus esset, fidesque data per principem civitatis Eupolemum, octoginta inlustres homines, quibus redeuntibus inter ceteram multitudinem Eupolemus etiam (s) obvius exierat, quum salutatione benigni excepti essent, dextræque datæ, ingredientes portam, fidem datam Deosque testes nequidquam invocantes, interfecti sunt. Inde gravius de integro bellum exarsit. C. Valerius Lævinus, & Ap. Claudius Pulcher, & C. Memmius, & M. Popilius, & L. Canuleius missi ab senatu venerant. Apud eos quum Delphis utriusque partis legati magno certamine agerent, Proxenus maxime, quum causa, tum eloquentia, præstare visus est; qui paucos post dies ab Orthobula uxore veneno est sublatu: damnataque eo crimine, in exilium abiit. Idem furor & Cretenfes lacerabat. Adventu deinde Q. Minucii legati, qui cum decem navibus

U. a. 578:

a. C. 174:

Cretensum
diffidia.

(s) etiam del. Gron. Crey.

U. c. 578. missus ad sedanda eorum certamina erat ;
a. C. 174. in spem pacis venerant. Ceterum induciæ &
 antea sex mensium fuerunt : inde multo gra-
 vius bellum exarsit. Lycii quoque per idem
 tempus ab Rhodiis bello vexabantur. Sed
 externorum inter se bella, quo quæque modo
 gesta sunt, persequi non operæ est satis su-
 perque oneris sustinenti res a populo Roma-
 no gestas scribere.

*Celtibero-
 rum
 rebellio.*

XXVI. CELTIBERI in Hispania, qui bello
 domiti se Ti. Graccho dederant, pacati
 manserant M. Titinio prætore obtinente pro-
 vinciam. Rebellarunt sub adventum Ap.
 Claudii, orsique bellum sunt ab repentina
 obpugnatione castrorum Romanorum. Prima
 lux ferme erat, quum vigiles in vallo, qui-
 que in portarum stationibus erant, quum
 vidissent procul venientem hostem, ad arma
 conclamaverunt. Ap. Claudius, signo propo-
 sito pugnae, ac paucis adhortatus milites,
 tribus simul portis eduxit. Obsistentibus ad
 exitum Celtiberis, primo par utrumque (t)
 proelium fuit, quia propter angustias non
 omnes in faucibus pugnare poterant Romani:
 urgentes deinde alii alios secuti evaserunt

(t) *utrimque Gron. Crev.*

extra vallum, ut pandere aciem, & exæquari *U. c. 578.*
 cornibus hostibus, quibus circumibantur, *a. C. 174.*
 possent. Ita repente eruperunt, ut sustinere
 inpetum eorum Celtiberi nequirent. Ante
 horam secundam pulsi sunt: ad quindecim
 millia cæsa aut capta: signa ademta duo &
 triginta. Castra etiam eo die expugnata,
 debellatumque. Nam, qui superfuere prælio,
 in oppida sua dilapsi sunt. Quieti deinde
 paruerunt imperio.

XXVII. CENSORES eo anno creati Q. *Censores.*
 Fulvius Flaccus & A. Postumius Albinus
 legerunt senatum: princeps lectus M. Æmi-
 lius Lepidus pontifex maximus. De senatu
 novem eiecerunt. Insignes notæ fuerunt M.
 Cornelii Maluginensis, qui biennio ante
 prætor in Hispania fuerat; & L. Cornelii
 Scipionis prætoris, cujus tum inter cives &
 peregrinos iurisdictio erat; & Cn. Fulvii,
 qui frater Germanus &, ut Valerius Antias
 tradit, consors etiam censoris erat. Consules,
 votis etiam in Capitolio nuncupatis, in pro-
 vincias profecti sunt. Ex iis M. Æmilio se-
 natus negotium dedit, ut Patavinorum in
 Venetia seditionem comprimeret, quos cer-
 tamine factionum ad intestinum bellum exar-

U. c. 578. a. C. 174. *filice*, & ipsorum legati adtulerant. Legati, qui in Ætoliā ad similes motus comprimendos ierant, renunciarunt, cœrceri rabiem gentis non posse. Patavinis salutis fuit adventus consulis: neque aliud, quod ageret in provincia, quum habuisset, Romam rediit. Censores vias sternendas filice in urbe, glareā extra urbem substruendas (u) marginandasque primi omnium locaverunt, pontesque multis locis faciendos: & scenam ædilibus prætoribusque præbendam: & carceres in circo, & ova ad notas curriculis numerandis, & * dam, & metas trans * & caveas ferreas per * intromitterentur * ferreis in monte Albano consulibus (x), & clivum Capitolinum filice sternendum curaverunt, & porticum ab æde Saturni in Capitolium ad senaculum, ac super id curiam.

*Eorum
opera.*

(u) *substernendas* Gron. Crev.

(x) Locum hunc utcumque explet Marcellus Donatus, atque ita legendum putat, censores curasse carceres in circo faciendos, & ova ad notas curriculis numerandas, & rhedam, & metas transitus, & caveas ferreas, per quas intromitterentur feræ. Sed his etiam receptis conjecturis, quomodo ista cohærebunt verbis quæ sequuntur, in monte Albano consulibus?

Et extra portam Trigeminam emporium lapide straverunt, stipitibusque seperunt: & porticum Æmiliam reficiendam curarunt: gradibusque adscensum ab Tiberi in emporium fecerunt. Et extra eandem portam in Aventinum porticum filice straverunt, & eo publico ab æde Veneris fecerunt. Iidem Galatiæ & Auximi muros faciendos locaverunt, venditisque ibi publicis locis, pecuniam, quæ redacta erat, tabernis utrique foro circumdandis consumserunt. Et alter ex iis Fulvius Flaccus (nam Postumius nihil, nisi senatus Romani populivè jussu, se locaturum ipforum pecunia *) Jovis ædem Pisauri & Fundis, & Pollentiæ etiam aquam adducendam, & Pisauri viam filice sternendam, & Sinuessam a ga * aviariæ: in his & cloacum circumducend * & forum porticibus tabernisque claudendum, & Janos tres faciendos (y). Hæc ab uno cenfore opera locata,

(y) Locus corruptus forte sic legendus: & alter ex iis Fulvius Flaccus (nam Postumius nihil, nisi senatus Romani populivè jussu, se locaturum pecunia dicebat) Jovis ædem Pisauri & Fundis, & Pollentiam aquam adducendam, & Pisauri viam filice sternendam, & Sinuessæ magna opera ac varia: in his & cloacam in fluvium circumducendam, &

U. s. 578. cum magna gratia colonorum. Moribus quo-
a. C. 174. que regendis diligens & severa censura fuit,
 Multis equi ademti.

XXVIII. EXITU prope anni diem unum
 supplicatio fuit ob res prospere gestas in
 Hispania ductu auspicioque Ap. Claudii pro-
 consulis : & majoribus hostiis viginti sacri-
 ficatum. Et alterum diem supplicatio ad Ce-
 reris, Liberi, Liberæque fuit, quod ex Sa-
 binis terræ motus ingens cum multis ædifi-
 ciorum ruinis nunciatus erat. Quum Ap.
 Claudius ex Hispania Romam redisset, de-
 crevit senatus, ut ovans urbem iniret. Jam
 comitularia comitia adpetebant; quibus, magna
 contentione habitis propter multitudinem
 petentium, creati L. Postumius Albinus &
 M. Popillius Lænas. Prætores inde facti, N.
 Fabius Buteo, M. Matienus, C. Cicereius,
 M. Furius Crassipes iterum, A. Atilius Ser-
 ranus iterum, C. Fulvius Saxula iterum.
 Comitiiis perfectis, Ap. Claudius Cætho,
 ex Celtiberis ovans quum in urbem iniret,
 decem millia pondo argenti, quinque millia

Comitia.

*forum porticibus tabernisque claudendum, & Janos
 tres faciendos. Hæc emendavimus ex conjecturis
 partim Sigonii, partim Crevierii & Drakenborchii.*

auri in ærarium tulit. Flamen Dialis inauguratus est Cn. Cornelius. Eodem anno tabula in ædem (z) Matris Maturæ cum indice hoc posita est : « Ti. Sempronii Gracchi » consulis imperio auspicioque legio exercitusque populi Romani Sardiniam subegit. » In ea provincia hostium cæsa aut capta » supra octoginta millia. Republica felicissime gesta, atque liberatis vectigalibus * » restitutis, exercitum salvum atque incolumen plenissimum præda domum reportavit. » Iterum triumphans in urbem Romam rediit. » Cujus rei ergo hanc tabulam donum Jovi » dedit. » Sardinia insulæ forma erat, atque in ea simulacra pugnarum picta. Munera gladiatorum eo anno aliquot parva alia data; unum ante cetera insigne fuit T. Flaminini, quod mortis causa patris sui, cum visceratione epuloque & ludis scenicis, quatrimum dedit. Magni tamen muneris ea summa fuit, ut per triduum quatuor & septuaginta homines pugnarint.

(z) *ade Gron. Crev.*

* Deesse vox aliqua videtur. Sig. & Crev. legendum existimant *liberatis vectigalibus & reip. restitutis*. Gron. conjicit : *sociisque restitutis*.

*U. c. 578.
a. C. 174.*

*Tabula in
æde Matris
Maturæ a
Graccho
posita.*

U. c. 578.
a. C. 174.

SUPPL.
Lex Voco-
nia.

I. FINIS hujus anni insignis est nova, ea-
que magni momenti lege, quæ non sine ali-
quo motu animorum agitata civitatem exer-
cuit. Hactenus feminas non minus quam viros
ad hæreditates admitti jus fuerat : inde fie-
bat, ut illustrissimarum sæpe familiarum bo-
na in alienas domos transfunderentur, magno
cum reipublicæ damno, cujus interest cla-
rorum nominum hæredibus suppetere opes,
quibus splendorem generis, onus alioqui
magis quam decus, tutari & exornare possint.
Deinde etiam, quum crescentibus jam imperii
opibus crescerent quoque privatorum divitiæ,
metus erat, ne pronior natura in luxum &
elegantioris cultus adfectionem muliebris
animus, nactus ex adfluentia opum cupiditatis
inritamenta, in sumptus immodicos atque in
luxuriam prolaberetur, ac deinde a prisca
fortasse sanctitate descisceret, nec minor
fieret morum quam cultus mutatio. His
incommodis obviam ire statuit Q. Voconius
Saxa tribunus plebis, tulitque ad popu-

Cic. 1. in
Verr.
Cap. 42.
Dio,
L. LVI.

lum : « Ne quis, qui post A. Postumium,
» Q. Fulvium censores census esset, hæredem
» virginem, neve mulierem faceret : neve
» ulli virgini, vel mulieri, bona cujusquam

» liceret hæreditate percipere ultra centum
 » millia sestertium. » Sed & cavendum quo- *D. c. 578.*
 que duxit Voconius, ne magnitudine lega- *a. C. 174.*
 torum hæreditates, quod fiebat interdum,
 exhaurirentur. Adjecit igitur rogationi, « Ne Cic. 1. in
 » quis plus cuiquam legaret, quam ad hæ- Verr.
 » redem hæredesve perveniret. » Atque hoc Cap. 43.
 quidem posterius legis caput facile se populo
 probabat, quod & æquissimum videretur,
 nec cuiquam magnopere grave esset. De
 priore, quo removebantur feminæ ab omnium
 omnino civium hæreditatibus, ambigebatur.
 Dubitationem exemit M. Cato, acerrimus
 jam olim in defendenda lege Oppia mulierum Liv.
 adversarius & castigator, qui & hanc quo- XXXIV.
 que majoris momenti adversus illas legem 1. & seq.
 annos natus quinque & sexaginta, magna voce
 & bonis lateribus, suavit, pro solita asperi- Cic. de
 tate in muliebrem investus inpotentiam, Sen. C. 5.
 intolerandosque in opulentia spiritus: quum
 hinc quoque argueret divitum matronarum
 fastum & adrogantiam, « quod illæ, magna Cato apud
 » sæpe dote marito adlata, magnam sibi pecu- A. Gell.
XVII, 6.

U. c. 578. » niam reciperent ac retinerent, eamque pe-
a. C. 174. » cuniam ita postea viro roganti mutua
 » darent, ut, quoties iratae essent, statim
 » per receptitium servum consecrantem &
 » quotidie flagitantem solutionem, maritum
 » tanquam debitorem extraneum inopportune
 » cogerent. » Hac indignatione commoti le-
 gem, uti rogabat Voconius, accipiendam
 censuerunt.

EPITOME 87
LIBRI XLII LIVIANI

Q. *FULVIUS FLACCUS* censor templum Junonis Laciniae tegulis marmoreis spoliavit, ut ædem, quam dedicabat, tegetet. Tegulae ex senatusconsulto reportatae. *Eumenes*, Asiae rex, in senatu de *Perseo*, Macedoniae rege, questus est: cujus injuriæ in populum Romanum referuntur. Ob quas bello ei indicto, *P. Licinius Crassus* consul, cui id mandatum erat, in Macedonia transit, levisque expeditionibus, equestribus præliis, in Thessalia cum *Perseo* parum felici eventu pugnavit. Inter *Masinissam* & *Carthaginenses* de agro fuit arbiter ad disceptandum a senatu datus. Legati missi ad civitates socias & reges rogandos, ut in fide permanerent, dubitantibus *Rhodiis*.

Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita ducenta quinquaginta septem millia ducenta triginta unum. Res præterea adversus Corsos & Ligures prospere gestas continet.

L. Postu
lanas quum
exercitibusque
es utrique
quibus eam
(bina sing
rominis den
quires, &
a pedum A
s equites.
is Roman
i; cum qu
gite, in C
erret; inter
oviciam ob
tate provin
erans urben
ros le per
na curione
l. Furius Cr
bitiam. Pr

(1) Janu

LIBER XLII

I.

L. POSTUMIUS ALBINUS, M. Popillius *U. c. 579.*
Lænas quum omnium primum de provinciis *a. c. 173.*
exercitibusque ad fenatum retulissent, Ligu- *L. Postu-*
res utrique decreti sunt : ut novas ambo, *mio, M.*
quibus eam provinciam obtinerent, legiones, *Popillio*
(binæ singulis decretæ) & socium Latini *Coss.*
nominis dena millia peditum & sexcenos (a) *Provincia.*
equites, & supplementum Hispaniæ tria mil-
lia peditum Romanorum scriberent, & ducen-
tos equites. Ad hoc mille & quingenti pe-
dites Romani cum centum equitibus scribi
jussi; cum quibus prætor, cui Sardinia ob-
tigisset, in Corficam transgressus bellum
gereret; interim M. Atilius, vetus prætor,
provinciam obtineret Sardiniam. Prætores
deinde provincias fortiti sunt, A. Atilius
Serranus urbanam, C. Cluvius Saxula inter
cives & peregrinos, N. Fabius Buteo Hispani-
am citeriorem, M. Matienus ulteriorem,
M. Furius Crassipes Siciliam, C. Cicereius
Sardiniam. Priusquam magistratus proficisce-

(a) *sexcentos* Gron. Crev.

U. c. 579. *a. C. 173* rentur, senatui placuit, L. Postumium consulem ad agrum publicum a privato terminandum in Campaniam ire; cujus ingentem modum possidere privatos, paullatim profereundo fines, constabat. Hic, iratus Prænestinis, quod, quum eo privatus sacrificii in templo Fortunæ faciendi causa profectus esset, nihil in se honorifice, neque publice, neque privatim, factum a Prænestinis esset, priusquam ab Roma proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet, ubi diverteretur, jumentaque, quum exiret inde, præsto essent. Ante hunc consulem, nemo umquam sociis in ulla re oneri aut sumtui fuit. Ideo magistratus mulis tabernaculisque & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis. Privata hospitia habebant; ea benigne comiterque colebant: domusque eorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati, qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant: aliam inpenfam focii in magistratus Romanos non faciebant. Injuria consulis, etiamsi justa, non tamen in magistratu exercenda,

Magistratum Rom. priscam modestiam.

LIBE
 ceta, & file
 ut trinitum,
 lato exemplo
 in dies talis
 II. PRINCIP
 Eroliam &
 ciarunt, « sibi
 » alii abesse
 » utrumque
 » Facile ran
 » nec ultra
 » Erolia se
 » discordiaru
 » veri potius
 » in ex
 » iciperetur,
 » rem peri p
 » bus libris
 » quæ (specie
 » hveni lana
 » qui Remon
 » re velu
 » in Gallico
 » lib existit
 » hec prodigi
 » que ab dec
 Tom. XI

cenda, & silentium, nimis aut modestum, *U. c. 579.*
 aut timidum, Prænestinorum jus, velut probato exemplo, magistratibus fecit graviorum *a. C. 173.*
 in dies talis generis imperiorum.

II. PRINCIPIO hujus anni legati, qui in *Legati ex Macedonia & Ætolia reduces.*
 Ætoliâ & Macedoniâ missi erant, renunciarunt, « sibi conveniendi regis Persei, quum
 » alii abesse eum, alii ægrum esse, falso
 » utrumque, fingerent, potestatem non factam.
 » Facile tamen adparuisse sibi, bellum parari,
 » nec ultra ad arma ire dilaturum. Item in
 » Ætoliâ seditionem gliscere in dies, neque
 » discordiarum principes auctoritate sua coër-
 » ceri potuisse. » Quum bellum Macedonicum in expectatione esset, priusquam id
 fusciperetur, prodigia expiari, pacemque *Prodigia expiata.*
 Deum peti precationibus, quæ editæ ex fatalibus libris essent, placuit. Lanuvii classis magnæ species in cœlo visæ dicebantur; & Priverni lana pulla terra enata; & in Veienti apud Rementem lapidarum; Pomptinum omne velut nubibus locustarum coopertum esse; in Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis pisces emeruisse. Ob hæc prodigia libri fatales inspecti, editumque ab decemviris est, & quibus Diis, qui-

U. c. 579.
a. C. 173.

busque hostiis sacrificaretur, & ut supplicatio prodigiis expiandis fieret: altera, quæ priore anno valetudinis populi causa vota esset, ea uti feriæque essent. Itaque sacrificatum est, ut decemviri scriptum ediderunt.

*Ædis
Fortunæ
equestris.*

III. EODEM anno ædis (b) Junonis Laciniae detecta. Q. Fulvius Flaccus censor ædem Fortunæ Equestris, quam in Hispania prætor bello Celtiberico voverat, faciebat eniso studio, ne ullum Romæ amplius aut magnificentius templum esset. Magnum ornamentum

*Tegula
marmoreæ
ex æde Junonis
Laciniae de-
tractæ.*

tum se templo ratus adjecturum, si tegulæ marmoreæ essent, profectus in Bruttios, ædem Junonis Laciniae ad partem dimidiam detegit. Id satis fore ratus ad tegendum, quod ædificaretur. Naves paratæ fuerunt, quæ tollerent atque adsportarent, auctoritate censoria fociis deterritis id sacrilegium prohibere. Postquam censor rediit, tegulæ, expositæ de navibus, ad templum portabantur. Quamquam, unde essent, fitebatur, non tamen celari potuit. Fremitus igitur in curia ortus est: ex omnibus partibus postulabatur, ut consules eam rem ad senatum referrent. Ut vero arcessitus in curiam censor venit,

(b) *ædes Gron. Crev.*

multo infestius singuli universique præsen-
 tem lacerare. «Templum augustissimum re-
 » gionis ejus, quod non Pyrrhus, non Hanni-
 » bal violassent, violare parum habuisse, nisi
 » detexisset fœde, ac prope diruisset. Detrac-
 » tum culmen templo, nudatum tectum pa-
 » tere imbribus putrefaciendum. Censorem,
 » moribus regendis creatum, cui facta tecta
 » exigere sacris publicis, & loca tuenda,
 » more majorum traditum esset; eum per
 » sociorum urbes diruentem templa, nudan-
 » temque tecta ædium sacrarum, vagari: &
 » quod, si in privatis sociorum ædificiis fa-
 » ceret, indignum videri posset, id Deum
 » immortalium templa demolientem facere:
 » & obstringere religione populum Roma-
 » num, ruinis templorum templa ædifican-
 » tem: tamquam non iidem ubique Dii in-
 » mortales sint, sed spoliis aliorum alii co-
 » lendi exornandique.» Quum, priusquam
 referretur, adpareret, quid sentirent Patres,
 relatione facta, in unam omnes sententiam
 ierunt, ut hæ tegulæ reportandæ in templum
 locarentur, piaculariaque Junoni fierent.
 Quæ ad religionem pertinent, cum cura
 facta: tegulas relictas in area templi, quia

U. e. 579.

a. C. 173.

Reportata
jussu
senatus.

U. c. 579. reponendarum nemo artifex inire rationem
a. C. 173. potuerit, redemptores nunciarunt.

IV. Ex prætoribus, qui in provincias ierant, N. Fabius Massiliæ moritur, quum in citeriorem Hispaniam iret. Itaque, quum id nunciatum a Massiliensibus legatis esset, senatus decrevit, ut P. Furius & Cn. Servilius, quibus succedebatur, inter se fortirentur, uter citeriorem Hispaniam prorogato imperio obtineret. Sors obportuna fuit; P. Furius idem, cujus ea provincia fuerat, remaneret. Eodem anno, quum agri Ligustini & Gallici, quod bello captum erat, aliquantum vacaret, senatusconsultum factum, ut is ager viritim divideretur. Decemviros in eam rem ex senatusconsulto creavit A. Atilius prætor urbanus, M. Æmilius Lepidum, C. Cassium, T. Æbutium Carum, C. Tremellium, P. Cornelium Cethegum, Q. & L. Appuleios, M. Cæcilium, C. Salonium, C. Munatium. Diviserunt dena jugera in singulos, fociis nominis Latini terna. Per idem tempus, quo hæc agebantur, legati ex Ætolia Romam venerunt de discordiis seditionibusque suis, & Theffali legati, nunciantes, quæ in Macedonia gererentur.

V. PERSEUS, jam bellum vivo patre cogitatum in animo volvens, omnes, non gentes modo Græciæ, sed civitates etiam, legationibus mittendis, pollicendo plura, quam præstando, sibi conciliabat. Erant tamen magna ex parte hominum ad favorem ejus inclinati animi, & aliquanto quam in Eumenem propensiores: quum Eumenis beneficiis muneribusque omnes Græciæ civitates & plerique principum obligati essent: & ita se in regno suo gereret, ut, quæ sub ditione ejus, urbes (c) nullius liberæ civitatis fortunam secum mutatam vellent. Contra Persea fama erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse: Apellem, ministrum quondam fraudis in fratre tollendo, atque ob id requisitum a Philippo ad supplicium, exsulantem, arcessitum post patris mortem ingentibus promissis ad præmia tantæ perpetratæ rei clam interfecisse. Intestinis externisque præterea multis cædibus infamem, nec ullo commendabilem merito, præferabant vulgo civitates tam pio erga propinquos, tam justo in cives, tam munifico erga omnes homines regi, seu fama & majestate

U. c. 579.
a. C. 173.

*Perseus
animos
Græcorum
sibi
conciliat.*

(c) add. *essent* Gron. Crev.

U. c. 378.
a. c. 174.

Macedonum regum præoccupati ad spernendam originem novi regni; seu mutationis rerum cupidi; seu quia eum objectum esse Romanis volebant. Erant autem non Ætoli modo in seditionibus, propter ingentem vim æris alieni, sed Thessali etiam: ea contagione, velut tabes, in Perrhæbiam quoque id pervaserat malum. Quum Thessalos in armis esse nunciatum est, Ap. Claudium legatum ad eas res adspiciendas componendasque senatus misit. Qui, utriusque partis principibus castigatis, quam injusto fœnore gravatum æs alienum, ipsis magna ex parte concedentibus, qui onerarent, levasset, justi crediti solutionem in * annorum pensiones distribuit. Per eundem Appium eodemque modo compositæ in Perrhæbia res. Ætolorum causas Marcellus Delphis per idem tempus hostilibus actas animis, quas intestino gesserant bello, cognovit. Quum certatum utrimque temeritate atque audacia cerneret, decreto quidem suo neutram partem aut levare, aut onerare voluit: communiter ab

* Patet excidisse hic notam numeralem, qua indicabatur, quot annorum pensionibus creditum solventum esset.

utrisque petiit, abstinere bello, & oblivione præteritorum discordias finirent. Hujus reconciliationis inter ipsos fides, obsidibus ultro citroque datis, firmata est. Corinthum, ut ibi deponerentur obsides, convenitur.

VI. A DELPHIS & Ætolico concilio Marcellus in Peloponnesum trajecit, quo Achæis edixerat conventum. Ubi, conlaudata gente, quod constanter vetus decretum de arcendis aditu finium regibus Macedonum tenuissent, infigne adversus Persea odium Romanorum fecit: quod ut maturius erumperet, Eumenes rex, commentarium ferens secum, quod de adparatibus belli omnia inquirens fecerat, Romam venit. Per idem tempus quinque legati ad regem missi, qui res in Macedonia adspicerent. Alexandriam iidem ad Ptolemæum renovandæ amicitiae causa proficisci jussi. Legati erant hi, C. Valerius, Cn. Lutatius Cerco, Q. Bæbius Sulca, M. Cornelius Mammula, M. Cæcilius Denter. Et ab Antiocho rege sub idem tempus legati venerunt: quorum princeps Apollonius, in senatum introductus, multis justisque causis regem excusavit, « Quod stipendium ferius

*U. c. 578.
a. C. 174.*

*Legati in
Macedo-
niam &
Ægyptum.*

*Legati ab
Antiocho
Romam
veniunt.*

U. c. 579.
a. C. 173.

» quoad diem præstaret. Id se omne advexisse;
 » ne cuius, nisi temporis, gratia regi fieret.
 » Donum præterea adferre, vasa aurea quin-
 » gentum pondō. Petere regem, ut, quæ
 » cum patre suo societas atque amicitia fuisset,
 » ea secum renovaretur; imperaretque
 » sibi populus Romanus, quæ bono fidelique
 » socio regi essent imperanda. Se nullo us-
 » quam cessaturum officio. Ea merita in se
 » senatus fuisse, quum Romæ esset, eam
 » comitatem juventutis, ut pro rege, non
 » pro obside, omnibus ordinibus fuerit. »
 Legatis benigne responsum, & societatem
 renovare cum Antiocho, quæ cum patre ejus
 fuerat, A. Atilius prætor urbanus iussus.
 Quæstores urbani stipendium, vasa aurea
 censes acceperunt: eisque negotium datum
 est, ut ponerent ea, in quibus templis vide-
 retur: legatoque centum millium æris mu-
 nus missum, & ædes liberæ hospitio datæ,
 sumtusque decretus, donec in Italia esset.
 Legati, qui in Syria fuerant, renunciaverunt,
 in maximo eum honore apud regem esse,
 amicissimumque populo Romano.

VII. In provinciis eo anno hæc, C. Cice-
 reius prætor in Corsica signis conlatis pugna-

vit : septem millia Corforum cæsa ; capti
 amplius mille & septingenti. Voverat in ea
 pugna prætor ædem Junoni Monetæ. Pax
 deinde data petentibus Corfis, & exacta ceræ
 ducena millia pondo. Ex Corfica subacta
 Cicereius in Sardiniam transmisit. Et in Ligu-
 ribus in agro Statiellati pugnatum ad oppi-
 dum Carystum. Eo se magnus exercitus
 Ligurum contulerat. Primo sub adventum
 M. Popillii consulis mœnibus sese contine-
 bant : deinde, postquam oppidum obpugna-
 turum Romanum cernebant, progressi ante
 portas, aciem struxerunt : nec consul (ut
 quid id ipsum obpugnatione comminanda
 quæsisset) moram certamini fecit. Pugnatum
 est amplius tres horas, ita ut neutro incli-
 naret spes. Quod ubi consul vidit, nulla
 parte moveri Ligurum signa, imperat equi-
 tibus, ut equos conscendant, ac tribus simul
 partibus in hostes, quanto maximo possent
 tumultu, incurrant. Pars magna equitum
 mediam trajecit aciem, & ad terga pugnan-
 tium pervasit. Inde terror injectus Liguribus.
 Diversi in omnes partes fugerunt. Perpauci
 retro in oppidum, quia inde se maxime
 objecerat, eques. Et pugna tam pervicax

U. c. 579.
 a. C. 173.

Corfi victi.

Ligures
 quoque
 victi.

U. c. 578. multos absumserat Ligurum, & in fuga passim
a. C. 174. cæsi sunt. Decem millia hominum cæsa tra-
 duntur; amplius septingenti passim capti :
 signa militaria relata octoginta duo. Nec
 incruenta victoria fuit. Amplius tria millia
 militum amissa; quum, cedentibus neutris,
 ex parte utraque primores caderent.

*Dedunt
 sese.*

VIII. Post hanc pugnam ex diversa fuga
 in unum conlecti Ligures, quum majorem
 multo partem civium amissam, quam super-
 esse, cernerent, (nec enim plus decem millia
 hominum erant) dederunt sese; nihil quidem
 illi pacti. Speraverant tamen, non atrocius,
 quam superiores imperatores, consulem in
 se sæviturum. At ille arma omnibus ademit,
 oppidum diruit, ipsos bonaque eorum ven-
 didit: literasque senatui de rebus ab se gestis
 misit. Quas quum A. Atilius prætor in curia
 recitasset, (nam consul alter Postumius, agris
 recognoscendis in Campania occupatus, aber-
 rat) atrox res visa senatui: « Statiellates,
 » qui uni ex Ligurum gente non tulissent
 » arma adversus Romanos, tum quoque
 » obpugnatos, non ultro inferentes bellum;
 » deditos in fidem populi Romani omni
 » ultimæ crudelitatis exemplo laceratos ac

*Vendun-
 tur.*

» deletos esse : tot millia capitum innoxio- *U. c. 578.*
 » rum, fidem inplorantia populi Romani, *a. C. 174.*
 » ne quis umquam se postea dedere auderet,
 » pessimo exemplo venisse : & distractos
 » passim justis quondam hostibus populi
 » Romani pacatis fervire. Quas ob res *Redimi*
 » placere senatui, M. Popillium consulem *jubentur.*
 » Ligures, pretio emtoribus reddito, ipsos
 » restituere in libertatem; bonaque ut iis,
 » quidquid ejus recuperari possit, reddantur
 » curare. Arma primo quoque tempore fieri
 » in ea gente. Consulem de provincia dece-
 » dere, quum deditos in sedem suam Ligures
 » restituisset. Claram victoriam vincendo
 » obpugnantes, non scævendo in afflictos,
 » fieri.

IX. CONSUL, qua ferocia animi usus erat *Consulis*
 in Liguribus, eandem ad non parendum se- *contuma-*
 natui habuit. Legionibus extemplo Pisas in *cia.*
 hibernacula missis, iratus Patribus, infestus
 prætori, Romam rediit: senatuque extemplo
 ad ædem Bellonæ vocato, multis verbis in-
 vectus est in prætorem: « qui, quum ob
 » rem bello (*d*) bene gestam, uti Diis
 » immortalibus honos haberetur, referre ad

(*d*) bello rem bene Gron. Crev.

U. c. 579. » senatum debuisset, adversus se pro hostibus
a. C. 173. » senatusconsultum fecisset, quo victoriam
 » suam ad Ligures transferret, dedique iis
 » prope consulem prætor juberet. Itaque
 » multam ei se dicere : a patribus postulare,
 » ut senatusconsultum in se factum tolli
 » juberent : supplicationemque, quam ab-
 » sentes ex literis, de bene gesta republica
 » missis, decernere debuerint, præsentis
 » honoris Deorum primum causa, deinde
 » & sui aliquo tandem respectu, decerne-
 » rent. » Nihilo lenioribus, quam absens,
 senatorum aliquot orationibus increpitus,
 neutra impetrata re, in provinciam redit (e).
 Alter consul Postumius, consumta ætate in
 recognoscendis agris, ne visa quidem pro-
 vincia sua, comitorum causa Romam rediit.

Comitia.

Consules C. Popillium Lænatem, P. Ælium
 Ligurem creavit. Prætores exinde (f) facti
 C. Licinius Crassus, M. Junius Pennus, Sp.
 Lucretius, Sp. Cluvius, Cn. Sicinius, C.
 Memmius iterum.

X. Eo anno lustrum conditum est. Cen-
 sores erant Q. Fulvius Flaccus, A. (c)

(e) rediit Gron. Crev. (b) deinde Gron. Crev.

(f) A. l. L. Gron.

Postumius Albinus. Postumius condidit. U. e. 579.
 Censa sunt civium Romanorum capita du- a. C. 173.
 centa sexaginta novem millia & quindecim.
 Minor aliquanto numerus, quia L. Postumius
 consul pro concione edixerat, qui socium
 Latini nominis ex edicto C. Claudii consulis
 redire in civitates suas debuissent, ne quis
 eorum Romæ, sed omnes in suis civitatibus
 censerentur. Concors & e republica censura
 fuit. Omnes, quos senatu moverunt, quibusque
 equos ademerunt, ærarios fecerunt,
 & tribu moverunt: neque ab altero notatum
 alter probavit. Fulvius ædem Fortunæ Eque-
 stris, quam proconsul in Hispania, dimicans
 cum Celtiberorum legionibus, voverat,
 annos sex post, quam voverat, dedicavit:
 & scenicos ludos per quatrimum, unum
 diem in circo fecit. L. Cornelius Lentulus,
 decemvir sacrorum, eo anno mortuus est.
 In locum ejus subfectus A. Postumius Albi-
 nus. Locustarum tantæ nubes a mari vento
 repente in Apuliam inlatæ sunt, ut exami-
 nibus suis agros late operirent. Ad quam
 pestem frugum tollendam Cn. Sicinius prætor
 designatus, cum imperio in Apuliam missus,
 ingenti agmine hominum ad conligendas eas

*Locusta
 in
 Apulia;*

U. c. 580.

a. C. 172.

C. Popillio

P. Ælio

Coss.

Contentio-

nes de Li-

guribus.

coacto, aliquantum temporis absumsit. Principium insequentis anni, quo C. Popillius & P. Ælius fuerunt consules, residuas contentiones ex priore anno habuit. Patres referri de Liguribus renovarique senatusconsultum volebant, & consul Ælius referebat. Popillius & collegam & senatum pro fratre deprecabatur; præ se ferens, si qui (g) decernerent, intercessurum, collegam deterruit. Patres, eo magis utrique pariter consulum infensi, in coepto perstabant. Itaque, quum de provinciis ageretur, & Macedonia, jam imminente Persei bello, peteretur, Ligures ambobus consulibus decernuntur. Macedoniam decreturos negant, ni de M. Popillio referretur. Postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est. Prætoribus quoque in Hispaniam supplementum petentibus negatum: M. Junio in citeriorem, Sp. Lucretio in ulteriorem. C. Licinius Crassus urbanam jurisdictionem, Cn. Sicinius inter peregrinos erat sortitus, C. Memmius Siciliam, Sp. Cluvius Sardiniam. Consules, ob ea irati

(g) quid Gron. Crev.

fenatui, Latinis feriis in primam quamque diem indictis, in provinciam abituros esse (h) denunciarunt; nec quidquam reipublicæ acturos, præterquam quod ad provinciarum administrationem adtineret.

U. c. 580.

a. C. 172.

XI. ATTALUM, regis Eumenis fratrem, legatum venisse Romam, Valerius Antias his consulibus scribit, ad deferenda de Perseo crimina, indicandosque adparatus belli. Plurimum annales, & quibus credidisse malis, ipsum Eumenem venisse tradunt. Eumenes igitur, ut Romam venit, exceptus cum tanto honore, quantum non meritis tantum ejus, sed beneficiis etiam suis, ingentia quæ in eum congesta erant, existimaret deberi populus Romanus, in senatum est introductus. « Causam veniendi sibi Romam » fuisse [dixit] præter cupiditatem visendi » Deos hominesque, quorum beneficio in » ea fortuna esset, supra quam ne optare » quidem auderet, etiam ut coram moneret » senatum, ut Persei conatis obviam iret. » Orsus inde a Philippi consiliis, « necem » Demetrii filii [retulit] adversantis Romano » bello; Bastarnarum gentem excitam sedi-

*Eumenes
Romam
venit.*

*Perseum
suspectum
facit
Romanis.*

(h) esse l. se Gron. Crev.

U. c. 580. » bus suis, quorum auxiliis fretus in Italiam
 a. C. 172. » transfret. Hæc eum volutantem in animo,
 » obpressum fato, regnum ei reliquisse,
 » quem infestissimum esse sensisset Romanis.
 » Itaque Persea, hæreditarium a patre re-
 » lictum bellum, & simul cum imperio
 » traditum, jamjam primum alere ac fovere
 » omnibus consiliis. Florere præterea juven-
 » tute, quam stirpem longa pax ediderit,
 » florere opibus regni, florere etiam ætate.
 » Quæ quum corporis robore ac viribus
 » vigeat, animum esse inveteratum diutina
 » arte atque usu belli. Jam inde a puero,
 » patris contubernio, Romanis quoque bellis,
 » non finitimis tantum, adfuetum, missum
 » a patre in expeditiones multas variasque.
 » Jam ex quo ipse accepisset regnum, multa,
 » quæ non vi, non dolo, Philippus, omnia
 » expertus, potuisset moliri, admirando rerum
 » successu tenuisse. Accessisse ad vires eam,
 » quæ longo tempore, multis magnisque
 » meritis pareretur (i) auctoritatem. »

XII. « NAM apud Græciæ atque Asiæ civi-
 » tates vereri majestatem ejus omnes. Nec,
 pro

(i) pararetur Gron. Crev.

» pro quibus meritis, pro qua munificentia *U. c. 380.*
 » tantum ei tribuatur, cernere : nec dicere *a. C. 172.*
 » pro certo posse, utrum felicitate id qua-
 » dam ejus accidat, an, quod ipse vereatur
 » dicere, invidia adversus Romanos favorem
 » illi conciliet. Inter ipsos quoque reges
 » ingentem auctoritate ; Seleuci filiam du-
 » xisse eum, non petentem, sed petitum
 » ultro ; forem dedisse Prusiæ precanti ac
 » oranti : celebratas esse utrasque nuptias
 » gratulatione donisque innumerabilium le-
 » gationum, & velut auspiciis nobilissimis
 » populis deductas esse. Bœotorum gentem,
 » captatam Philippo, numquam ad scriben-
 » dum amicitiae foedus adduci potuisse : tribus
 » nunc locis cum Perseo foedus incisum li-
 » teris esse : uno Thebis, altero ad Delum,
 » augustissimo & celeberrimo in templo,
 » tertio Delphis. In Achaïco concilio vero,
 » nisi discussa res per paucos Romanum im-
 » perium intentantes esset, eo rem prope
 » adductam, ut aditus & in Achaïam dare-
 » tur. At, Hercule, suos honores, cujus
 » merita in eam gentem privatim, an publice,
 » sint majora, vix dici posset, partim deser-
 » tos per incultum ac negligentiam, partim

U. c. 580. » hostiliter sublatos esse. Jam, Ætolos;
a. C. 172. » quem ignorare, in seditionibus suis non
 » ab Romanis, sed a Perseo præsidium pe-
 » tiisse? His eum fultum societatibus atque
 » amicitii eos domesticos adparatus belli
 » habere, ut externis non egeat; triginta
 » millia peditum, quinque millia equitum:
 » in decem annos frumentum præparare, ut
 » abstinere & suo & hostium agro frumen-
 » tandi causa possit. Jam pecuniam tantam
 » habere, ut decem millibus mercenariorum
 » militum, præter Macedonum copias, sti-
 » pendium in totidem annos præparatum
 » habeat: præter annum, quod ex metallis
 » regis capiat, vestigal. Arma vel tribus
 » tantis exercitibus in armamentaria congestis
 » fuisse. Juventutem, ut jam Macedonia de-
 » ficiat, velut ex perenni fonte unde hauriat,
 » Thraciam subjectam esse.»

*Hortatur
 ad bellum
 contra
 Persea.*

XIII. RELIQUUM orationis adhortatio fuit:
 « Non ego hæc [inquit] incertis jactata ru-
 » moribus, & cupidius credita, quia vera
 » esse de inimico crimina volebam, adfero
 » ad vos, Patres conscripti; sed comperta
 » & explorata, haud secus quam si specu-
 » lator missus a vobis subjecta oculis refer-

» fem. Neque, relicto regno meo, quod *U. c. 580.*
 » amplum & egregium vos fecistis, mare *a. C. 1720.*
 » tantum trajecissem, ut vana ad vos adfe-
 » rendo fidem abrogarem mihi. Cernebam
 » nobilissimas Asiæ & Græciæ civitates, in
 » dies magis denudantes judicia sua, mox,
 » si permitteretur, eo processuras, unde
 » receptum ad pœnitendum non haberent.
 » Cernebam Persea, non continentem se
 » Macedonia regno, alia armis occupantem;
 » alia, quæ vi subigi non possunt, favore
 » ac benevolentia complectentem. Videbam,
 » quam impar esset fors, quum ille vobis
 » bellum (*k*), vos ei securam pacem præ-
 » staretis; quamquam mihi quidem non pa-
 » rare, sed gerere pene bellum videbatur.
 » Abrupolim, socium atque amicum vestrum,
 » regno expulit. Artetarum Illyrium, quia
 » scripta ab eo quædam vobis comperit,
 » socium item atque amicum vestrum, in-
 » terfecit. Eversam (*l*) & Callicritum The-
 » banos, principes civitatis, quia liberius
 » adversus eum in concilio Bœeotorum locuti

(*k*) adde vocem *parare* quam excidisse putant
 Gron. Crev. & Drakenb.

(*l*) *Eversam Crev.*

U. c. 580. » fuerant, delaturosque ad vos, quæ age-
 a. c. 172. » rentur, professi erant, tollendos curavit.
 » Auxilium Byzantiis adversus fœdus tulit,
 » Dolopiæ bella intulit, Thessaliam & Do-
 » ridem cum exercitu pervasit, ut in bello
 » intestino deterioris partis auxilio melio-
 » rem adficeret. Confudit & miscuit omnia
 » in Thessalia Perrhæbiaque spe novarum
 » tabularum, ut manu debitorum obnoxia
 » sibi optimates obrimeret. Hæc quum
 » vobis quiescentibus & patientibus fecerit,
 » & concessam sibi Græciam esse a vobis
 » videat; pro certo habet, neminem sibi,
 » antequam in Italiam trajecerit, armatum
 » obcursurum. Hoc quam vobis tutum aut
 » honestum sit, vos videritis: ego certe
 » mihi turpe esse duxi, prius Persea ad bel-
 » lum inferendum, quam me socium ad
 » prædicendum, ut caveretis, venire in Ita-
 » liam. Functus necessario mihi officio, &
 » quodam modo liberata atque exonerata
 » fide mea, quid ultra facere possum, quam
 » uti Deos Deasque precer, ut vos &
 » vestræ reipublicæ, & nobis sociis atque
 » amicis, qui ex vobis pendemus, consu-
 » latis? »

XIV. HÆC oratio movit Patres conscrip-
 tos, Ceterum in præsentia nihil, præterquam
 fuisse in curia regem, scire quisquam po-
 tuit: eo silentio clausa curia erat. Bello
 denique perfecto, quæque dicta ab rege,
 quæque responsa essent, emanavere. Persei
 deinde regis legatis post paucos dies senatus
 datus est. Ceterum, præoccupatis non au-
 ribus magis, quam animis, ab Eumene rege,
 omnis & defensio & deprecatio legatorum
 respuebatur: & exasperavit animos ferocia
 animi Harpali, qui princeps legationis erat.
 Is, « velle quidem & laborare [dixit] regem,
 » ut purganti, se nihil hostile dixisse aut
 » fecisse, fides habeatur: ceterum, si per-
 » vicacius causam belli quæri videat, forti-
 » animo defensurum se. Martem communem
 » esse, & eventum incertum belli. » Omni-
 bus civitatibus Græciæ atque Asiæ curæ
 erat, quid Persei legati, quid Eumenes in
 senatu egisset: & propter adventum ejus,
 quem moturum aliquid rebantur, miserant
 pleræque civitates, alia in speciem præfe-
 rentes, legatos. Et legatio Rhodiorum erat
 (m) ac Satyrus princeps, haud dubius, quin
 (m) mallet Drakenb. & legatio Rhodiorum venerat &c.

U. c. 580.
 a. C. 172.

*Miro silen-
 tio clausa
 curia.*

*Persei
 legati.*

V. c. 580.
a. C. 172

*Rhodii
frustra
Eumenem
accusant.*

Eumenes civitatem quoque suam Persei criminibus junxisset. Itaque omni modo per patronos hospitesque disceptandi cum rege locum in senatu quærebat. Quod quum contigisset, libertate intemperantius in vectus in regem, quod Lyciorum gentem adversus Rhodios concitasset, graviorque Asiæ esset, quam Antiochus fuisset; popularem quidem ac gratam populis Asiæ (nam eo quoque jam favor Persei venerat) orationem habuit: ceterum invisam senatui, inutilemque sibi & civitati suæ. Eumeni vero conspiratio adversus eum, favorem apud Romanos fecit. Ita omnes ei honores habiti, donaque quam amplissima data, cum sella curuli atque eburneo scipione.

XV. LEGATIONIBUS dimissis, quum Harpalus, quanta eximia celeritate poterat, regressus in Macedoniam, nunciaisset regi, nondum quidem parantes bellum reliquisse se Romanos, sed ita infestus, ut facile adpareret, non dilaturos; & ipse, præterquam quod & ita credebat futurum, jam etiam volebat, in flore virium se credens esse, Eumeni ante omnes infestus erat: a cujus sanguine ordiens bellum, Evandrum Cretensem,

*In
Eumenem
percuissores
mittit Per-
seus.*

ducem auxiliorum, & Macedonas tres, adfue-
 tos ministeriis talium facinorum, ad cædem
 regis subornat: literasque eis dat ad Praxo
 hospitam, principem auctoritate & opibus
 Delphorum. Satis constabat, Eumenem, ut
 sacrificaret Apollini, Delphos adscensurum.
 Progressi (n) cum Evandro insidiatores,
 nihil aliud ad peragendum inceptum, quam
 loci obportunitatem, omnia circumeuntes,
 quærebant. Adscendentibus ad templum a
 Cirrha, priusquam perveniretur ad frequen-
 tia ædificiis loca, maceria erat ab læva
 semitæ paullum exstans a fundamento, qua
 singuli transfirent; dextra pars labe terræ in
 aliquantum altitudinis diruta erat. Post mace-
 riam se abdiderunt, gradibus adstructis, ut
 ex ea, velut e muro, tela in prætereuntem
 conjicerent. Primo a mari circumfusa turba
 amicorum ac satellitum procedebat: deinde
 extenuabant paullatim angustię agmen. Ubi
 ad eum locum ventum est, qua singulis eun-
 dum erat, primus semitam ingressus Pantaleon
 Ætolie princeps, cum quo institutus regi
 sermo erat. Tum insidiatores exorti faxa
 duo ingentia devolvunt: quorum altero

U. c. 580.
 a. C. 172.

Adscen-
 dentem
 Delphos
 lapidibus
 obruunt.

(n) Progressi Crev.

*V. c. 580.
a. C. 172.*

caput ictum est regi, altero humerus sopitus, Ex semita proclivi in declive multis super prolapsum jam saxi congestis, & ceteri quidem etiam amicorum & satellitum, postquam cadentem videre, diffugiunt, Pantaleon constanter in pavidus mansit ad protegendum regem.

*Sopitus
vulnere
sollicitur.*

XVI. LATRONES, quum brevi circumitu maceræ decurrere ad conficiendum faucium possent, velut perfecta re, in jugum Parnasi (o) refugerunt eo cursu, ut, quum unus non facile sequendo per invia atque ardua moraretur fugam eorum, ne comprehenso indicium emanaret, occiderint comitem. Ad corpus regis primo amici, deinde satellites ac servi concurrerunt, tollentes sopitum vulnere ac nihil sentientem. Vivere tamen ex calore & spiritu remanente in præcordiis fenserunt; victurum exigua ac prope nulla spes erat. Quidam ex satellitibus, secuti latronum vestigia, quum usque ad jugum Parnasi, nequidquam fatigati, pervenissent, re infecta redierunt. Adgressi facinus Macedones, ut inconsulte, ita audacter cœptum, nec consulte & timide reliquerunt. Compo-

(o) *Parnasi Gron. Crev.*

tem jam sui regem amici postero die defecerunt ad navem; inde Corinthum: a Corintho, per Isthmi jugum navibus traductis, Æginam trajiciunt. Ibi adeo secreta ejus curatio fuit, admittentibus neminem, ut fama mortuum in Asiam perferret. Attalus quoque celerius, quam dignum concordia fraterna erat, credidit. Nam & cum uxore fratris, & præfecto arci, tamquam jam haud dubius regni hæres, est locutus. Quæ postea non fefelleret Eumenem: &, quamquam dissimulare & tacite habere id patique statuerat, tamen in primo congressu non temperavit, quin uxoris petendæ præmaturam festinationem fratri objiceret. Romam quoque fama de morte Eumenis perlata est.

XVII. SUB idem tempus C. Valerius ex Græcia, qui legatus ad visendum statum regionis ejus speculandaque consilia Persei regis missus erat, rediit; congruentiaque omnia criminibus ab Eumene adlatis referebat. Simul & adduxerat secum Praxo a Delphis, cujus domus receptaculum latronum fuerat, & L. Rammium Brundisinum, qui talis indicii delator erat. Princeps Brundisii Rammius fuit; hospitio quoque & duces

U. c. 5801
a. C. 172.

*Conyda
lescit.*

*Index
secleris
Romam
adducitur.*

U. c. 580. Romanos omnes, & legatos exterarum quo-
a. C. 172 que gentium insignes, præcipue regios, ac-
 cipiebat. Ex eo notitia ei cum absente Perseo
 fuerat: literisque spem amicitiae interioris
 magnæque inde fortunæ facientibus, ad regem
 profectus, brevi per familiaris haberi, trahi-
 que, magis quam vellet, in arcanos sermones
 est coeptus. Promissis enim ingentibus præ-
 miis petere institit ab eo rex, « quoniam
 » duces omnes legatique Romani hospitio
 » ejus uti adsuessent, quibus eorum ipse
 » scripsisset, ut venenum dandum curaret.
 » Cujus scire se comparationem plurimum
 » difficultatis & periculi habere, pluribus
 » consciis comparari. Eventu præterea in-
 » certo esse, ut aut satis efficacia ad rem
 » peragendam, aut tuta ad rem celandam
 » dentur. Se daturum, quod nec in dando,
 » nec datum, ullo signo deprendi posset.»
 Rammius, veritus ne, si abnuisset, primus
 ipse veneni experimentum esset, facturum
 pollicitus proficiscitur. Nec Brundisium ante
 redire, quam convento C. Valerio legato,
 qui circa Chalcidem esse dicebatur, voluit.
 Ad eum primum indicio delato, jussu ejus
 Romam simul venit. Introductus in curiam,
 quæ acta erant, exposuit.

*Perseus
 per
 veneficia
 grassari
 conatur
 in
 Romanos.*

XVIII. HÆC ad ea, quæ ab Eumene delata erant, accedere, quo maturius hostis Perseus judicaretur: quippe quem non justum modo adparare bellum animo, sed per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum ac veneficiorum cernebant. Belli administratio ad novos consules rejecta est: in præsentia tamen Cn. Sicinium prætorem, cujus inter cives & peregrinos jurisdictio erat, scribere milites placuit; qui, Brundisium ducti, primo quoque tempore Apolloniam in Epirum trajicerentur ad occupandas maritimas urbes, ubi consul, cui provincia Macedonia obvenisset, classem adpellere tuto, & copias per commodum exponere posset. Eumenes, aliquamdiu Æginæ retentus periculosa & difficili curatione, quum primum tuto potuit, profectus Pergamum, præter pristinum odium recenti etiam scelere Persei stimulante, summa vi parabat bellum. Legati eo ab Roma, gratulantes quod e tanto periculo evassisset, venerunt. Quum Macedonicum bellum in annum dilatum esset, ceteris prætoribus jam in provincias profectis, M. Junius & Sp. Lucretius, quibus Hispaniæ provinciæ obvenerant, fatigato

U. c. 580.

a. C. 172.

Paratur
bellum
in Persea.

Eumenes
redit
Perga-
mum.

U. c. 580. sæpe idem petendo senatu, tandem pervicerunt, ut supplementum sibi ad exercitum daretur tria millia peditum, centum & quinquaginta equites in Romanas legiones: in socialem exercitum quinque millia peditum, & trecentos equites, imperare sociis iussi. Hoc copiarum in Hispanias cum prætoribus novis portatum est.

XIX. EODEM anno, quia per recognitionem Postumii consulis magna pars agri Campani, quem privati sine discrimine passim possederant, recuperata in publicum erat, M. Lucretius tribunus plebis promulgavit (p), ut agrum Campanum censores fruendum locarent: quod factum tot annis post captam Capuam non fuerat, ut in vacuo vagaretur cupiditas privatorum. Quum in expectatione senatus esset, bello etsi non indicto, tamen jam decreto, qui regum suam, Persei qui secuturi amicitiam essent, legati Ariarathis, puerum filium regis secum adducentes, Romam venerunt. Quorum oratio fuit, « regem educandum filium Romam misisse, » ut jam inde a puero adsuesceret moribus

Ariarathis
filius
Romæ.

(p) Videtur hic vox excidisse, ac legendum *tribunus plebis legem promulgavit* Drakenb.

» Romanis hominibusque. Petere, ut eum *U. c. 380.*
 » non sub hospitum modo privatorum custo- *a. C. 172.*
 » dia, sed publicæ etiam curæ ac velut
 » tutelæ vellent esse. » Ea regis legatio
 grata senatui fuit. Decreverunt, ut Cn. Sici-
 nius prætor ædes instructas locaret, ubi
 filius regis comitesque ejus habitare possent.
 Et Thracum legatis, apud se disceptantibus,
 & societatem amicitiamque petentibus, &
 quod petebant, datum est, & munera binum
 millium æris summæ in singulos missa. Hos
 utique populos, quod ab tergo Macedoniæ
 Thracia esset, adsumtos in societatem gau-
 debant. Sed ut in Asia quoque & insulis
 explorata omnia essent, Ti. Claudium Nero-
 nem, M. Decimium legatos miserunt. Adire
 eos Cretam & Rhodum jusserunt, simul
 renovare amicitiam, simul speculari, num
 sollicitati animi sociorum ab rege Perseo
 essent.

XX. IN suspenfa civitate ad expectatio- *Prodigiæ*
 nem novi belli, nocturna tempestate columna
 rostrata in Capitolio * bello Punico consulis,

* Locum mutilum ita perfici posse existima-
 Drakenb. *Columna rostrata in Capitolio M. Æmilii,*
priori bello Punico consulis, cui collega Ser-

U. c. 580.
a. C. 172.

cui collega Ser. Fulvius fuit, tota ad imum fulmine discussa est. Ea res, prodigii loco habita, ad senatum relata est. Patres ad aruspices referre, & decemviros adire libros iusserunt. Decemviri, lustrandum oppidum, supplicationem obsecrationemque habendam, victimis majoribus sacrificandum & in Capitolio Romæ, & in Campania ad Minervæ promontorium, renunciarunt: ludos per decem dies Jovi optimo maximo primo quoque die faciendos. Ea omnia cum cura facta. Aruspices, in bonum versurum id prodigium, prolationemque finium & interitum perduellium portendi, responderunt; quod ex hostibus spolia fuissent ea rostra, quæ tempestas disjecisset. Acceperunt, quæ cumularent religiones animis. Saturniæ, nunciatum erat, sanguine per triduum in oppido pluisse: Calatiæ asinum tripodem natum, & taurum cum quinque vaccis uno ictu fulminis exanimatos. Auximi terra pluisse. Horum quoque prodigiorum causa res divinæ factæ, & supplicatio unum diem feriæque habitæ.

Fulvius fuit. Gron. & Crev. post Sigonium ita emendant: Columna rostrata in Capitolio bello Punico priore posita a M. Emilio consule, cui &c.

LIBER XLII CAP. XXI 111

XXI. CONSULES ad id tempus in provin-
 cias non exierant, quia neque, uti de M.
 Popillio referrent, senatui obsequebantur,
 &, nihil aliud decernere prius, statutum
 Patribus erat. Aucta etiam invidia est Po-
 pillii literis ejus, quibus iterum cum Statiel-
 laribus Liguribus proconsul pugnasse se scrip-
 sit, ac se decem millia eorum occidisse.
 Propter cujus injuriam belli ceteri quoque
 Ligurum populi ad arma ierunt. Tum vero
 non absens modo Popillius, qui deditis con-
 tra jus ac fas bellum intulisset, & pacatos
 ad rebellium incitasset, sed consules, quod
 non exirent in provinciam, in senatu incre-
 piti. Hoc consensu Patrum accensi M. Mar-
 cius Sermo & Q. Marcius Scylla, tribuni
 plebis, & consulibus multam se dicturos,
 nisi in provinciam exirent, denunciarunt; &
 rogationem, quam de Liguribus deditis pro-
 mulgare in animo haberent, in senatu reci-
 tarunt. Sanciebatur, « ut qui ex Statiellis
 » deditis in libertatem restitutus ante Kalen-
 » das Sextiles primas non esset, cujus dolo
 » malo is in servitutem venisset, ut juratus
 » senatus decerneret, qui eam rem quæreret
 » animadverteretque. » Ex auctoritate deinde

U. c. 580.
 a. C. 172.

Res
 in Liguria
 gesta.

Rogatio
 de
 Statiella-
 ribus.

U. c. 580.
a. C. 172

*Cicereius
de Corfis
triumphat
in monte
Albano.*

senatus eam rogationem promulgarunt. Priusquam proficiscerentur consules, C. Cicereio prætori prioris anni ad ædem Bellonæ senatus datus est. Is, expositis, quas in Corsica res gessisset, postulatoque frustra triumpho, in monte Albano, quod jam in morem venerat, ut sine publica auctoritate fieret, triumphavit. Rogationem Marciam de Liguribus magno consensu plebes scivit iussitque. Ex eo plebiscito C. Licinius prætor consuluit senatum, quem quærere ea (q) rogatione vellet. Patres ipsum eum quærere iusserunt.

XXII. Tum demum consules in provinciam profecti sunt, exercitumque a M. Popillio ceperunt (r). Neque tamen M. Popillius reverti Romam audebat, ne causam diceret, adverso senatu, infestiore populo, apud prætorem, qui de quæstione in se posita senatum consulisset. Huic detrectationi ejus tribuni plebis, alterius rogationis denuncia-
tione, obcurrerunt : ut, si non ante Idus Novembres in urbem Romam introisset, de
ab-

(q) ea l. ex Gron. Crev.

(r) forte legendum : *accepterunt*. Sic enim semper Livius,

absente eo C. Licinius statueret ac judicaret. Hoc tractus vinculo quum redisset, ingenti cum invidia in senatum venit. Ibi quum laceratus jurgiis multorum esset, senatusconsultum factum est, ut, qui Ligurum post Q. Fulvium, L. Manlium consules hostes non fuissent, ut eos C. Licinius, Cn. Sicinius prætores in libertatem restituendos curarent, agrumque iis trans Padum consul C. Popillius daret. Multa millia hominum hoc senatusconsulto restituta in libertatem, transductisque Padum ager est assignatus. M. Popillius rogatione Marcia bis apud C. Licinium causam dixit: tertio prætor, gratia consulis absentis & Popilliæ familiæ precibus victus, Idibus Martiis adesse reum iussit, quo die novi magistratus inituri erant honorem; ne dicere a jus, qui privatus futurus esset. Ita rogatio de Liguribus arte fallaci elusa est.

XXIII. LEGATI Carthaginenses eo tempore Romæ erant, & Gulussa filius Masinissæ: inter eos magnæ contentiones in senatu fuere. Carthaginenses querebantur, « præter agrum, » de quo ante legati ab Roma, qui in re præsentem cognoscerent, missi essent, amplius » septuaginta oppida castellaque agri Cartha-

U. c. 580.
a. C. 172.

De
Masinissa
Carthagi-
nensium
querelæ
in senatus

U. c. 580. » giniensis biennio proximo Masinissam vi
 a. C. 172. » atque armis possedisse. Id illi, cui nihil
 » pensi sit, facile esse. Carthaginienses foedere
 » inligatos filere. Prohiberi enim extra fines
 » efferre arma. Quamquam sciant, in suis
 » finibus, si inde Numidas pellerent, se
 » gesturos bellum; illo haud ambiguo capite
 » foederis deterreri, quo diserte vetentur
 » cum fociis populi Romani bellum gerere.
 » Sed jam ultra superbiam crudelitatemque
 » & avaritiam ejus non pati posse Carthagi-
 » nenses. Missos esse, qui orarent senatum,
 » ut trium harum rerum unam ab se impe-
 » trari sinerent: ut vel ex æquo apud socium
 » populum, quid cujusque esset, discepta-
 » rent: vel permitterent Carthaginiensibus,
 » ut adversus injusta arma pio justoque se
 » tutarentur bello: vel ad extremam, si
 » gratia plus, quam veritas, apud eos valeret,
 » semel statuerent, quid donatum ex alieno
 » Masinissæ vellent. Modestius certe daturos
 » eos, & scituros, quid dedissent: ipsum
 » nullum, præterquam suæ libidinis arbitrio,
 » finem facturum. Horum si nihil impetrarent,
 » & aliquod suum post datam a P. Scipione
 » pacem delictum esset, ipsi potius animad-

» verterent in se. Tutam servitutem se sub
 » dominis Romanis, quam libertatem expo- U. c. 580.
a. C. 172.
 » sitam ad injurias Masinissæ, malle. Perire
 » namque semel ipsis fatius esse, quam sub
 » acerbissimi carnificis arbitrio spiritum du-
 » cere.» Sub hæc dicta lacrimantes procu-
 buerunt; fratique humi, non sibi magis
 misericordiam, quam regi*.

XXIV. INTERROGARI Gulussam placuit,
 quid ad ea responderet, aut, si prius mallet,
 expromeret, super qua re Romam venisset.
 Gulussa, « Neque sibi facile esse, [dixit,] *Masinissa
defenditur,
a filio.*
 » de iis rebus agere, de quibus nihil man-
 » dati a patre haberet: neque patri facile
 » fuisse mandare, quum Carthaginienses, nec
 » de qua re acturi essent, nec omnino ituros
 » se Romam, indicaverint. In æde Æsculapii
 » clandestinum eos per aliquot noctes confi-
 » lium principum habuisse, unde præterea
 » legatos occultis cum mandatis Romam
 » mitti (t). Eam causam fuisse patri mit-

* Expleveris sensum, si ita leges: *non sibi magis
 misericordiam, quam regi invidiam concitarunt.
 Deinde interrogari Gulussam placuit &c.* Sigonius.

(t) Locum lacerum ac mendosum ita expleri
 posse arbitratur Drakenb. *consilium principum ha-*

U. c. 580. » tendi se Romam, qui deprecaretur senatum ;
a. C. 172. » ne quid communibus inimicis criminantibus
 » se crederent, quem ob nullam aliam causam
 » fam, nisi propter constantem fidem erga
 » populum Romanum, odissent. » His utrimque
Senatus » que auditis, senatus, de postulatis Cartha-
responsum. » ginienfium confultus, respondere ita iuffit :
 » « Guluffiam placere extemplo in Numidiam
 » proficifci ; & nunciare patri, ut de iis,
 » de quibus Carthaginienfes querantur,
 » legatos quamprimum ad fenatum mittat ;
 » denunciaretque Carthaginienfibus, ut ad
 » difceptandum veniant. Si aliquid poffent
 » Mafiniffæ honoris cauffa, & feciffie &
 » facturos effie : jus gratiæ non dare. Agrum,
 » qua cujufque fit, poffideri velle : nec
 » novos ftatuere fines, fed veteres obfervari,
 » in animo habere. Carthaginienfibus victis
 » fe & urbes, & agros conceffiffie ; non ut
 » in pace eriperent per injuriam, quæ jure
 » belli non ademiffent. » Ita regulus Cartha-
 » ginienfesque dimiffi. Munera ex inftituto
 » data utrifque, aliaque hofpitalia comiter
 » confervata.

*buiſſe : inde nihil emanaffe, præterquam legatos
 occultis cum mandatis Romam mitti.*

XXV. SUB idem tempus Cn. Servilius *U. c. 580:*
 Cæpio, Ap. Claudius Cenchus, T. Annius *a. C. 172.*
 Luscus legati, ad res repetendas in Macedo- *Legati ad*
 niam renunciandamque amicitiam regi *res repe-*
 missi, redierunt: qui jam sua sponte infestum *tendas in*
 Persi senatum insuper accenderunt, relatis *Macedo-*
 ordine, quæ vidissent, quæque audissent. *niam missi*
 « Vidisse se per omnes urbes Macedonum *redeunt.*
 » summa vi parari bellum. Quum ad regem
 » pervenissent, per multos dies conveniendi
 » ejus potestatem non factam: postremo,
 » quum desperato jam conloquio profecti
 » essent, tum demum se ex itinere revo-
 » catos, & ad eum introductos esse. Suæ
 » orationis summam fuisse; foedus, cum
 » Philippo ictum, cum ipso eo post mortem
 » patris renovatum: in quo diserte prohiberi
 » eum, extra fines arma efferre; prohiberi,
 » socios populi Romani laceffere bello.
 » Expofita deinde ab se ordine, quæ ipsi
 » nuper in senatu Eumenem vera omnia &
 » comperta referentem audissent. Samothracæ
 » (u) præterea per multos dies occultum
 » consilium cum legationibus civitatum Asiæ
 » regem habuisse. Pro his injuriis satisfieri,
 » (u) *Samothraciæ Gron. Crev.*

V. c. 580. » senatum æquum censere, reddique sibi res
 a. C. 172. » sociisque suis, quas contra jus fœderis
 » habeat. Regem ad ea primo accensum ira
 » inclementer locutum, avaritiam superbiam-
 » que Romanis objicientem frequenter: quod
 » alii super alios legati venirent speculari
 » dicta factaque sua, quod se ad nutum
 » imperiumque eorum omnia dicere ac facere
 » æquum censerent. Postremo, multum ac
 » diu vociferatum, reverti postero die jussisse.
 » Scriptum se responsum dare velle. Tum
 » ita sibi scriptum traditum esse: Fœdus,
 » cum patre ictum, ad se nihil pertinere.
 » Id se renovari, non quia probaret, sed
 » quia in nova possessione regni patienda
 » omnia essent, passum. Si novum fœdus
 » secum facere vellent, convenire prius de
 » conditionibus debere: &, si in animum
 » inducerent, ut ex æquo fœdus fieret, &
 » se visurum, quid sibi faciendum esset, &
 » illos credere reipublicæ consulturos. Atque
 » ita se proripuisse, & submoveri e regia
 » omnes cœptos. Tum se amicitiam & socie-
 » tatem renunciaſſe. Qua voce eum accen-
 » sum restitisse, atque voce clara denunciaſſe
 » sibi, ut triduo regni sui decederent finibus.

» Ira se profectos : nec sibi, aut venientibus, *U. c. 580.*
 » aut manentibus, quidquam hospitaliter aut *a. C. 172.*
 » benigne factum.» Theffali deinde Ætolique
 legati auditi. Senatui, ut scirent quam pri-
 mum, quibus ducibus usura respublica esset,
 literas mitti consulibus placuit, ut, uter
 eorum posset, Romam ad magistratus crean-
 dos veniret.

XXVI. NIHIL magnopere, quod memorari
 adtineat, rei publicæ eo anno consules gef-
 ferant. Magis e republica visum erat, com-
 premi ac sedari exasperatos Ligures. Quum
 Macedonicum bellum expectaretur, Gentium
 quoque Illyriorum regem suspectum Iffenses
 legati fecerunt : simul questi, fines suos
 secundo populatum, simul nunciantes, « uno
 » animo vivere Macedonum atque Illyriorum
 » regem : communi consilio parari Romanis
 » bellum : & specie legatorum Illyrios
 » speculatores Romæ esse, Perse (x) auctore
 » missos, ut, quid ageretur, scirent.» Illyrii
 vocati in senatum. Qui quum legatos se
 esse missos ab rege dicerent ad purganda
 crimina, si qua de rege Iffenses deferrent;
 quæsitum, ecquid ita non adissent magistra-

*Gentius
 ab
 Iffensibus
 Romæ
 infimula-
 tur.*

(x) *Perseo Crev.*

*V. c. 580.
a, C 172.*

tum, ut ex instituto loca, lautia, acciperent? sciretur denique venisse eos, & super qua re venissent? Hæsitantibus in responso, ut curia excederent, dictum. Responsum tamquam legatis, ut qui adire senatum non postulassent, dari non placuit: mittendosque ad regem legatos censuerunt, qui nunciarent, « qui (y) focii quererentur apud senatum, » exustum a rege agrum. Non æquum eum » facere, qui ab fociiis suis non abstineret » injuriam. » In hanc legationem, missi, A. Terentius Varro, C. Plætorius, C. Cicereius. Ex Asia, qui circa focios reges missi erant, legati redierunt, qui renuociarunt, « Eumenem in ea, Antiochum in Syria, Ptolemæum » in Alexandria sese convenisse. Omnes sollicitatos legationibus Persei, sed egregie » in fide permanere, pollicitosque omnia, » quæ populus Romanus imperasset, præstaturus. Et civitates focias adisse: ceteras » satis fidas; solos Rhodios fluctuantes & » imbutos Persei consiliis invenisse. » Venerant Rhodii legati ad purganda ea, quæ vulgo jactari de civitate sciebant: ceterum senatum iis dari, quum novi consules magistratum inissent, placuit.

(y) quod Crev.

*Legati
ex Asia
reduces,*

consuerunt

datur,

navibus

esse, refi

ginta. Si

deesset,

scriberet

reficeret

primo q

navales

naves ex

scribere j

numerum

prator pe

equites a

Hanc milit

in Macedon

us, qui pr

iz: Cn. Si

perum ad

consiliis ex

prator scri

que man

ficio (a

(2) p

XXVII. BELLI adparatum non differendum censuerunt. C. Licinio prætori negotium datur, ut ex veteribus quinqueremibus, in navalibus Romæ subductis, quæ possent usui esse, reficeret, pararetque naves quinquaginta. Si quid ad eum numerum explendum deesset, C. Memmio collegæ in Siciliam scriberet, ut eas, quæ in Sicilia naves essent, reficeret atque expediret, ut Brundisium primo quoque tempore mitti possent. Socios navales libertini ordinis in viginti & quinque naves ex civibus Romanis C. Licinius prætor scribere iussus: in quinque & viginti parem numerum Cn. Sicinius fociis imperaret: idem prætor peditum octo millia, quadringentos equites a fociis Latini nominis exigeret. Hunc militem qui Brundisii acciperet, atque in Macedoniam mitteret, A. Atilius Serranus, qui priore anno prætor fuerat, deligitur: Cn. Sicinius prætor qui (2) exercitum paratum ad trajiciendum haberet, C. Popillio consuli ex auctoritate senatus C. Licinius prætor scribit, ut & legionem secundam, quæ maxime veterana in Liguribus erat, & socios (a) Latini nominis quatuor millia

D. c. 580.

a. C. 172.

Adparatus
in
Persea.

(2) quo Crev.

(a) socium Gron.

U. c. 180.

a. C. 172.

peditem, ducentos equites Idibus Februariis Brundisii adesse juberet. Hac classe & hoc exercitu Cn. Sicinius provinciam Macedoniam obtinere, donec successor veniret, jussus, prorogato in annum imperio. Ea omnia, quæ senatus censuit, inpigre facta sunt. Duodequadraginta quinqueremes ex navalibus deductæ: qui deduceret eas Brundisium, L. Porcius Licinus præpositus: duodecim ex Sicilia missæ. Ad frumentum classi exercituique coemendum in Apuliam Calabriamque tres legati missi, Sex. Digitius, T. Juventius, M. Cæcilius. Ad omnia præparata Cn. Sicinius prætor, paludatus ex urbe profectus, Brundisium venit.

XXVIII. EXITU prope anni C. Popillius consul Romam rediit aliquanto ferius, quam senatus censuerat: cui primo quoque tempore magistratus creari, quum tantum bellum inmineret, jussum erat (b). Itaque non secundis auribus Patrum auditus est consul, quum in æde Bellonæ de rebus in Liguribus

(b) Corrige cum Crevierio; Cui primo quoque tempore magistratus creari . . visum erat. Vel cum Perizonio: Qui primo quoque tempore magistratus creari . . jusserat.

gestis differeret. Subclamationes frequentes erant interrogationesque, cur scelere fratris obpressos Ligures in libertatem non restituisset? Comititia consularia, in quam edicta erant diem, ante diem duodecimum Kalendas Martias sunt habita. Creati consules, P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus. Postero die prætores facti, C. Sulpicius Galba, L. Furius Philus, L. Canuleius Dives, C. Lucretius Gallus, C. Caninius Rebilus, L. Villius Annalis. His prætoribus provinciæ decretæ: duæ jure Romæ dicendo, Hispania & Sicilia, & Sardinia; ut uni fors integra esset, quo senatus censuisset. Consulibus designatis imperavit senatus ut, qua die magistratum inissent, hostiis majoribus rite mactatis, precarentur, ut, quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere, ut id prosperum eveniret. Eodem die decrevit senatus (c), C. Popillius consul ludos per dies decem Jovi optimo maximo voveret, donaque circa omnia pulvinaria dari, si respublica decem annos in eodem statu fuisset. Ita ut censuerant, in Capitolio vovit consul ludos fieri, donariaque dari, quanta ex pecunia decreffet

U. c. 586.
a. C. 172.

Comitia.

Vota
a populo
suscepta.

(c) Gron. & Crev. inserunt voculam ut.

*U. c. 580.
a. C. 172.*

fenatus, quum centum & quinquaginta non minus adessent. Præeunte verba Lepido pontifice maximo, id votum susceptum est. Eo anno sacerdotes publici mortui, L. Æmilius Papus decemvir sacrorum, & Q. Fulvius Flaccus pontifex, qui priore anno fuerat censor. Hic sæda morte periit. Ex duobus filiis ejus, qui tum in Illyrico militabant, nunciatum alterum decessisse, alterum gravi & periculoso morbo ægrum esse. Obruit animum simul luctus metusque: mane ingressi cubiculum servi laqueo dependentem invenerunt. Erat opinio, post censuram minus compotem fuisse sui: vulgo Junonis Laciniæ iram ob spoliatum templum alienasse mentem ferebant. Subfectus in Æmilii locum decemvir M. Valerius Messalla: in Fulvii pontifex Cn. Domitius Ahenobarbus, oppido adolescens sacerdos lectus.

*U. c. 581.
a. C. 171.*

*P. Licinio,
C. Cassio
Coss.*

XXIX. P. LICINIO, C. Cassio consulibus, non urbs tantum Roma, nec terra Italia, sed omnes reges civitatesque, quæ in Europa, quæque in Asia erant, converterant animos in curam Macedonici ac Romani belli. Eumenem quum vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod scelere ejus prope ut victima

*Fulvius
laqueo
gulam sibi
frangit.*

maestatus Delphis esset (d). Prusias, Bithy-
niæ rex, statuerat abstinere armis, even-
tumque exspectare. Nam neque pro Romanis
se æquum censere adversus fratrem uxoris
arma ferre; & apud Persea victorem veniam
per sororem impetrabilem fore. Ariarathes,
Cappadocum rex, præterquam quod Roma-
nis suo nomine auxilia pollicitus erat, ex
quo est junctus Eumeni adfinitate, in omnia
belli pacisque se consociaverat consilia. An-
tiochus imminebat quidem Ægypti regno,
& pueritiam regis, & inertiam tutorum
spernens; & ambigendo de Cœle Syria (e)
causam belli se habiturum existimabat, gestu-
rumque sine ullo impedimento, occupatis
Romanis in Macedonico bello, id bellum;
tamen omnia & per suos legatos senatui,
& ipse legatis eorum eximie pollicitus erat.
Ptolemæus propter ætatem alieni etiam tum
arbitrii erat. Tutores & bellum adversus
Antiochum parabant, quo vindicarent Cœleri

U. c. 581.
a. C. 171.

Exponitur
quis esset
regum
animus
erga
Romanos
&
Persea.

(d) Pronomen *ejus* non habet quo referri possit.
Forte legendum *seelere Persei*, nisi supra malis
vetus odium stimulabat in Persea; tum recens ira,
quod seelere ejus &c. Drakenb.

(e) *Calisyria Gron. Crev.*

U. c. 581.
a. C. 181.

Syriam, & Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. Masinissa & frumento juvabat Romanos, & auxilia cum elephantis Misagenemque filium mittere ad bellum parabat. Consilia autem in omnem fortunam ita disposita habebat : si penes Romanos victoria esset, suas quoque in eodem statu mansuras res, neque ultra quidquam movendum : non enim passuros Romanos, vim Carthaginensibus adferri. Si fractæ essent opes Romanorum, quæ tum protegerent Carthaginenses, suam omnem Africam fore. Gentius, rex Illyriorum, fecerat potius, cur suspectus esset Romanis, quam fati statuerat, utram foveret partem ; inpetuque magis, quam consilio, his aut illis se adjuncturus videbatur. Corys Thrax, Odrysarum rex, evidenter Macedonum partis erat.

*Quis
liberarum
civitatum.*

XXX. HÆC sententia regibus quum esset de bello, in liberis gentibus populisque plebs ubique (f) omnis ferme, ut solet, deterioribus erat ob regem Macedonasque inclinata ; (g) principum diversa cerneret studia. Pars

(f) utique Gron Crev.

(g) Suspiciatur Crev. excidisse hic verbum aliquod, & legendum : *plebs . . . deterioribus favens ad regem Macedonasque inclinata.*

ita in Romanos effusi erant, ut auctoritatem *U. c. 581.*
 inmodico favore conrumperent : pauci ex *a. C. 171.*
 iis iustitia imperii Romani capti ; plures ita,
 si præcipuam operam navassent, potentes sese
 in civitatibus suis futuros rati. Pars altera
 regiæ adulationis erat, quos æs alienum &
 desperatio rerum suarum, eodem manente
 statu, præcipites ad novanda omnia agebat ;
 quosdam ventosum ingenium, quia Perseus
 magis auræ popularis erat. Tertia pars, op-
 tima eadem & prudentissima, si utique optio
 domini potioris daretur, sub Romanis, quam
 sub rege, malebat esse. Si liberum inde ar-
 bitrium fortunæ esset, neutram partem vo-
 lebant potentiolem altera obpressa fieri ;
 sed, inlibatis potius viribus utriusque partis,
 pacem ex eo manere. Ita inter utrosque opti-
 mam conditionem civitatum fore ; prote-
 gente altero semper inopem ab alterius in-
 juria. Hæc sentientes, certamina fautorum
 utriusque partis taciti ex tuto spectabant.
 Consules, quo die magistratum inierunt, ex
 senatusconsulto quum circa omnia fana, in
 quibus lectisternium maiorem partem anni
 esse solet, majoribus hostiis inmollissent,
 inde preces suas acceptas ab Diis immortalibus

*U. C. 581.
a. C. 171.*

*S. C.
de bello
in
Persea.*

ominati, senatui, rite sacrificatum, precationemque de bello factam, renunciarunt. Aruspices ita responderunt, « si quid rei novæ inciperetur, id maturandum esse. Victoriâ, triumphum, prorogationem imperii portendi. (h) » Patres, « quod faustum felixque populo Romano esset, centuriatis comitiis primo quoque die ferre ad populum consules, » jusserunt, « ut, quod Perseus, Philippi filius, Macedonum rex, adversus foedus cum patre Philippo ictum, & secum post mortem ejus renovatum, sociis populi Romani arma intulisset, agros vastasset, urbesque occupasset; quodque belli parandi adversus populum Romanum consilia inisset (i), arma, milites, classem ejus rei causa comparasset; ut, nisi de iis rebus satisfecisset, bellum cum eo iniretur. » Hæc rogatio ad populum lata est.

XXXI. SENATUSCONSULTUM inde factum est, « Ut consules inter se provincias Italianam & Macedoniam compararent, sortirenturque. Cui Macedonia obvenisset, ut is regem » Per-

(h) Suspiciatur Perizonius, legendum *propagationem imperii portendi*

(i) *inisset Gron. Crev.*

» Persea, quique ejus sectam secuti essent, *U. c. 581.*
 » nisi populo Romano satisfecissent, bello *a. C. 171.*
 » persequeretur. » Legiones quatuor novas *Exercitus.*
 scribi placuit, binas singulis consulibus. Id
 præcipue provinciæ Macedoniæ datum, quod,
 quum alterius consulis legionibus quina mil-
 lia & duceni equites ex vetere instituto da-
 rentur in singulas legiones (k), in Macedo-
 niam sena millia peditum scribi iussa; equites
Legiones
Macedoni-
cæ
auctiores.
 treceni æqualiter in singulas legiones. Et in
 sociali exercitu consuli alteri auctus nume-
 rus: sexdecim millia peditum, octingentos
 equites (præter eos, quos Cn. Sicinius du-
 xisset, sexcentos equites) in Macedoniam
 trajiceret. Italiæ satis visa duodecim millia
 sociorum peditum, sexcenti equites. Illud
 quoque præcipuum datum forti Macedoniæ,
 ut centuriones militesque veteres scriberet,
 quos vellet, consul usque ad quinquaginta
 annos. In tribunis militum novatum eo anno
 propter Macedonicum bellum, quod consules
 ex senatusconsulto ad populum tulerunt, ne

Tribuni
militum
a
consulibus
lecti.

(k) Lege sine ulla dubitatione cum Perizonio:
 quina millia & duceni pedites; hoc enim erat ve-
 tus institutum: & superius id præcipui loco id
 præcipue.

V. c. 581. tribuni militum eo anno suffragiis crearentur,
a. C. 171. sed consulum prætorumque in iis faciendis
 iudicium arbitriumque esset. Inter prætores
Prætorum ita partita imperia. Prætozem, cujus fors
provincia. fuisset, ut irer, quo senatus censuisset, Brun-
 disium ad classem ire placuit; utque ibi re-
 cognosceret focios navales, dimissisque, si
 qui parum idonei essent, supplementum le-
 geret ex libertinis, & daret operam, ut duæ
 partes civium Romanorum, tertia fociorum
 esset. Commeatus classi legionibusque ut ex
 Sicilia Sardiniaque subveherentur, prætori-
 bus, qui eas provincias sortiti essent, man-
 dari placuit, ut alteras decumas Siculis Sar-
 disque imperarent, utque id frumentum ad
 exercitum in Macedoniam portaretur. Sici-
 liam C. Caninius Rebilus est sortitus, L.
 Furius Philus Sardiniam, L. Canuleius Hif-
 paniam, C. Sulpicius Galba urbanam jurif-
 dictionem, L. Villius Annalis inter peregri-
 nos. C. Lucretio Gallo, quo senatus cen-
 suisset, fors evenit.

XXXII. INTER consules magis cavillatio,
 quam magna contentio, de provincia fuit
 Cassius, « sine forte se Macedoniam obpugna-

turum (1), [dicebat,] nec posse collegam, *U. z. 581;*
 » salvo jurejurando, secum sortiri. Præto- *a. C. 171.*
 » rem eum, ne in provinciam iret, in con-
 » cione jurasse, se stato loco statisque diebus
 » sacrificia habere, quæ, absente se, recte
 » fieri non possent : quæ non magis consule,
 » quam præto- re, absente recte fieri possent.
 » Si senatus, non quid vellet in consulatu
 » potius, quam quid in prætura juraverit P.
 » Licinius, animadvertendum esse censeat,
 » se tamen futurum in senatus potestate (m). »
 Consulti Patres, cui consulatum populus Ro-
 manus non negasset, ab se provinciam negari,
 superbum rati, sortiri consules jusserunt. P.
 Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obvenit.
 Legiones inde sortiti sunt. Prima & tertia in
 Macedoniam trajicerentur, secunda & quarta
 ut in Italia remanerent. Delectus consules
 multo intentiorem, quam alias, curam habe-
 bant. Licinius veteres quoque scribebat mi-
 lites centurionesque : & multi voluntate
 nomina dabant, quia locupletes videbant,

*Sortiuntur
Coss.*

*Delectus
intentior
cura.*

(1) *Lege optaturum.* Hanc Rubenii conjecturam
 in contextum admiserunt Cleric. & Crev.

(m) Dele ex hac periodo particulam negantem,
 quæ sensum perturbat:

U. e. 581.
a. C. 171.

qui priore Macedonico bello, aut adversus Antiochum in Asia, stipendia fecerant. Quum tribuni militum centuriones, sed primum quemque, citarent, (n) tres & viginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati tribunos plebis adpellarunt. Duo ex collegio, M. Fulvius Nobilior & M. Claudius Marcellus, ad consules rejiciebant: « Eorum » cognitionem esse debere, quibus delectus, » quibusque bellum mandatum esset. » Ceteri, » cognituros se, de quo adpellati essent, » [aiebant;] &, si injuria fieret, auxilium » civibus laturos. »

23 Centuriones citati a tribunis militum adpellantur ad tribunos plebis.

XXXIII. Ad subsellia tribunorum res agebatur. Eo M. Popillius consularis, advocatus, centuriones, & consul venerunt. Consule (o) inde postulanti, ut in concione ea res ageretur, populus in concionem advocatus. Pro centurionibus M. Popillius, qui biennio ante consul fuerat, ita verba fecit: « Militares » homines & stipendia justa, & corpora, & » aetate, & adfiduis laboribus, confecta habere:

(n) Vocula sed Crevierio hic supervacua est: libenter legeret centuriones vetustissimum quemque.

(o) Consuli Gron. Crev.

» nihil recusare tamen , quo minus operam *U. e. 581.*
 » reipublicæ dent. Id tantum deprecari , *a. C. 171*
 » ne inferiores iis ordines , quam quos ,
 » quum militassent , habuissent , adtribue-
 » rentur. » P. Licinius consul senatuscon-
 » sulta (p) recitari iussit : primum , quod
 » bellum senatus Perseo iussisset : deinde , quod
 » veteres centuriones quam plurimum ad id
 » bellum scribi censuisset , nec ulli , qui non
 » major annis quinquaginta esset , vacationem
 » militiæ esse (q). Deprecatus est deinde ,
 » ne novo bello , tam propinquo Italiæ , ad-
 » versus regem potentissimum , aut tribunos
 » militum , delectum habentes , inpedirent ;
 » aut prohiberent consulem , quem cuique
 » ordinem adsignari e republica esset , eum
 » adsignare. Si quid in ea re dubium esset ,
 » ad senatum rejicerent. »

XXXIV. POSTQUAM consul , quæ volue-
 rat , dixit , Sp. Ligustinus ex eo numero ,
 qui tribunos plebis adpellaverant , a consule

(p) *senatusconsultum Gron. Crev.*

(q) Drakenb. cum Crev. legendum putat *con-*
sul senatusconsulta recitari iussit : primum , quo
bellum &c. iussisset , deinde quo veteres centuriones
quam plurimos ad id bellum &c.

V. c. 581. & ab tribunis petiit, ut sibi paucis ad popu-
a. C. 171. cum agere liceret. Permissu omnium ita lo-

Sp. Ligustini oratio ad populum. » cutus fertur. « Sp. Ligustinus tribus Crustu-
 » minæ ex Sabinis sum oriundus, Quirites.
 » Pater mihi jugerum agri reliquit & parvum
 » tugurium, in quo natus educatusque sum:
 » hodieque ibi habito. Quum primum in
 » ætatem veni, pater mihi uxorem fratris sui
 » filiam dedit: quæ secum nihil adtulit, præ-
 » ter libertatem pudicitiamque, & cum his
 » fœcunditatem, quanta vel in diti domo satis
 » esset. Sex filii nobis, duæ filiæ sunt: utræ-
 » que jam nuptæ. Filii quatuor togas viriles
 » habent, duo prætextati sunt. Miles sum
 » factus, P. Sulpicio, C. Aurelio consulibus.
 » In eo exercitu, qui in Macedoniam est
 » transportatus, biennium miles gregarius fui
 » adversus Philippum regem: tertio anno
 » virtutis causa mihi T. Quinctius Flamini-
 » nus decimum ordinem hastatum adsignavit.
 » Devicto Philippo Macedonibusque, quum
 » in Italiam portati ac dimissi essemus, con-
 » tinuo miles voluntarius cum M. Porcio
 » consule in Hispaniam sum profectus. Ne-
 » minem omnium imperatorum, qui vivant,
 » acriorem virtutis spectatorem ac judicem

» fuisse sciunt , qui & illum & alios duces
 » longa militia experti sunt. Hic me imperator
 » dignum iudicavit , cui primum hastatum
 » prioris centuriæ adsignaret. Tertio iterum
 » voluntarius miles factus sum in eum exer-
 » citum , qui adversus Ætolos & Antiochum
 » regem est missus. A M'. Acilio mihi pri-
 » mus princeps prioris centuriæ est adsigna-
 » tus. Expulso rege Antiocho , subactis Æto-
 » lis , reportati sumus in Italiam : & dein-
 » ceps bis , quæ annua merebant legiones ,
 » stipendia feci (r). Bis deinde in Hispania
 » militavi , semel Q. Fulvio Flacco , iterum
 » Ti. Sempronio Graccho prætore. A Flacco
 » inter ceteros , quos virtutis causa secum
 » ex provincia ad triumphum deducebat ,
 » deductus sum. A Tiberio Graccho roga-
 » tus , in provinciam ii. Quater intra
 » paucos annos primum pilum duxi : quater
 » & tricies virtutis causa donatus ab impe-
 » ratoribus sum : sex civicas coronas accepi.
 » Viginti duo stipendia annua in exercitu
 » emerita habeo , & major annis sum quin-

(r) Locus corruptus. Crev. & post eum Drakenb.
 ingenuè profitentur se nihil plane habere , quod de
 hoc loco dicere possint.

U. c. 581. » quaginta. Quod si mihi nec stipendia omnia
 a. C. 171. » emerita essent, necdum ætas vacationem
 » daret, tamen, quum quatuor milites pro
 » me uno vobis dare, P. Licini, possem;
 » æquum erat me dimitti. Sed hæc pro caussa
 » mea dicta accipiatis velim: ipse me, quoad
 » quisquam, qui exercitus scribit, idoneum
 » militem iudicabit, numquam sum excusatu-
 » rus. Ordinem quo me dignum iudicent tri-
 » buni militum, ipsorum est potestatis (s):
 » ne quis me virtute in exercitu præstet;
 » dabo operam; ut semper ita fecisse me &
 » imperatores mei, & qui una stipendia fece-
 » runt, testes sunt. Vos quoque æquum est,
 » commilitones, & si adpellationis vobis
 » usurpatis jus, quum adolescentes nihil ad-
 » versus magistratum senatusque auctorida-
 » tem usquam feceritis, nunc quoque in
 » potestate senatus ac consulum esse, &
 » omnia honesta loca ducere, quibus rempu-
 » blicam defensuri sitis. »

(s) Putant Crev. & Drakenb. hic verbum ali-
 quod excidisse, & legendam esse *ordinem adsignare*
 vel *adtribuere*.

XXXV. HÆC ubi dixit, conlaudatum multis verbis consul ex concione in senatum duxit. Ibi quoque ei ex auctoritate senatus gratiæ actæ, tribunique militares in legione prima primum pilum virtutis causâ ei adsignarunt. Ceteri centuriones, omiſſa adpellatione, ad delectum obedienter reſponderunt. Quo maturius in provincias magistratus profiſcerentur, Latinæ Calendis Juniis fuere: eoque ſollemni perfecto, C. Lucretius prætor, omnibus, quæ ad claſſem opus erant, præmiſſis, Brundifium eſt profectus. Præter eos exercitus, quos conſules comparabant, C. Sulpicio Galbæ prætori negotium datum, ut quatuor legiones ſcriberet urbanas juſto numero peditum equitumque; iisque quatuor tribunos militum ex ſenatu legeret, qui præeſſent: fociis Latini nominis imperaret quindecim millia peditum, mille & ducentos equites. Is exercitus uti paratus eſſet, quo ſenatus cenſuiſſet. P. Licinio conſuli ad exercitum civilem ſocialemque petenti addita auxilia, Ligurum duo millia, Cretenſes ſagittarii, (incertus numerus, quantum rogati auxilia (t) Cretenſes miſiſſent) Numidæ

U. e. 581.

a. C. 171.

Parent
centurio-
nes conſu-
libus.

(t) auxilia del. Crev.

U. c. 581. item equites elephantique. In eam rem legati
a. C. 171. ad Masinissam Carthaginienesque missi, L. Postumius Albinus, Q. Terentius Culleo, C. Aburius. In Cretam item legatos tres ire placuit, A. Postumium Albinum, C. Decimium, A. Licinium Nervam.

*Legati
 a Perseo.*

XXXVI. PER idem tempus legati ab rege Perseo venerunt. Eos in oppidum intromitti non placuit, quum jam bellum regi eorum & Macedonibus & senatus decreffet, & populus jussisset. In ædem Bellonæ in senatum introducti ita verba fecerunt: « Mirari Persea » regem, quid in Macedoniam exercitus » transportati essent. Si inpetrari a senatu » possset, ut ii revocentur, regem de injuriis, » si quas sociis factas quererentur, arbitrato » senatus satisfacturum esse. » Sp. Carvilius, ad eam ipsam rem ex Græcia remissus ab Cn. Sicinio, in senatu erat. Is Perrhæbiam expugnatam armis, Thessaliæ aliquot urbes captas, cetera, quæ aut ageret, aut pararet rex, quum argueret, respondere ad ea legati jussi. Postquam hæsitabant, negantes sibi ultra quidquam mandatum esse, jussi renunciare regi, « Consulem P. Licinium brevi » cum exercitu futurum in Macedonia esse.

» Ad eum , si satisfacere in animo esset , *U. c. 581.*
 » mitteret legatos. Romam quod præterea *a. C. 171.*
 » mitteret , non esse : neminem eorum per
 » Italiam ire liciturum. » Ita dimissis , P. Li-
 cinio consuli mandatum , intra undecimum
 diem juberet eos Italia excedere , & Sp.
 Carviliū mitteret , qui , donec navem conscendissent , custodiret. Hæc Romæ acta ,
 nondum profectis in provinciam consulibus.
 Jam Cn. Sicinius , qui , priusquam magistratu
 abiret , Brundisium ad classem & ad exercitum
 præmissus erat , trajectis in Epirum quinque
 millibus peditum , trecentis equitibus , ad
 Nymphæum in agro Apolloniati castra habe-
 bat. Inde tribunos cum duobus millibus mi-
 litum ad occupanda Dassaretiorum & Illyrio-
 rum castella , ipsis arcessentibus præsidia , ut
 tutiores a finitimorum inpetu Macedonum
 essent , misit.

XXXVII. PAUCIS post diebus Q. Marcius , *Legati*
 A. Atilius , & P. & Ser. Cornelii Lentuli , *in*
 & L. Decimius , legati in Græciam missi , *Græciam*
 Corcyram peditum mille secum advexerunt : *& in*
 ibi inter se & regiones , quas obirent , & *Illyricum.*
 milites dividerunt. Decimius missus est ad
 Gentium , regem Illyriorum , quem , si aliquem

U. c. 581.
a. C. 171.

respectum amicitiae eum habere cereret, tentare, aut etiam ad belli societatem perlicere iussus. Lentuli in Cephalleniam missi, ut in Peloponnesum trajicerent, oramque maris, in occidentem versi, ante hiemem circumirent. Marcio & Atilio Epirus, Aetolia, & Thessalia circumeundae assignantur. Inde Boeotiam atque Euboeam adspicere iussi; tum in Peloponnesum trajicere. Ibi congressuros se cum Lentulis constituunt. Priusquam digrederentur a Corcyra, literae a Perseo adlatæ sunt, quibus quærebat, quæ causa Romanis aut in Græciam trajiciendi copias, aut urbes occupandi, esset? Cui rescribi nihil placuit; nuncio ipsius, qui literas attulerat, dici, « præsidii causa ipsarum urbium » Romanos facere. » Lentuli circumeuntes Peloponnesi oppida, quum sine discrimine omnes civitates adhortarentur, ut, quo animo, qua fide adjuvissent Romanos, Philippi primum, deinde Antiochi bello, eodem adversus Persea juvarent, fremitum in concionibus audiebant: Achæis indignantibus, eodem se loco esse, (qui omnia a principiis Macedonici belli præstitissent Romanis, & Macedonum Philippi bello hostes fuissent)

*Achaeorum
querela.*

quo Messenii atque Elii, qui pro Antiocho
 hoste arma adversus populum Romanum tu-
 lissent; ac, nuper in Achaicum contributi
 concilium, velut præmium belli se victoribus
 Achæis tradi quererentur.

*U. c. 581.
 a. C. 171.*

XXXVIII. MARCIUS & Atilius ad Gitanas,
 Epiri oppidum decem millia ab mari, quum
 ascenderent, concilio Epirotarum habito,
 cum magno omnium adsensu auditi sunt: &
 quadringentos juventutis eorum in Orestas,
 ut præsidio essent liberatis ab se Macedonibus,
 miserunt. Inde in Ætoliâ progressi, ac pau-
 cos ibi morati dies, dum in prætoris mortui
 locum alius subficeretur, & Lycisco prætore
 facto, quem Romanorum favere rebus satis
 compertum erat, transferunt in Thessaliâ.
 Eo legati Acarnanum, & Bœotorum exules
 venerunt. Acarnanes nunciare jussi, « Quæ
 » Philippi primum, Antiochi deinde bello;
 » decepti pollicitationibus regis (u), adver-
 » sus populum Romanum commisissent, ea
 » corrigendi occasionem illis oblatam. Si
 » male meriti clementiam populi Romani
 » experti essent, bene merendo liberalitatem

(u) Dukerus, Crev., Drak. observant legendum
decepti pollicitationibus regis.

*U. c. 581.
a. C. 171.*

» experirentur. » Bœotis exprobratum, societatem eos cum Perseo junxisse. Iis, quum culpam in Ismeniam, principem alterius partis, conferrent, & quasdam civitates dissentientes in causam deductas, « adpariturum id esse, » Marcius respondit : « singulis enim civitatibus de se ipsis consulendi potestatem facturos. » Thessalorum Larissæ fuit concilium. Ibi & Thessalis benigna materia gratias agendi Romanis pro libertatis munere fuit ; & legatis, quod, & Philippi prius & post Antiochi bello, enise adjuti a gente Thessalorum essent. Hac mutua commemoratione meritum accensi animi multitudinis ad omnia decernenda, quæ Romani vellent. Secundum hoc concilium legati à Perseo rege venerunt, privati maxime hospitii fiducia, quod ei paternum cum Marcio erat. Ab hujus necessitudinis commemoratione orsi, petierunt legati, in conloquium veniendi regi potestatem faceret. Marcius, « Et se ita a patre suo accepisse [dixit] amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse. Minime inmemorem necessitudinis ejus legationem eam suscepisse. » Conloquium, si satis commode valeret, non fuisse dilaturum : nunc, ubi primum posset

*Legati
a Perseo
ad
Marcium.*

» ad Peneum flumen, qua transitus ab Homo- *U. c. 581.*
 » lio (v) Diu esset, præmissis, qui nun- *a. C. 171.*
 » ciarent regi, venturos.

XXXIX. Et tum quidem ab Dio Perseus in interiora regni recipit (x) se, levi aura spei objecta, quod Marcius ipse causa suscepisse se legationem dixisset. Post dies paucos ad constitutum locum venerunt. Magnus comitatus fuit regius, quum amicorum, tum satellitum turba stipante. Non minore agmine legati venerunt, & ab Larissa multis prosequentibus, & legationibus civitatum, quæ convenerant Larissam, & renunciare domum certa, quæ audissent, volebant. Inerat cura insita mortalibus videndi congregantes nobilem regem, & populi principis terrarum omnium legatos. Postquam in conspectu steterunt, dirimente amne, paulisper internunciando cunctatio fuit, utri transgredierentur. Aliquid illi regis majestati, aliquid hi populi Romani nomini, quum præsertim Perseus petisset conloquium, existimabant deberi. Joco etiam Marcius cunctantes movit. « Mi-
 » nor, [inquit,] ad majorem, & (quod Phi-

Conlo-
quium
inter regem
&
Legatos
Roma

(v) *Omolio Gron. Crev.*

(x) *recepit Gron. Crev.*

U. c. 581.

a. C. 171.

» lippo ipsi cognomen erat) filius ad patrem
 » transeat. » Facile persuasum id regi est. Aliud
 deinde ambigebatur, cum quam multis tran-
 saret. Rex, cum omni comitatu transire,
 æquum censebat: legati vel cum tribus ve-
 nire jubebant, vel, si tantum agmen tradu-
 ceret, obfides daret, nihil fraudis fore in
 conloquio. Hippiam & Pantauchum, quos &
 legatos miserat, principes amicorum, obfides
 dedit. Nec tam in pignus fidei obfides desi-
 derari erant, quam ut adpareret fociis, ne-
 quaquam ex dignitate pari congreri regem
 cum legatis. Salutatio non tanquam hostium
 sed hospitalis ac benigna fuit; positisque
 sedibus confederunt.

Marcii
oratio.

XL. QUUM paullisper silentium fuisset:
 « Exspectari, nos [inquit Marcus] arbitror,
 » ut respondeamus literis tuis, quas Corcy-
 » ram misisti; in quibus quæris, quid ita
 » legati cum militibus venerimus, & præsi-
 » dia in singulas urbes dimittamus? Ad hanc
 » interrogationem tuam & non respondere
 » vereor, ne superbum sit, & vera respon-
 » dere, ne nimis acerbum audienti tibi vi-
 » deatur. Sed quum aut verbis castigandus,
 » aut armis sit, qui foedus rumpit; sicut
 bellum

» bellum adversus te alii, quam mihi, man- *Q. c. 58.*
 » datum malim, ita orationis acerbiter *a. C. 17.*
 » adversus hospitem, utcumque est, subibo:
 » sicut medici, quum salutis causa tristiora
 » remedia adhibent. Ex quo regnum adeptus
 » es; unam rem te, quæ facienda fuerit,
 » senatus fecisse censet; quod legatos Romam
 » ad renovandum *** judicat potius, quam;
 » quum renovatum esset, violandum. Abru-
 » polim, socium atque amicum populi Romani,
 » regno expulisti. Artetari interfectores, ut
 » cæde (ne quid ultra dicam) lætarum ad-
 » pareret, recepisti, qui omnium Illyriorum
 » fidissimum Romano nomini regulum occi-
 » derant. Per Theffaliam & Maliensem agrum
 » cum exercitu contra fœdus Delphos isti:
 » Byzantiis item contra fœdus misisti auxilia.
 » Cum Bœotis, sociis nostris, secretam tibi
 » ipsi societatem, quam non licebat, jureju-
 » rando pepigisti. Thebanos legatos, Everfam
 » (y) & Callicritum, venientes a nobis,
 » quærere malo, quis interfecerit, quam ar-

(*) Hoc modo perfici hæc sententia videtur
 posse: quod legatos Romam ad renovandum fœdus
 miseris; quod ipsum tamen tibi non fuisse renovan-
 dum judicat potius &c. Sigonius.

(y) Evercam Crev.

Tom. XI.

R

D. c. 581. »guere. In Ætolia bellum intestinum & cæ:
a. C. 171. »des principum per quos, nisi per tuos,
 »factæ videri possunt? Dolopes a te ipso
 »evastati sunt. Eumenes rex, ab Roma quum
 »in regnum rediret, prope ut victima Delphis
 »in sacro loco ante aras mactatus, quem
 »insimulet, piget referre. Quæ hospes Brun-
 »disinus occulta facinora indicet, certum
 »habeo, & scripta tibi omnia ab Roma esse,
 »& legatos tuos renunciasse. Hæc ne dice-
 »rentur a me, uno modo vitare potuisti,
 »non quærendo, quam ob causam exercitus
 »in Macedoniam trajicerentur, aut præsidia
 »in sociorum urbes mitteremus. Quærenti
 »tibi superbius tacuissimus, quam vera respon-
 »dimus. Equidem pro paterno nostro hospi-
 »tio faveo orationi tuæ & opto, ut aliquam
 »mihî materiam præbeas agendæ tuæ apud
 »senatum causæ.»

*Perseus
 se
 purgat.*

XLI. AD ea rex: «Bonam causam, si
 »apud iudices æquos ageretur, apud eosdem
 »& accusatores & iudices agam. Eorum au-
 »tem, quæ objecta sunt mihi, partim ea
 »sunt, quibus nescio an gloriari debeam;
 »partim, quæ fateri non erubescam; partim,
 »quæ verbo objecta verbo negare sit. Quid

» enim, si legibus vestris hodie reus sim, aut *U. c. 581.*
 » index Brundisinus aut Eumenes mihi obji- *a. C. 171.*
 » ciat, ut accusare potius vere, quam con-
 » viciari, videantur? Scilicet, nec Eumenes,
 » quum tam multis gravis publice ac priva-
 » tim sit, alium, quam me, inimicum habuit:
 » neque ego potiorum quemquam ad ministe-
 » ria facinorum, quam Rammium, (quem
 » neque umquam ante videram, nec eram
 » postea visurus) invenire potui. Et Theba-
 » norum, quos naufragio perisse constat, &
 » Artetari cædis mihi reddenda ratio est. In
 » qua tamen nihil ultra objicitur, quam in-
 » terfectores ejus in regno exsulasse meo:
 » Cujus conditionis iniquitatem ita non sum
 » recusaturus, si vos quoque accipitis, ut
 » quicumque exsules in Italiam aut Romam
 » se contulerunt, his facinorum, propter
 » quæ damnati sunt, auctores vos fuisse fa-
 » teamini. Si hoc & vos recusabitis, &
 » omnes aliæ gentes, ego quoque inter
 » ceteros ero. Et, Hercule, quid adinet
 » cuiquam exsilium patere, si nusquam ex-
 » suli futurus locus est? Ego tamen istos, ut
 » primum in Macedonia esse, admonitus a
 » vobis, comperi, requisitos abire ex regno

U. c. 381.

a. C. 171.

» iussi, & in perpetuum interdixi finibus meis:
 » Et hæc quidem mihi, tamquam causam
 » dicenti reo, objecta sunt: illa, tamquam
 » regi, & quæ de fœdere, quod mihi est
 » vobiscum, disceptationem habeant. Nam, si
 » est in fœdere ita scriptum, ut ne, si bel-
 » lum quidem quis inferat, tueri me regnum-
 » que meum liceat, mihi fatendum est, quod
 » me armis adversus Abrupolim, socium po-
 » puli Romani, defenderim, fœdus viola-
 » rum esse. Sin autem hoc & ex fœdere
 » licuit, & jure gentium ita comparatum
 » est, ut arma armis propulsentur, quid tan-
 » dem me facere decuit, quum Abrupolis
 » fines mei regni usque ad Amphipolim per-
 » vastasset, multa libera capita, magnam
 » vim Mancipiorum, multa millia pecorum
 » abegisset? Quiescerem & paterer, donec
 » Pellam & in regiam meam armatus perve-
 » nisset? At enim bello quidem iusto sum
 » persecutus; sed vinci non oportuit eum,
 » neque ea, quæ victis accidunt, pati: quo-
 » rum casum quum ego subierim, qui sum
 » armis laceffitus, quid (z) potest queri sibi
 » accidisse, qui causa belli fuit? Non sum
 » eodem modo defensurus, Romani, quod

(z) qui Gron. Crev.

» Dolopas armis coërcuerim : quia , etsi non *U. c. 581.*
 » meritò eorum , jure feci meo ; quum mei *a. C. 171.*
 » regni , meæ ditionis essent , vestro decreto
 » patri adtributi meo. Nec , si caussa reddenda
 » sit , non vobis , nec fœderatis , sed iis , qui
 » ne in servos quidem sæva atque injusta
 » imperia probant , plus æquo & bono sæ-
 » visse in eos videri possum. Quippe Euphra-
 » norem , præfectum a me inpositum , ita
 » occiderunt , ut mors poenarum ejus levise
 » sima fuerit. »

XLII. « At , quum processissem inde ad
 » visendas Larissam , & Antrona , & Pylleon ,
 » (a) quo in propinquo multo ante debita
 » vota persolverem , Delphos sacrificandi
 » caussa adscendi. Et hic , criminis augendi
 » caussa , cum exercitu me fuisse adjicitur.
 » Scilicet , ut , quod nunc vos facere queror ,
 » urbes occuparem , arcibus inponerem præ-
 » sidia. Vocate in concilium Græciæ civitates ,
 » per quas iter feci ; queratur unusquilibet
 » militis mei injuriam ; non recusabo , quin ;
 » simulato sacrificio , aliud petisse videar.

(a) Legendum videtur *Pylleon* ex Homeri ca-
 talago II. B. 697. Triâ hæc oppida , etiâ infra
 junguntur c. 67.

V. c. 58.
G. C. 171.

» Ætolis & Byzantiis præsidia misimus, &
 » cum Bœotis amicitiam fecimus. Hæc, qua-
 » liacumque sunt, per legatos meos non so-
 » lum indicata, sed etiam excusata sunt sæpe
 » in senatu vestro: ubi aliquos ego discepta-
 » tores, non tam æquos, quam te, Q. Marci,
 » paternum amicum & hospitem, habebam.
 » Sed nondum Romam accusator Eumenes
 » venerat; qui calumniando omnia detorquen-
 » doque suspecta & invisa efficeret, & per-
 » suadere vobis conaretur, non posse Græ-
 » ciam in libertate esse, & vestro munere
 » frui, quod regnum Macedoniae incolume
 » esset. Circumagetur hic orbis: erit mox,
 » qui arguat, nequidquam Antiochum ultra
 » juga Tauri remotum: graviorem multo
 » Asiae, quam Antiochus fuerit, Eumenem
 » esse: nec conquiescere socios vestros posse,
 » quoad regia Pergami sit. Eam arcem supra
 » capita finitimarum civitatum inpositam. Ego
 » hæc, Q. Marci & A. Atili, quæ aut a
 » vobis objecta, aut purgata a me sunt, talia
 » esse scio, ut aures, ut animi audientium sint:
 » nec tam referre, quid ego, aut qua mente
 » fecerim, quam quomodo id vos factum ac-
 » cipiatis. Conscius mihi sum, nihil me scienti-

» tem deliquisse : & , si quid fecerim inpru- *U. c. 381.*
 » dentia lapsus , corrigi me & emendari casti- *a. C. 171.*
 » gatione hac posse. Nihil certe insanabile ,
 » nec quod bello & armis persequendum esse
 » censeatis , commisi : at (b) frustra cle-
 » mentia gravitatisque vestrae fama vulgata
 » per gentes est , si talibus de causis , quae
 » vix querela & expostulatione dignae sunt ,
 » arma capitis , & regibus sociis bella infer-
 » tis. »

XLIII. HÆC dicenti tum adensus Marcius
 auctor fuit mittendi Romam legati , quum
 experienda omnia ad ultimum , nec præter-
 mittendum (c) spem ullam censuisset. Reli-
 qua consultatio erat , quonam modo tutum
 iter legatis esset. Ad id quum necessaria
 petitio induciarum videretur , cuperetque
 Marcius , neque aliud conloquio petisset ,
 gravate & in magnam gratiam petentis con-
 cessit. Nihil enim satis paratum ad bellum
 in præsentia habebant Romani , non exerci-
 tum , non ducem : quum Perseus (ni spes
 vana pacis obcæcasset consilia) omnia præ-
 parata atque instructa haberet , & suo maxime

Inducia.

(b) aut Gron. Crev.

(c) prætermittendam Gron. Crev.

U. e. 581.

a. C. 171.

*Bœotia
motus.*

tempore atque alieno hostibus incipere bellum posset. Ab hoc conloquio fide induciarum interposita, legati Romani in Bœotiam comparati sunt. Ibi jam motus cœperat esse, discedentibus a societate communis concilii Bœotorum quibusdam populis, ex quo renunciatum erat, respondisse legatos, adpariturum, quibus populis proprie societatem cum rege jungi displicuisset. Primi a Chæronea legati, deinde a Thebis, in ipso itinere obcurrerunt, adfirmantes non interfuisse se, quo societas ea decreta esset, concilio: quis, (d) legati, nullo in præsentia responso dato, Chalcidem se sequi iusserunt. Thebis magna contentio orta erat ex alio certamine. Comitii prætoris Bœotorum victa pars, injuriam persequens, coacta multitudine decretum fecit Thebis, ne Bœotarchæ urbibus reciperentur. Exsules Thespias universi concesserunt: inde (recepti enim sine cunctatione erant) Thebas, jam mutatis animis, revocati decretum faciunt, ut duodecim, qui privati cœtum & concilium habuissent, exilio multarentur. Novus deinde prætor (Ismenias is erat, vir nobilis ac potens) capitalis

(d) *quis* Gron. Grev.

pœnæ absentes eos decreto damnat. Chalcedem fugerant : inde ad Romanos Larissiam profecti, causam cum Perseo societatis in Ismeniam contulerant. « Ex contentione ortum certamen. » Utriusque tamen partis legati ad Romanos venerunt, & exfules accusatoresque Ismeniaë, & Ismenias ipse.

XLIV. CHALCIDEM ut ventum est, aliarum civitatum principes, id quod maxime gratum erat Romanis, suo quique proprio decreto Persei societatem adspernati, Romanis se adjungebant : Ismenias gentem Bœotorum in fidem Romanorum permitti æquum censebat. Inde certamine orto, nisi in tribunal legatorum perfugisset, haud multum abfuit, quin ab exsulibus fautoribusque eorum interficeretur. Thebæ quoque ipsæ, quod Bœotiaë caput est, in magno tumultu erant, aliis ad regem trahentibus civitatem, aliis ad Romanos & turba Coronæorum (e) Haliartiorumque convenerat ad defendendum decretum regis societatis. Sed constantia principum, docentium cladibus Philippi Antiochique, quanta esset vis & fortuna imperii Romani, victa eadem multitudo &, ut

(e) Coronæorum Crev.

U. c. 581
a. C. 171

*U. e. 381.
e. C. 171.*

tolleretur regia societas, decrevit, & eos, qui auctores pacificendæ amicitiae fuerant, ad satisfaciendum legatis Chalcidem misit, fideique legatorum commendari civitatem iussit. Thebanos Marcius & Atilius læti audierunt, auctoresque & his separatim singulis fuerunt ad renovandam amicitiam mittendi Romam legatos (f). Ante omnia exfules restitui iusserunt, & auctores regiae societatis decreto suo damnarunt. Ita, quod maxime volebant, discusso Bœotico concilio, Peloponnesum proficiscuntur, Ser. Cornelio Chalcidem arcessito. Argis præbitum est iis concilium: ubi nihil aliud a gente Achæorum petierunt, quam ut mille milites darent. Id præsidium ad Chalcidem tuendam, dum Romanus exercitus in Græciam trajiceretur, missum est. Marcius & Atilius, peractis, quæ agenda in Græcia erant, principio hiemis Romam redierunt.

*Bœoticum
concilium
discussum.*

*Legati
Rom.
in Asia
insulas.*

XLV. INDE legatio sub idem tempus in Asiam circum insulas missa. Tres erant legati, Ti. Claudius, P. Postumius, M. Junius.

(f) Recte Gron. auctoresque & his nempe Thebanis, & separatim singulis Bœoticæ civitatibus. Id & postulat sensus & firmat Polybii auctoritas Exc. Legat. 63.

Li circumeuntes hortabantur socios ad suscipiendum adversus Persea pro Romanis bellum: & quo quæque opulentior civitas erat, eo adcuratius agebant, quia minores fecuturæ majorum auctoritatem erant. Rhodii maximi ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum, sed adjuvare etiam viribus suis bellum poterant, quadraginta navibus auctore Hegesilocho comparatis. Qui, quum in summo magistratu esset, (Prytani ipsi vocant) multis rationibus pervicerat Rhodios, ut, omissa, quam sæpe vanam experti essent, regum fovendorum spe, Romanam societatem (unam tum in terris vel viribus, vel fide stabilem) retinerent. « Bellum imminere cum Perseo: desideraturos » Romanos eundem navalem adparatum, » quem nuper Antiochi, quem Philippi ante » bello vidissent. Trepidaturos tum repente » paranda classe, quum mittenda esset; nisi » reficere naves, nisi instruere navalibus » sociis cœpissent. Id eo magis enise facien- » dum esse, ut crimina delata ab Eumene » fide rerum refellerent. » His incitati, quadraginta navium classem instructam ornatamque legatis Romanis advenientibus, ut

U. e. 58.

a. C. 171.

U. e. 581.
a. C. 171.

*Perseus
legatos
Byzantium
&
Rhodum
mittit.*

non expectatam adhortationem esse adparet, ostenderunt. Et hæc legatio magnum ad conciliandos animos civitatum Asiæ momentum fuit. Decimius unus sine ullo effectu, captarum etiam pecuniarum ab regibus Illyriorum suspicione infamis, Romam rediit.

XLVI. PERSEUS, quum a conloquio Romanorum in Macedoniam recepisset sese, legatos Romam de inchoatis cum Marcio conditionibus pacis misit: & Byzantium & Rhodum literas legatis ferendas dedit. In literis eadem sententia ad omnes erat: « conlocutum se cum Romanorum legatis. » Quæ audisset, quæque dixisset, ita disposita, ut superior fuisse in disceptatione videri posset. Apud Rhodios legati addiderunt, « Confidere » pacem futuram. Auctoribus enim Marcio » atque Atilio, missos Romam legatos. Si » pergerent Romani contra fœdus movere » bellum, tum omni gratia, omni ope » tendum fore Rhodiis, ut reconcilient » pacem. Si nihil deprecando proficiant, id » agendum, ne omnium rerum jus ac potestas » ad unum populum perveniat. Quum » ceterorum id interesse, tum præcipue Rhodiorum, qui plus inter alias civitates dignitate

» atque opibus excellent : quæ serua atque
 » obnoxia fore , si nullus alio fit , quam ad
 » Romanos , respectus. » Magis & literæ &
 » verba legatorum benigne sunt audita , quam
 » momentum ad mutandos animos habuerunt :
 » potentior esse partis melioris auctoritas cõ-
 » perat. Responsum ex decreto est : « Optare
 » pacem Rhodios. Si bellum esset , ne quid
 » ab Rhodiis speraret aut peteret rex , quod
 » veterem amicitiam , multis magnisque me-
 » ritis pace belloque partam , disjungeret sibi
 » ab Romanis. » Ab Rhodo redeuntes , Bœo-
 » tiæ quoque civitates , & Thebas , & Coro-
 » neam , & Haliartum , adierunt : quibus ex-
 » pressum inuitis existimabatur , ut , relicta
 » regia societate , Romanis adjungerentur. The-
 » bani nihil moti sunt : quamquam nonnihil ,
 » & damnatis principibus , & restitutis exsuli-
 » bus , succensebant Romanis. Coronæi & Ha-
 » liartii , favore quodam infito in reges , le-
 » gatos in Macedoniam miserunt , præsidium
 » petentes , quo se adversus inpotentem super-
 » biam Thebanorum tueri possint. Cui legationi
 » responsum ab rege est (g) , « præsidium se
 » propter inducias cum Romanis factas mittere

(g) est del. Crev.

U. c. 581. » non posse : tamen suadere, ita a Theba-
a. C. 171. » norum injuriis, qua possent, ut se vindi-
 » carent, ne Romanis præberent causam in
 » se sæviendi. »

*Marcus
 legationem
 renunciat.*

XLVII. MARCIUS & Atilius Romam quum
 venissent, legationem in Capitolio ita renun-
 ciarunt, ut nulla re magis gloriarentur,
 quam decepto per inducias & spem pacis re-
 ge. « Adeo enim adparatibus belli fuisse
 » instructum, ipsis nulla parata re, ut omnia
 » obportuna loca præoccupari ante ab eo po-
 » tuerint, quam exercitus in Græciam traji-
 » ceretur. Spatio autem induciarum sumto,
 » venturum illum nihilo paratiorem; Roma-
 » nos omnibus instructiores rebus cœpturos
 » bellum. Bœotorum quoque se concilium
 » arte distraxisse, ne conjungi amplius ullo
 » consensu Macedonibus possent. » Hæc, ut
 summa ratione acta, magna pars senatus ad-
 probabat : veteres & moris antiqui memores
 negabant, « se in ea legatione Romanas
 » agnoscere artes. Non per infidias & noctur-
 » na prælia, nec simulatam fugam improvisos-
 » que ad incautum hostem reditus, nec ut
 » astu magis, quam vera virtute, gloriaren-
 » tur, bella majores gessisse. Indicere prius,

*Senibus
 improba-
 tus.*

» quam gerere, solitos bella, denunciare *U. c. 381.*
 » etiam; interdum locum finire, in quo dimi- *a. C. 171.*
 » caturi essent. Eadem fide indicatum Pyrrho
 » regi medicum, vitæ ejus insidiantem: ea-
 » dem Faliscis vincitum traditum proditorem
 » liberorum regis. Hæc Romana esse, non
 » versutiarum Punicarum, neque calliditatis
 » Græcæ: apud quos fallere hostem, quam
 » vi superare, gloriosius fuerit. Interdum in
 » præsens tempus plus profici dolo, quam
 » virtute: sed ejus demum animum in per-
 » petuum vinci, cui confessio expressa sit,
 » se neque arte, neque casu; sed conlatis
 » cominus viribus, justo ac pio bello esse
 » superatum. » Hæc seniores, quibus nova
 hæc minus placebat sapientia. Vicit tamen
 ea pars senatus, cui potior utilis, quam
 honesti, cura erat, ut comprobaretur prior
 legatio Marcii, & eodem rursus in Græciam
 cum quinquereimis remitteretur (h), ju-
 bereturque cetera, uti e republica maxime
 visum esset, agere. A. quoque Atilium mi-
 serunt ad occupandam Larissam in Theffalia,

*In
 Græciam
 remittitur.*

(h) Voces *in Græciam* a mala manu additas esse
 & numerum quinquereimium excidisse existimant
 Dukerus & Crev.

*U. c. 581.
a. C. 171.*

timentes, ne, si induciarum dies exisset, Perseus, præsidio eo (i) misso, caput Thesaliam, in potestate haberet. Duo millia pedum Atilius ab Cn. Sicinio accipere ad eam rem agendam iussus. Et P. Lentulo, qui ex Achaia redierat, trecenti (k) milites Italici generis dati, ut Thebis daret operam, ut in potestate Bœotia esset.

*Legati
Persei
auditi.*

XLVIII. His præparatis, quamquam ad bellum consilia erant destinata, senatum tamen præberi legatis placuit. Eadem fere, quæ in conloquio ab rege dicta erant, relata ab legatis. Insidiarum Eumeni factarum crimen, & maxima cura, & minime tamen probabiliter, (manifesta enim res erat) defensum. Cetera deprecatio erat: sed non eis animis audiebantur, qui aut doceri, aut flecti possent. Denunciatum, extemplo mœnibus urbis Romæ, Italia intra trigesimum diem excederent. P. Licinio deinde consuli, cui Macedonia provincia obvenerat, denunciatum, ut exercitui diem primam quamque diceret ad conveniendum. C. Lucretius prætor, cui classis provincia erat, cum quadraginta quinquere milibus ab urbe profectus: nam ex

*Excedere
Italia
iussi.*

*Lucretius
prætor
in
Græciam
navigat.*

(i) eo del. Gron. Crev. (k) trecenti Gron. Crev.

refectis navibus alias in alium usum retineri *U. c. 581.*
 ad urbem placuit. Præmissus a prætore est *a. C. 171.*
 frater Lucretius (1) cum quinquere una:
 iustusque, ab sociis ex fœdere acceptis na-
 vibus, ad Cephalleniam classi obcurrere. Ab
 Rheginis triremi una, ab Locris duabus, ab
 Uritibus quatuor, prætor oram Italiæ super-
 vectus Calabriæ extremum promontorium in
 Ionio mari, Dyrrachium trajicit. Ibi decem
 ipforum Dyrrhachinorum, duodecim Issæo-
 rum, quinquaginta quatuor Gentii regis lem-
 bos nactus, simulans se credere, eos in usum
 Romanorum comparatos esse, omnibus ab-
 ductis, die tertio Corcyram, inde protinus
 in Cephalleniam trajicit. C. Lucretius prætor
 ab Neapoli profectus, superato freto, die
 quinto in Cephalleniam transmisit. Ibi stetit
 classis, simul opperiens, ut terrestres copiæ
 trajicerentur, simul, ut onerariæ, ex agmine
 suo per altum dissipatæ, consequerentur.

XLIX. PER hos forte dies P. Licinius con- *Licinius*
 sul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus *profici-*
 ab urbe profectus est. Semper quidem ea res *tur in Ma-*
 cum magna dignitate ac majestate geritur: *cedoniam.*
 præcipue tamen convertit oculos animosque,

(1) M Lucretius Crev.

U. c. 581.
a. C. 171.

quum ad magnum nobilemque, aut virtute aut fortuna, hostem, euntem consulem prosequuntur. Contrahit enim non officii modo cura, sed etiam studium spectaculi, ut videant ducem suum, cujus imperio consilioque summam rempublicam tuendam permiserunt. Subit deinde cogitatio animum, qui belli casus, quam incertus fortunæ eventus, communisque Mars belli sit: adversa, secunda, quæque incertitia & temeritate ducum clades sæpe acciderint; quæ contra bona prudentia & virtus adtulerit. Quem scire mortalium, utrius mentis, utrius fortunæ consulem ad bellum mittant? Triumphantem mox cum exercitu victore scandentem Capitolium ad eosdem Deos, a quibus proficiscatur, visuri; an hostibus eam præbituri lætitiæ sint? Persi autem regi, adversus quem ibatur, famam & bello clara Macedonum gens, & Philippus pater, inter multa prospere gesta Romano etiam nobilitatus bello, præbebat; tum ipsius Persei numquam, ex quo regnum accepisset, desitum belli expectatione celebrari nomen. Cum his cogitationibus omnium ordinum homines proficiscentem consulem prosecuti sunt. Duo

consulares tribuni militum cum eo missi, C. *U. e. 581.*
 Claudius, Q. Mucius; & tres illustres ju- *a. C. 171.*
 venes, P. Lentulus, & duo Manlii Acidini.
 Alter M. Manlii, alter L. Manlii filius erat.
 Cum iis consul Brundisium ad exercitum,
 atque inde, cum omnibus copiis transvectus,
 ad Nymphæum in Apolloniati agro posuit
 castra.

L. PAUCOS ante dies Perseus, postquam
 legati, ab Roma regressi, præciderant spem
 pacis, consilium habuit. Ibi aliquamdiu diversis
 sententiis certatum est. Erant, quibus vel
 stipendium pendendum, si injungeretur, vel
 agri parte cedendum, si multarent; quid-
 quid denique aliud pacis causa patiendum
 esset, non recusandum videretur, nec com-
 mittendum, ut in aleam tanti casus se reg-
 numque daret. « Si possessio haud ambigua
 » regni maneret, multa diem tempusque ad-
 » ferre posse, quibus non amissa modo recu-
 » perare, sed timendus ultro iis esse, quos
 » nunc timeret, posset.» Ceterum multo ma-
 » jor pars ferocioris sententiæ erat: « Quid-
 » quid cessisset, cum eo simul regno protinus
 » cedendum esse, » adfirmabant. « Neque
 » enim Romanos pecunia aut agro egere: sed

*Perseus
 consilium
 habet.*

U. c. 581.
a. C. 171

» hoc scire, quum omnia humana, tum ma-
 » xima quæque & regna & imperia sub casibus
 » multis esse. Carthaginensium opes fregisse
 » sese, & cervicibus eorum præpotentem
 » finitimum regem inposuisse: Antióchum
 » progeniemque ejus ultra juga Tauri remo-
 » tum. Unum esse Macedoniæ regnum, &
 » regione propinquum, & quod, sicubi popu-
 » lo Romano (m) sua fortuna labet, antiquos
 » animos regibus suis videatur posse facere.
 » Dum integræ res * * apud animum suum
 » Persea debere, utrum, singula concedendo,
 » nudatus ad extremum opibus extorrisque
 » regno, Samothraciam aliamve quam insu-
 » lam petere ab Romanis, ubi privatus fu-
 » perstes regno suo in contemptu atque inopia
 » consenescat, malit: an, armatus vindex
 » fortunæ dignitatisque suæ, ita ut viro forti
 » dignum sit, patiatur, quodcumque casus
 » belli tulerit; aut victor liberet orbem ter-
 » rarum ab imperio Romano. Non esse admi-
 » rabilius Romanos Græcia pelli, quam
 » (m) *populus Romanus Gron. Crev.*

* Imperfectum sensum ita expleveris: *Dum in-
 » tegræ res sunt, statuere apud animum suum Persea
 » debere.* Sigonius.

» Hannibalem Italia pulsum esse. Neque, *U. c. 581.*
 » Hercule, videre, qui conveniat, fratri, *a. C. 171.*
 » adfectanti per injuriam regnum, summa vi
 » restitisse; alienigenis bene parto eo cedere.
 » Postremo ita bello & pace quæri (n), ut
 » inter omnes conveniat, nec turpius quid-
 » quam esse, quam sine certamine cessisse
 » regno: nec præclarior quidquam, quam pro
 » dignitate ac majestate omnem fortunam
 » expertum esse. »

LI. PELLÆ, in vetere regia Macedonum;
 hoc consilium erat. « Geramus ergo [inquit]
 » Diis bene juvantibus, quando ita videtur,
 » bellum; » literisque circa præfectos dimis-
 » sis, Citium (Macedoniæ oppidum est) co-
 » pias omnes contrahit. Ipse centum hostiis
 » sacrificio regaliter Minervæ, quam vocant
 » Alcidem, confecto, cum purpuratorum &
 » satellitum manu profectus Citium est. Eo
 » jam omnes Macedonum externorumque au-
 » xiliorum convenerant copiæ. Castra ante
 » urbem ponit, omnesque armatos in campo
 » struxit. Summa omnium quadraginta millia

*Copiæ
 Persei.*

(n) Locum corruptum Drakenb. sic legendum
 proponit: *Postremo ita bello pacem præferri, ut
 inter omnes &c.*

U. c. 581.
a. C. 171.

armata fuere (o) : quorum pars ferme dimidia phalangitæ erant. Hippias Berœæus præerat. Delecta deinde & viribus & robore ætatis, ex omni cætratorum numero, duo erant agemata : hanc ipsi legionem vocabant (p). Præfectos habebant Leonatum & Thrasippum Eulyestas. Ceterorum cætratorum, trium ferme millium hominum, dux erat Antiphilus Edeffæus. Pæones, & ex Parorea & Parfrymonia (sunt autem ea loca subjecta Thraciæ) & Agrianes, admixtis etiam Thracibus incolis, trium millium ferme & ipsi expleverunt numerum. Armaverat contraxeratque eos Didas Pæon, qui adolescentem Demetrium occiderat. Et armorum duo millia Gallorum erant, præfecto Asclepiodoto. Ab Heraclea ex Sintiis tria millia Thracum liberorum suum ducem habebant. Cretenfium par pene numerus suos duces sequebatur, Susum Phalarneum & Syllum Gnoffium. Et Leonides Lacedæmonius quingentis ex Græcia, mixto generi hominum, præerat. Regii is

(o) lege *quadraginta tria millia*, ut patet ex hoc ipso capite versus finem.

(p) Suspicatur Drakenb. legendum : *ita hanc ipsi legionem vocabant.*

generis ferebatur; exsul, damnatus frequenti concilio Achæorum, literis ad Persea depreſis. Ætolorum & Bœotorum, qui non explebant plus quam quingentorum omnes numerum, Lyco Achæus præfectus erat. Ex his mixtis tot populorum, tot gentium auxiliis, duodecim millia armatorum ferme efficebantur. Equitum ex tota Macedonia contraxerat tria millia. Venerat eodem Corys, Seuthæ filius, rex gentis Odryſarum, cum mille delectis equitibus, pari ferme peditum numero. Summa totius exercitus triginta novem millia peditum erant, quatuor equitum. Satis conſtabat, ſecundum eum exercitum, quem Magnus Alexander in Aſiam trajecit, numquam ullius Macedonum regis copias tantas fuiſſe.

LII. SEXTUS & viceſimus annus agebatur, ex quo petenti Philippo data pax erat: per id omne tempus quieta Macedonia & progeniem ediderat, cujus magna pars matura militiæ eſſet, & levibus bellis Thracum adcolarum, quæ exercerent magis, quam fatigarent, ſub aſſidua tamen militia fuerat: & diu meditatam Philippo primo, deinde & Perſi, Romanum bellum, omnia ut inſtructa

U. c. 581.
a. C. 171.

U. c. 581.
a. C. 171.

*Oratio
Persei
ad
milites.*

parataque essent, effecerat. Mota parumper
acies, (non iusto decursu tamen) ne stetisse
tantum in armis viderentur: armatosque,
sicut erant, ad concionem vocavit. Ipse
constitit in tribunali, circa se habens filios
duos: quorum major Philippus, natura frater,
adoptione filius; minor, quem Alexandrum
vocabant, naturalis erat. Cohortatus est
milites ad bellum: injuriam populi Romani
in patrem seque commemoravit: « Illum,
» omnibus indignitatibus compulsus ad
» rebellandum, inter adparatum belli fato
» obpressus: ad se simul legatos, simul
» milites ad occupandas Græciæ urbes mis-
» sos. Fallaci deinde conloquio per speciem
» reconciliandæ pacis extractam hiemem, ut
» tempus ad comparandum haberent. Consu-
» lem nunc venire cum duabus legionibus
» Romanis, quæ * treccenos equites habeant,
» & pari ferme numero sociorum peditum
» equitumque. Eo ut accedant regum auxilia
» Eumenis & Mafinissæ, non plus septem
» millia peditum, duo equitum futura.

* Locus defectus, quem ita integrat Gron. quæ
singulæ sena millia peditum & treccenos equites ha-
beant &c. pro sena mallet Drakenb. quina.

» Auditis hostium copiis, respicerent suum *U. c. 581.*
 » ipsi exercitum; quantum numero, quan- *a. C. 171.*
 » tum genere militum præstarent tironibus,
 » raptim ad id bellum conscriptis, ipsi, a
 » pueris eruditi artibus militiæ, tot subacti
 » atque durati bellis. Auxilia Romanis
 » Lydos, & Phrygas, & Numidas esse: sibi
 » Thracas, Gallosque, ferocissimas gentium.
 » Arma illos habere ea, quæ sibi quisque
 » paraverit pauper miles: Macedonas promta
 » ex regio adparatu, per tot annos patris
 » sui cura & inpena facta. Commeatum illis
 » quum procul, tum omnibus sub casibus
 » maritimis fore: se & pecuniam & fru-
 » mentum, præter redditus metallorum, in
 » decem annos seposuisse. Omnia, quæ Deo-
 » rum indulgentia, quæ regia cura præpa-
 » randa fuerant, plena cumulataque habere
 » Macedonas. Animum habendum esse, quem
 » habuerint majores eorum; qui, Europa
 » omni domita, transgressi in Asiam, inco-
 » gnitum famæ aperuerint armis orbem ter-
 » rarum: nec ante vincere deserint, quam
 » Rubro mari inclusis, quod vincerent, de-
 » fuerit. At, Hercule, nunc non de ultimis
 » Indiæ oris, sed de ipsius Macedoniae pos-

V. c. 581. » fessione certamen fortunam indixisse. Cum
a. C. 171. » patre suo gerentes bellum Romanos spe-
 » ciosum Græciæ liberandæ tulisse titulum
 » (q). Nunc propalam Macedoniam in fer-
 » vitudem petere, ne rex vicinus imperio
 » sit Romano, ne gens bello nobilis arma
 » habeat. Hæc enim tradenda superbis domi-
 » nis esse cum rege regnoque, si abistere
 » bello, & facere imperata velint. »

LIII. QUUM per omnem orationem satis
 frequenti adfensu subclamatum esset; tum
 vero ea vociferatio, simul indignantium
 minantiumque, partim jubentium bonum
 animum habere regem, exorta est, ut finem
 dicendi faceret. Tantum jussis ad iter parare,
 (jam enim dici, movere castra ab Nymphæo
 Romanos) concione dimissa, ad audiendas
 legationes civitatum Macedoniæ se contulit.
 Venerant autem ad pecunias, pro facultatibus
 quæque suis, & frumentum pollicendum ad
 bellum. Omnibus gratiæ actæ, remissum
 omnibus; satis regio adparatus ad ea dictum
 subficere: vehicula tantum imperata, ut
 tormenta, telorumque missilium ingentem
 vim præparatam, bellicumque aliud instru-

*Macedo-
 nia civita-
 tes pecu-
 niam obse-
 runt.*

(q) forte legendum prætulisse vel prætendisse.

mentum veherent. Profectus inde toto exercitu, Eordæam (q) petens, ad Begorritem, quem vocant, lacum positus castris, postero die in Elimeam ad Haliacmona fluvium profectus. Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad (Tripolim vocant) Azorum, Pythium, & Dolychen incolentes. Hæc tria oppida paullisper cunctata, quia obsides Larissæis dederant, victa tamen præsentis metu, in deditionem concesserunt. Benigne his adpellatis, hæud dubius Perrhæbos quoque idem facturos, urbem, nihil cunctatis, qui incolabant, primo adventu recipit (r). Cyretias obpugnare coactus (s), primo etiam die acri concursu ad portas armatorum est repulsus. postero die omnibus copiis adortus, in deditionem omnes ante noctem accepit (t).

LIV. MYLÆ, proximum oppidum, ita munitum, ut inexcusable munimenti spes incolas ferocios faceret, non portas clau-

(q) *Eordæam* Gron. Crev.

(r) Recte monet Crev. excidisse hic nomen urbis, quam primo adventu Perseus recepit.

(s) *conatus* Gron.

(t) vocem *omnes* delendam censet Crev.

U. c. 581.
a. C. 171.

Perseus iz
in
Thessalia.

V. c. 58.
a. C. 171.

dere regi satis habuerunt, sed probris quoque in ipsum Macedonasque procacibus jaculati sunt (u). Quæ res, quum infestiores hostem ad obpugnandum fecisset, ipsos desperatione veniæ ad tuendos sese acrius accendit. Itaque per triduum ingentibus utrimque animis & obpugnatae sunt, & defensæ. Multitudo Macedonum ad subeundum in vicem proelium haud difficulter succedebat: oppidanos, diem, noctem eosdem tuentes moenia, non vulnera modo, sed etiam vigiliæ & continens labor conficiebat. Quarto die quum & scalæ undique ad muros erigerentur, & porta vi majore obpugnaretur; oppidani depulsi muris ad portam tuendam concurrunt, eruptionemque repentinam in hostes faciunt. Quæ quum iræ magis inconsultæ, quam veræ fiduciæ virium esset, pauci & fessi ab integris pulsi terga dederunt; fugientesque per patentem portam hostes acceperunt. Ita capta urbs ac direpta est. Libera quoque corpora, quæ cædibus superfuerunt, venundata. Diruto magna ex parte & incenso oppido profectus, ad Phalannam castra mo-

(u) præpositionem *in* expungendam Grammatici existimant.

vit : inde postero die Gyrtone[m] pervenit. *U. c. 381.
a. C. 171.*
 Quo quum T. Minucium Rufum & Hippiam, Theſſalorum præto-
 rem, cum præſidio intraſſe accepiffet, ne tentata quidem obpugnatione,
 prætergreſſus, Elatiam & Gonnium, perculſis inopinato adventu oppidanis,
 recepit. Utraque oppida in faucibus ſunt, quæ Tempe
 adeunt; magis Gonnus. Itaque & firmiore id præſidio tutum equitum
 peditumque, ad hoc foſſa triplici ac vallo munitum, reliquit.
 Ipſe, ad Sycurium progreſſus, opperiri ibi hoſtium adventum
 ſtatuit: ſimul & frumentari paſſim exercitum jubet in ſubjecto
 hoſtium agro. Namque Sycurium eſt ſub radicibus Oſſæ montis.
 Qua in meridiem vergit, ſubjectos habet Theſſaliæ campos:
 ab tergo Macedoniam atque Magnetiæ. Ad has obportunitates
 accedit ſumma ſalubritas & copia, pluribus circumjectis
 fontibus, perennium aquarum.

LV. CONSUL Romanus, per eosdem dies Theſſaliam cum exercitu petens,
 iter expeditum primo per Epirum habuit: deinde, poſtquam in
 Athamaniam eſt tranſgreſſus, aſperi ac prope invii ſoli, cum
 ingenti difficultate parvis itineribus ægre Gomphos per-

*Conſul
ad regem
vadit.*

U. c. 581.
a. C. 171.

venit : cui si, vexatis hominibus equisque ;
tironem exercitum ducenti acie instructa &
loco suo & tempore obstitisset rex , ne
Romani quidem abnuunt , magna sua cum
clade fuisse pugnatueros. Postquam Gomphos
sine certamine ventum est , præter gaudium
periculosi saltus superati , contentus quoque
hostium , adeo ignorantium obportunitates
suas , accessit. Sacrificio rite perfecto , consul,
& frumento dato militibus , paucos ad re-
quiem jumentorum hominumque moratus
dies , quum audiret vagari Macedonas effusos
per Theffaliam , vastarique sociorum agros ,
fatis jam refectum militem ad Larissam ducit.
Inde , quum tria millia ferme abesset a Tri-
poli , (Sceam vocant) super Peneum amnem
posuit castra. Per idem tempus Eumenes ad
Chalcidem navibus accessit cum Attalo atque
Athenæo fratribus , Philetæro fratre relicto
Pergami ad tutelam regni. Inde cum Attalo
& quatuor millibus peditum , mille equitum ,
ad consulem venit. Chalcide relicta duo
millia peditum quibus Athenæus præpositus.
Et alia eodem auxilia Romanis ex omnibus
undique Græciæ populis convenerunt , quo-
rum pleraque (adeo parva erant) in oblivionem

*Eumenes
adventus.*

adducta. Apolloniatae trecentos equites, centum pedites miserunt. Ætolorum alæ unius instar, quantum in tota gente equitum erat, venerant: & Thessalorum omnis equitatus separatus erat. Non plus quam trecenti erant equites in castris Romanis. Achæi juventutis suæ, Cretico maxime armatu, ad mille dederunt.

*U. e. 581.
a. C. 171.*

*Alia
auxilia.*

LVI. SUB idem tempus & C. Lucretius prætor, qui navibus præerat ad Cephalleniam, M. Lucretio fratre cum classe super Maleam Chalcidem iussu petere, ipse triremem conscendit, sinum Corinthium petens ad præoccupandas in Bœotia res. Tardior ei navigatio propter infirmitatem corporis fuit. M. Lucretius, Chalcidem adveniens, quum a P. Lentulo Haliartum obpugnari audisset, nuncium, prætoris verbis, qui abscedere eum inde juberet, misit. Bœotorum juventute, quæ pars cum Romanis stabat, eam rem adgressus legatus, a mœnibus abscessit. Hæc soluta obsidio locum alteri novæ obsidioni dedit. Namque extemplo M. Lucretius cum exercitu navali, decem millibus armatorum, ad hoc duobus millibus regionum, qui sub Athenæo erant, Haliartum circum-

*Lucretius
prætor
in
Bœotia.*

U. c. 581.
a. C. 171.

fedit : parantibusque jam obpugnare, super-
venit a Creüsa prætor. Ad idem fere tem-
pus & ab sociis naves Chalcidem convene-
runt : duæ Punicæ quinqueremes, duæ ab
Heraclea ex Ponto triremes, quatuor Chal-
cedone, totidem Samo, tum quinque Rhodiæ
quadrirèmes. Prætor, quia nusquam erat
maritimum bellum, remisit sociis (v). Et
Q. Marcius Chalcidem navibus venit, Alope
capta, Lariffa, quæ Cremaste dicitur, ob-
pugnata. Quum hic status in Bœotia esset;
Perseus, quum ad Sycurium (sicut ante dic-
tum est) stativa haberet, frumento undi-
que circa ex agris convecto, ad vastandum
agrum Pheræorum misit : ratus ad juvandas
sociorum urbes longius ab castris abstractos
deprehendi Romanos posse. Quos quum eo
tumultu nihil motos animadverrisset, præ-
dam quidem, præterquam hominum, (pecora
autem maxime omnis generis fuere) divisit
ad epulandum militibus.

LVII. SUB idem deinde tempus consilium
& consul & rex habuerunt, unde bellum
ordirentur. Regis creverunt animi vastatione
concessa sibi ab hoste Pheræi agri. Itaque

eun-

(v) legendum putat Drak. *remisit socios.*

eundem inde ad castra, nec daudum ultra spatium cunctandi, censebat. Et Romani censebant, cunctationem suam infamem apud socios esse, maximopere indigne ferentes, non latam Pheræis opem. Consultantibus, quid agerent, (aderant autem Eumenes & Attalus in consilio) trepidus nuncius adfert, hostem magno agmine adesse. Concilio dimisso, signum extemplo datur, ut arma capiant. Interim placet, ex regis auxiliis centum equites & parem numerum jaculatorum peditum exire. Perseus hora ferme diei quarta, quum paullo plus mille passus abesset a castris Romanis, consistere signa peditum iussit. Prægressus ipse cum equitibus ac levi armatura, & Cotys cum eo ducesque aliorum auxiliorum præcesserunt (x). Minus quingentos passus ab castris aberant, quum in conspectu fuere hostium equites: duæ alæ erant magna ex parte Gallorum, (Cassignatus præerat) & levis armaturæ centum fere & quinquaginta Myfi aut Cerenfes. Constitit rex, incertus quantum esset hostium. Duas inde ex agmine turmas Thracum, duas

(x) ultimam hanc vocem vacare recte monuit Crev.

U. e. 581.

a C. 171.

Perseus
in
Romanos
ducit.

V. c. 381.

a. C. 171.

*Equestre
prælium.*

Macedonum, cum binis Cretenſium cohortibus & Thracum, miſit. Prælium, quum pares numero eſſent, neque ab hac aut illa parte nova auxilia ſubvenirent, incerta victoria finitum eſt. Eumenis ferme triginta interfecti; inter quos Caſſignatus dux Gallorum cecidit. Et tunc quidem Perſeus ad Sycurium copias reduxit. Poſtero die circa eandem horam in eundem locum rex copias admovit, plauſtris cum aqua ſequentibus. Nam duodecim millium paſſuum via omnis ſine aqua, & plurimi pulveris erat: adfectosque ſiti, ſi primo in conſpectu dimicaſſent, pugnatos fuiſſe adparebat. Quum Romani quieſſent, ſtationibus etiam intra vallum reductis, regii quoque in caſtra redeunt. Hoc per aliquot dies fecerunt, ſperantes fore, ut Romani equites abeuntium noviffimum agmen adgrederentur. Inde certamine orto, quum longius a caſtris eos eliciſſent, facile, ubiubi eſſent, ſe, qui equitatu & levi armatura plus poſſent, converſuros aciem,

LVIII. POSTQUAM inceptum non ſucebat, caſtra propius hoſtem movit rex, & a quinque millibus paſſuum communiit. Inde, luce prima in eodem, quo ſolebat, loco

peditum acie instructa, equitatum omnem
 levemque armaturam ad castra hostium ducit.
 Visus & plurium & propior solito pulvis
 trepidationem in castris Romanis fecit. Et
 primo vix creditum nuncianti est, quia prio-
 ribus continuis diebus numquam ante horam
 quartam hostis adparuerat. Tum solis ortus
 erat. Deinde ut plurium clamore & cursu a
 portis dubitatio exempta est, tumultus ingens
 oboritur. Tribuni, præfectique, & centurio-
 nes in prætorium; miles ad sua quisque ten-
 toria discurrit. Minus quingentos passus a
 vallo instruxerat Perseus suos circa tumulum,
 quem Callicinum vocant. Lævo cornu Cotys
 rex præerat cum omnibus suæ gentis: equi-
 tum ordines levis armatura interposita distin-
 guebat. In dextro cornu Macedones erant
 equites: intermixti turmis eorum Cretenses,
 Huic armaturæ Milo Berœæus, equitibus &
 summæ partis ejus Meno Antigonensis præ-
 erat. Proximi cornibus constiterant regii equi-
 tes, & mixtum genus, delecta plurium gen-
 tium auxilia: Patrocles Antigonensis hic (y)
 & Pæoniæ præfectus Didas erant præpositi.
 Medius omnium rex erat. Circa eum agema,

U. e. 581.
 a. C. 171.

*Perseus
 equitatum
 omnem
 ad castra
 hostium
 ducit.*

(y) his Crev.

U. e. 581.
a. C. 171.

*Consulis
acies.*

quod vocant, equitumque sacræ alæ. Antese statuit funditores jaculatoresque : quadrigentorum manus utraque numerum expleverat. Ionem Theffalonicensem & Timanora Dolopem iis præfecit. Sic regii constiterant. Consul, intra vallum peditum acie instructa, & ipse equitatum omnem cum levi armatura misit (z). Pro vallo instructi sunt. Dextro cornu præpositus C. Licinius Crassus, consulis frater, cum omni Italico equitatu, velitibus intermixtis : sinistro M. Valerius Lævinus sociorum ex Græcis populis equites habebat, ejusdem gentis levem armaturam. (a) Mediam autem aciem cum delectis equitibus extraordinariis tenebat Q. Mucius (b). Ducenti equites Galli ante signa horum instructi, & de auxiliis Eumenis Cyrtiorum gentis trecenti. Theffali quadringenti equites

(z) *emist Gron. Crev.*

(a) Videtur copula excidisse, ac legendum esse & *ejusdem gentis*, Drakenb.

(b) Vox *delectis* suspecta est Crevierio, qui eam eradendam putat, tanquam adpositam ab aliquo, qui exponere voluerit sensum vocis *extraordinarii* : vel potius excidisse copulativam, ac legendum putat *cum delectis equitibus & extraordinariis*.

parvo intervallo super lævum cornu locati. *U. c. 581.*
a. C. 171.
 Eumenes rex Attalusque cum omni manu sua
 ab tergo inter postremam aciem ac vallum
 steterunt.

LIX. In hunc modum maxime instructæ
 acies, par ferme utrimque numerus equitum
 ac levis armaturæ, concurrunt, a fundito-
 ribus jaculatoribusque, qui præcesserunt,
 prælio orto. Primi omnium Thraces, haud
 secus quam diu clauftris retentæ feræ, con-
 citati cum ingenti clamore in dextrum cornu,
 Italicos equites, incurrerunt; ut usu belli
 & ingenio inpavida gens turbaretur. Gladiis
 hastas petere pedites, nunc succidere crura
 equis, nunc illa subfodere. Perseus, in me-
 diam investus aciem. Græcos primo inpetu
 avertit: quibus quum gravis ab tergo insta-
 ret hostis, Thessalorum equitatus, qui a
 lævo cornu brevi spatio disjunctus in subsi-
 diis fuerat extra concursum, primo spectator
 certaminis, deinde, inclinata re, maximo
 usui fuit. Cedentes enim sensim integris or-
 dinibus, postquam se Eumenis auxiliis ad-
 junxerunt, & cum eo tutum inter ordines
 suos receptum focis fuga dissipatis dabant,
 & quum minus conferti hostes instarent,

Prælium.

V. c. 381.
a C. 171.

*Rex
equeſtri
prælio
victor.*

progredi etiam auſi, multos fugientium ob-
vios exceperunt. Nec regii, ſparſi jam ipſi
paſſim ſequendo, cum ordinatis & certo in-
cedentibus gradu manus conferere audebant.

Quum, victor equeſtri prælio rex parvo
momento ſi adjuviſſet, debellatum eſſet;
obportune adhortanti ſuperuenit phalanx (c),
quam ſua ſponte, ne audaci cœpto deeſſent,
Hippias & Leonatus raptim adduxerant,
poſtquam proſpere pugnafſe equitem accepe-
runt. Fluſtuante rege inter ſpem metumque
tantæ rei conandæ, Cretenſis Evander, quo
miſtro Delphis ad inſidias Eumenis regis uſus
erat. poſtquam agmen impeditum venientium
ſub ſignis vidit, ad regem adcurrit, & mo-
nere inſtitit, « ne elatus felicitate ſummam
» rerum temere in non neceſſariam aleam
» darèt. Si contentus bene re geſta quieſſet
» eo die, vel pacis honeſtæ conditionem
» habiturum, vel plurimos belli ſocios, qui
» fortunam ſequerentur, ſi bellare mallet.»
In hoc conſilium pronior erat animus regis.

(c) Conjiunt Crev. & Drak. legendum *adhuc
ſtanti ſuperuenit &c.* Et ſuperius ex Sigonii & Gron.
conjectura *debellaturus eſſet pro debellatum eſſet.*

Itaque conlaudato Evandro, signa referri, peditumque agmen redire in castra jubet; equitibus receptui canere.

*U. e. 381.
a. C. 171.*

*Receptui
canit.*

LX. CECIDERE eo die ab Romanis ducenti equites, duo millia, haud minus, peditum; capti ferme ducenti equites. Ex regis autem viginti equites, quadraginta pedites interfecti. Postquam redire in castra victores, omnes quidem læti, ante alios Thracum insolens lætitia eminebat: cum cantu enim superfixa capita hostium portantes redierunt (d). Apud Romanos non mœstitia tantum ex male gesta re, sed pavor etiam erat, ne extemplo castra hostis adgrederetur. Eumenes suadere, ut trans Peneum transferret castra; ut pro munimento amnem haberet, dum perculsi milites animos colligerent. Consul moveri flagitio timoris fatendi; victus tamen ratione, silentio noctis tran ductis copiis, castra in ulteriore ripa communit. Rex, postero die ad laceffendos prælio hostes progressus, postquam trans amnem in tuto posita castra

*Consul
trans
Peneum
castra
transfere.*

(d) Videtur Gronovio excidisse vox *hastis*. — Drak. autem mallet ita legere: *cum cantu enim romphais (vel rumpiis) superfixa capita hostium portantes &c.*

*V. c. 581.
a. C. 171.*

quod advertit, fatebatur quidem peccatum; quod pridie non institisset victis; sed aliquanto maiorem culpam esse, quod nocte foret cessatum. Nam, ut neminem alium suorum moveret, levi armatura inmissa, trepidantium in transitu fluminis hostium deleri magna ex parte copias potuisse. Romanis quidem præsens pavor demtus erat, in tuto castra habentibus: damnum inter cetera præcipue famæ movebat. Et in consilio apud consulem pro se quisque in Ætolos conferebat causam; « ab iis fugæ terrorisque » principium ortum, secutos pavorem Ætolorum & ceteros socios Græcorum populorum. » Quinque principes Ætolorum primi terga vertentes conspecti dicebantur. Thessali pro concione laudati, ducesque eorum etiam virtutis causa donati.

*Perseus
suos
donat.*

LXI. Ad regem spolia cæсорum hostium referebantur. Dona ex his, aliis arma insignia, aliis equos, quibusdam captivos dono dabat. Scuta erant supra mille quingenta (e); lorice thoracesque mille amplius summam explebant; galearum gladiatorumque & missilium omnis generis major aliquantò numerus.

(e) *quingena Gron.*

Hæc, per se ampla, pleraque multiplicata
 verbis regis, quæ ad concionem vocato
 exercitu habuit. « Præjudicatum eventum
 » belli habetis. Meliorem partem hostium,
 » equitatum Romanum, quo invictos se esse
 » gloriabantur, sudistis. Equites enim
 » illis principes juventutis, equites femina-
 » rium senatus : inde lectos in Patrum nu-
 » merum consules, inde imperatores creant.
 » Horum spolia paullo ante divisimus inter
 » vos. Nec minorem de legionibus peditum
 » victoriam habetis. Quæ, nocturna fuga
 » vobis subtractæ, naufragorum trepidatione
 » passim natantium flumen compleverunt.
 » Sed facilius nobis sequentibus victos Pe-
 » neum superare erit, quam illis trepidanti-
 » bus fuit ; transgressique extemplo castra
 » obpugnabimus, quæ hodie cepissemus, ni
 » fugissent. Aut, si acie decernere volent,
 » eundem pugnæ pedestris eventum expecta-
 » te, qui equitum in certamine fuerit. » Et
 qui vicerant alacres, spolia cæсорum hostium
 humeris gerentes, ante ora sua audivere (f),

(f) Probabilis Gronovii conjectura qui ita scri-
 bendum censet : *Et qui vicerant, alacres, spolia*
cæсорum hostium humeris gerentes, facinora sua au-
divere? Vel decora sua.

U. c. 581.
a. C. 171.

ex eo, quod acciderat, spem futuri præcipientes : & pedites, aliena gloria accensi, præcipue qui Macedonum phalangis erant, sibi quoque & navandæ rei operæ, & similem gloriam ex hoste pariendi, occasionem optabant. Concione dimissa, postero die profectus inde ad Mopsium posuit castra. Tumulus hic inter Tempe & Larissam medi-
dius est.

LXII. ROMANI, non abscedentes ab ripa Penei, transfulerunt in locum tutiorem castra. Eo Misagenes Numida venit cum mille equitibus, pari peditum numero, ad hoc elephantis duobus & viginti. Per eos dies consilium habenti regi de summa, quum jam confedisset ferocia ab re bene gesta, ausi sunt quidam amicorum consilium dare, ut secunda fortuna in conditione honestæ pacis uteretur potius (g) quam, spe vana eVectus, in casum inrevocabilem se daret. « Modum inponere » secundis rebus, nec nimis credere sereni-
» tati præsentis fortunæ, prudentis hominis » & merito felicitis esse. Mitteret ad consulem, » qui fœdus in easdem leges renovarent,

(g) Legendum ex conjectura Gronovii in conditionem honestæ pacis.

» quibus Philippus pater ejus pacem a T. *U. c. 581.*
 » Quintio victore accepisset. Neque finiri *a. C. 171.*
 » bellum magnificentius, quam a tam memo-
 » rabili pugna (*h*); neque spem firmiorem
 » pacis perpetuæ dari, quam quæ percussos
 » adverso proelio Romanos molliores factura
 » sit ad paciscendum. Quod si Romani tum
 » quoque insita pertinacia æqua adspernaren-
 » tur, Deos, hominesque & moderationis
 » Persei, & illorum pervicacis superbiæ,
 » futuros testes. » Numquam ab talibus con-
 » siliis abhorrebat regis animus. Itaque plu-
 » rimum ad sensu comprobata est sententia. Le-
 » gati, ad consulem missi, adhibito frequenti
 » consilio, auditi sunt. « Pacem petere, vesti-
 » gal, quantum Philippus pactus esset, da-
 » turum Persea Romanis pollicentes (*i*) ur-
 » bibus, agris, locisque, quibus Philippus
 » cessisset, cessurum primum (*k*). » Hæc

*Perseus
 pacem
 petit.*

(*h*) Omnino hic desiderari vocem *posse* judicat Crev.

(*i*) Ultimum verbum Crevierio videtur esse a mala manu. Minori mutatione, unica tantum litera inserta legit Periz. *Pacem petiere.*

(*k*) Vel legendum cum Gron *cessurum & ipsum*, vel quod Perizonio ad marginem Livii visum erat, *cessurum quam primum.*

U. c. 581.
a. C. 171

legati. Submotis his, quum consultarent; Romana constantia vicit in consilio. Ita tum mos erat, in adversis vultum secundæ fortunæ gerere, moderari animos in secundis. Responderi placuit: « Ita pacem dari, si de » summa rerum liberum senatui permittat » rex de se deque universa Macedonia sta-
Frustra. » tuendi jus. » Hæc quum renunciaissent legati, miraculo ignaris moris pertinacia Romanorum esse; & plerique vetare, amplius mentionem pacis facere. Ultro mox quæsituros, quod oblatum fastidiant. Perseus hanc ipsam superbiam, quippe ex fiducia virium esse, timere: & summam pecuniæ augens, si pretio pacem emere posset, non desistit animum consulis tentare. Postquam nihil ex eo, quod primo responderat, mutabat, desperata pace, ad Sycurium, unde profectus erat, rediit, belli casum de integro tentaturus.

*Græci
favent
Perseo.*

LXIII. FAMA equestris pugnæ, vulgata per Græciam, nudavit voluntates hominum. Non enim solum, qui partis Macedonum erant, sed plerique, ingentibus Romanorum obligati beneficiis, quidam vim superbiamque experti (1), læti eam famam accepere:

(1) Videtur excidisse vox *Macedonum*.

non ob aliam causam, quam pravo studio, *U. c. 381.*
 quo etiam in certaminibus ludicris vulgus *a. C. 171.*
 utitur deteriori atque infirmiori favendo.

Eodem tempore in Bœotia summa vi Haliartum Lucretius prætor obpugnarat (m) : & quamquam nec habebant externa auxilia obfessi, præter Coronæorum juniiores, qui prima obsidione mœnia intraverant, neque sperabant, tamen ipsi animis magis, quam viribus, resistebant. Nam & eruptiones in opera crebro faciebant : & arietem admotum, libramento plumbi gravatum, ad terram urguebant : & si qua declinarent, qui agebant, ictum, pro diruto muro novum tumultuario opere, raptim ex ipsa ruinæ (n) strage congestis faxis, extruebant. Quum operibus obpugnatio lentior esset, scalas per manipulos dividi prætor jussit, ut corona undique mœnia adgressurus (o) ; eo magis subsecuturam ad id multitudinem ratus, quod, qua parte palus urbem cingit, nec adinebat obpugnari, nec poterat. Ipse ab ea parte,

*Haliarti
 obpugnatio.*

(m) Sensus requirit, ut legamus *obpugnabat* ; non enim desisterat ab obpugnatione. Duk. Drak.

(n) *ruinæ del. Gron.*

(o) Drakenborchio videtur vocula *ut* redundare ;

U. c. 581.
a. C. 171.

qua duæ turres, quodque inter eas muri prorutum fuerat, duo millia militum delectorum admovit; ut eodem tempore, quo ipse transcendere ruinas conaretur, concursu adversus se oppidanorum facto, scalis vacua defensoribus mœnia capi parte aliqua possent. Haud segniter oppidani vim ejus arcere parant. Nam super stratum ruinis locum, fascibus aridis sarmentorum injectis, stantes cum ardentibus fascibus accensuros ea se sæpe minabantur, ut, incendio intersepti ab hoste, spatium ad objiciendum interiorem murum haberent. Quod inceptum eorum fors inpediit. Nam tantus repente effusus est imber, ut nec accendi facile pateretur, & exstingueret accensa. Itaque & transitus per distracta fumantia virgulta patuit; &, in unius loci præsidium omnibus versis, mœnia quoque pluribus simul partibus scalis capiuntur. In primo tumultu captæ urbis seniores impubesque (p), quos casus obvios obtulit, passim cæsi: armati in arcem confugerunt: & postero die, quum spei nihil superesset, deditione facta, sub corona venierunt. Fuerunt autem duo millia ferme & quingenti: ornamenta

(p) *impueresque Gron, Crev.*

urbis statuae & tabulae pictae, & quidquid pretiosae praedae fuit, ad naves delatum: *U. c. 581.*
a. C. 171.
 urbs diruta a fundamentis. Inde Thebas ductus exercitus (q) : quibus sine certamine receptis, urbem tradidit exulibus, & qui Romanorum partis erant : adversae factionis hominum, fautorumque regis ac Macedonum familias sub corona vendidit. His gestis in Bœotia, ad mare ac naves rediit.

LXIV. QUUM hæc in Bœotia gererentur, Perseus ad Sycurium stativa dierum aliquot habuit. Ubi quum audisset, raptim Romanos circa ex agris demessum frumentum conveyere, deinde ante sua quemque tentoria spicas fascibus (r) defecantem, quo purius frumentum tereret, ingentes acervos per tota castramentorum fecisse : ratus incendio obportuna esse, faces, tædamque, & malleolos stuppæ inlitos pice parari jubet : atque ita

*Perseus
 frustra
 castra
 Romana
 incendere
 vult.*

(q) Atqui supra C. 44. Thebani memorantur decrevisse ut tolleretur regia societas, & fidei legatorum Romanorum civitatem commendavisse, & C. 46. tentati a Perseo, nihil moti sunt. Vel igitur hic alicujus alterius civitatis nomen posuerat Livius, vel aliquid omisit de Thebanis, unde nosse possemus, cur adversus eos exercitus Romanus ducatur. *Crev.*

(r) *falcibus Gron. Crev.*

U. c. 581
a. C. 171

media nocte profectus, ut prima luce adgressus falleret. Nequidquam. Primæ stationes obpressæ tumultu ac terrore suo ceteros exciverunt: signumque datum est arma extemplo capiendi; simulque in vallo, ad portas, miles instructus erat, & intentus propugnationi castrorum. Perseus & extemplo circumegit aciem, & prima impedimenta ire, deinde peditum signa ferri iussit. Ipse cum equitatu & levi armatura substitit ad agmen cogendum; ratus, id quod accidit, infecuturos ad extrema ab tergo carpenda hostes. Breve certamen levis armaturæ maxime cum procuriatoribus fuit. Equites peditesque sine tumultu in castra redierunt. Demessis circa fegetibus, Romani ad Cranonium (s) intactum agrum castra movent. Ibi quum securi, & propter castrorum longinquitatem, & viæ inopis aquarum difficultatem, quæ inter Sycurium & Cranona est, stativa haberent; repente prima luce in imminentibus tumulis equitatus regius cum levi armatura visus ingentem tumultum fecit. Pridie per meridiem profecti ab Sycurio erant: peditum agmen sub lucem reliquerant in proxima planitie.

Stetit

(s) *Cranonium Gron. Crev.*

Stetit paullisper in tumulis, elici posse ratus *U. c. 581*
a. C. 171.
ad equestre certamen Romanos: qui postquam nihil movebant, equitem mittit, qui pedites referre ad Sycurium signa juberet; ipse mox infecutus. Romani equites, modico intervallo sequentes, sicubi sparsos ac dissipatos invadere possent, postquam confertos abire, signa atque ordines servantes, viderunt, & ipsi in castra redeunt.

LXV. INDE, obfensus longinquitate itineris, rex ad Mopsium castra movit; & Romani, demessis Cranonis segetibus, in Phalannæum agrum transeunt. Ibi quum ex transfuga cognosset rex, sine ullo armato præsidio passim vagantes per agros Romanos metere, cum mille equitibus, duobus millibus Thracum & Cretenesium profectus, quum, quantum adcelerare poterat, effuso agmine issent, inprovise adgressus est Romanos. Juncta vehicula, pleraque onusta, mille admodum capiuntur, sexcenti ferme homines. Prædam custodiendam ducendamque in castra trecentis Cretenesium dedit. Ipse, revocato ab effusa cæde equite & reliquis peditum, ducit ad proximum præsidium, ratus haud magno certamine obrimi posse. L. Pompeius

*U. 6. 581.
a. C. 171.*

tribunus militum præerat, qui percussos milites repentino hostium adventu in propinquum tumultum recepit, loci se præsidio, quia numero & viribus inpar erat, defensus. Ibi quum in orbem milites coëgisset, ut densatis scutis ab jactu sagittarum & jaculorum sese tuerentur, Perseus, circumdato armatis tumulo, alios adscensum undique tentare jubet, & cominus prælium conferere, alios eminus tela ingerere. Anceps Romanos terror circumstabat: nam neque conferti pugnare propter eos, qui adscendere in tumultum conabantur, poterant: &, ubi ordines procurando solvissent, patebant jaculis sagittive. Maxime cestrosphendonis vulnerabantur. Hoc illo bello novum genus teli inventum est. Bipalme spiculum hastili semicubitali infixum erat, crassitudine digiti: huic ad libramen pinnæ tres, velut sagittis solent, circumdabantur: funda media duo funalia inparia habebat. Quum majori sinu libratum funditor habena rotaret, excussum, velut glans, emicabat. Quum & hoc, & alio omni genere telorum, pars vulnerata militum esset, nec facile jam arma fessi sustinerent, instare rex, ut dederent se, fidem

*Cestrosphendonæ
descriptio.*

dare, præmia interdum polliceri: nec cuiusquam ad deditiōem flectebatur animus; quum ex insperato jam obstinatis mori spes adfuit. Nam quum ex frumentatoribus refugientes quidam in castra nunciaffent consuli, circumfideri præsidium; motus periculo tot civium (nam octingenti ferme, & omnes Romani erant) cum equitatu ac levi armatura (accesserant nova auxilia, Numidæ pedites equitesque & elephantum) castris egreditur: & tribunis militum imperat, ut legionum signa sequantur. Ipse velut ad firmanda levium armorum auxilia adjectis, ad tumulum præcedit. Consul latera tegunt Eumenes, Attalus, & Misagenes, regulus Numidarum.

LXVI. QUUM in conspectu prima signa suorum circumfessis fuerunt, Romanis quidem ab ultima desperatione recreatus est animus: Perseus, cui primum omnium fuerat, ut, contentus fortuito successu, captis aliquot frumentatoribus occisisque, non tereret tempus in obsidione præsidii; secundum, ea quoque tentata utcumque, quum sciret nihil roboris secum esse, dum liceret intacto, abire; & ipse hostium adventum, elatus successu, mansit, &, qui phalangem arces-

U. c. 587.
a. C. 171.

U. c. 581.
a. C. 171.

ferent, prope re misit. Qua & serius, quam res postulabat, & raptim acta, turbati cursu adversus instructos & præparatos erant adventuri. Consul anteveniens extemplo prælium conferuit. Primo resistere Macedones; deinde, ut nulla re pares erant, amissis trecentis (t) peditibus, viginti quatuor primoribus equitum ex ala, quam Sacram vocant, inter quos Antimachus etiam præfectus alæ cecidit, abire conantur. Ceterum iter prope ipso prælio tumultuosius fuit. Phalanx, abs trepido nuncio adcita, quum raptim ducere-
tur, primo in angustiis captivorum agmini oblata vehiculisque frumento onustis: iis cæsis, (u) ingens ibi vexatio partis utriusque fuit, nullo expectante, utcumque (v) explicaretur agmen, sed armatis detrudentibus per præceps impedimenta, (neque enim aliter via aperiri poterat) jumentis, quum stimularentur, in turba sævientibus. Vix ab

(t) *trecentis Gron.*

(u) Aliquid mendii hic latere Crev. monuit: sive enim *cæsis* referas ad vehicula, ineptum esse; sive ad captivos, parum verisimile.

(v) (*dum*) *utcumque* Crev. ex Gronovii conjectura.

incondito agmine captivorum expedierant sese, quum regio agmini percussisque equitibus obcurrunt. Ibi vero clamor jubentium referre signa ruinæ quoque prope similem trepidationem fecit: ut, si hostes, introire angustias ausi, longius infecuti essent, magna clades accipi potuerit. Consul, recepto exitumulo præsidio, contentus modico successu, in castra copias reduxit. Sunt, qui eo die magno prælio pugnatum auctores sint. Octo millia hostium cæsa, in his Sopatrum & Antipatrum regios duces: vivos captos circiter duo millia octingentos, signa militaria capta viginti septem. Nec incruentam victoriam fuisse: supra quatuor millia & trecentos de exercitu consulis cecidisse: signa sinistra alæ quinque amissa.

LXVII. Hic dies & Romanis refecit animos, & Persea perculit, (x) ut, dies paucos ad Mopsium moratus, sepulturæ maxime militum amissorum cura, præsidio fatis valido ad Gonnum relicto, in Macedoniam recipe-ret copias. Timotheum quemdam ex regiis præfectis cum modica manu relinquit ad

U. c. 581.
a. C. 171.

*Perseus
in Macedoniam
redit.*

(x) Vel legendum: *Persea, ita perculit, ut &c.*
Vel quod Drak. mavult *Persea perpulit, ut &c.*

U. c. 581
a. C. 171

Philam, jussu Magnetæ & propinquos tentare. Quum Pellam venisset, exercitu in hiberna dimisso, ipse cum Cotye Theſſaloniam est profectus. Eo fama adfertur, Atlesbim regulum Thracum, & Corragum Eumeneis præfectum, in Cotyis fines inpetum fecisse: & regionem, Marenen quam vocant, cepisse. Itaque, dimittendum Cotyn ad sua tuenda ratus, magnis proficiscentem donis prosequitur. Ducenta talenta, semestre stipendium, equitatu numerat, quum primo annum dare constituisset. Consul, postquam profectum Persea audivit, ad Gonnum castra movet, si potiri oppido posset. Ante ipsa Tempe in faucibus situm, Macedoniæ claustratissima præbet, & in Theſſaliam opportunum Macedonibus decursum. Quum & loco & præsidio valido inexpugnabilis res esset (y), abstinit incepto. In Perrhæbiam flexis itineribus, Mallœa primo inpetu capta ac direpta, Tripoli aliaque Perrhæbia recepta, Larissam rediit. Inde Eumene atque Attalodomum remissis, Misagenem Numidasque in hiberna in proximis Theſſalis (z) urbibus

Cof.
in hiberna
se confert.

(y) Forte *inexpugnabilis urbs esset. Gron.*

(z) *Theſſalia Crev.*

distribuit. Et partem exercitus ita per totam Thessaliam divisit, ut & hiberna commoda omnes haberent, & præsidio urbibus essent. Q. Mucium legatum cum duobus millibus ad obtinendam Ambraciam misit. Græcarum civitatum socios omnes præter Achæos dimisit. Cum exercitus parte profectus in Achaïam Phthiotim, Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit à fundamentis, Antrona voluntate colentium recepit. Ad Larissam deinde exercitum admovit. Urbs deserta erat; in arcem omnis multitudo concesserat: eam obpugnare adgreditur. Primi omnium Macedones, regium præsidium, metu excefferant. A quibus relicti oppidani in deditionem exemplo veniunt. Dubitari inde, utrum Demetrias prius adgredienda foret, an in Bœotia adspiciendæ (a) res. Thebani, vexantibus eos Coronæis, in Bœotiam arcessiebant. Ad horum preces, quia hibernis aptior regio, quam Magnesia erat, in Bœotiam duxit.

(a) *adipiscenda Gron. Crev.*

E P I T O M E

LIBRI XLIII LIVIANI

*P*RÆTORES aliquot, eo quod avarè & crudeliter provincias administrassent, damnati sunt. P. Licinius Crassus proconsul complures in Græcia urbes expugnavit, & crudeliter diripuit. Ob id captivi, qui ab eo sub corona venierant, ex senatusconsulto postea restituti sunt. Item a præfèctis classium Romanarum multa impotenter in socios facta. Res præterea a Perseo rege in Thracia prospere gestas continet, victis Dardanis & Illyrico, cujus rex erat Gentius. Motus, qui in Hispania ab Olonico factus erat, ipso interemto confedit. M. Æmilius Lepidus a censoribus princeps in senatu lectus.

LIBER XLIII

I.

EADEM æstate, qua in Theſſalia equeſtri pugna vicere Romani, legatus, in Illyricum a conſule miſſus (a) opulenta duo oppida vi atque armis coëgit in deditiorem; omniaque iis ſua conceſſit, ut opinione clementiæ eos, qui Carnuntem munitam urbem incolebant, adliceret. Poſtquam nec, ut dederent ſe, compellere, neque capere obſidendo poterat; ne duabus obpugnationibus nequidquam fatigatus miles eſſet, quas prius intactas urbes reliquerat, diripuit. Alter conſul C. Caſſius nec in Gallia, quam ſortitus erat, memorabile quidquam geſſit: & per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incepto eſt conatus. Ingreſſum hoc iter conſulem ſenatus ex Aquileienſium legatis cognovit: qui, querentes coloniam ſuam novam & infirmam, necdum ſatis munitam, inter infeſtas nationes Iſtrorum & Illyriorum eſſe, quum peterent, ut ſenatus curæ haberet, quomodo ea

U. c. 581.

a. C. 171.

*Geſta in
Illyrico.**Caſſii con-
ſulis
res geſtæ.*

(a) Excidit nomen legati, niſi intelligamus Q. Mucium, de quo paullo ante Lib. 42. extremo.

U. c. 587.
a. C. 171.

colonia muniretur, interrogati, vellentne eam rem C. Cassio consuli mandari? responderunt, Cassium, Aquileiam indicto exercitu, profectum per Illyricum in Macedoniam esse. Ea res primo incredibilis visa: & pro se quisque credere, Carnis forsitan aut Istris bellum inlatum. Tum Aquileienses, nihil se ultra scire, nec audere adfirmare, quam triginta dierum frumentum militi datum; & duces, qui ex Italia itinera in Macedoniam nossent, conquestos abductosque. Enimvero senatus indignari, tantum consulem ausum, ut suam provinciam relinqueret, in alienam transfret: exercitum novo periculoso itinere inter exteras gentes duceret, viam tot nationibus in Italiam aperiret. Decernunt frequentes, ut C. Sulpicius prætor tres ex senatu nominet legatos, qui eo die proficiscantur ex urbe; & quantum adcelerare possent, Cassium consulem, ubicumque sit, persequantur; nuncient, ne bellum cum ulla gente moveat, nisi cum qua senatus gerendum censuerat. (b) Legati hi profecti, M. Cornelius Cethegus, M. Fulvius, P. Marcius Rex.

(b) Forte legendum *censuerit*. Periz.

Merus de consule atque exercitu distulit eo tempore muniendæ Aquileiæ curam.

*U. c. 38r.
a. C. 171.*

II. HISPANIÆ deinde utriusque legati aliquot populorum in senatum introducti. Ii, de magistratum Romanorum avaritia superbiaque conquesti, nisi genibus ab senatu peterunt, ne se socios fœdius spoliari vexarique, quam hostes, patiantur. Quum & alia indigna quererentur, manifestum autem esset, pecunias captas; L. Canuleio prætori, qui Hispaniam fortitus erat, negotium datum est, ut in singulos, a quibus Hispani pecunias peterent, quinos recuperatores ex ordine senatorio daret, patronosque, quos vellent, fumendi potestatem faceret. Vocatis in curiam legatis recitatum est senatusconsultum, jussique nominare patronos: quatuor nominaverunt, M. Porcium Catonem, P. Corneliū Cn. F. Scipionem, L. Æmiliū L. F. Paullum, C. Sulpiciū Gallum. Cum M. Titinio primum, qui prætor A. Manlio, M. Junio consulibus in citeriore Hispania fuerat, recuperatores sumserunt. Bis amplius, tertio absolutus est reus. Dissensio inter duarum provinciarum legatos est orta: citerioris Hispaniæ populi M. Catonem & Scipionem;

*Hispano-
rum
querelæ
de magistratibus
Romanis.*

U. c. 581.
a. C. 175.

ulterioris L. Paullum & Gallum Sulpicium patronos sumserunt. Ad recuperatores ad ducti a ceterioribus populis P. Furius Philus, ab ulterioribus M. Matienus. Ille Sp. Postumio, Q. Mucio consulibus triennio ante, hic biennio prius, L. Postumio, M. Popillio consulibus, prætor fuerat. Gravissimis criminibus accusati ambo ampliati que: quum dicenda de integro causa esset, excusati exsili causa solum vertisse. Furius Præneste, Matienus Tibur exsulatum abierunt. Fama erat, prohiberi a patronis nobiles ac potentes compellare; auxitque eam suspicionem Canuleius prætor, quod, omissa ea re, delectum habere instituit. Dein repente in provinciam abiit, ne plures ab Hispanis vexarentur. Ita, præteritis silentio oblitteratis, in futurum consultum ab senatu Hispanis, quod impetrarunt, ne frumenti æstimationem magistratus Romanus haberet; neve cogeret vicefimas vendere Hispanos, quanti ipse vellet; & ne præfæcti in oppida sua ad pecunias cogendas inponerentur.

III. ET alia novi generis hominum ex Hispania legatio venit. Ex militibus Romanis & ex Hispanis mulieribus, cum quibus

connubium non effet, natos se memorantes, *U. c. 181.*
 supra quatuor millia hominum, orabant, ut *a. C. 171.*
 sibi oppidum, in quo habitarent, daretur.
 Senatus decrevit, « uti nomina sua apud L.
 » Canuleium profiterentur : eorumque si quos
 » manumississet, eos Carteiam ad Oceanum *Carteia*
 » deduci placere. Qui Carteiensium domi *colonia.*
 » manere vellent, potestatem fore, uti nume-
 » ro colonorum essent, agro assignato. Lati-
 » nam eam coloniam fuisse (c), libertino-
 » rumque adpellari. » Eodem tempore ex *Gulussa &*
 Africa, & Gulussa, Masinissæ regis filius, *Carthagi-*
 legatus patris, & Carthaginienses venerunt. *nenses le-*
gati Romæ.
 Gulussa prior in senatum introductus, &
 quæ missa erant ad bellum Macedonicum a
 patre suo, exposuit, & si qua præterea
 vellent imperare, præstaturum merito populi
 Romani est pollicitus : & monuit Patres
 conscriptos, ut a fraude Carthaginiensium
 caverent. « Classis eos magnæ parandæ confi-
 » lium cepisse ; specie pro Romanis, & ad-
 » versus Macedonas : ubi ea parata instructa-
 » que esset, ipsorum fore potestatis, quem
 » hostem aut socium habeant. »

(c) Lege cum Gron. esse.

SUPPL.

1. Egit deinde Masinissæ causam de agris, de oppidis, quæ ablata sibi ab eo Carthaginenses quererentur, magnaque contentione inter regulum & legatos Carthaginenses disceptatum. Quæ ultro citroque jactata sint, quid a senatu responsum fuerit, in incerto est. Quievit tamen velut sopita hæc controversia per aliquot annos. Renovata postea in acre bellum exarsit, quod adversus Masinissam a Pœnis susceptum, cum Romanis gerendum fuit, nec nisi Carthaginis interitu finitum est. Hoc anno invenimus in annalibus puerum factum ex virgine sub parentibus, jussuque aruspicum deportatum in insulam desertam.

Appianus
Pun.

Plin. VII.

4.

Comitia.

Fasti Cap.

Inf. Capp.

4. & 11.

Provincia.

2. Habita sunt a C. Cassio consule comitia, quibus creati consules sunt A. Hostilius Mancinus, A. Atilius Serranus. Prætores inde facti M. Retius, Q. Mænius, L. Hortensius, Q. Ælius Pætus, T. Manlius Torquatus, C. Hostilius. Decretæ consulibus provinciæ, Italia & Macedonia. Italia Attilio, Hostilio Macedonia obvenit. Prætores, Retius urbanam jurisdictionem, peregrinam Mænius sortitus est. Classis cum ora maritima Græciæ Hortensio obiigit. Reliquæ prætorix provin-

ciæ fuere procul dubio, quemadmodum anno
 priore, Hispania, Sicilia, & Sardinia. Sed
 singulas quinam prætores obtinuerint, silen-
 tibus veterum monumentis, certo sciri non
 potest. Interim P. Licinius quasi ad bellum,
 non cum Perseo, sed cum Græcis gerendum
 missus esset, inanes adversus justum hostem
 iras in miseros & viribus inæares vertit,
 compluresque in Bœotia, ubi hibernabat,
 urbes expugnavit & crudeliter diripuit. Co-
 ronei maxime vexati quum ad senatum con-
 fugissent, Patres decreverunt, ut captivi qui
 sub corona venissent, in libertatem restitu-
 rentur. Consulis crudelitatem & avaritiam
 imitatus est, aut etiam superavit Lucretius
 prætor, qui classi præerat, adversus socios
 ferox, hosti spernendus. Siquidem classem
 ad Oreum stantem adortus repente Perseus,
 naves onerarias frumentum portantes viginti
 cepit, reliquas depreffit, & quatuor etiam
 quinquerebus peritus est. Res quoque
 prospere gestæ in Thracia a Perseo, quum eo
 ad Coryn defendendum adversus Atlesbis &
 Corragi copias divertisset. Nec vero ipse sibi
 Cotys defuit, vir bello strenuus, consilio
 præstans, Thrax genere solo, non moribus.

*U. c. 587.
 a. C. 171.*

*P. Liciniꝝ
 crudelitas
 in Græcos.*

*Zonaras.
 Epit. huj.
 Lib. & inf.
 C. 4 & 8.*

*Idem C.
 Lucretii.*

*Plut. in
 Paulo.*

*Res gestæ
 Persei.*

*Epit. huj.
 lib. & sup.
 XLII. 67.*

*Polyb. &
 Diød. ap.
 Valefium.*

U. c. 587. Nam & unicæ sobrietatis ac temperantiæ
a. C. 171. fuit, idemque clementia & moderatione animi
 plane amabilis.

Polyb.
 ibid.
Epirota
ajungunt
se Perseo,
auctore
Cephalo.

3. Cuncta Perseo ex voto fluebant. Nam
 & tunc Epirotarum gens in ejus partes transit,
 auctore Cephalo, quem tamen ad defectio-
 nem necessitas magis compulit, quam volun-
 tas. Is singulari prudentia & constantia prædi-
 tus, tum quoque optima mente erat. Deos
 enim immortales precatus fuerat ut bellum
 inter Romanos & Persea ne conflaretur,
 neve de summa rerum decerneretur. At ex-
 orto bello, statuerat ex fœderis præscripto
 Romanos juvare: præter fœderis autem le-
 ges nihil ultro facere, neque obsequi inde-
 core & turpiter. Turbavit hæc consilia Cha-
 ropus quidam, ejus Charopi, qui saltum ad
 Aoum amnem T. Quinctio contra Philippum
 bellanti aperuerat, nepos, vilis potentiorum
 adfentator, & mirus calumniarum in opti-
 mum quemque artifex. Romæ educatus fue-
 rat, missus ab avo in urbem ut linguam Ro-
 manam litterasque perdisceret. Hinc notus
 carusque plurimis Romanorum, quum rever-
 tisset domum, natura levis, & ingenio pra-
 vus, quum & Romana ei amicitia faceret
 animos,

Supra
 XXXII. 11.
 Polyb. &
 Diod. ib.

animos, principes viros usque allatrabat. Sed primo despiciebatur ab omnibus, nec ulla ejus ratio habebatur. Postquam autem bellum Persicum conflatum est, quum plena omnia suspicionum in Græcia essent, multis palam, pluribus occulte Perseo studentibus, non destitit Charopus eos qui auctoritate inter Epirotas præstabat, apud Romanos criminari. Et speciem quamdam coloremque dabat ejus calumniis ea necessitudo, quæ olim Cephalo ceterisque eandem sectam sequentibus cum regibus Macedonum fuerat. Jam vero omnia illorum dicta factaque maligne explorans, & in pejus semper detorquens, veritatemque adjectis detractisque quæ voluerat adulterans, fidem criminibus faciebat. Neque his tamen commovebantur Cephalus & ii qui eorundem in republica consiliorum focii erant, freti egregia conscientia illibatæ erga Romanos fidei. Verum ubi illis criminationibus aurem præbere Romanos senserunt, & principes quosdam Ætolorum, quos pariter suspectos fecerant obtrectatorum calumniæ; Romam abductos, tum demum opus esse crediderunt, ut sibi ipsi suisque rebus confulerent. Quum autem nihil succurreret

præter regiam amicitiam, cum Perseo societatem inire coacti sunt, eique gentem suam tradere.

*U. c. 582.
a. C. 170.*

*A. Hostilius, A. Atilio
Coss.*

Polyb. ib.

*Hostilius
Coss.
insidias
Persei vix
effugit.*

4. Romæ A. Hostilius, A. Atilius consules, inito magistratu, & peractis quæ divina humanaque in urbe & circa urbem fieri a consulibus mos est, in provincias profecti sunt. Hostilius, cui Macedonia obtigerat, quum in Thessaliam ad exercitum properaret, Epirum quæ nondum aperte defecerat, ingressus, parum abfuit quin incideret in Persei manus. Theodotus enim quidam & Philostratus rati sese, si eum regi traderent, magnam gratiam apud Persea inituros, & gravissimum in præsentia Romanis damnum inlaturos, ad regem litteras dedere, ut quanta maxima posset celeritate accurreret. Quod nisi & Perseum objecta a Molossis ad Loum amnem mora retardasset; & consul de inminente periculo monitus ab instituto itinere deflexisset, vix videtur effugere potuisse. Igitur relicta Epiro navigavit Anticyram, unde in Thessaliam contendit. Ibi accepto exercitu ad hostem perrexit. Sed nihilo feliciter bellum administravit, quam priore anno gestum fuerat. Nam & proelio commisso cum rege pulsus

Parum feliciter bellum administrat.

est, & quum primo per Elimeam vim facere tentasset, deinde per Theffaliam occulte moliri iter, ubique occurrente Perseo, vano conatu abistere coactus est. Nec Hortensius prætor, cui classis obtigerat, quidquam satis scite aut fortunate egit, cujus ex rebus gestis nihil ad memoriam insignius est quam crudelis & perfida urbis Abderitarum direptio, quum intoleranda sibi inposita onera deprecarentur. Igitur Perseus Romanos jam despiciens, ac velut otiosus plane & vacuus, corollarii vicem in Dardanos excursionem fecit, & decem millibus barbarorum interceptis, ingentem prædam abduxit.

§. Movere hoc anno Celtiberi in Hispania bellum, instigante novo duce Olonico, Saldonicum quidam vocant. Is summa calliditate & audacia, hastam argenteam quatiens, velut cælo missam, vaticinanti similis, omnium in se mentes converterat. Sed quum pari temeritate, castra prætoris Romani, uno furiosi consilii socio adsumpto, sub noctem adlisset, prætorem videlicet obruncaturus, juxta tentorium ipsum pilo vigilis exceptus est: socius pares stolidi incepti poenas luit. Amborum capita præcidi statim jussit prætor,

U. c. 582.
a. C. 170.

Plut. in
Paulo.

Infra C. 4.

Plut.

Epit. huj.
Lib.
& Flor. II.
17.

Olonicus
Hispano-
rum dux.

*U. c. 582.
a. C. 170.*

atque hastis subfixa delectis e numero captivorum tradi ad suos perferenda.

IV. Hi] tantum pavorem ingressi castra; ostentantes capita, fecerunt, ut, si admotus extemplo exercitus foret, capi castra potuerint. Tum quoque fuga ingens facta est; & erant, qui legatos mittendos ad pacem precibus petendam censerent: civitatesque complures, eo nuncio audito, in deditionem venerunt. Quibus purgantibus sese, culpamque in duorum amentiam conferentibus, qui se ultro ad pœnam ipsi obtulissent, quum veniam dedisset prætor; profectus extemplo ad alias civitates, omnibus imperata facientibus, quieto exercitu pacatum agrum, qui paullo ante ingenti tumultu arserat, peragravit. Hæc lenitas prætoris; qua sine sanguine ferocissimam gentem domuerat, eo gratior plebi Patribusque fuit, quo crudelius avariusque in Græcia bellatum, & ab consule Licinio & ab Lucretio prætore, erat. Lucretium tribuni plebis absentem concionibus assiduus lacerabant, quum reipublicæ causâ abesse excusaretur; sed tum adeo vicina etiam inexplorata erant, ut is eo tempore in agro suo Antiati esset, aquamque

*In
Lucretium
invehuntur
tribuni pl.*

ex manubiis Antium ex flumine Loracinæ
 duceret. Id opus centum triginta millibus
 æris locasse dicitur. Tabulis quoque pictis
 ex præda fanum Æsculapii exornavit. Invi-
 diam infamiamque ab Lucretio averterunt in
 Hortensium successorem ejus Abderitæ legati,
 flentes ante curiam, querentesque, « oppi-
 dum suum ab Hortensio expugnatum ac
 direptum esse. Causam excidii (d) fuisse
 urbi, quod, quum centum millia denarium
 & tritici quinquaginta millia modium im-
 peraret, spatium petierunt, quo de ea re &
 ad Hostilium consulem & Romam mitterent
 legatos. Vixdum ad consulem se pervenisse,
 & audisse oppidum expugnatum, princi-
 pes securi percussos, sub corona ceteros
 venisse. » Indigna senatui visa (e) : decre-
 veruntque eadem de Abderitis, quæ de Co-
 ronæis decreverant priore anno ; eademque
 pro concione edicere Q. Mænum prætorem
 jusserunt. Et legati duo, C. Sempronius Blæ-
 sus, Sex. Julius Cæsar, ad restituendos in
 libertatem Abderitas missi. Iisdem mandatum,
 ut & Hostilio consuli & Hortensio prætori

U. c. 582.
 a. C. 170.

Abderita-
 rum
 querela
 de
 Hortensio.

(d) excidii Crev.

(e) Scribe cum Grou. *Indigna ea senatui visa,*
 vel *indigna res senatui visa.*

U. c. 582.
a. C. 170

*Querela
de
Cassio.*

nunciarent, senatum Abderitis injustum bellum inlatum, conquirique omnes, qui in servitute sint, & restitui in libertatem, æquum censere.

V. EODEM tempore de C. Cassio, qui consul priore anno fuerat, tum tribunus militum in Macedonia cum A. Hostilio erat, querelæ ad senatum delatæ sunt, & legati regis Galorum Cincibili venerunt. Frater ejus verba in senatu fecit, questus, Alpinorum populorum agros sociorum suorum depopulatum C. Cassium esse, & inde multa millia hominum in servitutem abripuisse. Sub id tempus Carnorum Istrorumque & Iapydum legati venerunt: « Duces sibi ab consule Cassio pri-
» mum imperatos, qui in Macedoniam ducenti
» exercitum iter monstrarent: pacatum ab
» se, tamquam ad aliud bellum gerendum,
» abisse: inde ex medio regressum itinere
» hostiliter peragraffe fines suos: passim ra-
» pinasque & incendia facta: nec se ad id
» locorum scire, propter quam causam con-
» sul pro hostibus fuerint. » Et regulo Gal-
lorum absentis, & his populis responsum est,
« Senatum ea, quæ facta querantur, neque
» scisse futura, neque, si sint facta, probare.

» Sed indicta causa damnari absentem con-
 » sularem virum, injuriam esse, quum is
 » reipublicæ causa abfit. Ubi ex Macedonia
 » redisset C. Cassius, tum, si coram eum
 » arguere vellent, cognita re senatum datu-
 » rum operam, uti satisfiat. » Nec responderi
 tantum iis gentibus, sed legatos mitti, duos
 ad regulum trans Alpes, tres circa eos po-
 pulos placuit, qui indicarent, quæ Patrum
 sententia esset. Munera mitti legatis ex binis
 millibus æris censuerunt. Duobus fratribus
 regulis hæc præcipua, torques duo ex quin-
 que pondo auri facti, & vasa argentea quin-
 que ex viginti pondo, & duo equi phale-
 rati cum agasonibus, & equestria arma ac
 sagula; & comitibus eorum vestimenta libe-
 ris servisque. Hæc missa: illa petentibus
 data, ut denorum equorum iis commercium
 esset, educendique ex Italia potestas fieret.
 Legati cum Gallis missi trans Alpes, C. Læ-
 lius, M. Æmilius Lepidus: ad ceteros po-
 pulos C. Sicinius, P. Cornelius Blasio, T.
 Memmius.

VI. MULTARUM simul Græciæ Asiæque
 civitatum legati Romam convenerunt. Pri-
 mi Athenienses introducti: ii, « se, quod

*U. e. 582.
 a. C. 170.*

*Multarum
 civitatum
 legati Ro-
 me.*

U. c. 582.
a. C. 170.

» navium habuerint militumque, P. Licinia
» consuli & C. Lucretio prætori misisse, ex
» posuerunt, quibus eos non usos frumenti
» sibi centum millia imperasse : quod, quam-
» quam sterilem terram arent, ipsosque etiam
» agrestes peregrino frumento alerent, tamen,
» ne deessent officio, confecisse ; & alia,
» quæ imperarentur, præstare paratos esse. »
Milesii, nihil præstitisse memorantes, si quid
imperare ad bellum senatus vellet, præstare
se paratos esse, polliciti sunt. Alabandenses
templum urbis Romæ se fecisse commemo-
raverunt, ludosque anniversarios ei Divæ
instituisse : & coronam auream quinquaginta
pondo, quam in Capitolio ponerent, donum
Jovi optimo maximo, adtulisse, & scuta
equestria trecenta ; ea, cui iussissent, tradi-
turos. Donum ut in Capitolio ponere, &
sacrificare liceret, petebant. Hoc Lampfaceni,
(e) octoginta pondo coronam adferentes,
petebant, commemorantes, « Discessisse se a
» Perseo, postquam Romanus exercitus in
» Macedoniam venisset, quum sub ditione
» Persei, & ante Philippi fuissent. Pro eo,
» & quod imperatoribus Romanis omnia

*Templum
urbis
Romæ:*

(e) Legendum : *Et hoc Lampfaceni,*

» præstitissent, id se tantum orare, ut in amici- *U. c. 582.*
 » tiam populi Romani reciperentur : & , si pax *a. C. 170.*
 » cum Perseo fieret, exciperentur, ne in regiam
 » potestatem reciperentur (f). Ceteris lega-
 » tis comiter responsum ; Lampacenos in so-
 » ciorum formulam referre Q. Mænius prætor
 » jussus. Munera omnibus in singulos binum
 » millium æris data. Alabandenses scuta repor-
 » tare ad A. Hostilium consulem in Macedo-
 » niam jussi. Et ex Africa legati simul Cartha-
 » ginensium, tritici decies centum millia &
 » hordei quingenta indicantes se ad mare de-
 » vecta habere, ut, quo senatus censuisset,
 » deportarent. « Id munus officiumque suum
 » scire minus esse, quam pro meritis populi
 » Romani & voluntate sua : sed sæpe alias,
 » bonis in rebus utriusque populi, se grato-
 » rum fideliumque socium muneribus func-
 » tos esse. » Item Masinissæ legati, tritici
 » eamdem summam polliciti, & mille & du-
 » centos equites, duodecim elephantos : &
 » si quid aliud opus esset, uti (g) imperaret
 » senatus : æque propenso animo, ac quæ ipse

(f) Corrige cum Gron. *ne in regiam potestatem reciderent.*

(g) ut Gron. Crev.

U. c. 582.
a. C. 170.

ultra pollicitus sit, præstaturum esse. Gratiæ & Carthaginensibus & regi actæ; rogatique, ut ea, quæ pollicerentur, ad Hostilium consulem in Macedoniam deportarent. Legatis in singulos binum millium æris munera missa.

VII. CRETENSIVM legatis, commemorantibus, se, quantum sibi imperatum a P. Licinio consule esset sagittariorum, in Macedoniam misisse, quum interrogati non inficiarentur, « apud Persea majorem numerum » sagittariorum, quam apud Romanos, militare, » responsum est: « Si Cretenses » bene ac gnaviter desinarent potiorempuli Romani, quam Regis Persei, amicitiam habere, senatum quoque Romanum » iis, tamquam certis sociis, responsum daturum esse. Interea nunciarent suis, placere » senatui, dare operam Cretenses, ut, quos » milites intra (h) præsidia regis Persei haberent, eos primo quoque tempore domum » revocarent. » Cretensibus cum hoc responso

Chalcidenses legati.

dimissis, Chalcidenses vocati; quorum legatio ipso introitu, ob id quod Mictio (i) princeps eorum pedibus captus lætica est

(h) *inter Gron.*

(i) *Midion Gron. Crev.*

introlatus, ultimæ necessitatis extemplo visa
 res : in qua ita adfecto excusatio valetudinis,
 aut ne ipsi quidem petenda visa foret, aut
 data petenti non esset. Quum sibi nihil vivi
 reliquum, præterquam linguam ad deploran-
 das patriæ suæ calamitates, præfatus esset,
 exposuit civitatis primum suæ benefacta, &
 vetera, & ea, quæ Persei bello præstitissent
 ducibus exercitibusque Romanis : tum quæ
 primo C. Lucretius in populares suos prætor
 Romanus superbe, avare, crudeliter fecisset :
 deinde quæ tum quum maxime L. Hortensius
 faceret. Quemadmodum omnia sibi, etiam
 iis, quæ patiantur, tristiora, patienda esse
 ducant potius, quam se dedant Perfi. « Quod
 » ad Lucretium Hortensiumque adtineret,
 » scire, tutius fuisse claudere portas, quam
 » in urbem eos accipere. Qui (k) exclusif-
 » sent eos, Emathiam, Amphipolim, Maro-
 » neam, Ænum, incolumes esse : apud se
 » templa omnibus ornamentis compilata ;
 » spoliataque sacrilegiis (l) C. Lucretium
 » navibus Antium devexisse, libera corpora
 » in servitutum abrepta, fortunas sociorum

U. c. 582.
 a. C. 170.

Querela
 de
 magistratibus
 Romanis.

(k) Quæ Gron.

(l) Spoliaque sacrilegii Crev.

U. e. 582. » populi Romani direptas esse, & quotidie
a. C. 170. » diripi. » Nam, ex instituto C. Lucretii,
 » Hortensium quoque in testis hieme pariter
 » atque æstate navales focios habere, & do-
 » mos suas plenas turba nautica esse; versari
 » inter se, conjuges, liberosque suos, quibus
 » nihil neque dicere pensi, neque facere. »

VIII. ARCESSERE in senatum Lucretium placuit, ut disceptaret coram, purgaretque sese. Ceterum multo plura præfens audi- vit, quam in absentem jacta erant; & gra- viores potentioresque accessere accusatores duo tribuni plebis, M'. (m). Juventius Thal- na & Cn. Aufidius. Ii non in senatu modo eum lacerarunt, sed in concionem etiam pertracto, multis objectis probris, diem di- xerunt. Senatus jussu Chalcidensibus Q. Mæ- nius prætor respondit: « Quæ bene meritos » sese, & ante, & in eo bello, quod geratur, » de populo Romano dicant, ea & scire vera » eos referre senatum, &, perinde ac de- » beant, grata esse. Quæ facta a C. Lucre- » tio, fierique ab L. Hortensio prætoribus » Romanis querantur; ea neque facta, neque » fieri voluntate senatus, quem non posse

*Senatus
 responsum.*

(m) M'. I. M. Crev.

» existimare? qui sciat, bellum Persi, & ante *U. c. 582.*
 » Philippo patri ejus, intulisse populum Ro- *a. C. 170.*
 » manum pro libertate Græciæ: non ut ea
 » a magistratibus sociis atque amicis pateren-
 » tur (n). Literas se ad L. Hortensium præ-
 » torem daturos esse; quæ Chalcidenses que-
 » rantur acta, ea senatui non placere: si
 » qui in servitum liberi venissent, ut eos
 » conquirendos primo quoque tempore, resti-
 » tuendosque in libertatem curaret: socio-
 » rum navalium neminem, præter magistros,
 » in hospitia deduci æquum censere. » Hæc
 Hortensio jussu senatus scripta. Munera
 binum millium æris legatis missa, & vehicula
 Mictioni publice locata, quæ eum Brundie-
 sium commode perveherent. C. Lucretium,
 ubi dies, quæ dicta erat, venit, tribuni ad
 populum accusarunt, multamque decies cen-
 tum millia æris dixerunt. Comitibus habitis,
 omnes quinque & triginta tribus eum con-
 demnarunt.

*Lucretius
 condem-
 natur.*

IX. IN Liguribus eo anno nihil memorabile
 gestum. Nam nec hostes moverunt arma,
 neque consul in agrum eorum legiones in-

*In Liguria
 nihil
 gestum.*

(n) Mallet Gron. non ut ea a magistratibus sociis
 atque amici paterentur.

U. c. 582.
a. C. 179.

*Res
in Illyrico
gestæ.*

duxit : & , fatis explorata pace ejus anni , milites duarum legionum Romanarum intra dies sexaginta , quam in provinciam venit , dimisit. Sociorum nominis Latini exercitu mature in hiberna Lunam & Pisas deducto , ipse cum equitibus Galliæ provinciæ pleraque oppida adiit. Nusquam alibi , quam in Macedonia , bellum erat : suspectum tamen & Gentium Illyriorum regem habebant. Itaque & octo naves ornatas a Brundisio senatus censuit mittendas ad C. Furium legatum Issam ; qui cum præsidio duarum Issensium navium insulæ præerat. Duo millia militum in eas naves sunt inposita , quæ Q. Mænius prætor ex senatusconsulto in ea parte Italiæ , quæ objecta Illyrico est , conscripsit : & consul Hostilius Ap. Claudium in Illyricum cum quatuor millibus peditum misit , ut adcolas Illyrici tutarentur (o). Quî , non contentus iis , quas adduxerat , copiis , auxilia ab sociis conrogando , ad octo millia hominum vario genere armavit : peragrataque omni eâ regione , ad Lychnidum Dassaretiorum confedit.

(o) Magis placeret Perizonio & Crev. tutaretur nempe Ap. Claudius.

X. HAUD procul inde Uscana oppidum *U. c. 582.*
 finium plerumque Perfei erat. Decem millia *a. C. 170.*
 civium habebat, & modicum, custodiæ caussa,
 Cretensium præsidium. Inde nuncii ad
 Claudium occulti veniebant : « Si propius
 » copias admovisset, paratos fore, qui pro-
 » derent urbem. Et operæ pretium esse,
 » non se amicosque tantum, sed etiam mili-
 » tes præda expleturum. » Spes cupiditati ad-
 mota ita obcæcavit animum, ut nec ex iis,
 qui venerunt (p), quamquam retineret;
 nec obsides, pignus futuros furto & fraude
 agendæ rei, posceret; nec mitteret explora-
 tum; nec fidem acciperet. Die tantum statuta
 profectus a Lychnido, duodecim millia ab
 urbe, ad quam tendebat, posuit castra. Quarta
 inde vigilia signa movit, mille ferme ad præ-
 sidium castrorum relictis : incompofiti, longo
 agmine effusi, infrequentes, quum nocturnus
 error dissiparet, ad urbem pervenerunt. Cre-
 vit negligentia, postquam neminem armatum
 in muris viderunt. Ceterum, ubi primum sub
 jactu teli fuerunt, duabus simul portis erumpit;
 & ad clamorem erumpentium ingens
 strepitus e muris ortus ululantium mulierum

(p) venerant Gron. Crev.

mandatum, ut edicto senatores omnes ex
tota Italia (nisi qui reipublicæ causa abessent)

*U. c. 582
a. C. 170*

Romam revocaret. Qui Romæ essent, ne
quis ultra mille passuum ab Roma abesset.

Ea, uti senatus censuit, sunt facta. Comitia

Comitia.

consularia ante diem quintum Kalendas Sep-
tembres fuere (r). Creati consules sunt Q.

Marcus Philippus iterum & Cn. Servilius
Cæpio. Post diem tertium prætores sunt facti

C. Decimius, M. Claudius Marcellus, C.
Sulpicius Gallus, C. Marcus Figulus, Ser.

Cornelius Lentulus, P. Fonteius Capito.
Designatis prætoribus præter duas urbanas,

quatuor provinciæ sunt decretæ; Hispania,
& Sardinia, & Sicilia, & classis. Legati ex

Macedonia, exacto admodum mense Februa-
rio, redierunt. Hi, quas res ea æstate prospere

gessisset rex Perseus, referebant, quantus-
que timor socios populi Romani cepisset,

tot urbibus in potestatem regis redactis. « Ex-
ercitum consulis infrequentem com meatibus

» vulgo datis per ambitionem esse : culpam
» ejus rei consulem in tribunos militum,

» contra illos in consulem conferre. Ignomi-
» niam, Claudii temeritate acceptam, elevare

(r) Lege cum Pighio Kal. Februarias.

Tom. XI.

R

*Status
rerum in
Macedo-
nia.*

U. c. 582. » eos Patres acceperunt (s) qui perpaucos
a. C. 170. » Italici generis, & magna ex parte tumul-
 » tuario delectu conscriptos ibi milites amissos
 » referebant. » Consules designati, ubi primum
 magistratum inissent, de Macedonia referre
 ad senatum iussi : destinataeque provinciæ
 iis sunt Italia & Macedonia. Hoc anno inter-
 calatum est : tertio die post Terminalia Kälendæ
 intercalares fuere. Sacerdotes intra
 eum annum mortui, L. Flamininus ** ponti-
 fices duo decesserunt, L. Furius Philus &
 C. Livius Salinator. In locum Furii T. Man-
 lium Torquatum, in Livii M. Servilium
 pontifices legerunt.

U. c. 583. XII. PRINCIPIO insequentis anni quum con-
a. C. 169. sules novi Q. Marcius & Cn. Servilius de
Q. Marcio provinciis retulissent, primo quoque tem-
II. pore aut comparare eos inter se Italiam &
Cn. Servi- Macedoniam, aut fortiri placuit : priusquam
lio Coss id fors cerneret, in incertum, ne quid gratia
Exercitus.

(s) Duo hæc verba *Patres acceperunt* delenda
 censent Freinsh Gron. Crev. Drakenb.

** Verisimile videtur Drakenborchio, Livium
 scripsisse : *Inter sacerdotes intra eum annum mor-
 tuus est L. Flamininus augur : ei augures suffece-
 runt T. Flaminium, Pontifices duo decesserunt &c.*

momenti faceret, in utramque provinciam, *U. e. 583.*
 quod res desideraret supplementi, decerni. *a. C. 169.*

In Macedoniam peditum Romanorum sex millia, sociorum nominis Latini sex millia: equites Romanos ducentos quinquaginta, socios trecentos. Veteres milites dimitti; ita ut in singulas Romanas legiones ne plus fena millia peditum, treceni (t) equites essent. Alteri consuli nullus certus finitus numerus civium Romanorum, quem in supplementum legeret. Id modo finitum, ut duas legiones scriberet, quæ quina millia peditum & ducentos haberent, equites trecentos. Latinorum (u) major, quam collegæ; decretus numerus: peditum decem millia & sexcenti equites. Quatuor præterea legiones scribi iustæ, quæ, si quo opus esset, educerentur. Tribunos his (v), non permissum; ut consules facerent: populus creavit. Sociis nominis Latini sexdecim millia peditum, & mille equites imperati. Hunc exercitum parari tantum placuit, ut exiret, si quo res posceret. Macedonia maxime curam præbebat.

(t) *trecenti Gron.*

(u) *Peditum Latinorum Gron.*

(v) *iii Crev.*

U. c. 583. In classem mille focii navales cives Romani
a. C. 169. libertini ordinis, ex Italia * scribi jussi; totidem ut ex Sicilia scriberentur: &, cui ea provincia evenisset, mandatum, ut eos in Macedoniam, ubicumque classis esset, deportandos curaret. In Hispaniam tria millia peditum Romanorum in supplementum, trecenti equites decreti. Finitus ibi quoque in legiones militum numerus, peditum quina millia, trecenti & triceni (x) equites. Et focii imperare prætor, cui Hispania obvenisset, jussus quatuor millia peditum, & trecentos equites.

XIII. NON sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil Deos portendere vulgo nunc credant, neque nunciari admodum nulla (y) prodigia in publicum, neque in annales referri. Ceterum & mihi, vetustas res scribenti, nescio quo pacto, antiquus sit animus: & quædam religio tenet, quæ illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea pro dignis habere, quæ in meos annales

* Excidit numerus fociorum navalium, qui ex Italia scribi jussi erant.

(x) trecenti & triginta Gron. Crev.

(y) nulla Crev.

referam. Anagnia duo prodigia eo anno sunt
nunciata; facem in cœlo conspectam, &
bovem feminam locutam publice ali. Min-
turnis quoque per eos dies cœli ardentis
species adfulerat. Reate imbri lapidavit.
Cum in arce Apollo triduum ac tres noctes
lacrimavit. In urbe Romana duo æditui nunci-
arunt, alter, in æde Fortunæ anguem ju-
batum a compluribus visum esse: alter, in
æde Primigeniæ Fortunæ, quæ in colle est,
duo diversa prodigia; palmam in area enatam,
& sanguine interdium pluiffe. Duo non sus-
cepta prodigia sunt, alterum quod in privato
loco factum esset, palmam enatam inpluvio
suo (z). T. Marcius Figulus nunciabat: al-
terum, quod in loco peregrino, Fregellis in
domo L. Atrei hasta, quam filio militi eme-
rat, interdium plus duas horas arfisse, ita ut
nihil ejus ambureret ignis, dicebatur. Publi-
corum prodigiorum causa libri a decemviris
aditi; quadraginta majoribus hostiis quibus
Diis consules sacrificarent, & addiderunt,
uti supplicatio fieret, cunctique magistratus
circa omnia pulvinaria victimis majoribus
sacrificarent, populusque coronatus esset.
Omnia, uti decemviri præierunt, facta.

(z) Lege in inpluvio suo.

U. c. 583
a. C. 169.
Prodigia,

U. c. 583.

a. C. 169.

*Censores.**Delectus a
prætoribus
habitus.*

XIV. CENSORIBUS deinde creandis comitia edicta sunt. Petierunt censuram principes civitatis, C. Valerius Lævinus, L. Postumius Albinus, P. Mucius Scævola, M. Junius Brutus, C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus. Hos duos censores creavit populus Romanus. Quum delectus habendi major, quam alias, propter Macedonicum bellum cura esset, consules plebem apud senatum accusabant, quod & juniores non responderent. Adversus quos C. Sulpicius & M. Claudius tribuni (a) plebis causam egerunt. « Non consulibus, sed ambitiosis consulibus, » delectum difficilem esse. Neminem invitum » militem ab iis fieri. Id ita ut esse scirent » & Patres conscripti, prætores, quibus & » vis imperii minor & auctoritas esset, delectum, si ita senatui videretur, perfecturos esse. » Id prætoribus magna Patrum * non sine fustigatione consulum, mandatum est. Censores, ut eam rem adjuvarent, ita

(a) *Lege prætores.* Scripta haud dubie fuit hæc vox per duas literas PR. Unde librarii pro solita oscitantia, maxime quia sequebatur continue vox plebis, fecerunt TR. h. e. tribuni. Hæc fere Periz.

* Deest huic sententiæ vox una; ut, magna Patrum consensione Sigonius.

in concione edixerunt, « Legem censui
 » censendo dicturos esse, ut, præter com-
 » mune omnium civium jusjurandum, hæc
 » adjurarent: Tu minor annis sex & quadra-
 » ginta es, tuque ex edicto C. Claudii, Ti.
 » Sempronii censorum ad delectum prodito:
 » &, quotiescumque delectus erit, quem
 » hic censores magistratum habebunt (b), si
 » miles factus non eris, in delectu prodibis.»
 Item, quia fama erat, multos ex Macedoni-
 cis legionibus, incertis comitatibus per
 ambitionem imperatorum ab exercitu abesse,
 edixerunt de militibus, P. Ælio, C. Popillio
 consulibus, postve eos consules in Macedo-
 niam scriptis, « Ut, qui eorum in Italia
 » essent, intra dies triginta, censi prius apud
 » sese, in provinciam redirent: qui in patris
 » aut avi potestate essent, eorum nomina ad
 » se ederentur. Missorum quoque causas sese
 » cognituros esse: &, quorum ante emerita
 » stipendia gratiosa missio sibi visa esset, eos
 » milites fieri iussuros.» Hoc edicto literis-
 que censorum per fora & conciliabula dimis-
 sis, tanta multitudo juniorum Romam con-
 venit, ut gravis urbi turba insolita esset.

(b) his censoribus magistratus habebunt Crev.

V. c. 583.
 a. C. 169.

XV. PRÆTER delectum eorum, quos in supplementum mitti oportebat, quatuor a C. Sulpicio prætore scriptæ legiones sunt, intraque undecim dies delectus est perfectus. Consules deinde fortiti provincias sunt. Nam prætores propter jurisdictionem maturius fortiti erant. Urbana C. Sulpicio, peregrina C. Decimio obtigerat, Hispaniam M. Claudius Marcellus, Siciliam Ser. Cornelius Lentulus, Sardiniam P. Fonteius Capito, classem C. Marcius Figulus erat fortitus. Consulum Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obveniit. Latinisque actis, Marcius extemplo est profectus. Cæpione deinde referente ad senatum, quas ex novis legionibus duas legiones secum in Galliam duceret, decrevere Patres, ut C. Sulpicius, M. Claudius prætores ex his, quas scripsissent, legionibus, quas videretur, consuli darent. Indigne patiens prætorum arbitrio consulem subiectum, dimisso senatu, ad tribunal prætorum stans postulavit, ex senatusconsulto destinarent sibi duas legiones. Prætores consuli in eligendo arbitrium fecerunt. Senatum deinde censores legerunt: M. Æmilius Lepidus princeps ab ætatis jam censoribus lectus. Septem e senatu

Censura.

ejecti sunt. In censu accipiendo populi milites ex Macedonico exercitu, qui quam multi abessent ab fignis, census docuit, in provinciam cogeant: causas stipendiis (d) missorum cognoscebant: & , cujus nondum justa missio visa esset, ita jusjurandum adigebant: « Ex tui animi sententia, tu ex » edicto C. Claudii, Ti. Sempronii censorum in provinciam Macedoniam redibis, » quod sine dolo malo facere poteris? »

XVI. In equitibus recensendis tristis admodum eorum atque aspera censura fuit: multis equos ademerunt. In ea re quum equestrem ordinem offendissent, flammam invidiæ adjecere edicto, quo edixerunt, « Ne quis » eorum, qui Q. Fulvio, A. Postumio censoribus publica vectigalia aut ultro tributa » conduxissent; ad hastam suam accederet, » fociusve aut ad finis ejus conductionis esset. » Sæpe id querendo veteres publicani quum impetrare nequissent ab senatu, ut modum potestati censoriæ inponerent, tandem tribunum plebis P. Rutilium, ex rei privatae

U. c. 583.
a. C. 169.

Cens. ob-
fendunt
ordinem
equestrem.

(d) Crev. duas hic voces excidisse, ac legendum coniecit *causas stipendiis nondum emeritis missorum cognoscebant.*

V. c. 583.
a. C. 169.

contentione iratum censoribus, patronum
causæ nacti sunt. (e) Clientem libertinum
parietem in Sacra via adversus aedes publicas
demoliri jusserant (f), quod publico inædifi-
catus esset. Adpellati a privato tribuni. Quum
præter Rutilium nemo intercederet, censores
ad pignora capienda miserunt, mulramque
pro concione privato dixerunt. Hinc (g)
contentione orta, quum veteres publicani se
ad tribunal contulissent, rogatio repente sub
unius tribuni nomine promulgatur: « Quæ
» publica vectigalia, ultro tributa C. Clau-
» dius & Ti. Sempronius locassent, ea rata
» locatio ne esset. De integro locarentur, &
» ut omnibus redimendi & conducendi pro-
» miscue jus esset. » Diem ad ejus rogatio-
nem concilio tribunus plebis dixit. Qui post-
quam venit, ut censores ad dissuadendum
processerunt, Graccho dicente, silentium
fuit. Quum Claudio obstreperetur, audien-
tiam facere præconem jussit. Eo facto, avo-
catam a se concionem tribunus questus, &

(e) Merito judicat Gron. legendum esse *hujus*,
nempe Rutilii, *clientem*.

(f) *jusserunt Gron.*

(g) *Hic Gron.*

in ordinem se coactum, ex Capitolio, ubi erat concilium, abiit. Postero die ingentes tumultus ciere. Ti. Gracchi primum bona consecravit, quod in multa pignoribusque ejus, qui tribunum adpellasset, intercessioni non parendo, se in ordinem coëgisset. C. Claudio diem dixit, quod concionem ab se avocasset, & utrique censori perduellionem se judicare pronunciavit, diemque comitiis a C. Sulpicio prætore urbano petiit. Non recusantibus censoribus, qui minus (h) primo quoque tempore judicium de se populus faceret, in ante dies octavum & septimum Kalendas Octobres comitiis perduellionis dicta dies. Censores extemplo in atrium Libertatis ascenderunt: & ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, & dimissis servis publicis, negarunt, se prius quidquam publici negotii gesturos, quam judicium populi de se factum esset. Prior Claudius causam dixit: & quum ex duodecim (i) centuriis equorum octo censorem condemnassent, multæque aliæ primæ classis, extemplo principes

U. c. 583.
a. C. 169.

Tr. Pleb.
diem iis
dicit.

(h) quo minus Gron. Crev.

(i) Imo duodeviginti; sic verisimiliter Livius scripsit.

V. e. 583.

a. C. 169.

*Absolvun-
tur.*

civitatis in conspectu populi, annulis aureis positis, vestem mutarunt, ut supplices plebem circumirent. Maxime tamen sententiam vertisse dicitur Ti. Gracchus, quod, quum clamor undique plebis esset, periculum Graccho non esse, conceptis verbis juravit, si collega damnatus esset, non expectato de se iudicio, comitem exsilii ejus futurum. Adeo tamen ad extremum spei venit reus, ut octo centuriæ ad damnationem defuerint. Absoluto Claudio, tribunus plebis negavit se Gracchum morari.

XVII. EO anno, postulantibus Aquileiensem legatis, ut numerum colonorum augetet (k), mille & quingentæ familiæ ex senatusconsulto scriptæ, triumvirique, qui eas deducerent, missi sunt, T. Annius Luscus, P. Decius Subulo, M. Cornelius Cethegus. Eodem anno C. Popillius & Cn. Octavius legati, qui in Græciam missi erant, senatusconsultum, Thebis primum recitatum, per omnes Peloponnesi urbes circumtulerunt, « Ne quis ullam rem in bellum magistratibus

*Legati
Rom.
in Græcia.*

(k) Lege, ut numerus colonorum augetetur: vel in iis quæ præcedunt, postulantibus a senatu Aquileiensem legatis. Crev.

» Romanis conferret, præterquam quod senatus censuisset. » Hoc fiduciam in posterum quoque præbuerat, levatos se oneribusque (1) impensisque, quibus, alia aliis imperantibus, exhauriebantur. Achaïco concilio Argis agitato, benigne locuti auditique, egregia spe futuri status fidissima gente relicta, in Ætoliâ trajecerunt. Ibi nondum quidem seditio erat, sed omnia suspecta, criminumque inter ipsos plena. Ob quæ obsidibus postulatis, neque exitu rei inposito, in Acarnaniam inde profecti legati sunt. Thyrii concilium legis Acarnanes dederunt. Ibi quoque inter factiones erat certamen: quidam principum postulare, ut præsidia in urbes suas inducerentur adversus amentiam eorum, qui ad Macedonas gentem trahebant: pars recusare, ne, quod bello captis & hostibus mos esset, id pacatæ & sociæ civitates ignominiam acciperent. Justa deprecatio hæc visa. Larissam ad Hostilium proconsulem (ab eo enim missi erant) legati redierunt. Octavium retinuit secum. Popillium cum mille ferme militibus in hiberna Ambraciam misit.

(1) oneribus Gron, Crev.

U. c. 383.
a. C. 169.

U. c. 583.
a. C. 169.

*Persei
expeditio
in
Illyricum.*

XVIII. PERSEUS, principio hiemis egredi
Macedoniæ finibus non ausus, ne qua in
regnum vacuum inrumperent Romani, sub
tempus brumæ, quum inexcuperabiles ab
Thessalia montes nivis altitudo facit, occa-
sionem esse ratus frangendi finitimorum spes
animosque, ne quid, averso se in Romanum
bellum, periculi subesset, quum a Thracia
pacem Cotys, ab Epiro Cephalus repentina
defectione a Romanis præstarent, Dardanos
recens domuisset bello, solum infestum esse
Macedoniæ latus, quod ab Illyrico pateret,
cernens, neque ipsis quietis Illyriis, & adi-
tum præbentibus Romanis (m), si domuisset
proximos Illyriorum, Gentium quoque re-
gem jam diu dubium in societatem perlici
posse, cum decem millibus peditum, quorum
pars phalangitæ erant, & duobus millibus
levium armatorum, & quingentis equitibus
profectus, Stuberam venit. Inde frumento
complurium dierum sumto, iussoque adpa-
ratu obpugnandarum urbium sequi, tertio
die ad Uscanam (Penestianæ terræ ea maxi-
ma urbs est) posuit castra: prius tamen,

(m) Minore ambiguitate legeres *aditam præ-
bentibus Romano Gron.*

quam vim admo-
 nunc præfectorum præsidii, nunc oppidano-
 rum animos. Erat autem ibi cum juventute
 Illyriorum Romanum præsidium. Postquam
 nihil pacati referebant, obpugnare est ador-
 tus, & corona eam capere conatus est. Quum
 sine intermissione interdium noctuque alii aliis
 succedentes, pars scalas muris, ignem portis
 inferrent, sustinebant tamen eam tempesta-
 tem propugnatores urbis; quia spes erat,
 neque hiemis vim diutius pati Macedonas in
 aperto posse, nec ab Romano bello tantum
 regi laxamenti fore, ut posset morari. Cete-
 rum, postquam vineas agi, turresque excitari
 viderunt, victa pertinacia est. Nam, præter-
 quam quod adversus vim pares non erant,
 ne frumenti quidem aut ullius alterius rei
 copia intus erat, ut in necopinata obsidione.
 Itaque quum spei nihil ad resistendum esset,
 C. Carvilius Spoletinus & C. Afranius a
 præsidio Romano missi, qui a Perseo pete-
 rent, primo, ut armatos suaque secum feren-
 tes abire sineret; dein, si id minus inpetra-
 rent, vitæ tantum libertatisque fidem acci-
 perent. Promissum id benignius est ab rege,
 quam præstitum. Exire enim sua secum

U. c. 583.

a. C. 169.

U. c. 583. efferentibus jussis primum arma ademit (n).
a. C. 169. His urbe egressis, & Illyriorum cohors,
 (quingenti erant) & Uscanenses se urbem-
 que dederunt.

XIX. PERSEUS, præsidio Uscanæ inposito;
 multitudinem omnem deditorum, quæ prope
 numero exercitum æquabat, Stuberam ab-
 ducit. Ibi Romanis, (quatuor millia autem
 hominum erant) præter principes, in custo-
 diam civitatum divisit, Uscanensibus Illy-
 riisque venditis, in Peneftiam exercitum re-
 ducit ad Oæneum oppidum in potestatem
 redigendum; & alioqui obportune situm, &
 transitus ea est in Labeates, ubi Gentius
 regnabat. Prætereunti frequens castellum,
 Draudacum nomine, peritorum quidam regio-
 nis ejus, « Nihil Oæneo capto opus esse [ait]
 » nisi in potestate & Draudacum sit. Obpor-
 » tunius etiam ad omnia positum esse. » Ad-
 moto exercitu, omnes extemplo dederunt
 sese. Qua spe celeriore deditione erectus,
 postquam animadvertit, quantus agminis sui
 terror esset, undecim alia castella eodem metu
 in potestatem redigit. Ad perpauca vi opus
 fuit,

(n) Perspicuum est hic alterum orationis mem-
 brum excidisse quod respondeat τῶν primum Crev.

fuit, cetera voluntate dedita : & in his recepti mille & quingenti dispositi per præsidia milites Romani. Magno usui Carvilius Spoletinus erat in conloquiis, dicendo, nihil in ipsos sævitum. Ad Oæneum perventum est, quod sine justa obpugnatione capi non poterat; & majore aliquanto, quam cetera, juventute, & validum oppidum mœnibus erat. Et hinc annis Artatus nomine, hinc mons præaltus & aditu difficilis cingebat. Hæc spem ad resistendum oppidanis dabant. Perseus, circumvallato oppido, aggerem a parte superiore ducere instituit, cujus altitudine muros superaret. Quod opus dum perficitur, crebris interim præliis, quibus per excursiones & mœnia sua oppidani tutabantur, & opera hostium impediebant, magna eorum multitudo variis casibus absumta est : & qui supererant, labore diurno nocturnoque & vulneribus inutiles erant. Ubi primum agger injectus muro est, & cohors regia, quos Nicatoras adpellant, transcendit, & scalis multis simul partibus inpetus in urbem est factus. Puberes omnes interfecti sunt : conjuges liberosque eorum in custodiam dedit : prædæ alia militum cessere. Stuberam inde

U. c. 583.
a. c. 169.

U. c. 583.
a. C. 169.

*Legatos
ad
Gentium
Perseus
mittit.*

viator revertens ad Gentium legatos, Pleuratum Illyrium, exulantem apud se, & Aputeum Macedonem a Berœa, mittit. Iis mandat, ut exponerent æstatis ejus hiemisque acta sua adversus Romanos Dardanosque : adjicerent recentia in Illyrico hibernæ expeditionis opera : hortarentur Gentium in amicitiam secum & cum Macedonibus jungendam (o).

XX. Hi, transgressi jugum Scordi montis, per Illyrici solitudines, quas de industria populando Macedones fecerant, ne transitus faciles Dardanis in Illyricum aut Macedoniam essent, Scodram labore ingenti tandem pervenerunt. Lissi rex Gentius erat. Eo ad-citi legati, mandata exponentes, benigne auditi sunt : qui responsum sine effectu tulerunt ; « Voluntatem sibi non deesse ad bel-
» landum cum Romanis : ceterum ad conan-
» dum id, quod velit, pecuniam maxime de-
» esse. » Hæc Stuberam retulere regi, tum maxime captivos ex Illyrico vendenti. Ex-
templo iidem legati, addito Glaucia ex numero custodum corporis, remittuntur sine

*Gentius
pecuniam
poscit.*

(o) Magis placeret Crevierio, si legeretur ad amicitiam.

mentionem pecuniæ, qua una barbarus inops impelli ad bellum poterat. Ancyram inde populatus Perseus, in Peneftas rursus exercitum reducit: firmatisque Uscanæ, & circa eam per omnia castella, quæ receperat, præfidiis, in Macedoniam sese recipit.

*U. c. 583.
a. C. 169.*

XXI. L. CÆLIUS, legatus Romanus, præerat Illyrico: qui, moveri non ausus, quum in iis locis rex esset, post profectiorem demum ejus conatus in Peneftis Uscanam recipere, a præfidio, quod ibi Macedonum erat, cum multis vulneribus repulsus, Lychnidum copias reduxit. Inde post dies paucos M. Trebellium Fregellanum cum satis valida manu in Peneftas misit ad obsides ab his urbibus, quæ in amicitia cum fide permanserant, accipiendos. Procedere etiam in Parthinos (ii quoque obsides dare pepigerant) jussit: ab utraque gente sine tumultu exigi (p). Peneftarum obsides Apolloniam, Parthinorum Dyrrachium (tum Epidamni magis celebre nomen Græcis erat) missi. Ap. Claudius, acceptam in Illyrico ignominiam corrigere cupiens, Phanoten Epiri castellum adortus

*Res gestæ
a Rom. in
Illyrico.*

(p) Corrige cum Gron., Clerico & Crev. *exacti*.

U. e. 583.
a. C. 169.

*Perseus
ad
Stratum
ducit.*

obpugnare, & auxilia Athamanum Thepro-
torumque, præter Romanum exercitum, ad
sex millia hominum secum adduxit: neque
operæ pretium fecit, Cleva, qui relictus a
Perseo erat, cum valido præsidio defendente.
Et Perseus, in Elimeam profectus, & circa
eam exercitu lustrato, ad Stratum, vocan-
tibus Epirotis, ducit. Stratus validissima tum
urbs Ætoliæ erat. Sita est super Ambracium
sinum, prope amnem Acheloum. Cum decem
millibus peditum eo profectus est & equitibus
trecentis: quos pauciores propter angustias
viarum & asperitatem duxit. Tertio die quum
pervenisset ad Citium montem, vix trans-
gressus propter altitudinem nivis, locum
quoque castris ægre invenit. Profectus inde,
magis quia manere non poterat, quam quod
tolerabilis aut via aut tempestas esset, cum
ingenti vexatione, præcipue jumentorum,
altero die ad templum Jovis, quem Nicæum
vocant, posuit castra. Ad Arachthum inde
flumen, itinere ingenti emenso, retentus
altitudine amnis, mansit (q). Quo spatio
temporis ponte perfecto, traductis copiis, diei

(q) Profecto hic excidit vox *diem*, *biduum* vel
similis.

progressus iter, obvium (r) Archidamum principem Ætolorum, per quem ei Stratus tradebatur, habuit.

U. c. 583.
a. C. 169.

XXII. EO die ad finem agri Ætoli castra posita. Inde altero die ad Stratum perventum: ubi, prope Acheloum amnem castris positis, quum exspectaret, effusos omnibus portis Ætolos in fidem suam venturos, clausas portas, atque ipsa ea nocte, qua venerat, receptum Romanum præsidium cum C. Popillio legato invenit. Principes, qui præsentis Archidami auctoritate compulsi regem arcessierant, obviam egresso Archidamo segniore facti, locum adversæ factioni dederant ad Popillium cum mille peditibus ab Ambracia arcessendum. In tempore & Dinarchus, præfectus equitum gentis Ætolorum, cum sexcentis peditibus & equitibus centum venit. Satis constabat, eum, tamquam ad Persea tendentem, Stratum venisse: mutato deinde cum fortuna animo, Romanis se, adversus quos venerat, junxisse. Nec Popillius securior, quam debebat esse, inter tam mobilia ingenia erat. Claves portarum custodiamque murorum suæ extemplo potestatis fecit:

Stratum
intrans
Romanis

(r) obviam Gron.

U. e. 583.
a. C 169.

Dinarchum Ætolosque cum juventute Strati-
tiorum in arcem per præsidii speciem amo-
vit. Perseus, ab imminentibus superiori parti
urbis tumulis tentatis conloquiis, quum ob-
stinatos atque etiam telis procul arcentes
videret, quinque millia passuum ab urbe trans
Petitarum amnem posuit castra. Ibi consilio
(s) advocato, quum Archidamus Epirota-
rumque transfugæ retinerent, Macedonum
principes non pugnandum cum infesto tem-
pore anni censerent, nullis præparatis com-
meatibus; quum inopiam prius obsidentes,
quam obseffi, sensuri essent, maxime quod
hostium haud procul inde hiberna erant;
territus in Aperantiam castra movit. Aperantii
eum, propter Archidami magnam in ea gente
gratiam auctoritatemque, consensu omnium
acceperunt: is ipse cum octingentorum mili-
tum præsidio his est præpositus.

XXIII. REX cum (t) minore vexatione
jumentorum hominumque, quam venerat, in
Macedoniam rediit. Appium tamen ab obse-
dione Phanotis (u) fama ducentis ad Stratum

(s) concilio Gron.

(t) cum l. non Gron. Crev.

(u) Scribe *Phanotes* vel *Phanotæ*.

Persei submovit. Clevas, cum præsidio impigrorum juvenum infecutus, sub radicibus prope inviis montium ad mille hominum ex agmine inpedito occidit, ad ducentos cepit. Appius, superatis angustiis, in campo, quem Elæona (v) vocant, stativa dierum paucorum habuit. Interim Clevas, adsumto Philostrato, qui Epirotarum gentem habebat, in agrum Antigonensem transcendit. Macedones ad depopulationem profecti; Philostratus cum cohorte sua in insidiis loco obscuro confedit. In palatos populatores quum erupissent ab Antigonea armati, fugientes eos persequentes effusus in vallem infessam ab hostibus præcipitant. Ibi ad mille occisis, centum ferme captis, ubique prospere gesta re, prope stativa Appii castra movent, ne qua vis sociis suis ab Romano exercitu inferri possit. Appius, nequidquam in his locis terens tempus, dimissis Chaonumque, & si qui alii Epirotæ erant, præsidii, cum Italicis militibus in Illyricum regressus, per Parthinorum socias urbes in hiberna militibus dimissis, ipse Romanam sacrificii caussa rediit. Perseus ex Penestartum gente mille pedites, ducentos equites

U. a. 583.
a. C. 169.

(v) Eleona Gron. Crev.

V. c. 583. revocatos, Cassandriam, præsidio ut essent; a. C. 169. misit. Ab Gentio eadem adherentes redierunt; Nec deinde alios atque alios mittendo tentare eum destitit, quum adpareret, quantum in eo præsidii esset; nec tamen inpetrare ab animo posset, ut inpenfam in rem maximi ad omnia momenti faceret. * * * *

* Drak. multarum rerum narrationem hic deesse, contra Crevierius nihil ex fine hujus libri periisse arbitratur.

EPITOME
LIBRI XLIV LIVIANI

Q. *MARCIUS PHILIPPUS* per in-
vios saltus penetravit in Macedoniam,
compluresque urbes occupavit. Rhodii
misere legatos Romam, minantes, se
Perseo auxilio futuros, nisi populus Ro-
manus cum eo pacem atque amicitiam
jungeret. Indigne id latum. Quum id
bellum *L. Æmilio Paullo*, sequentis anni
consuli iterum, mandatum esset, *Paullus*,
in concione precatus, ut, quidquid diri
populo Romano inmineret, in domum
suam converteretur, & in Macedoniam
profectus, vicit *Persen*, totamque Macedo-
niam in potestatem redegit. Antequam
confligeret, *C. Sulpicius Gallus* tribunus
militum prædixit exercitui, ne miraretur,
quod luna nocte proxima defectura esset.
Gentius quoque rex *Illyriorum*, quum

rebellasset, ab Anicio prætore victus, venit in deditiōem, & cum uxore, & liberis, & propinquis, Romam missus est. Alexandria legati a Cleopatra & Ptolemæo regibus venerunt, querentes de Antiocho rege Syriæ, quod his bellum inferret. Perses, sollicitatis in auxilium Eumene rege Pergami, & Gentio rege Illyriorum, quia his pecuniam, quam promiserat, non dabat, ab iis relictus est.

LIBER XLIV

L

P RINCIPIO veris, quod hiemem eam, qua hæc gesta sunt, infecutum est, ab Roma profectus Q. Marcius Philippus consul cum quinque millibus (quod in supplementum legionum (a) secum trajecturus erat) Brundisium pervenit. M. Popillius consularis & alii pari nobilitate adolescentes tribuni militum in Macedonias legiones consulem secuti sunt. Per eos dies & C. Marcius Figulus prætor, cui classis provincia evenerat, Brundisium venit: & simul ex Italia profecti, Corcyram altero die, tertio Actium Acarnaniæ portum tenuerunt. Inde consul, ad Ambraciam egressus, itinere terrestri petit Thessaliam. Prætor, superato Leucata, Corinthium sinum inventus, & Creusæ relictis navibus, terra & ipse per mediam Bœotiam diei unius expedito itinere Chalcidem ad classem contendit. Castra eo tempore A. Hostilius in

*U. c. 583.
a. C. 169.*

*Marcus
Cof. &
Marcus
prætor
trajiciunt
in
Graciam.*

(a) Lege quod supplementum ut Gron. & Crev. placet: vel quorin supplementum, ut conjicit Drake.

D. c. 583.
a. C. 169.

Theſſalia circa Palæpharfalum habebat ; ſicut nulla re bellica memorabili geſta , ita ad cunctam militarem diſciplinam ab effuſa licentia formato milite , & ſociis cum fide cultis , & ab omni genere injuriæ deſenſis. Audito ſucceſſoris adventu , quum arma , viros , equos cum cura inſpexiſſet , ornato exercitu obviam venienti conſuli proceſſit. Et primus eorum congreſſus ex dignitate ipſorum ac Romani nominis , & in rebus deinde gerendis * . Proconſul enim ad exercitum * * . Paucis poſt diebus conſul concionem apud milites habuit. Orſus a parricidio Perſei perpetrato in fratrem , cogitato in parentem , adjecit , « poſt ſcelere partum regnum , ve-
» neſicia , cædes , latrocinio nefando petitum
» Eumenem , injurias in populum Romanum ,
» direptiones ſociarum urbium contra ſœdus ,
» ea omnia quam Diis quoque inviſa eſſent ,
» ſenſurum in exitu rerum ſuarum. Favere
» enim pietati fideique Deos , per quæ popu-
» lus Romanus ad tantum ſaſtigii venerit. »
Vires deinde populi Romani , jam terrarum

* * Deest hic aliquid. Mens Livii ex reliquiis ejus non ſatis adparet , nec alii auctores adjuvantes Præſtat igitur locum mutilum relinqui.

orbem complectentis, cum viribus Macedo-
niæ, exercitus cum exercitibus comparavit.

*U. c. 583.
a. C. 169.*

« Quanto majores Philippi Antiochique opes
» non majoribus copiis fractas esse? »

II. Hujus generis adhortatione accensis
militum animis, consultare de summa gerendi
belli cœpit. Eo & C. Marcius prætor a Chal-
cide, classe accepta, venit. Placuit, non
ultra morando in Thessalia tempus terere,
sed movere extemplo (b) castra, atque
pergere inde in Macedoniam; & prætorem
dare operam, ut eodem tempore classis quo-
que invehatur hostium litoribus. Prætor
dimisso, consul, menstruum jussu milite
secum ferre, profectus decimo post die,
quam exercitum acceperat, castra movit:
& unius diei progressus iter, convocatis
itinerum ducibus, quum, exponerent in con-
silio, jussisset, qua quisque ducturus esset;
submotis iis, quam potissimum peteret, re-
tulit ad consilium. Aliis per Pythium placebat
via: aliis per Cambunios montes, qua priore
anno duxerat Hostilius consul: aliis præter
Ascuridem paludem. Restabat aliquantum viæ
communis: itaque in id tempus, quo prope

*Cof.
in Mace-
doniam
contendit.*

(b) *extemplo del. Crev.*

*U. c. 583.
a. C. 169.*

*Perseus
aditus
occupat.*

divortium itinerum castra posituri erant, deliberatio ejus rei differtur. In Perrhæbiam inde ducit, & inter Azorum & Dolichen stativa habuit ad consulendum rursus, quam potissimum capefferet viam. Per eosdem dies Perseus, quum adpropinquare hostem sciret, quod iter petiturus esset ignarus, omnes saltus insidere præfidiis statuit. In jugum Cambuniorum montium (Volustana ipsi vocant) decem millia levis armaturæ juvenum cum duce Asclepiodoto mittit (c) : ad castellum, quod super Ascuridem paludem erat, (Lapathus vocatur locus) Hippas tenere saltum cum duodecim millium Macedonum præsidio jussus. Ipse cum reliquis copiis primo circa Dium stativa habuit. Deinde, adeo ut obtorpuisse inops consilii videretur, cum equitibus expeditis litore nunc Heracleum, nunc Philam percurrerat, eodem inde cursu Dium repetens.

*Macedo-
niam
ingreditur
Marcius.*

III. INTERIM consuli sententia stetit eo saltu ducere, ubi propter Octolophum diximus regis castra *. Præmitti tamen quatuor

(c) Crev. vel delendam putat vocem *juvenum*, ut plane otiosam; vel in ea latere nomen gentis, quæcunque tandem illa sit.

* Quæ defunt, nemo hucusque feliciter explevit:

millia armatorum ad loca obportuna præocupanda placuit : quis præpositi sunt M. Claudius, Q. Marcius confulis filius. Confestim & universæ copię sequebantur. Ceterum adeo ardua & aspera & confragosa via fuit, ut præmissi expediti biduo quindecim millium passuum ægre itinere confecto castra posuerint : turrim Eudieru, quem cepere, locum adpellant. Inde postero die septem millia progressi, tumulo haud procul hostium castris capto, nuncium ad consulem remittunt : « per-
 » ventum ad hostem esse, loco se tuto & ad
 » omnia obportuno confedisse; ut, quantum
 » extendere iter posset, consequeretur.» Sollicito consuli, & propter itineris difficultatem, quod ingressus erat, & eorum vicem, quos paucos inter media præsidia hostium præmiserat, nuncius ad Ascuridem paludem obcurrit. Addita igitur & ipsi fiducia est, conjunctisque copiis, castra tumulo, qui tenebatur, qua aptissimum ad loci naturam erat, sunt adclinata. Non hostium modo castra, quæ paullo plus mille passuum aberant, sed omnis regio ad Dium & Philam, oraque maris; late patente ex tam alto jugo prospectu, oculis subjicitur. Quæ res accendit militi animos,

*U. e. 583.
 a. C. 169.*

U. c. 583.
a. C. 169.

postquam summam belli, ac regias omnes copias, terramque hostilem tam e propinquo conspexerunt. Itaque quum alacres, protinus duceret ad castra hostium, consulem hortarentur; dies unus fessis labore viæ ad quietem datus est. Tertio die, parte copiarum ad præsidium castrorum relicta, consul ad hostem ducit.

*Levia
præliacum
Macedo-
nibus.*

IV. HIPPIAS nuper ad tuendum saltum ab rege missus erat: qui, ex quo castra Romana in tumulo conspexit, præparatis ad certamen animis suorum, venienti agmini consulis obvius fuit: & Romani expediti ad pugnam exierant, & hostes. Levis armatura erat, promptissimum genus ad laceffendum certamen. Congressi igitur extemplo, tela coniecerunt. Multa utrinque vulnera temerario incurfu & accepta, & inlata: pauci utriusque partis ceciderunt. Inritatis in posterum diem animis, majoribus copiis atque infestius concursum ab illis, si loci satis ad explicandam aciem fuisset: jugum montis, in angustum dorsum cuneatum, vix ternis ordinibus armatorum in fronte patuit. Itaque, paucis pugnantibus, cetera multitudo, præcipue qui gravium armorum erant, spectatores pugnae stabant

stabant. Levis armatura etiam per amfractus
 jugi procurrere, & ab lateribus cum levi ar-
 matura conserere, (d) per iniqua atque
 æqua loca pugnam petere : ac, pluribus ea
 die vulneratis, quam interfectis, prælium
 nocte diremtum est. Tertio die egere confi-
 lio Romanus imperator : nam neque manere
 in jugo inopi, neque regredi sine flagitio,
 atque etiam periculo; sed cedenti ex superio-
 ribus locis instare hostis poterat (e) : nec
 aliud restabat, quam audacter commissum
 pertinaci audacia, quæ prudens interdum in
 exitu est, corrigere. Ventum quidem erat
 eo, ut, si hostem similem antiquis Macedo-
 num regibus habuisset consul, magna clades
 accipi potuerit. Sed, quum ad Diem per-
 litora cum equitibus vagaretur rex, & ab
 duodecim millibus prope clamorem & stre-
 pitum pugnantium audiret, nec auxit copias
 integros fessis submittendo, neque ipse, quod

(d) Vocem vel *manum* vel *pugnam* excidisse
 conjicit Crev.

(e) Emendat Gron. *Nam neque manere in jugo
 inopi, neque regredi sine flagitio atque etiam periculo,
 si cedenti ex superioribus locis instaret hostis, poterat.*

*U. c. 583.
a. C. 169.*

plurimum intererat, certamini adfuit : quum Romanus imperator, major sexaginta annis, & prægravis corpore, omnia militaria munera ipse inpigre obiret. Egregie ad ultimum in audacter commisso perseveravit : &, Popillio relicto in custodia jugi, per invia transfessus, præmissis, qui repurgarent iter, Attalum & Misagenem, cum suæ gentis utrumque auxiliaribus, præsidio esse saltum aperientibus jubet. Ipse, equites impedimenta que præ se habens, cum legionibus agmen cogit.

*Difficultas
itinerum.*

V. INENARRABILIS labor descendentibus cum ruina jumentorum farcinarumque. Progressis vixdum quatuor millia passuum nihil optabilius esse, quam redire, qua venerant, si possent. Hostilem prope tumultum agmini elephanti præbebant : qui, ubi ad invia venerant, dejectis rectoribus, cum horrendo stridore pavorem ingentem, equis maxime, incutiebant, donec traducendi eos ratio inita est. Per proclive, sumto fastigio, longi duo validi asses ex inferiore parte in terra defigebantur, distantes inter se paullo plus, quam quanta belluæ latitudo est. In eos transversi incumbentes tigni, ad

ad tricenos longi pedes, ut pons esset, injun-
gebantur: humusque insuper injiciebatur.
Modico deinde infra intervallo similis alter
pons: dein (f) tertius, & plures ex ordine,
qua rupes abscisæ erant, fiebant. Solido
procedebat elephas in pontem: cujus prius-
quam in extremum procederet, subcisus asse-
ribus conlapsus pons, usque alterius initium
pontis, prolabi eum leniter cogebat. Alii
elephanti pedibus insistentes, alii clunibus
subsidentes, prolabebantur. Ubi planicies
altera pontis excepisset eos, rursus simili
ruina inferioris pontis deferebantur, donec
ad æquiore[m] vallem perventum est. Paulo
plus septem millia die Romani processerunt:
minimum pedibus itineris confectum. Plerum-
que provolventes se simul cum armis aliis-
que oneribus, cum omni genere vexationis,
processerunt: adeo ut ne dux quidem & auctor
itineris inficiaretur, parva manu deleri om-
nem exercitum potuisse. Nocte ad modicam
planiciem pervenerunt: neque, an infestus
is locus esset, septus undique, circumspi-
ciendi spatium fuit. Vix tandem ex insperato
stabilem ad insistendum nactis locum postero

U. c. 583.
a. C. 169.

(f) dein l. deinde Gron.

*U. G. 583.
a. C. 169.*

quoque die in tam cava valle opperiri Popilium, ac relictas cum eo copias, necesse fuit: quos & ipsos, quum ab nulla parte hostis terruisset, locorum asperitas hostiliter vexavit. Tertio die conjunctis copiis eunt per saltum, quem incolæ Callipeucen adpellant. Quarto inde die per æque invia, sed adfuetudine peritius, & meliore cum spe, quod nec hostis umquam adparebat, & mari adpropinquabant, degressi (g) in campos, inter Heracleum & Libethrum posuerunt castra peditum: quorum pars major tumulos tenebat. In vallem, campi quoque partem, (h) ubi eques tenderet, amplectebantur.

*Persei
pavor.*

VI. LAVANTI regi dicitur nunciatum, hostes adesse. Quo nuncio quum pavidus exsiluisset e folio, victum se sine proelio clamitans proripuit; &, subinde per alia atque alia pavida consilia & imperia trepidans, duobus ex amicis Pellam, alterum Asclepiodotum, ubi pecunia deposita erat, ex præsiidiis revocat; (i) omnesque aditus aperit bello.

(g) digressi Gron.

(h) Lege cum Gron. in vallem campique partem.

(i) Hic aliqua desunt, quæ ex Cap. X. infra & ex Diodoro in Excerptis Valef. in hunc fere modum supplenda censet Crev. *Duobus ex amicis, Niciam*

Ipsæ, ab Dio auratis stauis omnibus raptim, ne præda hosti essent, in classem congestis, ocius demigrare Pydnam cogit : & , quæ temeritas consulis videri potuisset, quod eo processisset, unde invito hoste regredi nequiret, eam non inconsultam audaciam fecit. Duos enim saltus, per quos inde evadere possent, habebant Romani : unum per Tempe in Thessaliam, alterum in Macedoniam præter Diurn ; quæ utraque regiis tenebantur præfidiis. Itaque si dux intrepidus decem dies primam speciem adpropinquantis terroris sustinisset, neque receptus Romanis per Tempe in Thessaliam, neque commeatibus pervehendis eo patuisset iter. Sunt enim Tempe saltus, etiamsi non bello fiat infestus, transitu difficilis. Nam præter angustias per quinque millia, qua exiguum jumento onusto iter est, rupes utrimque ita abscisæ sunt, ut despici vix sine vertigine quadam simul oculorum animique possit, terret & sonitus & altitudo

proficisci iussit Pellam, ubi pecunia deposita erat, & , quidquid ejus ibi nancisceretur, in mare dejicere : alterum Andronicum misit Thessalonicam, ut navaliam incenderet. Simul Hippiam & Asclepiodotum ex præfidiis revocat.

U. c. 583.
a. C. 169.

Persei
incredibili-
stupidus.

*V. c. 383.
a. C. 169*

per mediam vallem fluentis Penei amnis. Hic locus, tam suapte natura infestus, per quatuor distantia loca præfidiis regis fuit infestus. Unum in primo aditu ad Gonnum erat: alterum Condylon castello inexpugnabili; tertium circa Lapathunta, quem Characa appellant: quartum viæ ipsi, quæ & media & & angustissima vallis est, inpositum, quam vel decem armatis tueri facile est. Intercluso per Tempe simul aditu comitatibus, simul reditu, ipsi montes, per quos descenderant, repetendi erant, Quod ut furto fefellerant, ita propalam, tenentibus superiora cacumina hostibus, non poterant: & experta difficultas spem omnem incidisset. Supererat nihil aliud in temere commissio, quam in Macedoniam ad Diem per medios evadere hostes: quod, nisi Dii mentem regi ademissent, ipsum ingentis difficultatis erat. Nam quum Olympi radices montis paullo plus, quam mille passuum ad mare relinquunt spatium, cuius dimidium loci occupat osium late restagnans Baphyri amnis, partem planiciæ aut Jovis templum, aut oppidum tenet; reliquum per exiguum fossa modica valloque claudi poterat, & saxorum ad manum silvestrisque materiæ

tantum erat, ut vel murus obijci, turresque *U. c. 583.*
excitari potuerint. Quorum nihil quum *a. c. 169.*
dispexisset cæcata mens subito terrore, nudatis
omnibus præfidiis, patefactisque bello, ad
Pydnam refugit.

VII. CONSULE plurimum & præfidiis &
spei cernens in stultitia & segnitie hostis,
remisso nuncio ad Sp. Lucretium Larissam,
ut castella, relicta ab hoste, circa Tempe
occuparet, præmissis Popillio ad explorandos
transitus circa Diom, postquam patere omnia
in omnes partes animadvertit, secundis castris *Cof. Diom*
pervenit ad Diom: metarique sub ipso tem- *pervenit.*
plo, ne quid sacro in loco violaretur, iussit.
Ipse, urbem ingressus, sicut non magnam,
ita exornatam publicis locis & multitudine
statuarum, munitamque egregie, vix satis
credere, in tantis rebus sine causa relictis
non aliquem subesse dolum. Unum diem ad
exploranda circa omnia moratus, castra mo-
vet: satisque credens, paratam frumenti
copiam fore, eo die ad amnem nomine Mityn
processit. Postero die progressus, Agassam
urbem, tradentibus sese ipsis, recepit: &
ut reliquorum Macedonum animos sibi con-
ciliaret, obsidibus contentus, sine præfidio

*U. c. 583.
s. C. 169.*

*Inopia
Laborat.*

relinquere se eis urbem, immunesque ac suis legibus victuros, est pollicitus. Progressus inde diei iter, ad Ascordum flumen posuit castra: &, quantum procederet longius a Thessalia, eo majorem rerum omnium inopiam sentiens, regressus ad Diem est; dubitatione omnibus exempta, quid intercluso ab Thessalia patiendum fuisset, cui procul inde abscedere tutum non esset. Perseus, contractis in unum omnibus copiis ducibusque, increpare praefectos praesidiorum, ante omnes Asclepiodorum atque Hippiam: ab his dicere claustra Macedoniae tradita Romanis esse: cujus culpae reus nemo justius, quam ipse, fuisset. Consuli postquam ex alto conspecta classis spem fecit, cum comteatu naves venire, (ingens enim caritas annonae ac prope inopia erat) ab investis jam portum audit, onerarias naves Magnesiae relictas esse. Incerto inde, quidnam agendum foret, (adeo sine ulla ope hostis quae adgravaret, cum ipsa difficultate rerum pugnandum erat) perobportune literae a Sp. Lucretio adlatæ sunt: castella se, quæ super Tempe essent & circa Philan, tenere omnia, frumentique in iis & aliarum in usum rerum copiam invenisse.

VIII. His magnopere lætus consul ab Dio ad Philan ducit, simul ut præsidium ejus firmaret, simul ut militi frumentum, cujus tarda subvectio erat, divideret. Ea profectio famam haudquaquam secundam habuit. Nam alii, metu recessisse eum ab hoste, ferebant, quia manenti imperatori prælio dimicandum foret: alii ignarum, belli quæ in dies fortuna novaret; ut qui, obferentibus sese rebus, omisisset e manibus ea, quæ mox repêti non possent. Simul enim cessit possessione Dii, excitavit hostem, ut nunc (k) tandem sentiret, recuperanda esse, quæ prius culpa amissa forent. Audita enim profectio consulis, regressus Dium, quæ disjecta ac vastata ab Romanis erant, reficit: pinnas mœnium decussas reponit, ab omni parte muros firmat: deinde quinque millia passuum ab urbe citra ripam Enipei amnis castra ponit; amnem ipsum, transitu perdifficilem, pro munimento habiturus. Fluit ex valle Olympi montis, ætate exiguus, hibernis idem incitatus pluviis: & supra rupes ingentes gurgitibus facit, & intra prorupta, in mare evolvendo

(k) tunc Gron. Crev.

U. c. 583.
a. C. 169.

Dium
relinquit.

Perseus
Dium
regreditur.

U. c. 583.
a. C. 169.

terram (L), præaltas voragine, cavatoque medio alveo ripas utrimque præcipientes. Hoc flumine Perseus septum iter hostis credens, extrahere reliquum tempus ejus ætatis in animo habebat. Inter hæc consul a Phila Popillium cum duobus millibus armatorum Heracleum mittit. Abest a Phila quinque milia ferme passuum, media regione inter Diu Tempeque, in rupe anni imminente positum.

Heracleum obpugnatum.

IX. POPILLIUS, priusquam armatos muris admoveret, misit, qui magistratibus principibusque suaderent, fidem clementiamque Romanorum, quam vim, experiri mallent. Nihil ea consilia moverunt, quia ignes ad Enipeum ex regis castris adparabant. Tum terra marique (& classis adpulsa ab litore stabat) simul armis, simul operibus machinisque, obpugnari cepti. Juvenes etiam quidam Romani, ludicro circensium ad usus belli verso, partem humillimam muri ceperunt. Mos erat tum, nondum hac effusione inducta bestiis omnium gentium circum complendi, varia spectaculorum conquirere

(1) Gron. ita emendat: & supra rupem ingentes gurgites facit, & infra, prorutam in mare evolvens terram, præaltas &c.

genera : nec semel quadrigis, semel deful-
 tore misso, vix unius horæ tempus utrum-
 que curriculum complebat (m). Inter cetera
 sexageni ferme juvenes, interdum plures,
 adparitoribus (n) ludi armati inducebantur.
 Horum inductio in parte simulacrum decur-
 rentis exercitus erat; ex parte elegantioris
 exercitii, quam militaris artis, propiorque
 gladiatorium armorum usum. Quum alios
 decursus edidissent motus (o), quadrato ag-
 mine facto, scutis super capita densatis,
 stantibus primis, secundis submissioribus,
 tertiis magis & quartis, postremis etiam genu-
 nifis, fastigatam, sicut tecta ædificiorum
 sunt, testitudinem faciebant. Hinc quinquaginta
 ferme pedum spacio distantes duo ar-
 mati procurrebant, cõminatique inter se,
 ab ima in summam testudinem per densata
 scuta quum evasissent, nunc velut propug-
 nantes per oras extremæ testudinis, nunc in

U. c. 583.
 a. C. 169.

(m) Gron. scribendum existimat : & semel qua-
 drigis.

(n) Multum blanditur Mureti conjectura : inter-
 dum plures adparitoribus ludis armati &c.

(o) Malit Dujatius : Quum alios decursu edidif-
 sent motus, & merito quidem.

*U. c. 383.
a. C. 169.*

media inter se concurrentes, haud secus quam stabili solo perfulabant. Huic testudini simillima parti muri admota, quum armati superstantes subissent, propugnatoribus muri fastigio altitudinis æquabantur: depulsisque iis, in urbem duorum signorum milites transcenderunt. Id tantum dissimile fuit, quod, & in fronte extrema, & ex lateribus, soli non habebant super capita delata scuta, ne nudarent corpora; sed prætectâ pugnantium more. Ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntēs læserunt, & testudini injecta imbris in modum lubrico fastigio innoxia ad imum labebantur. Et consul, capto jam Heracleo; castra eo promovit; tamquam Dium, atque, inde submoto rege, in Pieriam etiam progressurus. Sed, hiberna jam præparans, vias com meatibus subvehendis ex Thessalia muniri jubet, & eligi horreis obportuna loca, testaque ædificari, ubi diversari portantes com meatus possent.

*Pudet
Persea pavoris sui.*

X. PERSEUS, tandem a pavore eo, quod adtonitus fuerat, recepto animo, malle, imperiis suis non obtemperatum esse, quum trepidans gazam in mare dejici Pellæ, Thessalonice navalia jusserat incendi. Andronicus,

Theſſalonicam miſſus, traxerat tempus, id
 ipſum quod accidit, pœnitentiæ relinquens
 locum. Incautior Nicias Pellæ projiciendo
 pecuniæ partem, quod fuerat naſtus: ſed
 in rem emendabilem (p) viſus lapſus eſſe,
 quod per urinatores omne ferme extractum
 eſt. Tantusque pudor regi pavoris ejus fuit,
 ut urinatores clam interfici juſſerit; deinde
 Andronicum quoque & Nician, ne quis tam
 dementis imperii conſcius exiſteteret. Inter hæc
 C. Marcius, cum claſſe ab Heracleo Theſſa-
 lonicam proſectus, & agrum pluribus locis,
 expoſitis per litora armatis, late vaſtavit,
 & procurrentes ab urbe, ſecundis aliquot
 præliis, trepidos intra moenia compulſit. Jam-
 que ipſi urbi terribilis erat, quum, diſpoſitis
 omnis generis tormentis, non vagi modo
 circa muros, temere adpropinquantes, ſed
 etiam qui in navibus erant, ſaxis tormento
 emicantibus percutiebantur. Revocatis igitur
 in naves militibus, omiſſaque Theſſalonicæ
 obpugnatione, Æniam inde petunt. Quinde-
 cim millia paſſuum ea urbs abeſt, adverſus
 Pydnam poſita, fertili agro. Pervaſtatis finibus

U. c. 583.
 a. C. 169.

Varia
 urbes
 a Rom.
 fruſtra
 tentatæ.

(p) Magis placeret, quod conjicit Gron. in
 errorem emendabilem.

U. c. 583.
a. C. 169.

ejus, legentes oram, Antigoneam perveniunt; Ibi, egressi in terram, primo & vastarunt agros passim, & aliquantum prædæ contulerunt ad naves. Dein palatos eos adorti Macedones, mixti pedites equitesque, fugientes effuse ad mare persecuti, quingentos ferme occiderunt, & non minus ceperunt. Nec aliud, quam ultima necessitas, quum recipere se tuto ad naves prohiberentur, animos militum Romanorum, simul desperatione alia salutis, simul indignitate, irritavit. Redintegrata in litore pugna est. Adjuvere &, qui in navibus erant. Ibi Macedonum ducenti ferme cæsi; par numerus captus. Ab Antigonea classis profecta, ad agrum Pallenensem exscensionem ad populandum fecit. Finium is ager Cassandrensiū erat, longe fertilissimus omnis oræ, quam prætervecti fuerant. Ibi Eumenes rex, viginti tectis navibus ab Elea profectus, obvius fuit; & quinque missæ a Prusia rege tectæ naves.

XI. HAC virium accessione animus crevit prætori, ut Cassandream obpugnaret. Conditæ est a Cassandro rege in ipsis faucibus, quæ Pallenensem agrum ceteræ Macedoniae jungunt, hinc Toronaico, hinc Macedonico

septa mari. Eminent namque in altum lingua, *U. c. 583.*
 in qua sita est : nec minus, quam in altum *a. C. 169.*
 magnitudine (q). Atho mons, excurrit, ob-
 versa in regionem Magnesiæ duobus inpari-
 bus promontoriis; quorum majori Posideum
 est nomen, minori Canastræum. Divisis par-
 tibus obpugnare adorti: Romanus ad Clitas,
 quas vocant, munimenta, cervis etiam ob-
 jectis, ut viam intercluderet, a Macedonico
 ad Toronaicum mare perducit. Ab altera parte
 euripus est: inde Eumenes obpugnabat. Ro-
 manis in fossa complenda, quam nuper obje-
 cerat Perseus, plurimum erat laboris. Ibi
 quærenti prætori, quia nusquam cumuli ad-
 parebant, quo regeſta e fossa terra foret;
 monstrati sunt fornices: « non ad eandem
 » crassitudinem, qua veterem murum, sed
 » simplici laterum ordine, structos esse. »
 Consilium igitur cepit, transfosso pariete
 iter in urbem patefacere. Fallere autem ita
 se posse, si, muros a parte alia scalis ador-
 tus, tumultu injecto, in custodiam ejus loci
 propugnatores urbis avertisset. Erant in præ-
 fidio Cassandrea, præter non contemnendam

(q) Tres voces in altum magnitudine a quodam
 sciolo additæ videntur.

U. c. 583.
a. C. 169.

juventutem oppidanorum, octingenti Agri-
nes, & duo millia Peneftarum Illyriorum,
a Pleurato inde missi, bellicosum utrumque
genus. His tuentibus muros, quum subire
Romani summa vi niterentur, momento tem-
poris pariete sfornicum perfossi urbem pate-
fecerunt. Quod si, qui inrupere, armati
fuissent, extemplo cepissent (r). Hoc ubi
perfectum esse opus militibus nunciatum est,
clamorem alacres gaudio repente tollunt, aliis
parte alia in urbem inrupturis.

XII. HOSTES primum admiratio cepit,
quidnam sibi repentinus clamor veller. Post-
quam patere urbem accepere præfecti præsidii
Pytho & Philippus, pro eo, qui occupasset
adgredi, opus factum esse rati, cum valida
manu Agrianum Illyriorumque erumpunt:
Romanosque, qui alii aliunde coibant con-
vocabanturque, ut signa in urbem inferrent,
incompositos atque inordinatos fugant, per-
sequunturque ad fossam: in quam compulsos
ruina

(r) Nullos inrupisse fatis constat ex Cap. seq.
Neque inermes id fuissent ausi, nisi si quos vitæ
tædium cepisset. Forte qui inrumperent, hoc sensu:
si præsto fuissent armati, qui inrumperent in urbem,
extemplo eam cepissent.

ruina cumulant. Sexcenti ferme ibi interfecti, omnesque prope, qui inter murum fossamque deprehenſi erant, vulnerantur. Ita ſuo ipſe conatu percuſus prætor, ſegnius ad alia factus confilia erat: & ne Eumeni quidem, ſimul a mari, ſimul a terra adgredienti, quidquam ſatis procedebat. Placuit igitur utrique, cuſtodiis firmatis, ne quod præſidium ex Macedonia intromitti poſſet, quoniam vis aperta non proceſſiſſet, operibus mœnia obpugnare. Hæc parantibus his, decem regii lembi, ab Theſſaionica cum delectis Gallorum auxiliariis miſſi, quum in ſalo ſtantes hoſtium naves conſpexiſſent: ipſi, obſcura nocte, ſimplici ordine, quam poterant proxime litus tenentes, intrarunt urbem. Hujus novi præſidii fama abſiſtere obpugnatione ſimul Romanos regemque coëgit. Circumveſti promontorium, ad Toronen claſſem adpulerunt. Eam quoque obpugnare adorti, ubi valida defendi manu animadverterunt, inrito incepto Demetriadem petunt. Ibi quum adpropinquantes repleta mœnia armatis vidiffent, præterveſti ad Iolcon claſſem adpulerunt; inde, agro vaſtato, Demetriadem quoque adgreſſuri.

U. e. 583.
a. C. 169.

U. c. 583.
a. c. 169.

XIII. INTER hæc & consul, ne segnis sederet tantum in agro hostico, M. Popillium cum quinque millibus militum ad Melibœam urbem obpugnandam mittit. Sita est in radicibus Ossæ montis, qua parte in Thessaliam vergit, obportune imminens super Demetriadem. Primus adventus hostium perculit incolas loci: conlectis deinde ex necopinato pavore animis, discurrunt armati ad portas ac mœnia, qua suspecti aditus erant: spemque extemplo inciderunt, capi primo inpetu posse. Obsidio igitur parabatur, & opera obpugnationum fieri cœpta. Perseus, quum audisset, simul Melibœam a consulis exercitu obpugnari, simul classem Iólci stare, ut inde Demetriadem adgrederetur, Euphranorem quemdam ex ducibus cum delectis duobus millibus Melibœam mittit. Eidem imperatum, ut, si a Melibœa submovisset Romanos, Demetriadem prius occulto itinere intraret, quam ab Iólco ad urbem castra moverent Romani. Et ab obpugnatoribus Melibœæ, quum in superioribus locis repente adparuisset, cum trepidatione multa relicta opera sunt, ignisque injectus. Ita a Melibœa abscessum est: Euphranor, soluta unius urbis obsidione,

Demetriadem extemplo ducit. Nec tum mœnia modo, sed agros etiam confiderunt se a populationibus tueri posse: & eruptiones in vagos populatores non sine vulneribus hostium factæ sunt. Circumvecti tamen mœnia sunt prætor & rex, situm urbis contemplantes, si qua parte tentare aut opere aut vi possent. Famâ fuit, per Cydantem Cretensem & Antimachum, qui Demetriadi præerat, tractatas inter Eumenem & Persea conditiones amicitia. Ab Demetriade certe abscessum est. Eumenes ad consulem navigat: gratulatus, quod prospere Macedoniam intrasset, Pergamum in regnum abit (s). Marcius Figulus prætor, parte classis in hiberna Sciathum missa, cum reliquis navibus Oreum Bœotiaë petit, eam urbem aptissimam ratus, unde exercitibus, qui in Macedonia, quique in Thesalia erant, mitti commeatus possent. De Eumene rege longe diversa tradunt. Si Valerio Antiati credas, nec classe adjutum ab eo prætorem esse, quum sæpe eum literis accessisset, tradit; nec cum gratia ab consule profectum in Asiam, indignatum, quod, ut iisdem castris tenderet, permiffum non fuerit:

(s) abiit Gron. Crev.

U. c. 583.
a. c. 169.

Passo
Rabio
tum
legati

U. c. 583.
a. C. 169.

ne ut equites quidem Gallos, quos secum adduxerat, relinqueret, inpetrari ab eo potuisse: Attalum fratrem ejus & remansisse apud consulem, & sinceram ejus fidem æquali tenore egregiamque operam in eo bello fuisse.

XIV. Dum bellum in Macedonia geritur, legati Transalpini ab regulo Gallorum (Balanos ipsius traditur nomen; gentis, ex qua fuerit, non traditur) Romam venerunt, pollicentes ad Macedonicum bellum auxilia. Gratia ab senatu actæ, muneraque missa, torquis aureus duo pondo, & pateræ aureæ quatuor pondo, equus phaleratus, armaque equestria. Secundum Gallos Pamphyli legati coronam auream, ex viginti millibus Philippeorum factam, in curiam intulerunt: petentibusque iis, ut id donum in cella Jovis optimi maximi ponere, & sacrificare in Capitolio liceret, permissum. Benigneque amicitiam renovare volentibus legatis responsum, & binum millium æris singulis missum munus. Tum ab rege Prusia, & paullo post ab Rhodiis, de eadem re longe aliter differentes legati auditi sunt. Utraque legatio de pace reconcilianda cum rege Perseo egit. Prusia

*Prusia
&
Rhodiorum
legati.*

preces magis, quam postulatio, fuere, profi-
 tentis, « & ad id tempus se cum Romanis
 » stetit, &, quoad bellum foret, statu-
 » rum. Ceterum quum ad se a Perseo legati
 » venissent de finiendo cum Romanis bello,
 » & iis pollicitum deprecatores apud sena-
 » tum futurum; petere, si possent inducere
 » in animum, ut finiant iram, se quoque in
 » gratia reconciliatae pacis posse uti (t). »
 Hæc regii legati. Rhodii, superbe comme-
 moratis erga populum Romanum beneficiis,
 & pene victoriæ, utique de Antiocho rege,
 majore parte ad se vindicata, adjecerunt:
 « Quum pax inter Macedonas Romanosque
 » esset, sibi amicitiam cum rege Perseo
 » cœptam. Eam se invitos, nullo ejus in se
 » merito, quoniam ita Romanis visum sit
 » in societatem se belli trahere, interrupisse.
 » Tertium se annum multa ejus incommoda
 » belli sentire. Mari intercluso, inopia in-
 » sulam premi, amissis maritimis vectigali-
 » bus atque commeatibus. Quum id ultra

(t) Gron. legendum proponit: & petere, si pos-
 sent inducere in animum ut finiant iram, se quoque
 in gratia reconciliatae pacis uti ponerent, vel: se
 quoque gratia reconciliatae pacis posse uti.

U. e. 583.
 a. C. 169.

Rhodi-
 rum
 superba
 oratio.

B. c. 583.
a. C. 169.

» pati non possent, legatos alios ad Persea
» in Macedoniam misisse, qui ei denuncia-
» rent, Rhodiis placere, pacem eum com-
» ponere cum Romanis: se Romam eadem
» nunciatum missos. Per quos stetit, quo
» minus belli finis fieret, adversus eos quid
» sibi faciendum esset, Rhodios consideratu-
» ros esse. » Ne nunc quidem hæc sine in-
» dignatione legi audirive posse, certum ha-
» beo. Inde existimari potest, qui habitus ani-
» morum audientibus ea Paribus fuerit.

*Castigatio
ferocia
Rhodio-
rum,*

XV. CLAUDIUS, nihil responsum, auctor
est: tantum senatusconsultum recitatum,
quo Caras & Lycios liberos esse juberet
populus Romanus, literasque extemplo ad
utramque gentem * scirent indicatum mitti.
Qua audita re, principem legationis, cujus
magniloquentiam vix curia paullo ante ce-
perat, conruisse. Alii responsum esse tradunt,
« Populum Romanum & principio hujus belli
» haud vanis auctoribus compertum habuisse,
» Rhodios cum Perseo rege adversus rem-
» publicam suam occulta consilia inisse, &

(*) Locus corruptus. Crev. & Drak. legendum
putant: *Literasque extemplo ad utramque gentem &
senatusconsultum mitti.*

» si id ante dubium fuisset, legatorum paullo
 » ante verba ad certum redegisse : & ple-
 » rumque ipsam se fraudem, etiamsi initio
 » cautior fuerit, detegere. Rhodios nuncio
 » in orbe terrarum arbitria belli pacisque
 » agere : Deorum nutu (u) arma sumtuos
 » positurosque Romanos esse. Jam non Deos
 » foederum testes, sed Rhodios habituros.
 » Itane tandem iis pareatur, exercitusque
 » de Macedonia deportentur? Visuros esse,
 » quid sibi faciendum sit (x). Quid Rhodii
 » visuri sint, ipsos scire. Populum certe
 » Romanum, devicto Perseo, quod prope
 » diem sperent fore, visurum, ut pro me-
 » ritis cujusque in eo bello civitatis gratiam
 » dignam referat. » Munus tamen legatis in
 » singulos binum millium æris missum est :
 » quod ii non acceperunt.

XVI. LITERÆ deinde recitatæ Q. Marcii
 consulis sunt, « Quemadmodum, saltu su-

U. c. 583.
 a. C. 169.

Marcii
 literæ.

(u) Lege eorum, id est, Rhodiorum nutu.

(x) Hunc locum sic legere & interpungere pla-
 ceret : Itane tandem? Ni pareatur, exercitusque
 de Macedonia deportentur; visuros esse, quid sibi
 faciendum sit. Hæc ultima verba ex oratione Rho-
 diorum desumpta, hic per irisionem repetuntur. Crev.

V. c. 583.
a. C. 169

» perato, in Macedoniam transfisset: ibi & (y)
 » ex aliis locis commeatus a prætore prospec-
 » tos in hiemem habere, & ab Epirotis vi-
 » ginti millia modium tritici, decem hordei
 » sumfisse: ut pro eo (z) frumento pecunia
 » Romæ legatis eorum curaretur. Vestimenta
 » militibus ab Roma mittenda esse: equis
 » ducentis ferme opus esse, maxime Numi-
 » dis: nec sibi in his locis ullam copiam esse. »
 Senatusconsultum, ut ea omnia ex literis
 consulis fierent, factum est. C. Sulpicius
 prætor sex millia togarum, triginta tunica-
 rum, & equos deportanda in Macedoniam,
 præbendaque arbitrato consulis locavit, &
 legatis Epirotarum pecuniam pro frumento
 solvit; & Onesimum, Pythonis filium, no-
 bilem Macedonem, in senatum introduxit.
 Is pacis semper auctor regi fuerat, monuerat-
 que, sicut pater ejus Philippus institutum us-
 que ad ultimum vitæ diem servabat, quotidie
 bis in die (a) fœderis isti cum Romanis
 perlegendi: ut eum morem, si non semper,
 crebro tamen usurparet. Postquam deterrere

*Onesimi
Macedo-
nis
præmia.*

(y) & ibi & Gron.

(z) eo del. Gron.

(a) Vel quotidie vacat, vel in die Crey.

eum a bello nequirit, primo subtrahere sese *U. c. 583.*
 per alias atque alias causas, ne interesset iis, *a. C. 169.*
 quæ non probabat, cœpit: postremo, quum
 suspectum se esse cerneret, & proditionis
 interdum crimine insimulari, ad Romanos
 transfugit: magno usui consuli fuit. Ea in-
 troduetus in curiam quum memorasset, se-
 natus in formulam sociorum eum referri
 iussit: locum, lautia præberi: agri Taren-
 tini, qui publicus populi Romani esset, du-
 centa jugera dari, & ædes Tarenti emi: uti
 ea curaret, C. Decimio prætori mandatum.
 Censores censum Idibus Decembribus, seve- *Census.*
 rius quam ante, habuerunt: multis equi adempti,
 inter quos P. Rutilio, qui tribunus plebis
 eos violenter accusarat: tribu quoque is
 motus, & ærarius factus. Ad opera publica
 facienda quum eis dimidium ex vectigalibus
 ejus anni adtributum ex senatusconsulto a
 quæstoribus esset; Ti. Sempronius ex ea
 pecunia, quæ ipsi adtributa erat, ædes P.
 Africani pone Veteres ad Vortumni signum,
 lanienasque & tabernas conjunctas in publi-
 cum emit, basilicamque faciendam curavit,
 quæ postea Sempronia adpellata est.

U. c. 383.
a. C. 169.

XVII. JAM in exitu annus erat, & prop-
ter Macedonici maxime belli curam in fermo-
nibus homines habebant, quos in annum con-
sules ad finiendum tandem id bellum crearent.
Itaque senatusconsultum factum est, ut Cn.
Servilius primo quoque tempore ad comitia
habenda veniret. Senatusconsultum Sulpicius
prætor ad consulem * post paucos dies reci-
tavit, quibus ante diem ** in urbem ven-
turum. Et consul maturavit, & comitia eo
die, qui dictus erat, sunt perfecta. Consules
creati L. Æmilius Paullus iterum, septimo
décimo (a) anno postquam primo consul
fuerat, & C. Licinius Crassus. Prætores
postero die facti Cn. Bæbius Tamphilus, L.
Anicius Gallus, Cn. Octavius, P. Fonteius
Balbus, M. Æbutius Elva, C. Papirius Carbo.
Omnia ut maturius agerentur, belli Macedo-
nici stimulat cura. Itaque designatos ex-
templo fortiri placuit provincias; ut, utri

(*) Locus non est integer. Omnia aut hoc aut
simili modo supplenda judicat Drak. *ad consulem
misse*, a quo receptas literas in senatu *post paucos
dies recitavit*, quibus *in ante diem* (numerus diei &
nomen mensis hic excidit) comitia edici iussit; se
ante id tempus *in urbem venturum*.

(a) quarto decimo scribendum, Sigonius (d)

Macedonia consuli, cuique prætori classis venisset (b), sciretur: ut jam inde cogitarent pararentque, quæ bello usui forent, senatumque confulerent, si qua re consulto opus esset. « Latinas, ubi magistratum inissent, » quod per religiones posset, primo quoque » tempore fieri placere; neque consulem, cui » eundem in Macedoniam esset, teneri. » His decretis, consulibus Italia & Macedonia, prætoribus, præter duas jurisdictiones in urbe, classis, & Hispania, & Sicilia, & Sardinia provinciæ nominatæ sunt. Consul, Emilio Macedonia, Licinio Italia evenit. Prætores, Cn. Bæbius urbanam, L. Anicius peregrinam, & si quo senatus censuisset, Cn. Octavius classem, P. Fonteius Hispaniam, M. Æbutius Siciliam, C. Papirius Sardiniam est fortitus.

XVIII. EXTEMPLO adparuit omnibus, non segniter id bellum L. Æmilium gesturum; præterquam quod alius vir erat, etiam quod dies noctesque intentus ea sola, quæ ad id bellum pertinerent, animo agitabat. Jam omnium primum a senatu petiit, ut legatos in Macedoniam mitterent ad exercitus visen-

U. e. 583.
a. C. 169.

Belli
Macedo-
nici
adparatus

(b) Mallet Crev. evenisset vel obvenisset.

U. C. 583.
a. C. 169.

dos classemque, & comperta referenda, quid aut terrestribus aut navalibus copiis opus esset: præterea ut explorarent copias regias, quantum possent, quaque provincia nostra, qua hostium foret: utrum intra saltus castra Romani haberent, an jam omnes angustia exsuperatæ, & in æqua loca pervenissent: qui fideles nobis socii, qui dubii suspensæque ex fortuna fidei, qui certi hostes viderentur: quanti præparati commeatus, & unde terrestri itinere, unde navibus subportarentur: quid ea æstate terra marique rerum gestarum esset (c): ex his bene cognitis certa in futurum consilia capi posse ratus. Senatus Cn. Servilio consuli negotium dedit, ut is in Macedoniam, quos L. Æmilio videretur, legaret. Legati biduo post profecti Cn. Domitius Ahenobarbus, A. Licinius Nerva, L. Bæbius. Bis in exitu anni ejus lapidatum esse nunciatum est; in Romano agro, simul in Veientibus. (d) Novemdiale sacrum factum est. Sacerdotes eo anno mortui sunt, P. Quinctilius Varus, flamen Martialis; & M.

(c) Emendat Gronovius *gestum*.

(d) Feliciter emendat Jac. Gronov. *simul in Veienti. Bis novemdiale sacrum factum est.*

Claudius Marcellus decemvir : in cuius locum Cn. Octavius subfectus. Et jam magnificentia crescente notatum est, ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Naficæ & P. Lentuli ædilium curulium sexaginta tres Africanas, & quadraginta urfos & elephantos luffisse.

Ludorum circensium magnificentia.

XIX. L. ÆMILIO PAULO, C. Licinio consulibus, Idibus Martiis principio insequentis anni, quum in expectatione Patres fuiffent, maxime quidnam consul de Macedonia, cujus ea provincia effet, referret; nihil se habere Paullus quod referret; quum nondum legati rediffent, dixit.
 « Ceterum Brundifii legatos jam effe, bis ex
 » curfu Dyrrachium ejectos (e). Cognitis
 » mox, quæ nosci prius in rem effet, relaturum : id fore intra perpaucos dies.
 » Et, ne quid profectiorem suam teneret;
 » pridie Idus Aprilis Latinis effe constitutam
 » diem (f) Sacrificio rite perfecto, se &
 » Cn. Octavium, simul fenatus censuiffet;

*U. C. 584.
 a. C. 168.*

*L. Æmilio
 II. C. Licinio
 Coss.*

(e) Magis placet cum Gronovio legere *rejeptos*.

(f) Alteruter locus, vel hic, ubi *pridie idus Aprilis*, vel ille Cap. XXII. ubi *pridie Kalendas Aprilis* legitur, mendosus est.

U. c. 584.
a. C. 168.

*Alexan-
drini
legati.*

» exituros esse. C. Licinio collegæ suo fore
» curæ, se absente, ut, si qua parari mittive
» ad id bellum opus sit, parentur mittan-
» turque. Interea legationes exterarum na-
» tionum audiri posse. » Sacrificio rite per-
fecto, primi Alexandrini, legati ab Ptole-
mæo & Cleopatra regibus, vocati sunt. Sor-
didati, barba & capillo promisso, cum ramis
oleæ ingressi curiam, procubuerunt: & ora-
tio, quam habitus, fuit miserabilior. Antio-
chus Syriæ rex, qui obses Romæ fuerat,
per honestam speciem majoris Ptolemæi re-
ducendi in regnum, bellum cum minore fra-
tre ejus, qui tum Alexandriam tenebat,
gerens, & ad Pelusium navali proelio victor
fuerat, &, tumultuario opere ponte per
Nilum facto, transgressus cum exercitu, ob-
sidione ipsam Alexandriam terrebat: nec
procul abesse, quin potiretur regno opulen-
tissimo, videbatur. Ea legati querentes ora-
bant senatum, ut opem regno regibusque
amicis imperio ferrent. « Ea merita populi
» Romani in Antiochum, eam apud omnes
» reges gentesque auctoritatem esse, ut, si
» legatos misissent, qui denunciarent, non
» placere senatui, fociis regibus bellum fieri,

» extemplo abcessurus a mœnibus Alexan-
 » driæ, abducturusque exercitum in Syriam
 » esset. Quod si cunctentur facere, brevi
 » extorres regno Ptolemæum & Cleopatram
 » Romam venturos, cum pudore quodam
 » populi Romani, quod nullam opem in
 » ultimo discrimine fortunarum tulissent. »
 Moti Patres precibus Alexandrinorum, ex-
 templo C. Popillium Lænatem, & (g) C.
 Decimium, & C. Hostilium legatos, ad
 finiendum inter reges bellum, miserunt. Prius
 Antiochum, dein Ptolemæum adire iussi, &
 nunciare, ni absistatur bello, per utrum ste-
 tisset, eum non pro amico, nec pro socio
 habituros esse.

XX. His intra triduum simul cum legatis
 Alexandrinis profectis, legati ex Mace-
 donia Quinquaribus ultimis adeo expec-
 tati venerunt, uti, nisi vesper esset,
 extemplo senatum vocaturi consules fuerint.
 Postero die senatus fuit, legatique auditi
 sunt. Ii nunciant, « Majore periculo, quam
 » emolumento, exercitum per invios saltus
 » in Macedoniam inductum. Pieriam, quo
 » processisset, regem tenere : castra castris

(g) & del. *Crev.*

U. c. 584.
 a. C. 168.

*Ad Antio-
 chum &
 Ptolemæ-
 um mittun-
 tur legati.*

*Legatorum
 ex Mace-
 donia re-
 ducum
 oratio.*

U. c. 584.
a. C. 168.

» prope ita conlata esse, ut flumine Enipeo
 » interjecto arceantur, neque regem pugnandi
 » potestatem facere, nec nostris vim ad
 » cogendum esse. Hiemem etiam asperam
 » rebus gerendis intervenisse, in otio mili-
 » tem ali, nec plus quam sex * * frumen-
 » tum habere. Macedonum dici triginta mil-
 » lia armatorum esse. Si Ap. Claudio circa
 » Lychnidum satis validus exercitus foret,
 » potuisse ancipiti bello distingere (h) regem:
 » nunc & Appium, & quod cum eo praesidii
 » sit, in summo periculo esse, nisi propere
 » aut justus exercitus eo mittatur, aut illi
 » inde deducantur. Ad classem se ex castris
 » profectos, sociorum navalium partem mor-
 » bo audisse absumentam; partem, maxime
 » qui ex Sicilia fuerint, domos suas abisse,
 » & homines navibus deesse. Qui sint, neque
 » stipendium accepisse, neque vestimenta
 » habere.

(*) Locum hunc ita supplet Sigonius: *nec plus, quam sex dierum frumentum, habere.* Atque ita ediderunt Gron. & Crev. Displicet tamen Drakenborchio istud *dierum* a doctissimis viris interpositum; & conjicit, legatos renunciaisse numerum modiorum frumenti in horreis repositi, Is vero quantus fuerit, conjectari non potest.

(h) *distineri* Crev.

» habere. Eumenem classemque ejus, tam-
 » quam vento adlatas naves, sine causa &
 » venisse, & abisse: nec animum ejus regis
 » constare satis visum.» Sicut omnia de Eu-
 mene dubia, Attali egregie constantem fidem
 nunciabant (i).

*U. c. 584.
 a. C. 168.*

XXI. LEGATIS auditis, tunc de bello re-
 ferre sese L. Æmilius dixit. Senatus decrevit,
 » ut in octo legiones parem numerum tri-
 » bunorum consules & populus crearet:
 » creati autem neminem eo anno placere,
 » nisi qui honorem gessisset. Tum ex omni-
 » bus tribunis militum uti L. Æmilius in duas
 » legiones in Macedoniam, quos eorum velit,
 » eligat, & ut, sollempni Latinarum per-
 » fecto, L. Æmilius consul, Cn. Octavius
 » prætor, cui classis obtigisset, in provin-
 » ciam proficiscantur. » Additus est his ter-
 tius L. Anicius prætor, cujus inter peregrini-
 nos jurisdictio erat. Eum in provinciam Illy-
 ricum circa Lychnidum Ap. Claudio succe-
 dere placuit. Delectus cura C. Licinio con-
 suli inposita. Is septem millia civium Roma-
 norum & equites ducentos scribere jussus;
 & sociis nominis Latini septem millia peditum

*S. C.
 de belli
 adparatu.*

(i) Scribe cum Gronovio, ita Attali &c.

V. c. 584. imperare, quadringentos equites; & Cn. Servilium Galliam obtinenti provinciam literas mittere, ut sexcentos equites conscriberet. Hunc exercitum ad collegam primo quoque tempore mittere in Macedoniam iussus. Neque in ea provincia plus quam duas legiones esse; eas repleri, ut sena millia peditum, trecenos haberent equites. Ceteros equites peditesque in praesidiis disponi. Qui eorum idonei ad militandum non essent, dimitti. Decem praeterea millia peditum imperata sociis, & octingenti equites. Id praesidii additum Anicio, praeter duas legiones, quas portare in Macedoniam est iussus, quina millia peditum & ducenos habentes, trecenos equites: & in classem quinque millia navium socium sunt scripta. Licinius consul duabus legionibus obtinere provinciam iussus: eo addere sociorum decem millia peditum, & sexcentos equites.

*L. Aemilii
Cof.
oratio.*

XXII. SENATUSCONSULTIS perfectis, L. Aemilius consul e curia in concionem processit, orationemque talem habuit. « Animadvertisse videor, Quirites, majorem mihi, » fortito Macedoniam provinciam, gratulationem factam, quam quum aut consul

LIBER XLIV CAP. XXII 297

„ effem confalutatus, aut quo die magistra- *U. c. 584.*
 „ tum iniffem : neque id ob aliam cauffam, *a. C. 168.*
 „ quam quia bello in Macedonia, quod diu
 „ trahitur, exiftimastis dignum majestate
 „ populi Romani exitum per me inponi poffe.
 „ Deos quoque huic faviffe forti fpero, eof-
 „ demque in rebus gerendis adfuturos effe.
 „ Hæc partim opinari, partim fperare poffum.
 „ Illud adfirmare pro certo habeo audeoque,
 „ me omni ope adnifurum effe, ne frustra
 „ vos hanc fperam de me conceperitis. Quæ
 „ ad bellum opus funt, & fenatus decrevit,
 „ & (quoniam extemplo proficifci placet,
 „ neque ego in mora fum) C. Licinius col-
 „ lega, vir egregius, æque enife parabit, ac
 „ fi ipfe id bellum gefurus effet. Vos, quæ
 „ fcripfero fenatui, aut vobis, credite. Ru-
 „ mores credulitate veftra ne alatis, quo-
 „ rum auctor nemo exiftabit. Nam nunc qui-
 „ dem, quod vulgo fieri, hoc præcipue bello,
 „ animadverti, nemo tam famæ contemtor
 „ eft, cujus non debilitari animus poffit. In
 „ omnibus circulis, atque etiam (fi Diis placet)
 „ in convivis funt, qui exercitus in Mace-
 „ doniam ducant ; ubi castra locanda funt,
 „ fciant ; quæ loca præfidiis occupanda ;

V. c. 584.
a. C. 168.

» quando, aut quo saltu intranda Macedo-
 » nia; ubi horrea ponenda; qua terra, mari
 » subvehantur commeatus; quando cum hoste
 » manus conferendæ; quando quiescendum
 » fit. Nec, quid melius faciendum fit, modo
 » statuunt, sed, quidquid alter, quam ipsi
 » censuere, factum est, consulem veluti
 » dicta die accusant. Hæc magna impedimenta
 » res gerentibus sunt. Nec enim omnes tam
 » firmi & constantis animi contra adversum
 » rumorem esse possunt, quam Fabius fuit:
 » qui suum imperium minui per vanitatem
 » populi maluit, quam secunda fama male
 » rem gerere. Non sum is, qui non existi-
 » mem admonendos duces esse: immo eum;
 » qui de sua unius sententia omnia gerat;
 » superbum iudico magis, quam sapientem.
 » Quid ergo est? Primum a prudentibus, &
 » proprie rei militaris peritis, & usu doctis,
 » monendi imperatores sunt: deinde ab his,
 » qui intersunt gerendis * loco, qui hostem,
 » qui temporum obportunitatem vident, qui
 » in eodem velut navigio participes sunt
 » periculi. Itaque si quis est, qui, quod e

* Locum mutilum ita reficit Sigonius: qui inter-
 sunt gerendis rebus, qui loca, qui hostem &c.

» republica sit, suadere se mihi in eo bello,
 » quod gesturus sum, confidat; ne deneget
 » operam reipublicæ, & in Macedoniam
 » mecum veniat. Nave, equo, tabernaculo,
 » viatico etiam a me juvabitur. Si quem id
 » facere piget, & otium urbanum militiae
 » laboribus præoptat, e terra ne gubernare
 » verit. Sermonum fatis ipsa præbet urbs.
 » Loquacitatem suam contineat: nos castren-
 » sibus consiliis contentos futuros esse sciat.»
 Ab hac concione, Latinis, quæ pridie Ka-
 lendas Apriles fuerunt, in monte sacrificio
 rite perpetrato, protinus inde & consul &
 prætor Cn. Octavius in Macedoniam profecti
 sunt. Traditum est memoriæ, majore, quam
 solita, frequentia prosequentium consulem
 celebratum; ac prope certa spe ominatos esse
 homines, finem esse Macedonico bello, ma-
 turumque reditum cum egregio triumpho
 consulis fore.

XXIII. Dum hæc in Italia geruntur, Per-
 seus, quod jam inchoatum perficere, quia
 inpenſa pecuniæ faciendâ erat, non induce-
 bat in animum, ut Gentium Illyriorum regem
 sibi adjungeret; hoc, postquam intrasse sal-
 tum Romanos, & adesse discrimen ultimum

*U. c. 584.
 a. C. 108.*

*Perſe
 adpara-
 tus.*

U. c. 584.
a. C. 168.

*Fœdus
facit cum
Gentio.*

belli animadvertit, non ultra differendum ratus; quum per Hippiam legatum trecenta argenti talenta pactus esset, ita ut obsides ultro citroque darentur, Pantauchum misit, ex fidissimis amicis, ad ea perficienda. Meadeone Labeatidis terræ Pantauchus regi Illyrio occurrit: ibi & jusjurandum ab rege & obsides accepit. Missus & a Gentio est legatus, nomine Olympio, qui jusjurandum a Perseo obsidesque exigeret. Cum eodem ad pecuniam accipiendam missi sunt, & auctore Pantaucho, qui Rhodum legati cum Macedonibus irent, Parmenio & Morcus destinantur. Quibus ita mandatum, uti, jurejurando, obsidibusque, & pecunia accepta, tum demum Rhodum proficiscerentur: « duorum » simul regum nomine incitari Rhodios ad » bellum Romanum posse. Adjunctam civitatem, penes quam unam tum rei navalis » gloria esset, nec terra nec mari spem re- » licturam Romanis. » Venientibus Illyriis Perseus, ab Enipeo amni ex castris cum omni equitatu profectus, ad Diuum obcurrit. Ibi ea, quæ convenerunt (k) circumfuso agmine equitum facta; quos adesse foederi

(k) convenerant Gron. Crev,

fancita cum
aliquantum
pcturam.

ati acceptiq

gos missis,

Rhodum irent

sica conficen

qui nuper ab

Dione & P

gus, adfirm

esse. Is princ

is datus est

XXIV. Eo

ni Antiochum

tere conditi

mica inter

gen. Singu

& quod in

ges obpogr

suum obpr

quidam ex

Antiochum

mentem &

toriar regu

nam esse

(l) Mallet

fancitæ cum Gentio societatis volebat rex, aliquantum eam rem ratus animorum iis adjecturam. Et obfides in conspectu omnium dati acceptique : & , Pellam ad thesauros regios missis , qui pecuniam acciperent , qui Rhodum irent cum Illyriis legatis , Theffalonicæ conscendere iussi. Ibi Metrodorus erat , qui nuper ab Rhodo venerat : auctoribusque Dinone & Polyarato , principibus civitatis ejus , adfirmabat , Rhodios paratos ad bellum esse. Is princeps junctæ cum Illyriis legationis datus est (1).

XXIV. EODEM tempore ad Eumenem & ad Antiochum communia mandata , quæ sub-
 jicere conditio rerum poterat. « Natura ini-
 » mica inter se esse liberam civitatem & re-
 » gem. Singulos populum Romanum adgredi,
 » & , quod indignius sit , regum viribus re-
 » ges obpugnare. Attalo adjutore , patrem
 » suum obpressum. Eumene adjuvante , &
 » quadam ex parte etiam Philippo patre suo ,
 » Antiochum obpugnatum. In se nunc & Eu-
 » menem & Prusiam armatos esse. Si Mace-
 » doniæ regnum sublatum foret , proximam
 » Asiam esse ; quam jam ex parte , sub specie

*Legati
Persei &
Gentii
ad
Rhodios.*

*Perseus
Eumenem
& Antio-
chum
solicitat.*

(1) Mallet Crev. *Legationi.*

U. c. 584.
a. C. 168.

» liberandarum civitatum, suam fecerint :
 » deinde Syriam. Jam Prusiam Eumeni ho-
 » nore præferri, jam Antiochum victorem
 » præmio belli ab Ægypto arceri (m). Hæc
 » cogitantem providere jubebat, ut aut ad
 » pacem secum faciendam compelleret Ro-
 » manos, aut perseverantes in bello injusto
 » communes duceret omnium regum hostes.»
 Ad Antiochum aperta mandata erant, ad
 Eumenem per speciem captivorum redimen-
 dorum missus legatus erat : verum occultiora
 quædam agebantur, quæ in præsentia invi-
 sum quidem & suspectum Romanis Eumenem
 falsis gravioribus **. Proditor enim ac prope
 hostis habitus, dum inter se duo reges cap-
 tantes fraude & avaritia certant. Cydas erat
 Cretensis, ex intimis Eumenis : hic prius ad
 Amphipolim cum Chimaro quodam populari
 suo, militante apud Persea, inde postea
 ad Demetriadem, semel cum Menecrate quo-

(m) Lege cum Gronovio : *præmio belli Ægypto arceri*.

** Manca sententia est. Dnas has voces aut his
 similes intercidisse puto : *falsis gravioribus crimini-
 bus onerantur*. Quæ hæc crimina graviora sint,
 exponit, *Proditor enim ac prope hostis habitus*,
 Sigonius.

dam, iterum cum Antimacho, regis ducibus, sub ipsis mœnibus urbis conlocutus fuerat. Eropon (n) quoque, qui tum missus est, duabus ad eundem Eumenem jam ante legationibus functus erat. Quæ conloquia occulta & legationes infames quidem erant: sed, quid actum esset, quidve inter reges convenisset, ignorabatur. Res autem ita sese habuit.

XXV. EUMENES neque favit victoriæ Persei, neque bello eum invadere animo habuit: non tam quia paternæ inter eos inimicitia erant, quam ipsorum odiis inter se accensæ. Non ea regum æmulatio, ut æquo animo Persea tantas adipisci opes, tantamque gloriam, quanta Romanis victis eum manebat, Eumenes visurus fuerit. Cernebat & Persea, jam inde ab initio belli, omni modo spem pacis tentasse, & in dies magis, quo propior admovebatur terror, nihil neque agere aliud, neque cogitare. Romanos quoque, quia traheatur diutius spe ipsorum bellum, & ipsos duces, & senatum, non abhorreere a finiendò tam incommodo ac difficili bello. Hac utriusque partis voluntate explorata, quod fieri

Quid actum fuerit inter Persea & Eumenem.

(n) *Cryphon Crev.*

V. c. 584.
a. C. 168

etiam sua sponte tædio validioris ; metu infirmioris credebat posse , in eo suam operam venditare concilianda gratia magis cupiit. Nam , modo ne juvaret bello Romanos terra marique , modo pacis patranda cum Romanis paciscebatur mercedem : ne bello interesset, mille & quingenta talenta (o) : in utroque non fidem modo se , sed obsides quoque , dare paratum esse , ostendebat. Perseus ad rem inchoandam promptissimus erat , cogente metu , & de obsidibus accipiendis sine dilatione agebat , conveneratque , ut accepti Cretam mitterentur. Ubi ad pecuniæ mentionem ventum erat , ibi hæsitabat : & utique alteram in tanti nominis regibus turpem ac fordidam , & danti , & magis accipienti , mercedem esse. Malebat in spem Romanæ pacis non recusare inpenfam , sed eam pecuniam perfecta re daturum ; interea Samothracæ in templo depositurum. Ea insula quam ipsius ditiois esset , videre Eumenes

(o) Hic aliquid deesse ipsa res clamat. Quod excidit , ita fere ex Appiano supplet Gron. *Ne bello interesset , mille ; ut pacem conciliaret mille & quingenta talenta.* Tum scribendum : *in utrumque non fidem modo se &c.*

nihil interesse, an Pellæ pecunia esset : id agere, ut partem aliquam præsentem ferret. Ita, nequidquam inter se captati, nihil præter infamiam movere.

XXVI. NEC hæc tantum Perseo per avaritiam est dimissa res, quum pecuniam tutam & pacem habere per Eumenem, quæ vel parte regni redimenda esset, ac receptus protrahere inimicum mercede onustum, & hostes merito ei Romanos posset facere (p) : sed etiam Gentii regis parata societas, & tum Gallorum, effusorum per Illyricum, ingens agmen oblatum avaritia dimissum est. Veniebant decem millia equitum, par numerus peditum, & ipsorum jungentium cursum equis, & in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos. Hi pacti erant, eques denos præsentis aureos, pedes quinos, mille dux eorum. Venientibus his Perseus ab Enipeo ex castris profectus obviam cum dimidia copiarum parte denunciare per vicos urbesque, quæ viæ propinquæ

U. e. 584.
a. C. 168.

Persei
avaritia.

Gallorum
auxilia
recusat.

(p) Locum corruptum ita emendat Drak. quum & pecunia tutam habere per Eumenem, quæ vel parte regni redimenda esset, & ea recepta protrahere inimicum mercede onustum &c.

U. c. 584.
a. C. 108.

funt, cœpit, ut comœatus expedirent, frumenti, vini, pecorum ut copia esset. Ipse equos, phalerasque, & sagula, donum principibus ferre, & parum auri, quod inter paucos divideret, multitudinem credens trahi spe posse. Ad Almannam urbem pervenit, & in ripa fluminis Axii posuit castra. Circa Dædabam in Mædica exercitus Gallorum confederat, mercedem pactam opperiens. Eo mittit Antigonum, ex purpuratis unum, qui juberet, multitudinem Gallorum ad Bylazora (Pæoniæ is locus est) castra movere, principes ad se venire frequentes. Septuaginta quinque millia ab Axio flumine & castris regis aberant. Hæc mandata ad eos quum pertulisset Antigonus, adjecissetque, per viam quanta omnium præparata cura regis copia multitudini foret, quibusquæ muneribus principes advenientes, vestis, argenti, equorumque excepturus rex esset, de his quidem se coram cognituros respondent. Illud, quod præsens pepigissent, interrogant, ecquid aurum, quod in singulos pedites equitesque dividendum esset, secum adduxisset? Quum ad nihil responderetur, Clondicus regulus eorum, «Abi, renuncia ergo,

» [inquit
» cepissent
» vestigi
» essent, ad
» suafuri ess
» regni, me
» rate Gallo
» cladibus
» tam mu
» ne gra
» hostes
» fat eff
» & quon
XXVII
mercede
aliud: f
auderet,
quinque
regem
Quod u
dem fre
excito,
rogat,
conveni

(9) I
bat inde

» [inquit] regi , nisi aurum obsidesque ac-
 » cepissent , nusquam inde Gallos longius
 » vestigium moturos. » Hæc relata regi quum
 essent , advocato consilio , quum , quid omnes
 suasuri essent , adpareret , ipse , pecuniæ , quam
 regni , melior custos , institit de perfidia & feri-
 tate Gallorum differere. « Multorum jam ante
 » cladibus expertum , periculosum esse , tan-
 » tam multitudinem in Macedoniam accipere ,
 » ne graviores eos socios habeant , quam
 » hostes Romanos. Quinque millia equitum
 » sat esse , quibus & uti ad bellum possent ,
 » & quorum multitudinem ipsi non timeant. »

XXVII. ADPAREBAT in omnibus (q) ,
 mercedem multitudinis timere , nec quidquam
 aliud : sed , quum suadere consulenti nemo
 auderet , remittitur Antigonus , qui nunciaret,
 quinque millium equitum opera tantum uti
 regem : contemnere multitudinem aliam.
 Quod ubi audivere barbari , ceterorum qui-
 dem fremitus fuit , indignantium se frustra
 excitos sedibus suis : Clondicus rursus inter-
 rogat , ecquid ipsis quinque millibus , quod
 convenisset , numeraret ? Quum adversus id

(q) Dele præpositionem *in* , vel scribe *Adpareo*
bat inde omnibus &c. Drak.

V. c. 584.
a. C. 168.

quoque misceri ambages cerneret, inviolato fallaci nuncio, (quod vix speraverat ipse posse contingere) retro ad Istrum, perpopulati Thraciam, qua vicina erat viæ, redierunt. Quæ manus, quieto sedente rege ad Enipeum, adversus Romanos Perrhæbiæ factum in Thessaliam traducta, non agros tantum nudare populando potuit, ne quos inde Romani commeatus expectarent, sed ipsas excindere urbes, tenente ad Enipeum Perseo Romanos, ne urbibus sociis opitulari possent. Iphis quoque Romanis de se cogitandum fuisset: quando neque manere, amissa Thessalia, unde exercitus alebatur potuissent, neque progredi, quum ex adverso castra Macedonum * * * qui ea pependerant spe, haud mediocriter debilitavit (r). Eadem avaritia Gentium regem sibi alienavit. Nam, quum trecenta talenta Pellæ missis a Gentio numerasset, signare eos pecuniam passus. Inde decem talenta ad Pantauchum missa (s),

*Gentium
in fraudem
inpellit.*

(r) Crev. lacunam integravit, legens *quum ex adverso castra Macedonum [essent. Tanta occasione e manibus amissa, Perseus Romanorum animos confirmavit, & Macedonum] qui ea pependerant spe, haud mediocriter debilitavit.*

(s) Lege cum Gron. *misit.*

eaque præsentia dari regi iussit: reliquam pecuniam, signatam Illyriorum signo, portantibus suis præcipit, parvis itineribus veherent. Dein, quum ad finem Macedoniæ ventum esset, subsisterent ibi, ac nuncios ab se obperirentur. Gentius, exigua parte pecuniæ accepta, quum adsidue (t) Pantaucho ad laceffendos hostili factò Romanos stimularetur, M. Perpernam & L. Petillum legatos; qui tum forte ad eum venerant, in custodiam coniecit. Hoc audito, Perseus, conatrisse eum necessitates ratus ad bellum utique eum Romanis, ad revocandum, qui pecuniam portabat, misit: velut nihil aliud agens, quam ut, quanta maxima posset, præda ex victo Romanis reservaretur. Et ab Eumene Eropon, ignotis, quæ occulte acta erant, redit. De captivis actum esse & ipsi evulgaverant, & Eumenes consulem, vitandæ (u) suspitionis causa, certiore fecit.

XXVIII. PERSEUS, post reditum ab Eumene Eroponis spe dejectus, Antenorem & Calippum præfectos classis cum quadraginta lembis (adjectæ ad hunc numerum quinque pristis

*U. e. 584.
a. C. 168.*

*Classis
Persei.*

(t) a Pantaucho Gron. Crev.

(u) vitandæ Gron.

V. c. 584.
a. C. 168.

erant) Tenedum mittit; ut inde sparsæ per Cycladas infulas naves, Macedoniam (v) cum frumento petentes, tutarentur. Cassandreae deductæ naves in portus primum, qui sub Atho monte sunt, inde Tenedum placido mari quum trajecissent, stantes in portu Rhodias apertas naves Eudamumque præfectum earum, inviolatas, atque etiam benigne appellatos dimiserunt (x). Cognito deinde, in latere altero quinquaginta onerarias suarum, stantibus in ostio portus Eumenis rostratis, quibus Damius præerat, inclusas esse; circumvecti prope, ac submotis terrore hostium navibus, onerarias, datis, qui prosequerentur, decem lembis, in Macedoniam mittunt: ita ut in tutum profecti redirent Tenedum. Nono post die ad classem, jam ad Sigeum stantem, redierunt. Inde Subota (insula est interjecta Elææ & Atho) trajiciunt. Forte postero die, quam Subota classis tenuit, quinque & triginta naves, quas hippagogos vocant, ab Elæa profectæ cum equitibus Gallis equisque, Phanas promontorium

(v) Crev. melius futurum existimat *sparsæ*, ut referatur ad præfectos. Posses etiam *sparsas*.

(x) Scribe *inviolatos atque etiam benigne appellatos dimiserunt*. Gron.

rium Chio
in Macedoni
nitebantur
et specula
profectus a
notorium C
tam est, iis
præfecti Eum
illo vagari
nec Attalum
et caltris Ro
quum jam adp
tand dubia e
ductaque in
pure aperui
quum resistend
rium genere
bus in mari
minentis litro
runt: pars
stere, relicta
ebant. Sed
que commodi
is, partim in

(v) Erythraeum

Tom. XI.

torium Chiorum petebant, unde transmittere in Macedoniam possent. Attalo ab Eumene mittebantur. Has naves per altum ferri quum ex specula signum datum Antenori esset, profectus a Subotis, inter Erythrarum promontorium Chiumque, qua artificissimum fretum est, iis obcurrit. Nihil minus credere præfecti Eumenis, quam Macedonum classem in illo vagari mari: nunc Romanos esse, nunc Attalum, aut remissos aliquos ab Attalo ex castris Romanis Pergamum petere. Sed quum jam adpropinquantium forma lemborum haud dubia esset, & concitatio remorum, directæque in se proræ, hostes adpropinquare aperuissent; tunc injecta trepidatio est, quum resistendi spes nulla esset, inhabilique navium genere, & Gallis vix quietem ferentibus in mari. Pars eorum, qui propiores continenti litori erant, in Erythræam (v) enarunt: pars, velis datis, ad Chium naves eiecere, relictisque equis, effusa fuga urbem petebant. Sed, propius urbem lembi accessuque commodiore quum exposuissent armatos, partim in via fugientes Gallos adepti

U. c. 584

a. C. 168

(v) *Erythream Gron. Crev.*

U. e. 584. Macedones ceciderunt, partim ante portam
a. C. 168. exclusos. Clauserant enim Chii portam,
 ignari, qui fugerent, aut sequerentur. Octin-
 genti ferme Gallorum occisi, ducenti vivi
 capti: equi, pars in mari, fractis navibus,
 absumti; partim nervos subciderunt in litore
 Macedones. Viginti eximiae equos formae
 cum captivis eisdem decem lembos, quos
 ante miserat, Antenor devehere Theffaloni-
 cam iussit, & primo quoque tempore ad
 classem reverti: Phanis se eos expectatu-
 rum. Triduum ferme classis ad urbem stetit.
 Phanas inde progressi sunt, & spe celerius
 reversis decem lembis, eVecti Aegeo mari
 Delum trajecerunt.

*Legati
 Rom.
 in insula
 Delo.*

XXIX. DUM haec geruntur, legati Romani,
 C. Popillius, & C. Decimius, & C. Hosti-
 lius, a Chalcide profecti, tribus quinquere-
 mibus Delum quum venissent, lembos ibi
 Macedonum quadraginta, & quinque regis
 Eumenis quinquereemes invenerunt. Sanctitas
 templi insulaeque inviolatos praestabat omnes.
 Itaque permixti Romanique & Macedones &
 Eumenis navales focii in templo, inducias
 religione loci praebente, versabantur. Ante-
 nor, Persei praefectus, quum aliquas alto

perferri oer
 tum foret,
 pte per C
 te Macedon
 ptebat, aut
 or, Popillius
 (=): sed
 erumque lem
 lere tempus
 ni Rhodum
 didit non lem
 e Cycladas ar
 itam conju
 pte, & fama
 nunque ven
 un accessisse
 i Persei partiu
 quoniam regib
 a, bello fide
 nos esse. Itaq
 aliterent ante
 XIX. JAM ve
 tes in provinci
 a in Macedonia

(1) Lega cum G

præferri onerarias naves ex speculis significatum foret, parte lemborum ipse insequens, parte per Cycladas disposita, præterquam si quæ Macedoniam peterent, omnes aut subprimebat, aut spoliabat naves. Quibus poterat, Popillius aut Eumenis naves subcurrebat (x) : sed vestræ nocte binis aut ternis plerumque lembis Macedones fallebant. Per id fere tempus legati Macedones Illyriique simul Rhodum venerunt, quibus auctoritatem addidit non lemborum modo adventus, passim per Cycladas atque Ægæum vagantium mare, sed etiam conjunctio ipsa regum Persei Gentiiique, & fama cum magno numero peditum equitumque venientium Gallorum. Et jam quum accessissent animi Dinoni ac Polyarato, qui Persei partium erant, non benigne modo responsum regibus est, sed palam pronunciatum, « bello finem se auctoritate sua inposituros esse. Itaque ipsi quoque reges æquos adhiberent animos ad pacem accipiendam. »

XXX. JAM veris principium erat, novique duces in provinciam venerant; consul Æmilius in Macedoniam, Octavius Oreum ad

(x) Lege cum Gron. poterant & subcurrebant.

U. c. 584.
a. C. 168.

classẽm, Anicius in Illyricum, cui bellandũ aduersus Gentium. Patre Pleurato rege Illyriorum & matre Eurydica genitus fratres duos, Platorem utroque parente, Caravantium matre eadem natum, habuit. Hoc propter ignobilitatem paternam minus suspecto, Platorem occidit & duos amicos ejus, Ettritum & Epicadum, inpigros viros, quo tutius regnaret. Fama fuit, Honuni Dardanorum principis filiam Etutam pacto fratri eum invidisse, tamquam his nuptiis adjungenti sibi Dardanorum gentem. Et similis id vero fecit ducta ea virgo, Platore interfecto. Gravis deinde, demto fratris metu, popularibus esse cœpit: & violentiam insitam ingenio intemperantia vini accendebat. Ceterum, sicut ante dictum est, ad Romanum incitatus bellum, Lissum omnes copias contraxit. Quindecim millia armatorum fuerunt. Inde, fratre in Caviorum gentem, vi aut terrore subigendam, cum mille peditibus & quinquaginta equitibus missõ, ipse ad Bassaniam urbem quinque millia ab Lisso ducit. Socii erant Romanorum. Itaque per missos nuncios prius tentati, obfidionem pati, quam dedere sese, maluerunt. Caravantium in

Civis Durus

te accepit:

Et, quom

quor palati

sibi sunt.

et eum exe

rum, & Ap

trullis, pro

sum amnen

inter Persea

torum inju

diversus eum

tempore Apo

preterentur,

ut se ad Ge

ipse in castra

nulla adu

duobus millib

(peditibus Ep

præra) para

ne ut Bassa

operum eju

zaritiam or

(7) Vox ha

signis.

(1) Agalpa

Caviis Durnium oppidum advenientem benigne accepit : Caravantis altera urbs exclusit. Et, quum agros eorum effuse vastaret, aliquot palati milites agrestium concursu intercepti sunt. Jam & Ap. Claudius, adsumtis ad eum exercitum, quem habebat, Bullinorum, & Apolloniatium, & Dyrrachinorum auxiliis, profectus ex hibernis, circa Genuium amnem castra habebat; audito foedere inter Persea & Gentium, & legatorum violatorum injuria accensus, bellum haud dubie adversus eum gesturus. Anicius prætor, eo tempore Apolloniæ auditis, quæ in Illyrico gererentur, præmissisque ad Appium literis, ut se ad Genuium opperiretur, triduo & ipse in castra venit : & ad ea, quæ habebat, auxilia adsumtis (y) Parthinorum juventutis duobus millibus peditum & equitibus ducentis, (z) peditibus Epicadus, equitibus Algalus (z) præerat) parabat ducere in Illyricum, maxime ut Bassanitas solveret obsidione. Tenuit inperum ejus fama lemborum vastantium maritimam oram. Octoginta erant lembi,

(y) Vox hæc *adsumtis* addita est ex conjectura Sigonii.

(z) *Agalfus Gron. Crev.*

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Anicii Pr.
res gestæ.*

U. c. 584.
a. C. 168.

SUPPL.

Appian.
Illyr.

auctore Pantaucho missi a Gentio ad Dyrrachinorum & Apolloniarum agros populandos. Tum classis ad [oram haud procul Apollonia stabat. Huc recurrit Anicius, ac brevi adsecutus Illyrios praedatores, congressusque cum eis, & per levi negotio victor, aliquot naves hostium cepit, ceteras repetere Illyricum coegit. Inde in castra ad Genusium regressus, ad Bassanitarum auxilia properavit. Non sustinuit famam adventantis praetoris Gentius, solutaque obsidione Scodram se contulit tam trepida fuga, ut ne totum quidem exercitum abduceret. Magna pars copiarum, quae, si dux praesens confirmasset animos, morari Romanos poterant, amoto eo tradiderunt se.

XXXI. DEINCEPS & urbes regionis ejus idem faciebant, adjuvante inclinationem animorum clementia in omnes & justitia praetoris Romani. Ad Scodram inde ventum est, id quod belli caput fuerat; non eo solum, quod Gentius eam sibi ceperat velut regni totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est & difficilis aditu. Duo cingunt eam flumina, Clausala latere urbis, quod in orientem patet, praefluens,

LIBE
Barbana ab
palude orient
cidunt O
monte Scod
nari Hadri
longe altissi
Dardanium
cedoniam, a
munitum fir
il tota Illyri
prator Rom
prospere, fo
nam esse r
terrorem, in
cessit. Quo
minque turre
sent, vano cu
Romanos, Nu
quo majore
sistuerunt.
quam ducenti
occidissent,
tratores ex
Gentius Teu
sa, per quos
de statu reru

Barbana ab regione occidentis, ex Labeatide palude oriens. Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini; quod, ortum ex monte Scodro, multis & aliis auctum aquis, mari Hadriatico infertur. Mons Scodrus, longe altissimus regionis ejus, ab oriente Dardaniam subjectam habet, a meridie Macedoniam, ab occasu Illyricum. Quamquam munitum situ naturali oppidum erat, gensque id tota Illyriorum & rex ipse tuebatur, tamen prætor Romanus, quia prima successerant prospere, fortunam totius rei principia securam esse ratus, & repentinum valiturum terrorem, instructo exercitu ad mœnia succedit. Quod si clausis portis muros portarumque turres, dispositis armatis, defendissent, vano cum incepto mœnibus pepulissent Romanos. Nunc, porta egressi, prælium loco æquo majore animo commiserunt, quam sustinuerunt. Pulsi enim & fuga conglobati, quum ducenti amplius in ipsis faucibus portæ cecidissent, tantum intulerunt terrorem, ut oratores extemplo ad prætorem mitteret Gentius Teuticum & Bellum, principes gentis, per quos inducias peteret, ut deliberare de statu rerum suarum posset. Triduo in hoc

D. a. 584.
a. C. 168.

U. c. 584.
a. C. 168.

dato, quum castra Romana quingentos ferme passus ab urbe abessent, navem conscendit, & flumine Barbana navigat in lacum Labeatum, velut secretum locum petens ad consultandum; sed, ut adparuit, falsa spe excitus, Caravantium fratrem, multis millibus armatorum actis (a) ex ea regione, in quam missus erat, adventare. Qui postquam evanuit rumor, tertio post die navem eandem secundo anni Scodram demisit: præmissisque nunciis, ut sibi adpellandi prætoris potestas fieret, copia facta, in castra venit. Et principium orationis ab accusatione stultitiæ orsus suæ, postremo ad preces lacrimasque effusus, genibus prætoris accidens, in potestatem sese dedit. Primo, bonum animum habere iustus, ad cœnam etiam invitatus, in urbem ad suos rediit, & cum prætore eo die honorifice est epulatus: deinde in custodiam C. Cassio tribuno militum traditus, vix gladiatorio accepto decem talentis ab rege rex, ut in eam fortunam recideret.

*Gentius se
dedit.*

(a) Magis placeret cum Gronovio legere *coactis*.

ptius, quam

que legatos

dore suo resti

it ad compr

regis: qui,

urbem, pro

stis duobus

& Caravanti

adluxit. Ani

des perfectio

Romam misi

regem ipsum

libris, ac fr

riorum. Hoc

rum, quam

Quibus diebu

que in magno

rum simul. E

gentibus mi

Othavi præto

Romana & p

Thessalonice

erat cum par

(b) Scythia

(c) ac del.

XXXII. ANICIUS, Scodra recepta, nihil prius, quam requisitos Petillum Perpernamque legatos ad se duci, iussit. Quibus splendore suo restituto, Perpernam extemplo mittit ad comprehendendos amicos cognatosque regis : qui, Medeonem, Labeatium gentis urbem, profectus, Etlevam uxorem cum filiis duobus, Scerdilædo (b) Pleuratoque, & Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit. Anicius, bello Illyrio intra triginta dies perfecto, nuncium victoriæ Perpernam Romam misit : & post dies paucos Gentium regem ipsum cum parente, conjuge, ac (c) liberis, ac fratre, aliisque principibus Illyriorum. Hoc unum bellum prius perpetratum, quam cœptum, Romæ auditum est. Quibus diebus hæc agebantur, Perseus quoque in magno terrore erat, propter adventum simul Æmilii novi consulis, quem cum ingentibus minis adventare audiebat, simul Octavii prætoris. Nec minus terroris a classe Romana & periculo maritimæ oræ habebat. Thessalonicæ Eumenes & Athenagoras præerant cum parvo præsidio duorum millium

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Capiuntur
cognati
regis.*

*Perseus
in magno
terrore est.*

(b) *Scerdileto Gron. Crev.*

(c) *ac del. Gron. Crev.*

U. e. 584.
a. C. 168.

*Ripam
Enipei
munit*

SUPPL.
*Plut. in
Æmil,*

castratorum. Eo & Androcle[m] præfectum mittit, jussu[m] sub ipsis navalibus castra habere. Æniam mille equites cum Antigono misit ad tutandam maritimam oram : ut, quocumque litore adplicuisset naves hostium audissent, extemplo ferrent agrestibus opem. Quinque millia Macedonum missa ad præsidium Pythii & Petrae, quibus præpositi erant Histiaeus, & Theogenes, & Milo. His præfectis, ripam munire Enipei fluminis adgressus est, quia sicco alveo transiri poterat. Huic ut omnis multitudo vacaret, feminae, ex propinquis urbibus coactae, cibaria in castra adferbant : miles jussus ex propinquis silvis [ligna petere. Inde structum vallum, propugnacula excitata, adjunctis turribus dispositisque ubique tormentis, ita ripam defendebant, ut penetrare hostis sine gravi certamine & periculo non posset. Sic tutum se adversus omnem Romanorum impetum fore confidebat, sedendoque & segni mora languescens, tum sumptibus exhaustos hostes tandem tædium tam difficilis belli capturum. Paullus contra, quo diligentius & cautius omnia apud Macedonas provisâ & custodita cernebat, eo acrius curam intendere, in

omnes partes versare animum, si quo consilio frustrari hostium spem haut de nihilo sane conceptam posset. Ceterum præsens tum malum angebat, aquarum penuria. Exaruerat pene proximum flumen, nisi quod juxta ipsum mare exigua & conrupta manabat aquula.

XXXIII. CONSUL, quum missi circa propinqua loca nullam aquam inveniri renunciant,] postremo sequi se utrarios ad mare, quod minus trecentos passus aberat, jussit, & in litore alios alibi modicis intervallis fodere. Montes ingentis altitudinis spem faciebant, eo magis quia nullos apertos evergerent rivos, occultos continere latices, quorum venæ in mare permanentes undæ miscerentur. Vix deducta summa arena erat, quum scaturigines turbidæ primo & tenues emicare, dein liquidam multamque fundere aquam, velut Deum dono, cœperunt. Aliquantum ea quoque res duci famæ & auctoritatis apud milites adjecit. Jussis deinde militibus expedire arma, ipse cum tribunis primisque ordinibus vadit ad contemplandos transitus; qua descensus facilis armatis, qua in ulteriorem ripam minime iniquus ascensus esset. His fatis exploratis, illa quoque

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Aquarum
penuria
apud Rom.*

*Inventa
aqua.*

U. c. 384.
a. C. 168.

primum, ut ordine ac sine tumultu omnia in agmine ad nutum imperiumque ducis fierent, providit. Ubi omnibus simul pronunciaretur, quod fieret, neque omnes exaudirent; incerto imperio accepto, alios, ab se adjicientes, plus eo, quod imperatum sit, alios minus facere. Clamores deinde dissonos oriri omnibus locis, & prius hostes, quam ipsos, quid paretur, scire. Placere igitur, tribunum militum primo pilo legionis secretum edere imperium: illum, & dein singulos, proximo cuique in ordine centurioni dicere, quid opus facto sit; sive a primis signis ad novissimum agmen, sive ab extremis ad primos referendum imperium sit. Vigiles etiam novo more scutum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnam vigilem ire, ut armis utatur, sed ad vigilandum, ut, quum senserit hostium adventum, recipiat se, excitetque ad arma alios. Scuto præ se erecto stare galeatos: deinde (c) ubi fessi sint, innisos pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare: ut fulgentibus armis procul conspici ab hoste possint, ipsi nihil provideant.

Stationes. Stationum quoque morem mutavit. Armati

(c) *dein Gron. Crev.*

omnes, & frenatis equis equites, diem totum perstabant. Id quum æstivis diebus, urente adsiduo sole, fieret, rot horarum æstu & languore ipsos equosque fessos integri sæpe adorti hostes, vel pauci plures vexabant. Itaque ex matutina statione ad meridiem decedi, & in postmeridianam succedere alios iussit: ita numquam fatigatos recens hostis adgredi poterat.

XXXIV. HÆC quum ita fieri placere; concione advocata, pronunciaffet, adjecit urbanæ concioni convenientem orationem.

« Unum imperatorem in exercitu providere
 » & consulere, quid agendum sit, debere,
 » nunc per se, nunc cum iis, quos advoca-
 » verit in consilium. Qui non sint advocati,
 » eos nec palam, nec secreto jactare confi-
 » lia sua. Militem hæc tria curare debere,
 » corpus ut quam validissimum & pernicif-
 » simum habeat, arma apta, cibum paratum
 » ad subita imperia: cetera scire de se Diis
 » immortalibus & imperatori suo curæ esse.
 » In quo exercitu milites, consul, & impe-
 » rator rumoribus vulgi circumagatur, ibi
 » nihil salutare esse (d). Se, quod sit officium

*V. c. 584.
 a. C. 108.*

*Oratio
 Æmilii ad
 milites.*

(d) Hunc locum egregie emendat Perizonius. In

U. c. 584. » imperatoris, provisorum, ut bene gerendæ
 a. C. 168. » rei occasionem eis præbeat. Illos nihil,
 » quod futurum sit, quærere : ubi datum
 » signum sit, tum militarem operam navare.»
 Ab his præceptis concionem dimisit; vulgo
 etiam veteranis fatentibus, se illo primum
 die, tamquam tirones, quid agendum esset
 in re militari, didicisse. Non sermonibus
 tantum his, cum quanto ad sensu audissent
 verba consulis, ostenderunt; sed rerum præ-
 sens effectus erat. Neminem totis mox castris
 quietum videres : acuere alii gladios : alii
 galeas bucculasque, scuta alii loricisque ter-
 gere : alii aptare corpori arma, experiri que
 sub his membrorum agilitatem : quater alii
 pila, alii micare gladiis, mucronemque in-
 tueri (e) : ut facile quis cerneret, ubi pri-
 mum conferendi manum cum hoste data
 occasio esset, aut victoria egregia, aut morte
 memorabili inituros bellum (f). Perseus
*quo exercitu milites consulant; vel miles consulat;
 imperator rumoribus vulgi circumagatur; ibi nihil
 salutare esse.*

(e) Crevierio videtur aliquod latere vitium
 in verbo *intueri*. Forte legendum *mucronemque ten-
 tare*.

(f) Muretus legendum existimat *fnituros*. Neu-
 trum verbum hęc satis congruit,

quoque quæ
 principio.

hostes, vultu

Pila castra

contemplari

laud dubie

omnia inno-

vim facien-

esse possent

versus hoste-

vires magni

esset : & i-

discrimen v-

firmare ope-

provisa om-

credere. Tam

quæta per al-

nec unquam

quam conlat-

esse memori-

nasciat victo-

ab Asicio p-

toræ & unive-

torum esse.

XXXV. Q

Macedonibus

quoque quum, adventu consulis simul & veris principio, strepere omnia moverique apud hostes, velut novo bello, cerneret, mōta a Phila castra in adversa ripa posita, nunc ad contemplanda opera sua circumire ducem, haud dubie transitus speculantem, [nunc ea omnia intentissima cura adparare, quæ ad vim faciendam obpugnandaque castra usui esse possent; nihil omittere, quod sive adversus hostem, sive ad suorum adjuvandas vires magno duci conandum faciendumque esset: & ipse tamquam in summæ rei jam discrimen venturus, acuere militum animos, firmare opera magis ac magis, nunquam satis provisa omnia, tutam munitamque ripam credere. Tamen in acerrimo utrimque ardore quieta per aliquantum temporis stativa fuere: nec unquam tantos exercitus tam in propinquum conlatis castris tam tranquillos confedissem memoriæ proditum est. Interim fama nunciat victum in Illyrico Gentium regem ab Anicio prætore, ipsumque cum domo tota & universa ditione in potestate Romanorum esse.

XXXV. QUÆ res Romanis auxit animos, Macedonibus regique eorum haud mediocrem

U. c. 584.
a. C. 168.

SUPPE.

Plut. in
Æmil.

U. c. 584. a. G. 168. adtulit terrorem. Et primo subprimere iam occulto famam ejus rei est conatus, missis, qui Pantauchum inde venientem adpropinquare castris vetarent. Sed jam & pueri quidam visi ab suis erant inter obsides Illyrios ducti: &, quo quæque adcuratius curantur, (g) eo facilius loquacitate regionum ministrorum emanant. Sub idem tempus Rhodii legati in castra venerunt cum iisdem de pace mandatis, quæ Romæ ingentem iram Patrum excitavere. Multo iniquioribus animis a castrensi consilio auditi sunt. Itaque quum alii præcipites sine responso * agendos castris, pronunciavit, post diem quintumdecimum se responsum daturum. Interim, ut adpareret, quantum pacificantium Rhodiorum auctoritas valuisset, consultare de ratione belli gerendi cœpit. Placebat quibusdam, & maxime majoribus natu (h), per Enipei ripam munitionesque vim facere, « confertis & vim facien- » tibus resistere Macedonas non posse: ex

*Consilia
de bello.*

» TOT

(g) Admodum probabilis est Gronovii conjectura, *celantur.*

* Perfecta hæc sententia non est. Opinatur Gronovius deesse vocem *conferent.*

(h) Crev. existimat, Livium potius scripsisse *minoribus natu.*

LIBER
 » ut castell
 » rioribus,
 » priore
 Octavium c
 & populari
 copias regia
 dente bello
 em regni
 transitus E
 operibus in
 præterquam
 essent, mi
 itu hostes
 nota ducis
 mercatores,
 & fidei jam
 effiros secre
 habiam tran
 qua esse dice
 sideri, spem
 manu adgre
 præfidia po
 » cetera mi
 » tur, pro
 » nilla esse.
 (i) præci
 Tom. XI.

» tot castellis aliquanto altioribus ac muni-
 » tioribus, quæ validis præfidiis infedissent
 » priore anno dejectos. » Aliis placebat,
 Octavium cum classe Theſſalonicam petere,
 & populatione maritimæ oræ diffringere
 copias regias : ut, altero ab tergo se osten-
 dente bello, circumactus ad interiorem par-
 tem regni tuendam, nudare aliqua parte
 transitus Enipei cogeretur. Ipsi natura &
 operibus inexcuperabilis ripa videbatur : &
 præterquam quod tormenta ubique disposita
 essent, missilibus etiam melius & certiore
 itū hostes uti audierat. Alio spectabat mens
 tota ducis : dimissoque consilio Perrhæbos
 mercatores, Schœnum & Menophilum, notæ
 & fidei jam sibi & prudentiæ homines, ar-
 cessitos secreto percunctatur, quovis ad Per-
 rhæbiam transitus sit. Quum loca non ini-
 qua esse dicerent, præfidiis autem regis ob-
 sideri, spem cepit, si nocte improvise valida
 manu adgressus necopinantes esset, dejici
 præfidia posse. « Jacula enim & sagittas &
 » cetera missilia in tenebris, ubi, quid pe-
 » tatur, procul (i) provideri nequeat, in-
 » utilia esse. Gladio cominus geri rem in
 (i) *procul del. Crev.*

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Nasica
cum 5000
millibus
mittitur
ad
Pythium.*

*Prælia
in alveo
Enipci.*

» permixta turba, quo miles Romanus vin-
» cat. » His ducibus ufurus, prætorem
Octavium arcessitum, exposito, quid para-
ret, Heracleum cum classe petere jubet, &
mille hominibus decem dierum cocta cibaria
habere. Ipse P. Scipionem Nasicam, Q. Fa-
bium Maximum filium suum quinque delectis
millibus Heracleum mittit, velut classem
conscensuros ad maritimam oram interioris
Macedoniæ, quod in consilio agitatum erat,
vastandam. Secreto indicatum, cibaria his
præparata ad classem esse, ne quid eos mo-
raretur. Inde iussi duces itineris ita dividere
viam, ut quarta vigilia tertio die Pythium
adoriri possent. Ipse postero die, ut distine-
ret regem ab circumspectu rerum aliarum,
prima luce medio in alveo cum stationibus
hostium prælium commisit. Pugnatumque
utrimque est levi armatura: nec gravioribus
armis in tam inæquali alveo pugnari poterat.
Descensus ripæ utriusque in alveum trecen-
torum ferme passuum erat: medium spatium
torrentis, alibi aliter cavati, paulo plus
quam mille passus patebat. Ibi in medio,
spectantibus utrimque ex vallo castrorum
hinc rege, hinc consule cum suis legionibus;

pugnatum est. Missilibus procul regia auxilia
 melius pugnabant, cominus stabilior & tutior,
 aut parma, aut scuto Ligustino, Romanus
 erat. Meridie fere receptui cani suis consul
 iussit. Ita eo die diremtum proelium est,
 haud paucis utrimque interfectis. Sole orto
 postero die, iniritatis certamine animis, etiam
 acrius concursum est: sed Romani, non
 ab his tantum, cum quibus contractum cer-
 tamen erat, sed multo magis ab ea multi-
 tudine, quæ disposita in turribus stabat,
 omni genere missilium telorum ac faxis ma-
 xime vulnerabantur. Ubi propius ripam
 hostium subissent, tormentis missa etiam ad
 ultimos perveniebant. Multo pluribus eo die
 amissis, consul paullo serius recepit suos.
 Tertio die proelio abstinuit, degressus ad
 imam partem castrorum, veluti per devexum
 in mare brachium transitum tentaturus. Per-
 feus, quod in oculis erat, [id tantum cogi-
 tans, ad repellendum ea parte hostem om-
 nem curam intendebat, nihil aliud sollicitus.
 Interim P. Nasica cum adtributa sibi manu
 versus mare Heracleum profectus postquam
 eo pervenit, iussis corpora curare militibus,
 noctem exspectavit. Tum vera consulis man-

U. e. 584.
a. C. 168.

SUPPL.
 Plut. in
 Æmil.

V. e. 584.
a. C. 168.

data præcipuis ducum exposuit, ac primis
se intendentibus tenebris flexo ad montem
itinere, ad Pythium, ut imperatum erat,
copias silentio ducit. Ubi ventum ad summum
cacumen est, quod decem amplius stadia in
altitudinem adsurgit, fatigatis militibus ali-
quid requietis datum. Hoc jugum, ut ante
dictum est, Milo, & Histiaeus, & Theogenes a
Perseo missi cum quinque millibus Macedonum
obtinebant: sed tanta negligentia regis ducibus
erat, ut nemo adventare Romanos senserit.
Sopitos adgressus Nasica de jugo facile dejecit,
si Polybio fides. Ipse enim Nasica in epistola
ad quemdam regum longe aliter rem narrat.
« Montem arduo adscensu fuisse, sed in-
» custoditum, ita ut saltum occupare nullo
» negotio potuisset, nisi transfuga Cretensis
» ex iis, quos secum ducebat, ad Persea cucur-
» risset, eumque docuisset, quid ageretur.
» Regem ipsum quidem mansisse in castris,
» sed misisse duo Macedonum, decem auxi-
» liarium millia, Milone duce, ad occupan-
» dum saltum. Cum his acerrima pugna in
» summo jugo concursum esse, atque inter
» alia sese a Thrace milite ferro adpetitum,
» quem ipse adacta per pectus hasta transfi-

Supra,
Cap. 32.

Plut.

*Nasica
dejecit
jugo præsi-
dium
Macedo-
num.*

LIBI
» xerit.
» fisse,
» abjecti
nis fugie
nillo peri
2. Hoc
facto opu
metueret
nino nec
hostem
urbis mi
per urbes
in loca m
populat
solum. A
filia regis
quod hon
pugnæ ca
» præstare
» credere
» accensu
» sanctiss
» nandum
» inter qu
» & parer
» inspecta

» xerit. Victos tandem Macedonas loco ces-
 » sisse, Milonemque ipsum turpissima fuga
 » abjectis armis salutem consuluisse. » Roma-
 nis fugientes persequentibus facilis & sine
 ullo periculo in plana descensus fuit.

2. Hoc rerum statu Perseus ambigere, quid
 facto opus. Quum, aperta jam per saltum via,
 metueret, ne circumiretur a Romanis, om-
 nino necesse erat, ut aut ad Pydam recedens
 hostem ibi exspectaret, sub muris munitæ
 urbis minore periculo cerraturus; aut copias
 per urbes Macedoniae dispersas, coniectisque
 in loca munitiora frugibus atque pecoribus,
 populatos agros & nudum hosti relinqueret
 solum. Anceps fluctuabat inter hæc duo con-
 silia regis animus. Amici tutius quoque id,
 quod honestius foret, rati, hortabantur, ut
 pugnae casum experiretur. « Eum & numero
 » præstare militum, & vero etiam virtuti
 » credere debere, quam ingenitam animis
 » accensura quoque essent illa validissima &
 » sanctissima apud homines ad fortiter pug-
 » nandum incitamenta, aræ, foci, sacra,
 » inter quæ & pro quibus dimicandum esset;
 » & parentes ac conjuges; rex denique ipse
 » inspectans, seseque in partem discriminis

*U. e. 584.
 a. C. 168.*

*Perseus
 ambigit,
 quid facto
 opus sit.*

U. e. 584.
a. C. 168.

Statuit
acie decer-
nere.

Liv. infra
Cap. 37.
Plut.

» obferens.» His motus rex ad pugnam sese comperavit, & quum retrocessisset ad Pydnam, simul castra locat, simul instruit aciem, suum cuique ductorum munus locumque adsignat, tamquam statim ex itinere dimicaturus. Regio erat hujusmodi: campus explicandæ phalangi, cui aperta & æquabili planitie opus est, obportunus; non ita tamen, ut facile promoveri posset: perpetui deinde colles, qui levi armaturæ tum refugiendi, tum circumcursandi copiam præberent. Amnes duo, Æsonem alterum, alterum Leucum incolæ adpellant, quamvis tenui tum fluerent aqua, aliquid tamen negotii faceffere Romanis posse videbantur. Æmilius, junctis cum Nasica copiis, recta ad hostem ire pergit. Verum ad conspectum exercitus & numero & robore militum validissimi, & egregie instructi, & parati ad pugnam, stupefactus substitit, multa secum reputans.

Æmilii
cunctatio.

XXXVI. TEMPUS] anni post circumactum solstitium erat: hora diei jam ad meridiem vergebat: iter multo pulvere & incalescente sole factum erat. Lassitudo & fitis jam sentiebatur, &, meridie instante, magis accessurum utrumque adparebat. Statuit sic adfectos

LII
recenti a
tantus ar
que erat
eludendo
dum omni
litum, u
ipse ordi
pugnam
posceban
æstus,
segniore
tis, nisi
primis or
tem castra
Quod ubi
palam, q
æstu non
imperator
quos & A
pugnaturu
ne his cu
rotatione
Nasica un
consulem
» priores

recenti atque integro hosti non objicere. Sed
 tantus ardor in animis ad dimicandum utrim-
 que erat, ut consuli non minore arte ad suos
 eludendos, quam ad hostes, opus esset. Non-
 dum omnibus instructis, instabat tribunus mi-
 litum, ut maturarent instruere: circumibat
 ipse ordines, animos militum hortando in
 pugnam accendebat. Ibi primo alacres signum
 poscebant. Deinde, quantum incretceret
 æstus, & vultus minus vigentes & voces
 segniores erant, & quidam incumbentes scu-
 tis, nisque pilis stabant. Tum jam aperte
 primis ordinibus imperat, metarentur fron-
 tem castrorum, & impedimenta constituerent.
 Quod ubi fieri milites sensere, alii gaudere
 palam, quod fessos viæ labore flagrantissimo
 æstu non coëgisset pugnare. Legati circa
 imperatorem ducesque externi erant, inter
 quos & Attalus, omnes adprobantes, quum
 pugnaturum consulem credebant: neque enim
 ne his cunctationem aperuerat suam. Tunc
 mutatione consilii subita quum alii filerent,
 Nasica unus ex omnibus ausus est monere
 consulem, « Ne hostem quidem ludificatos
 » priores imperatores, fugiendo certamen,

U. C. 584.
 a. C. 168.

U. c. 384.
a. C. 168.

*Nasica
conloqui-
um cum
Paullo.*

» manibus emittere (k). Vereri, ne nocte
» abeat, sequendus maximo labore ac peri-
» culo in intima Macedoniae; exercitusque,
» sicut prioribus ducibus, per calles saltus-
» que Macedonicorum montium vagando cir-
» cumagatur. Se magnopere suadere, dum
» in campo patenti hostem habeat, adgre-
» diatur, nec oblatam occasionem vincendi
» amittat. » Consul, nihil offensus libera
admonitione tam clari adolescentis. « Et ego,
[inquit] » animum istum habui, Nasica,
» quem tu nunc habes: &, quem ego nunc
» habeo, tu habebis. Multis belli casibus
» didici, quando pugnandum, quando absti-
» nendum pugna sit. Non operæ sit stanti
» nunc in acie docere, quibus de causis
» hodie quiesse melius sit. Rationes alias
» reposcito: nunc auctoritate veteris impe-
» ratoris contentus eris. » Conticuit ado-
lescens; haud dubie videre aliqua impedimenta
pugnæ consulem, quæ sibi non adparerent.

XXXVII. PAULLUS, postquam metata castra impedimenta que conlocata animadvertit,

(k) Gron. sic emendat: *Ne hostem, pridem
ludificatum priores imperatores, fugiendo certamen,
manibus emitteret.*

LIB
ex post
deinde
hastati
hastatos
rum pa
Ita pedi
aciem h
nec ant
perduct
sunt. R
paratus
quod p
rent, &
permuni
litum re
anno fu
militibu
» xima
» ab ho
» nocti
» natur
» sciri
» admo
» tus &
» nunc
(1) L

ex postrema acie triarios primos subducit :
 deinde principes, stantibus in prima acie
 hastatis, si quid hostis moveret : postremo
 hastatos, ab dextro primum cornu singulo-
 rum paullatim signorum milites subtrahens.
 Ita pedites, equitibus cum levi armatura ante
 aciem hosti obpositis, sine tumultu abducti :
 nec ante, quam prima frons valli ac fossa
 perducta est, ex statione equites revocati
 sunt. Rex quoque, quum sine detractione
 paratus pugnare eo die fuisset, contentus,
 quod per hostem moram fuisse pugnae sci-
 rent, & ipse in castra copias reduxit. Castris
 permunitis, C. Sulpicius Gallus tribunus mi-
 litum secundae legionis, qui praetor superiore
 anno fuerat, consulis permisso ad concionem
 militibus vocatis pronuntiavit, « nocte pro-
 » xima, ne quis id pro portento acciperet,
 » ab hora secunda usque ad quartam horam
 » noctis lunam defecturam esse. Id, quia
 » naturali ordine stas temporibus fiat, &
 » sciri ante & praedici posse. Itaque quem-
 » admodum, quia certi solis lunaeque & or-
 » tus & occasus sint, nunc pleno orbe,
 » nunc senescente (1) exiguo cornu fulgere

*U. e. 384.
 a. C. 168.*

*Eclipsis
 lunae
 praedicta
 a
 Sulpicio.*

(1) Lege cum Florehello & Gron. *senescentem*.

D. c. 584. » lunam non mirarentur ; ita ne obscurari
a. C. 168. » quidem , quum condatur umbra terræ ,
 » trahere in prodigium debere. » Nocte ,
 quam pridie Nonas Septembres infecuta est
 dies ; edita hora luna quum defecisset , Ro-
 manis militibus Galli sapientia prope divina
 videri : Macedonas , ut triste prodigium ,
 occasum regni perniciemque gentis porten-
 dens , movit : nec aliter vates. Clamor ulu-
 latusque in castris Macedonum fuit , donec
 luna in suam lucem emerfit. Postero die tan-
 tus utrique ardor exercitui ad concurrendum
 fuerat , ut & (m) regem & consulem suo-
 rum quidam , quod sine proelio discessum
 esset , accusarent. Regi prompta defensio erat ,
 non eo solum , quod hostis prior , aperte
 pugnam detrectans , in castra copias reduxif-
 set ; sed etiam , quod eo loco signa confi-
 tuisset , quo phalanx , quam inutilem vel me-
 diocris iniquitas loci efficeret , promoveri
 non posset. Consul ad id , quod pridie præ-
 termisisse pugnandi occasionem videbatur , &
 locum dedisse hosti , si nocte abire vellet ,
 tunc quoque per speciem inmolandi terere
 videbatur tempus , quum luce prima signum

(m) & del. Gron.

propositum
fuisse. T

perpetra

(n) quod

& intem

busdam e

ful oratio

XXXV

» cens ,

» die pu

» consili

» in sem

» Quibus

» ratorem

» visum e

» idem ,

» gravabo

» Nam ta

» penite

» consilio

» ne qui

» noscat ,

» multa

» Jam or

(n) De
que, quod

propositum pugnae ad exeundum in aciem
fuisset. Tertia demum hora, sacrificio rite
perpetrato, ad consilium vocavit; atque ibi,
(n) quod rei gerendae tempus esset, loquendo
& intempestive consultando videbatur qui-
busdam extrahere. Post sermones tamen con-
sul orationem habuit.

XXXVIII. « P. NASICA, egregius adolef-
» cens, ex omnibus unus, quibus hesternum
» die pugnari placuit, denudavit mihi suum
» consilium: idem postea, ita ut transisse
» in sententiam meam videri posset, tacuit.
» Quibusdam aliis absentem carpere impe-
» ratorem, quam praesentem monere, melius
» visum est. Et tibi, P. Nasica, & quicumque
» idem, quod tu, occultius senserunt, non
» gravabor reddere dilatae pugnae rationem.
» Nam tantum abest, ut me hesternae quietis
» poeniteat, ut servatum a me exercitum eo
» consilio credam. In qua me opinione esse
» ne quis sine causa vestrum credat, recog-
» noscat, aedem, mecum, si videtur, quam
» multa pro hoste & adversus nos fuerint.
» Jam omnium primum, quantum numero

(n) Drak. scribendum arbitrat: atque ibi quo-
que, quod rei &c.

U. c. 584.
a. C. 168.

Æmili
oratio
de
pugna
dilata.

U. c. 384.
a. c. 168.

» nos præsent, neminem vestrum nec ante
 » ignorasse, & hesterno die implicatam (o)
 » intuentes aciem animadvertisse, certum
 » habeo. Ex hac nostra paucitate quarta pars
 » militum præsidio inpedimentis relicta erat:
 » nec ignavissimum quemque relinqui ad
 » custodiam farcinarum scitis. Sed fuerimus
 » omnes. Parvum hoc tandem esse credimus,
 » quod ex his castris, in quibus hac nocte
 » mansimus, exituri in aciem hodierno aut
 » summum crastino die, si ita videbitur,
 » Diis bene juvantibus, sumus? Nihilne in-
 » tereft, utrum militem, quem neque viæ
 » labor hodie, neque operis fatigaverit, re-
 » quietum, integrum in tentorio suo arma
 » capere jubeas, atque in aciem plenum vi-
 » rium, vigentem & corpore & animo edu-
 » cas? an longo itinere fatigatum, & onere
 » fessum, madentem sudore, ardentibus siti
 » faucibus, ore atque oculis repletis pulvere,
 » torrentem meridiano sole (p), hosti obji-
 » cias recenti, quieto, qui nulla re ante
 » consumtas vires ad proelium adferat? Quis,

(o) Recte emendat Gron. *explicatam*.

(p) Legi jubet Periz. *torrente meridiano sole, vel
 torpentem meridiano sole.*

» pro Deo
 » iners at
 » non vi
 » summum
 » raverant
 » quisque
 » trepidand
 » incompo
 XXXIX.
 » incondit
 » castra m
 » ad eam
 » circa os
 » ter nud
 » Major
 » omnes c
 » ad pug
 » pugna
 » munime
 » valido s
 » erat, en
 » victo ha
 » taculum
 » exercit
 » fortuna
 » pore su

» pro Deum fidem ! ita comparatus, vel *U. c. 584.*
 » iners atque inbellis, fortissimum virum *a. C. 168.*
 » non vicerit ? Quid ? quod hostes per
 » summum otium instruxerant aciem, repa-
 » raverant animos, stabant compositi suis
 » quisque ordinibus ? nobis tunc repente
 » trepidandum in acie instruenda erat, &
 » incompositis concurrendum ?

XXXIX. » At, Hercule, aciem quidem
 » inconditam inordinatamque habuiffemus :
 » castra munita, provisam aquationem, tutum
 » ad eam iter præfidiis inpositis, explorata
 » circa omnia; an nihil nostri habentes præ-
 » ter nudum campum, in quo pugnaremus ?
 » Majores vestri castra munita portum ad
 » omnes casus exercitus ducebant esse : unde
 » ad pugnam exirent, quo jactati tempestate
 » pugnae receptum haberent. Ideo, quum
 » munimentis ea sepiffent, præsidio quoque
 » valido firmabant; quod, qui castris exutus
 » erat, etiamsi pugnando acie viciffet, pro
 » victo haberetur. Castra sunt victori recep-
 » taculum, victo perfugium. Quam multi
 » exercitus, quibus minus prospera pugnae
 » fortuna fuit, intra vallum compulsi, tem-
 » pore suo, interdum momento post, eruptione

V. c. 584.
a. C. 168.

» facta, victorem hostem pepulerunt? patria
 » altera est militaris hæc sedes, vallumque
 » pro mænibus, & tentorium suum cuique
 » militi domus ac penates sunt. Sine ulla sede
 » vagi dimicassemus, ut quo victores nos
 » reciperemus? His difficultatibus & inpe-
 » dimentis pugnae illud obponitur: Quid si
 » hostis hac interposita nocte abisset, quan-
 » tum rursus sequendo eo penitus in ulti-
 » mam Macedoniam exhauriendum laboris
 » erat? Ego autem, neque mansurum eum,
 » neque in aciem copias educturum fuisse,
 » certum habeo, si cedere hinc statuisset.
 » Quanto enim facilius abire fuit, quum
 » procul abessemus, quam nunc, quum in
 » cervicibus sumus? Nec falleret nos,
 » nec interdiu nec nocte abeundo. Quid au-
 » tem est nobis optatius, quam ut, quorum
 » castra, præalta fluminis ripa tuta, vallo
 » insuper septa ac crebris turribus, obpug-
 » nare adorti sumus, eos, relictis muni-
 » mentis, agmine effuso abeuntes, in paten-
 » tibus campis ab tergo adoriamur? Hæc
 » dilatata pugnae ex hesterno die in hodie-
 » rum caussæ fuerunt. Pugnare enim & ipsi
 » mihi placet; & ideo, quia per Enipeum

» amne
 » deject

» aper
 » abfita

XL. P

partim t
 verentib

utcumq
 Ac ne

aut reg
 die, ex

struend
 erat; co

non pab
 tenda

tum e c
 volente

nis poll
 haud m

quo &
 præfidi

tuto p
 rum era

mæ Sa
 Sergius

stativu

» amnem septa ad hostem via erat , alio saltu , *U. c. 384.*
 » dejectis hostium præfidiis , novum iter *a. C. 168.*
 » aperui ; neque prius , quam debellavero ,
 » abfistam. »

XL. Post hanc orationem silentium fuit , partim traductis in sententiam ejus , partim verentibus nequidquam offendere in eo , quod , utcumque prætermiffum , revocari non posset. Ac ne illo ipso quidem die , aut consule , aut rege , (rege , quod nec fessos , ut pridie , ex via , neque trepidantes in acie instruenda & vixdum compositos adgressurus erat ; consule , quod in novis castris non ligna , non pabulum convectum erat , ad quæ petenda ex propinquis agris magna pars militum e castris exierat) neutro imperatorum volente , Fortuna , quæ plus consiliis humanis pollet , contraxit certamen. Flumen erat haud magnum propius hostium castris , ex quo & Macedones & Romani aquabantur , præfidiis ex utraque ripa positis , ut id facere tuto possent. Duæ cohortes a parte Romanorum erant , Marrucina & Peligna ; duæ turmæ Samnitium equitum , quibus præerat M. Sergius Silus legatus : & aliud pro castris stativum erat præsidium sub C. Cluvio legato ,

*Certamen
casu con-
trahitur.*

U. c. 584.
a. C. 168.

tres cohortes, Firmana, Vestina, Cremonensis; duæ turmæ equitum, Placentina & Æsernina. Quum otium ad flumen esset, neutris laceffentibus, hora circiter quarta jumentum, e manibus curantium elapsum, in ulteriorem ripam effugit. Quod quum per aquam, ferme genu tenuis altam, tres milites sequerentur, Thraces duo id jumentum ex medio alveo in suam ripam trahentes; altero eorum occiso, receptoque eo jumento, ad stationem suorum se recipiebant (q). Octingentorum Thracum præsidium in hostium ripa erat, ex his pauci primo, ægre passi popularem in suo conspectu cæsum, ad persequendos interfectores fluvium

trans-

(q) Hunc locum sic & emendat, & explicat Gronovius: *Hora circiter nona jumentum e manibus curantium (hominum de parte Romana) elapsum in ulteriorem ripam effugit. Quod (jumentum) quum per aquam ferme genu tenuis altam tres milites (Romani) sequerentur, Thraces duo (Macedonicorum auxiliorum) ex medio alveo in suam ripam traherent; altero eorum (Thracum) occiso, receptoque eo jumento, ad stationem suorum (tres illi Romani milites) se recipiebant. Legendum putat, hora nona, propterea quod supra dictum est diem extraxisse in consilio consulem, & Plutarchus diserte scribit, pugnam cœptam esse ὥρας ἐνδότης.*

transgressi sunt: de
es, & cum præsi
orum ripam defen
lon desunt auctores
ppam detracto fren
stibilem ripam, emi
hostes pugnam pri
tum viginti cæsis h
olem læta vigesim
renunciaverant,
nibus, sed defende
mitterent. Ceteri
e casu, ab hoc
gra, aliis super
em utrimque advo
na est, ut duces co
versum summæ r
in, tumultu concu
tio egressus, postqu
na inpetum revoca
e tutum videbatur.
m & casum in occ
pit. Educit itaque co
reperitans hortatur,
pugnam pari ardore cap
ramius ad exploran
Tom. XI.

transgressi sunt : dein plures, postremo omnes, & cum præsidio, [quod a parte Romanorum ripam defendebat, manum conferunt. Non desunt auctores, qui ipsius Paulli jussu equum detracto freno impulsum scribant in hostilem ripam, emissosque, qui retraherent, ut hostes pugnam priores lacefferent. Etenim quum viginti cæsis hostiis litatum non esset, tandem læta vigesimæ primæ exta aruspices ita renunciaverant, ut, Romanis non lacefferentibus, sed defendentibus sese, victoriam promitterent. Ceterum, sive consilio ducis, sive casu, ab hoc certe initio commissâ pugna, aliis super alios ad ferendam suis opem utrimque advolantibus, brevi ita accensa est, ut duces cogere descendere in universum summæ rei discrimen. Æmilius enim, tumultu concurrentium audito; prætorio egressus, postquam cæcum ruentium ad arma inpetum revocare aut sistere nec facile nec tutum videbatur, utendum ardore militum & casum in occasionem vertendum putavit. Educit itaque copias castris, & ordines interequitans hortatur, ut expetitam tantopere pugnam pari ardore capefferent. Simul Nasica præmissus ad explorandum, quo in statu res

U. e. 584.
a. C. 168.

SUPPL.
Plut. in
Æmilio.

U. c. 584. essent inter primam cientes pugnam, adven-
a. C. 108. tare instructo exercitu Perseum nunciavit.

Persei.
acies,

2. Primi Thraces incendebant, truci vultu, corpore procero, splendentibus miro candore clipeis lævam protecti. Humerum utrumque nigra vestiebat chlamys: ab dextro inmanem pondere frameam idemdem coruscabant. Juxta Thracas consistere mercede conducta auxilia, diverso inter se pro diversis nationibus armatu habituque: in his & Pæones fuere. Subibat agmen Macedonum ipsorum; quam Leucaspidem phalangem adpellabant: delecti quotquot robore ac virtute præstabant, fulgentes auratis armis sagisque puniceis. Ea media acies fuit. Hos sequebantur, quos ab æreis lucidisque clipeis Chalcaspidas dicebant, aut Aglaspidas. Hæc phalanx juxta alteram in dextro cornu locata est. Præter hanc utramque phalangem, quod præcipuum robur erat Macedonici exercitus, Cætrati, Macedones & ipsi, Sarissas gerentes, quemadmodum phalangitæ, cetera levius armati, in cornua divisi erant, ante reliquam aciem projecti & eminentes. Fulgebat campus armorum splendore: clamoribus cohortantium sese invicem vicini colles personabant. Harum

omnium co
 ea fuit cel
 interfecti

passus a Ro

3. Progr
 adspexit qu

qui in phal
 clipeis, pa

inclinatisq

Romanoru
 denfatorum

potentis S
 terrore per

umquam ta
 tus: ac po

præ se fer
 dissimulans

sereno ac se
 inrecto acie

ligni adver
 que diu mi

ferum agm
 lignos duce

misit. Hic
 cum hinc
 hinc Maced

omnium copiarum prodeuntium in pugnam ea fuit celeritas & audacia, ut, qui primi interfecti sunt, ad ducentos & quinquaginta passus a Romanis castris caderent.

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Stupet
Æmilius
ad conspe-
ctum
phalangis.*

3. Progrediebatur interim Æmilius: utque adspexit quum reliquos Macedonas, tum eos, qui in phalangem contributi erant, partim clipeis, partim cætris ex humero detractis, inclinatisque uno signo Sarissis, excipientes Romanorum inpetum, admiratus & illam densatorum agminum firmitatem, & vallum protentis Sarissis horrens, stupore simul ac terrore perculsus est, tamquam non aliud umquam tam terribile spectaculum conspicatus: ac postea id sæpius commemorare & præ se ferre solitus est. Tum vero sedulo dissimulans perturbati animi motum, vultu sereno ac securo fronte, & capite & corpore intacto aciem instruebat. Jam pugnabant Peligni adversus obpositos sibi cætratos, quumque diu multumque connisi perrumpere confertum agmen non possent, Salius, qui Pelignos ducebat, adreptum signum in hostes misit. Hic ingens accensum certamen est, dum hinc Peligni ad recipiendum signum, hinc Macedones ad retinendum, summa ope

*Pugnatur
acerrime.*

U. c. 584.
a. C. 168.

nituntur. Illi prælongas Macedonum hastas aut ferro incidere, aut umbone inpellere, aut nudis etiam interdum manibus avertere. Hi ambabus firmiter comprehensas tanta vi adigere in temere ac furore cæco ruentes, ut transsoffis scutis loricisque transfixos etiam homines super capita projicerent. Sic profligatis Pelignorum primis ordinibus, cæduntur quoque, qui post illos steterant: atque, etsi nondum confessa fuga, pedem referēbant tamen montem versus, Olocrum indigenæ vocant.

*Pedem
referunt
Romani.*

4. Hic vero exarsit Æmilio dolor, ut etiam ex indignatione paludamentum scinderet. Nam & in ceteris locis videbat cunctari suos; timideque accedere ad illam velut ferream sepem, qua undique acies Macedonica inhorrebat. Sed animadvertit peritus dux, non stare ubique confertam illam hostium velut compagem, eamque dehiscere idemtidem quibusdam intervallis, sive ob inæqualitatem soli, sive ob ipsam porrectæ in inensum frontis longitudinem, dum qui superiora occupare conantur ab inferiora tenentibus, vel tardiores a citatoribus, & progredientes a subsistentibus, instantes denique hosti ab

impulsis, i
Ergo ut o
& inexpro
vim in mu
imperat su
agere hosti
impetu infe
vel tantillo
agant. Ho
exercitum
nibus in J
XLI. M
viri, ante
annis juven
boris per
quod inter
plevit legio
A tergo ca
peatos habet
cundam leg
cere adver
ea medita
nu, unde
erat, eleph
(*) Quo
locorum
cum hic ex

impulsis, inviti licet, necessario divelluntur. Ergo ut omnino rumperet ordinem hostium, & inexpugnabilem illam universæ phalangis vim in multa minutatim prælia carperet, imperat suis, ut intenti quacumque rimas agere hostilem aciem viderint, illuc quisque inpetu inferantur, seque cuneatim in hiantia vel tantillum spatia insinuantes strenue rem agant. Hoc edito imperio, & per totum exercitum circumlato, ipse alteram e legionibus in] prælium ducit.

U. c. 584.
a. C. 168.

Cof
imperat
suis, ut se
insinuent
inter
hostium
ordines.

XLI. MOVEBAT imperii majestas, gloria viri, ante omnia ætas, quod major sexaginta annis juvenum munia in parte præcipua laboris periculique capeffebat. Intervallum, quod inter cætratos & phalanges erat, inplevit legio, atque aciem hostium interrupit. A tergo cætratis erat, frontem adversus clipeatos habebat: Aglaspides adpellabantur. Secundam legionem L. Albinus consularis ducere adversus Leucaspidem phalangem jussus: ea media acies hostium fuit. In dextrum cornu, unde circa fluvium commissum prælium erat, elephantés inducti, & ala fociorum (r):

(r) Quum in exercitu Romano duæ fuerint alæ fociorum, *dextra* & *sinistra*, alterutram earum vsum hic excidisse suspicatur Crev.

*V. c. 584.
a C. 168.*

*Fugantur
Macedo-
nes.*

& hinc primum fuga Macedonum est orta: Nam sicut pleraque nova commenta mortali-um in verbis vim habent, experiendo, quum agi, non, quemadmodum agantur, edifferi, oportet, sine ullo effectu evanes-
cunt; ita tum elephantum in acie nomen tan-
tum sine usu fuerunt. Elephantorum inpetum
subsecuti sunt focii nominis Latini, pepule-
runtque lævum cornu. In medio secunda le-
gio immissa dissipavit phalangem. Neque ulla
evidentior causa victoriæ fuit, quam quod
multa passim prælia erant, quæ fluctuantem
turbarunt primo, deinde disjecerunt phalan-
gem: cujus confertæ & intentis horrentis
hastis intolerabiles vires sunt. Si carptim ad-
grediendo circumagere immobilem longitudine
& gravitate hastam cogas, confusa frue in-
plicantur: si vero aut (s) ab latere, aut ab
tergo aliquid tumultus increpuit, ruinæ modo
turbantur. Sicut tum adversus catervatim
incurrentes Romanos, & interrupta multi-
fariam acie, obviam ire cogebantur: &
Romani, quacumque data intervalla essent,
insinuabant ordines suos. Qui, si universa
acie in frontem adversus instructam phalan-

(s) aut del. Gron. Crev.

gem concu-
pugnæ inca-

evenit, in
aciem susti-

XLII. Ca-
siebant, ni-

equitatus p-
ceps fuga

facris alis e-
Costocus

tus (r). C-

integris al-
peditem ac-

bant, inme-
Diu phalan-

causa est: p-
elapsi erant

quidam aqu-
qui in clas-

vitam orab-
undique ab-

dos sese
quam occid-

(r) Emer-
ur, Firmann

ferantque e-
ut equitat

gem concurrissent, quod Pelignis, principio pugnae incaute congressis adversus caetratos, evenit, induissent se hastis, nec confertam aciem sustinissent.

*U. c. 584.
a. C. 168.*

XLII. CETERUM sicut peditum passim caedes fiebant, nisi qui abjectis armis fugerunt; sic equitatus prope integer pugna excessit. Princeps fugae rex ipse erat. Jam a Pydna cum sacris alis equitum Pellam petebat: confestim Costocus sequebatur Odryfarumque equitatus (t). Ceterae quoque Macedonum alae integris abibant ordinibus; quia interjecta peditum acies, cujus caedes victores tenebant, inmemores fecerat sequendi equites. Diu phalanx a fronte, a lateribus, ab tergo caesa est: postremo, qui ex hostium manibus elapsi erant, inermes ad mare fugientes, quidam aquam etiam ingressi, manus ad eos, qui in classe erant, tendentes, suppliciter vitam orabant: & quum scaphas concurrere undique ab navibus cernerent, ad excipiendos sese venire rati, ut caperent potius, quam occiderent, longius in aquam, quidam

*Equitatus
integer fugit.*

(t) Emendat Gron. *confestim eos Cotys sequebatur.* Firmant hanc conjecturam quae sequuntur *Odryfarumque equitatus.* Nam Cotys rex Odryfarum fuit, ut constat ex C. 51. L. XLII. supra.

U. c. 384.
a. C. 168.

20000 caesi:
11000 capti.

*Regis
fuga.*

etiam natantes, progressi sunt. Sed quæsi
hostiliter e scaphis cæderentur, retro, qui
poterant, nando repetentes terram, in aliam
fœdiorem pestem incidebant. Elephanti enim,
ab rectoribus ad litus acti, exeuntes obtere-
bant elidebantque. Facile conveniebat, Ro-
manis numquam una acie tantum Macedonum
interfectum. Cæsa enim ad viginti millia
hominum sunt; ad sex millia, qui Pydnam
ex acie perfugerant, vivi in potestatem per-
venerunt: & vagi e fuga quinque millia
hominum capta. Ex victoribus ceciderunt
non plus centum, & eorum multo major
pars Peligni. Vulnerati aliquanto plures sunt.
Quod si maturius pugnari cœptum esset, ut
fatis diei victoribus ad persequendum super-
esset, deletæ omnes copiæ forent: nunc in-
minens nox & fugientes textit, & Romanis
pigritionem ad sequendum locis ignotis fecit.

XLIII. PERSEUS ad Pieriam silvam via mi-
litari, frequenti agmine equitum & regio
comitatu, fugit. Simul in silvam ventum est,
ubi plures diversæ semitæ erant, & nox ad-
propinquabat; cum perpaucis maxime fidis
via divertit (u). Equites, sine duce relictî,

(u) *devertit Gron. Creve,*

alii alia in civitates suas dilapsi sunt : perpauci inde Pellam celerius, quam ipse Perseus, quia recta expedita via ierant, pervenerunt. Rex ad mediam ferme noctem terrore & variis difficultatibus viæ vexatus est. In regia Perseo, qui Pellæ præerat, Euctus regiique pueri præsto erant. Contraea amicorum, qui, alii alio casu servati, ex proelio Pellam venerant, quum sæpe arcessiti essent, nemo ad eum venit. Tres erant tantum cum eo fugæ comites, Evander Cretensis, Neo Bœotius, & Archidamus Ætolus. Cum iis, jam metuens, ne, qui venire ad se abnuerent, majus aliquid mox auderent, quarta vigilia profugit. Secuti eum sunt admodum quingenti Cretenses. Petebat Amphipolim : sed nocte a Pella exierat, properans ante lucem Axium amnem trajicere, eum finem sequendi, propter difficultatem transitus, fore ratus Romanis.

XLIV. CONSULEM, quum se in castra victor recepisset, ne sincero gaudio fruere-
tur, cura de minore filio stimulat. P. Scipio is erat, Africanus & ipse postea, deleta Carthagine, adpellatus, naturalis consulis Paulli, adoptione Africani nepos. Is, septi-

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Anxietas
Cof.
de filio suo
Scipione.*

U. c. 584.
a. C. 168.

mumdecimum tunc annum agens, quod ipsum curam augebat, dum effuse sequitur hostes, in partem aliam turba ablatuſ erat : & , ſerius quum rediſſet, tunc demum, recepto ſoſpite filio, victoriæ tantæ gaudium conſul ſenſit. Amphipolim quum jam fama pugnæ perveniſſet, concuſſuſque matronarum in templum Dianæ, quam Tauropolon vocant, ad opem expoſcendam fieret; Diodorus, qui præerat urbi, metuens, ne Thracæ, quorum duo millia in præſidio erant, urbem in tumultu diriperent, ab ſubornato ab ſe per fallaciam in tabellarii ſpeciem literas in foro medio accepit. Scriptum in iis erat, « ad Emathiam » claſſem Romanam adpulſam eſſe, agroſque » circa vexari. Orare præfectoſ Emathiæ, » ut præſidium adverſuſ populatoſ mittat. » His lectiſ, hortatur Thracæ, « ut ad tuen- » dam Emathiæ oram proficiſcantur. Magnam » eoſ cædem prædamque, palatiſ paſſim per » agroſ Romanis, facturoſ. Simul elevat fa- » mam adverſæ pugnæ : quæ ſi vera foret, » alium ſuper alium recenteſ ex fuga ven- » turoſ fuiſſe. » Per hanc cauſſam Thracibuſ ablegatiſ, ſimul tranſgreſſoſ eoſ Strymonem vidit, portæ clauſit.

LIBER XLIV CAP. XLV 347

XLV. TERTIO die Perseus, quam pugnam erat, Amphipolim venit. Inde oratores cum caduceo ad Paullum misit. Interim Hippias, & Milo, & Pantauchus, principes amicorum regis, Berceam, quo ex acie confugerant, ipsi ad consulem profecti, Romanis dedunt: hoc idem & aliæ deinceps metu percussæ parabant facere (v). Consul, nunciis victoriæ Q. Fabio filio & L. Lentulo & Q. Metello cum literis Romam missis, spolia jacentis hostium exercitus peditibus concessit; equitibus prædam circumjecti agri, dum ne amplius duabus noctibus a castris abessent. Ipse propius mare ad Pydnam castra movit. Berœa primum, deinde Theffalonica, & Pella, & deinceps omnis ferme Macedonia intra biduum dedita. Pydnæi, qui proximi erant, nondum miserant legatos: multitudo incondita plurium simul gentium, turbaque, quæ ex acie fuga in unum compulsæ erat, consilium & consensum civitatis inpediebat: nec clausæ modo portæ, sed etiam inædificatæ erant. Missi Milo & Pantauchus sub muros ad conloquium Solonis, qui præsidio erat (x):

U. e. 584.
a. C. 168.

Perseus
Caducea-
tores
mittit ad
Cos.

Tota Ma-
cedonia
dedita.

(v) Vel intercedit vox *civitates*, vel legendum est *alii deinceps metu percussi*. Gron.

(x) Magis placeret *præerat*, quod monet Gron.

U. c. 384
a. C. 168.

*Persei
miseranda
fors.*

per eum emittitur militaris turba. Oppidum deditum militibus datur diripiendum. Perseus, una tantum spe Bisaltarum auxilii tentata, ad quos nequidquam miserat legatos, in concionem processit, Philippum secum filium habens : ut & ipsos Amphipolitanos, & equitum peditumque, qui aut semper secuti, aut fuga eodem delati erant, adhortando animos confirmaret. Sed aliquoties dicere incipientem quum lacrimæ præpedissent ; quia ipse dicere nequit, Evandro Cretenfi editis, quæ agi cum multitudine vellet, de templo descendit. Multitudo, sicut ad conspectum regis fletumque tam miserabilem & ipsa ingemuerat lacrimaveratque, ita Evandri orationem adspernabatur : & quidam ausi sunt media ex concione subclamare. « Abite » hinc, ne, qui pauci supersumus, propter » vos pereamus. » Horum ferocia vocem Evandri clausit. Rex in domum se recepit, (y) pecuniaque & auro argentoque in lembos, qui in Strymone stabant, delatis, & ipse ad flumen descendit. Thraces, navibus se committere non ausi, domos dilapsi, &

*Amphipoli
abit.*

(y) Gron. & Drak. emendat : *Rex inde domum se recepit.*

aliæ militaris generis turbæ : Cretenses spem pecuniæ secuti. Et, quoniam in dividendo plus obfensionum, quam gratiæ, erat, quinquaginta talenta iis posita sunt in ripa diripienda. Ab hac direptione quum per tumultum naves conscenderent, lembum unum in ostio amnis multitudine gravatum merferunt. Galepsum eo die, postero Samothracam, quam petebant, perveniunt : ad duo millia talentum pervecta eo dicuntur.

U. e. 584.
a. C. 168.

*Samothracam
pervenit.*

XLVI. PAULLUS, per omnes deditas civitates dimissis, qui præessent, ne qua injuria in nova pace victis fieret, retentisque apud se caduceatoribus regis, P. Nasicam, ignarus fugæ regis, Amphipolim misit cum modica peditum equitumque manu : simul ut Sinticen evastaret, & ad omnes conatus regis (z) impedimento effret. Inter hæc Melibœea a Cn. Octavio capitur diripiturque : ad Æginium, ad quod obpugnandum Cn. Anicius legatus missus erat, eruptione ex oppido facta, amissi sunt, ignaris Æginienibus debellatum esse. Consul, a Pydna profectus, cum toto exercitu die altero Pellam pervenit : & quum castra mille passus inde

*Consul
Pellam
venit.*

(z) regi Gron. Crev.

V. c. 584
a. C. 168.

posuisset, per aliquot dies ibi stativa habuit, situm urbis undique adspiciens; quam non sine causa delectam esse regiam advertit. Sita est in tumulo, vergente in occidentem hibernum. Cingunt paludes inexsuperabilis altitudinis æstate & hieme, quas restagnantes faciunt lacus. In ipsa palude, qua proxima urbi est, velut insula eminent, aggeri operis ingentis inposita (a) : qui & murum sustineat, & humore circumfusæ paludis nihil lædatur. Muro urbis conjuncta procul videtur. Divisa est intermurali amni, & eadem ponte juncta : ut nec, obpugnante externo, aditum ab ulla parte habeat; nec, si quem ibi rex includat, ullum nisi per facillimæ custodiæ pontem effugium. Et gaza regia in eo loco erat : sed tum nihil præter trecenta talenta, quæ missa Gentio regi, deinde retenta fuerant, inventum est. Per quos dies ad Pellam stativa fuerunt, legationes frequentes, quæ ad gratulandum convenerant, maxime ex Thessalia, auditæ sunt. Nuncio deinde accepto, Persea Samothracam

(a) Inferit Gron. vocem *arx* hoc modo : *velut insula eminent [arx] aggeri operis ingentis inposita.* Atque hoc quidem clarius est.

trajecisse, profectus a Pella consul quartis castris Amphipolim pervenit. Effusa omnis obvia turba cuius indicio erat, non bono ac justo rege orba [tos (b)], sed inpotenti domino liberatos sibi Amphipolitanos videri. Ingressus urbem Paullus, quum divinis rebus operaretur, sacrificiumque sollempne faceret, de cœlo tacta subito ara arsit: sic interpretantibus omnibus, acceptissima Diis dona consulis esse, quæ etiam cœlesti flamma consecrarentur. Non diu moratus Amphipoli consul, simul ad persequendum Persea, simul ut per omnes gentes, quæ ditionis ejus fuerant, victricia arma circumferret, Odoman-ticem regionem ultra Strymonem amnem petiit, & ad Siras castra posuit.]

U. e. 584.
a. C. 168.

Deinde
Amphipo-
lim.
SUPPL.
Plut. in
Æmilio.

Lib. XLV.

A.

(b) Laceræ hujus loci reliquæ obserant *ob ra*.
Inde per trajectionem duarum litterarum effecit Cræ-
vierius *orba-tos*.

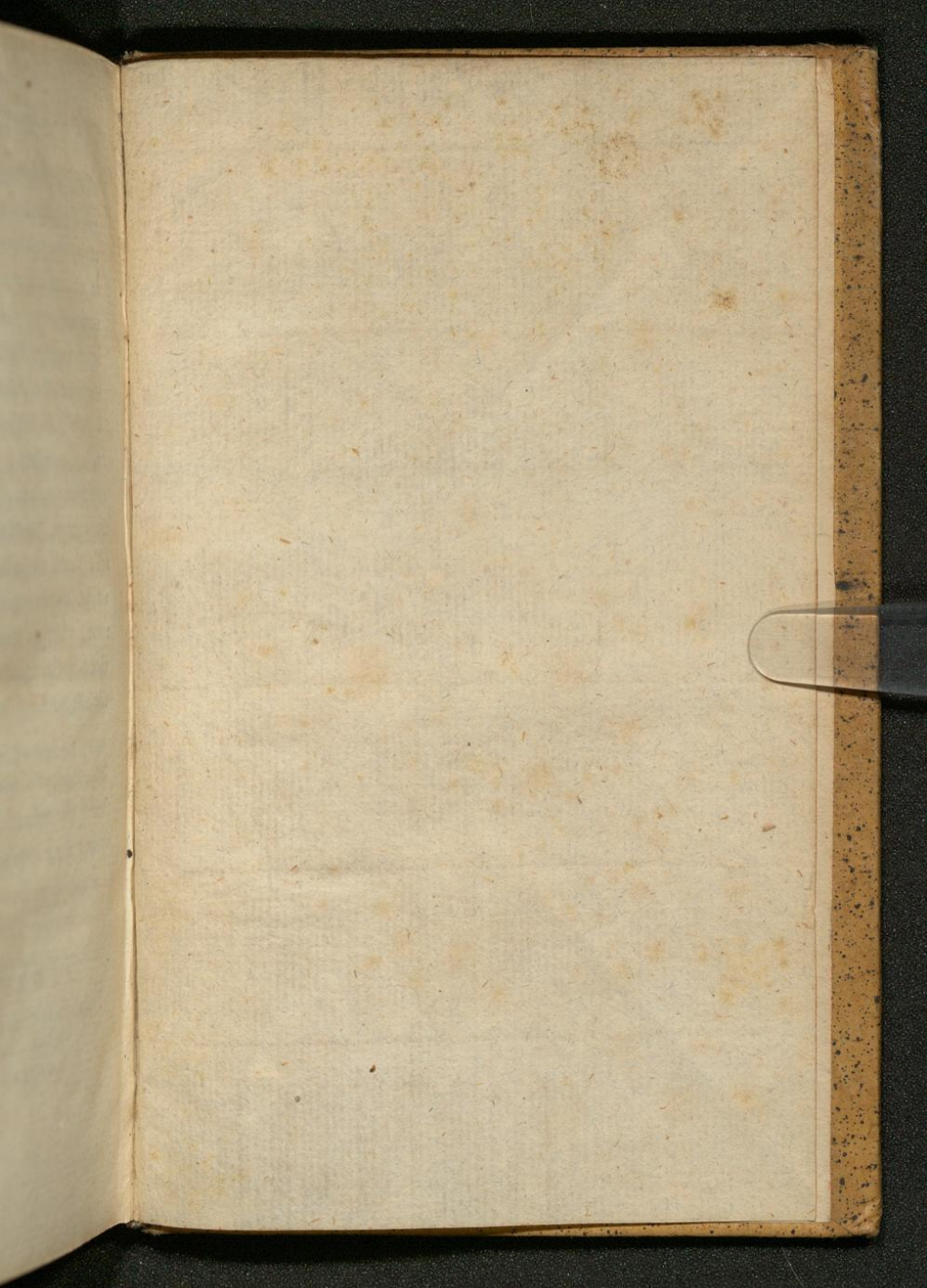
FINIS TOMI UNDECIMI.

ARGENTORATI,
Typis FRANCISCI GEORGII LEVRAULT

PERMISSU SUPERIORUM.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

THE HISTORY OF THE
REIGN OF
THE GREAT KING
BY
JAMES O'BRYEN

— Grauskala #13 —

B.I.G.

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black
Light Blue	Light Cyan	Light Green	Light Yellow	Light Red	Light Magenta	White	Light Gray	Light Black
Dark Blue	Dark Cyan	Dark Green	Dark Yellow	Dark Red	Dark Magenta	White	Dark Gray	Dark Black

